

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	3
Περίληψη	4
1. Εισαγωγή	5
1.1 Το πρόβλημα και η προσέγγιση	5
1.2 Έννοιες	7
2. Η περιοχή	14
2.1 Θέση και όρια περιοχής	14
3. Υφιστάμενη Κατάσταση	16
3.1 Καταγραφή	16
3.1.1 Η Ονομασία	16
3.1.2 Ιστορική Αναδρομή	18
3.1.2.1 Προϊστορία – Αρχαιότητα	18
3.1.2.2 Τόπος θρησκευτικής λατρείας	19
3.1.2.3 Μύθοι.....	21
3.1.2.4 Βυζάντιο – Τουρκοκρατία	22
3.1.2.5 Νεότερη Ιστορία.....	23
3.1.3 Νομικό καθεστώς προστασίας.....	25
3.1.3.1 Natura 2000.....	26
3.1.3.2 Το Αισθητικό Δάσος Καισαριανής.....	31
3.1.4 Φυσικές Μεταβλητές	37
3.1.4.1 Φυσιογραφία – Ανάγλυφο	37
3.1.4.2 Εδάφη.....	37
3.1.4.3 Νερά	38
3.1.4.4 Κλίμα	38
3.1.4.5 Γεωλογία – Εξορυκτικοί Πόροι.....	39
3.1.4.6 Σπήλαια και Βάραθρα	42
3.1.4.7 Πανίδα	53
3.1.4.8 Χλωρίδα	78
3.1.4.9 Τοπίο	108
3.1.4.10 Μνημεία – Χώροι Ιστορικής Σημασίας	110
3.1.5 Ανθρώπινες Δραστηριότητες	132
3.1.5.1 Δίκτυα υποδομής.....	132

3.1.5.2	Οχλούσες Δραστηριότητες	134
3.1.5.3	Ήπιες Δραστηριότητες.....	141
3.1.5.4	Λοιπές Δραστηριότητες	143
3.2	Εντοπισμός κινδύνων που απειλούν την προστασία.....	149
3.2.1	Πηγές προβλημάτων	149
3.2.2	Πυρκαγιές	151
3.2.3	Ασθένειες.....	152
3.2.4	Απόψεις Φορέων.....	154
3.3	Οι εναλλακτικές προτάσεις θωράκισης της προστασίας	163
3.3.1	Το Προεδρικό Διάταγμα του '78	163
3.3.2	Η νέα πρόταση	164
3.3.3	Η πρόταση των φορέων	170
3.4	Αξιολόγηση των προτάσεων.....	172
3.4.1	Αξιολόγηση Προεδρικού Διατάγματος του '78.....	173
3.4.2	Αξιολόγηση της νέας πρότασης.....	174
3.4.3	Αξιολόγηση της πρότασης των φορέων	175
3.4.4	Σύγκριση των προτάσεων	176
4.	Συμπεράσματα	177
	Βιβλιογραφικές και διαδικτυακές πηγές	179
I.	Βιβλιογραφικές Πηγές	179
II.	Διαδικτυακές Πηγές	180
III.	Πηγές Εικόνων	182
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	194

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως στόχο την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης στη ζώνη φυσικού ενδιαφέροντος του Υμηττού. Η εκπόνηση του θέματος πραγματοποιήθηκε με γνώμονες τη μεγάλη σημασία της περιοχής του Υμηττού για το λεκανοπέδιο της Αττικής. Κίνητρο για την επιλογή αυτού του θέματος ήταν η επικαιρότητα του θέματος και το προσωπικό ενδιαφέρον για το περιβάλλον.

Για τις ανάγκες της διπλωματικής έγιναν επισκέψεις στα δημαρχεία Ζωγράφου και Βύρωνα, στον Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου Αττικής, στα γραφεία του Συλλόγου Προστασίας και Ανάπτυξης Υμηττού, στο ΥΠΕΧΩΔΕ, στο φυλάκιο πυροπροστασίας των εθελοντών του δήμου Καισαριανής ενώ προκειμένου να συγκεντρωθούν στοιχεία για την ολοκλήρωση της εργασίας κρίθηκε αναγκαία αρκετές φορές η επί τόπου μετάβαση στην περιοχή και η καταγραφή της κατάστασης που επικρατεί σ' αυτήν.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Δημητρίου για τη συμπαράσταση και την πολύτιμη βοήθειά της στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφορά την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης στη ζώνη φυσικού ενδιαφέροντος του Υμηττού. Αρχικά εντοπίζεται το πρόβλημα της περιοχής μελέτης, αναφέρεται η προσέγγιση που ακολουθήθηκε για την ολοκλήρωση της εργασίας και δίνονται ορισμοί σε έννοιες που αφορούν το περιβάλλον. Ύστερα, περιγράφονται η γεωγραφική θέση και τα όρια που τέθηκαν για τη μελέτη της περιοχής. Στη συνέχεια, γίνεται η συνολική καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης δηλαδή της ονομασίας, της ιστορίας, του νομικού καθεστώτος, όλων των φυσικών μεταβλητών, των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και των κινδύνων που απειλούν την προστασία του Υμηττού. Επιπλέον, παρουσιάζονται και αξιολογούνται και συγκρίνονται βάσει κριτηρίων οι εναλλακτικές προτάσεις θωράκισης της προστασίας. Βάσει, των παραπάνω υπάρχει κατάληξη σε συμπεράσματα σχετικά με την περιοχή μελέτης και του νομικού πλαισίου που πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την ουσιαστική θωράκιση της προστασίας της. Τέλος γίνεται αναφορά, στις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για την ολοκλήρωση της εργασίας.

Abstract

The present diplomatic work concerns of the recording of the existing situation in the area of natural interest of Hymettus. Initially, the problem of the region of study is located, the approach that was followed for the completion of work is reported and definitions in significances that concern the environment are given. Furthermore, the geographic place and the limits that were placed for the study of region are described. Afterwards, the total recording of existing situation is done. Information about the name, the history, the legal regime, all natural variables, human activities and dangers that threaten the protection of Hymettus are given. Moreover, the alternative proposals of armouring of protection are presented, evaluated and compared based on criteria. We come to conclusions in regard to the region of study and legal frame that should be used for the essential armouring of the protection. Finally the sources that were used for the completion of work are reported.

1. Εισαγωγή

1.1 Το πρόβλημα και η προσέγγιση

Ο Υμηττός, αποτελεί κοντινό και πολύ σημαντικό, λόγω φυσικού πλούτου, ορεινό όγκο στο λεκανοπέδιο της Αττικής.

Χρόνια τώρα, οχλούσες δραστηριότητες που δεν ταιριάζουν σε μια περιοχή προστατευόμενου φυσικού πλούτου, δημιουργούν προβλήματα στον Υμηττό.

Τσιμεντοβιομηχανίες, ασβεστοποιείες, βενζινάδικα, λατομεία, χωματερές, στρατόπεδα, το κέντρο υψηλής τάσης της ΔΕΗ, το πάρκο κεραιών και το παράνομο κυνήγι κυρίως στην περιοχή των Μεσογείων, είναι μερικές από αυτές τις δραστηριότητες. Επίσης η περιοχή μελέτης διαθέτει περιμετρικά αυτή τη στιγμή 17 εισόδους που δεν ελέγχονται και αποτελούν άλλη μια συνιστώσα στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ορεινός όγκος.

Μετά τη δημιουργία της Αττικής οδού, αλλά και των προβλεπόμενων επεκτάσεών της, αναμένεται επέκταση του αστικού ιστού της Αθήνας προς τα Ανατολικά και ο Υμηττός λόγω της θέσης του αποτελεί ένα φυσικό εμπόδιο σ' αυτή. Υπάρχει δηλαδή η τάση να περικυκλωθεί από την πόλη της Αθήνας, γεγονός που ως συνέπεια θα έχει την περαιτέρω υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος του Υμηττού αν δεν θωρακιστεί ουσιαστικά η προστασία του.

Στόχος της πολιτείας και των φορέων, είναι η αποτροπή αυτών που συμβαίνουν στην πράξη, ο ορεινός όγκος να διατηρήσει τον χαρακτήρα του και να προστατευτεί ουσιαστικά.

Σε αυτή την κατεύθυνση, χρειάζεται να αποτυπωθεί η σημερινή ολοκληρωμένη εικόνα της κατάστασης που επικρατεί στην προστατευόμενη ζώνη, προκειμένου να χρησιμεύσει στις αποφάσεις για τη θωράκιση της προστασίας, πρόβλημα στο οποίο η παρούσα εργασία προσπαθεί να συμβάλει.

Η αποτύπωση έχει να κάνει:

- με την καταγραφή του πλούτου των φυσικών μεταβλητών «σήμερα» παρά τη χαλάρωση της θεσμοθετημένης προστασίας και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, συμβατών και μη
- με την ανάδειξη των πιο σημαντικών κινδύνων που αποδεδειγμένα απειλούν την προστασία
- με την παρουσίαση και αξιολόγηση των προτεινόμενων θεσμικών παρεμβάσεων για περαιτέρω θωράκιση

Η προσέγγιση για την αντιμετώπιση του θέματος ακολούθησε τα εξής βήματα:

- Γενική έρευνα σε βιβλιογραφία και διαδίκτυο σχετικά με βασικές έννοιες που αφορούν το φυσικό περιβάλλον
- Ειδική έρευνα σε φορείς και διαδίκτυο για τον ορεινό όγκο του Υμηττού
- Προσδιορισμός του προβλήματος προστασίας
- Οριοθέτηση περιοχής
- Προσδιορισμός περιεχομένου στοιχείων
- Συλλογή στοιχείων
- Ομαδοποίηση, ιεράρχηση στοιχείων
- Επανεκτίμηση και εντοπισμός ελλείψεων
- Συλλογή συμπληρωματικών στοιχείων
- Περιγραφή, τεκμηρίωση, ανάλυση πληροφοριών
- Αξιολόγηση προτάσεων προστασίας για εξαγωγή συμπερασμάτων

1.2 Έννοιες

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται σε αλφαβητικοί σειρά κάποιες βασικές έννοιες που σχετίζονται με το θέμα της εργασίας.

Αειφορία-Βιωσιμότητα: Η ζωή και η εργασία με τρόπους οι οποίοι συναντούν και ισορροπούν με το υφιστάμενο περιβάλλον, τις οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες των ατόμων, χωρίς όμως να διακυβεύουν την ευζωία των μελλοντικών γενεών. Η χρήση των οικοσυστημάτων με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζει όλες τις δυνατές ωφέλειες όχι μόνο σε εμάς αλλά και στις επόμενες γενεές.

Αισθητικά δάση: Σύμφωνα με τον νόμο 996/71 σαν αισθητικά δάση καθορίζονται περιοχές (δάση ή φυσικά τοπία) που έχουν ιδιαίτερη αισθητική, υγιεινή και τουριστική σημασία, ώστε να επιβάλλεται η προστασία της πανίδας, της χλωρίδας και του ιδιαίτερου φυσικού κάλλους τους. Τα μέτρα που λαμβάνονται και εκτελούνται για την προστασία, οργάνωση και βελτίωση των παραπάνω περιοχών είναι ανάλογα με αυτά που ισχύουν για τις περιφερειακές ζώνες των Εθνικών Δρυμών, που όπως προαναφέρθηκε είναι ζώνες περιορισμένης προστασίας. Ως Αισθητικό Δάσος έχει χαρακτηριστεί και το δάσος Καισαριανής.

Ανθρώπινοι πόροι: Πόροι που δημιουργούνται από τον ίδιο τον άνθρωπο και την κοινωνική του ζωή, όπως η εργασία και η τεχνολογία.

Απόβλητα: κάθε ποσότητα ρύπων (ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας) σε οποιαδήποτε φυσική κατάσταση ή αντικειμένων από τα οποία ο κάτοχός τους θέλει ή πρέπει ή υποχρεούται να απαλλαγεί, εφόσον είναι δυνατό να προκαλέσουν ρύπανση.

Agenda 21: Είναι ένα αναλυτικό σχέδιο μέτρων που λαμβάνονται συνολικά, εθνικά και τοπικά από τις οργανώσεις του συστήματος Ηνωμένων Εθνών, κυβερνήσεις, και σημαντικές ομάδες σε κάθε περιοχή στην οποία υπάρχουν ανθρώπινες επιδράσεις στο περιβάλλον.

Βιο-πολιτιστικά αποθέματα: Όρος που επινοήθηκε από τον Daniel Janzen για να περιγράψει τα εθνικά πάρκα και τις προστατευμένες περιοχές που εμπλέκουν πλήρως τον τοπικό πληθυσμό στις δραστηριότητες διαχείρισης και εκπαίδευσης που διεξάγονται σε αυτά.

Βιώσιμη ανάπτυξη: Η αναπτυξιακή προσπάθεια όπου πέραν από την ικανοποίηση των συγκεκριμένων στόχων, επιβάλλεται να ενδιαφέρεται για τη διαφύλαξη και την ενίσχυση των προϋποθέσεων – δυνατοτήτων μελλοντικής αναπτύξεως. Έτσι η ανάπτυξη θα είναι διαρκής και θα συμβαδίζει με την προστασία του περιβάλλοντος.

Βλάστηση: Είναι, γενικά, το σύνολο των φυτικών οργανισμών που μέσα από φυσικό – χημικούς μηχανισμούς που διαθέτουν μπορούν δεσμεύοντας την ηλιακή ενέργεια να μετατρέπουν τα ανόργανα συστατικά του εδάφους σε οργανική ύλη. Διακρίνονται σε αυτότροφα και ετερότροφα.

Γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών (Geographical Information Systems – GIS): Συνιστούν ένα εργαλείο συλλογής, αποθήκευσης, ανάκτησης, μετασχηματισμού, ανάλυσης και εμφάνισης δεδομένων.

Γραμμή του ορίζοντα: Η γραμμή που διαγράφει την κορυφογραμμή μιας λοφοσειράς με το ουρανό. Συνιστά ένα σημαντικό οπτικό ευαίσθητο στοιχείο στο τοπίο.

Δασική έκταση: Ως δασική έκταση νοείται πάσα έκταση της επιφανείας του εδάφους, καλυπτόμενης υπό αραιής ή πενιχράς υψηλής ή θαμνώδους, ξυλώδους βλαστήσεως οιασδήποτε διαπλάσεως και δυναμένη να εξυπηρετήσει μίαν ή περισσότερες των εν τη προηγούμενη παραγράφω λειτουργιών, δηλαδή να προσφέρει προϊόντα εκ των ως άνω φυτών εξαγόμενα ή να συμβάλει εις τη διατήρησιν της φυσικής και βιολογικής ισορροπίας ή να εξυπηρετήσει την διαβίωση του ανθρώπου εντός του φυσικού περιβάλλοντος.

Δάσος: Ως δάσος νοείται πάσα έκταση της επιφανείας του εδάφους, η οποία καλύπτεται εν όλω ή σποραδικώς υπό αγρίων ξυλωδών φυτών οιασδήποτε διαστάσεων και ηλικίας αποτελούντων ως εκ της μεταξύ των αποστάσεως και αλληλεπιδράσεως οργανική ενότητα και η οποία δύναται να προσφέρει προϊόντα εκ των ως άνω φυτών εξαγόμενα ή να συμβάλει εις τη διατήρησιν της φυσικής και βιολογικής ισορροπίας ή να εξυπηρετήσει την διαβίωση του ανθρώπου εντός του φυσικού περιβάλλοντος.

Δείκτες βιωσιμότητας: Είναι περιβαλλοντικοί δείκτες που βασίζονται στο συνδυασμό των περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών στοιχείων.

Δείκτες συνολικής ποιότητας: Είναι περιβαλλοντικοί δείκτες και παρακολουθούν έμμεσα την ποιότητα του περιβάλλοντος, εξετάζοντας την πρόοδο που επιτελείται κάθε φορά σε ποικιλία επιπέδων.

Δείκτης: Μια απλή μεταβλητή ή μια μεταβλητή η οποία έχει προκύψει από τη σύνθεση επί μέρους παραμέτρων και παρέχει πληροφορία ή περιγράφει ένα φαινόμενο. Οι δείκτες ως αποτέλεσμα πρωτογενών και επεξεργασμένων δεδομένων χρησιμοποιούνται για να απλοποιήσουν και να ποσοτικοποιήσουν την πληροφορία που αφορά σύνθετα φαινόμενα, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη διευκόλυνση της επικοινωνίας.

Διάβρωση: Απώλεια οργανικής ουσίας, συμπίεση, αλάτωση, καθιζήσεις εδάφους, μόλυνση, αποξήρανση. Η εδαφολογική υποβάθμιση επιταχύνει, με αρνητικά αποτελέσματα στις ανθρώπινη υγεία, τα φυσικά οικοσυστήματα και την αλλαγή κλίματος, καθώς επίσης και την οικονομία μας.

Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης: Πρόκειται για περιοχές που παρουσιάζουν ιδιαίτερη παλαιοντολογική, γεωμορφολογική και ιστορική σημασία, αλλά δεν μπορούν να χαρακτηριστούν Εθνικοί Δρυμοί ή Αισθητικά Δάση σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.Δ. 996/1971. Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης μπορούν να χαρακτηριστούν και δέντρα ή συστάδες δέντρων, υγρότοποι ή ακόμα και

σπάνια είδη φυτών με ιδιαίτερη βοτανική, φυτογεωγραφική, αισθητική και ιστορική σημασία.

Διαχείριση αποβλήτων: το σύνολο των δραστηριοτήτων συλλογής, διαλογής, μεταφοράς, επεξεργασίας, επαναχρησιμοποίησης ή τελικής διάθεσης αποβλήτων σε φυσικούς αποδέκτες, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος.

Διαχείριση τοπίου: Εκφράζει μια σύγχρονη αντίληψη στη διαχείριση των πόρων και αναφέρεται στην ολοκληρωμένη διαχείριση τόσο του φυσικού όσο και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μιας δεδομένης γεωγραφικής ενότητας.

Εδάφη: Εδάφη είναι τα στερεά υλικά της επιφάνειας της γης που τα συνθέτουν ανόργανα και οργανικά στοιχεία και που αποτελούν το φυσικό μέσο για την ανάπτυξη των χερσαίων Βλαστητικών ειδών.

Εθνικός Δρυμός: Σύμφωνα με τον νόμο 996/71 Εθνικοί Δρυμοί μπορούν να κηρύσσονται δασικές περιοχές, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από την άποψη διατήρησης της αγρίας χλωρίδας και πανίδας, των γεωμορφολογικών σχηματισμών, του υπεδάφους, της ατμόσφαιρας, των υδάτων και γενικά του φυσικού περιβάλλοντος τους και των οποίων επιβάλλεται η προστασία, η διατήρηση και η βελτίωση της σύνθεσης, της μορφής και των φυσικών καλλόνων τους, για αισθητική, ψυχική και υγιεινή απόλαυση, ανάπτυξη του τουρισμού και για την διενέργεια κάθε είδους επιστημονικών ερευνών.

Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ) από έργα και δραστηριότητες: Είναι η διαδικασία πρόβλεψης και εκτίμησης των επιπτώσεων δράσεων-έργων στο περιβάλλον, τα αποτελέσματα της οποίας χρησιμοποιούνται ως εργαλείο για τη λήψη αποφάσεων.

Επικίνδυνες ουσίες ή παρασκευάσματα: οι ουσίες ή τα παρασκευάσματα που είναι τοξικές, διαβρωτικές, ερεθιστικές, εκρηκτικές, εύφλεκτες, καρκινογόνες, μεταλλαξιογόνες, ραδιενεργές ή άλλες ουσίες που έχουν την ιδιότητα να επιταχύνουν την καύση, να αλλοιώνουν τη φυσική κατάσταση του νερού, του εδάφους ή του αέρα και να προσβάλουν δυσμενώς τον άνθρωπο και όλα τα άλλα έμβια όντα καθώς και το φυσικό περιβάλλον.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου: Σύμβαση του συμβουλίου της Ευρώπης που υπεγράφη από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης στη Φλωρεντία το 2000 και οι στόχοι της είναι, όπως αυτοί προσδιορίζονται στο άρθρο 3 αυτής, η προώθηση της προστασίας των τοπίων, η διαχείριση και ο σχεδιασμός τους και η οργάνωση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας σε ζητήματα τοπίων. Κυρώθηκε στις 31 Μαρτίου 2009 από το ΥΠΕΧΩΔΕ.

Κλίμα: Αποτελεί μεταβλητή του φυσικού χώρου και εκφράζει αθροιστικά πολυετείς μέσες μετεωρολογικές συνθήκες μιας περιοχής.

Μελέτη Περιβαλλοντικών επιπτώσεων: Κατά τον R.E. Μυνη είναι μια δραστηριότητα που σκοπεύει στο να προβλέπει και να εντοπίζει τις επιπτώσεις στο βιο-γαιο-φυσικό περιβάλλον, στην υγεία και ευημερία του ανθρώπου από προτεινόμενα έργα, προγράμματα, νομοθεσίες και πολιτική και στο να ερμηνεύει και να μεταδίδει πληροφορίες για αυτές τις επιπτώσεις. Είναι δηλαδή, μια μελέτη έρευνας που επεξεργάζεται και αξιολογεί τις αναμενόμενες συνέπειες μιας επέμβασης στο περιβάλλον, πριν την υλοποίησή της.

Μεταβλητές του φυσικού χώρου: Τα στοιχεία εκείνα του περιβάλλοντος που ουσιαστικά το συνθέτουν και αποτελούν τον φυσικό υποδοχέα των χωροταξικών κατανομών και δραστηριοτήτων του ανθρώπου.

«**Μηδενική λύση**»: Αποτελεί μία εκ των εναλλακτικών λύσεων – προτάσεων σχεδιασμού και υλοποίησης ενός έργου και πιο συγκεκριμένα τη λύση χωρίς το έργο.

Μη-Κυβερνητικός Οργανισμός: Μια μη-κερδοσκοπική ομάδα ή οργανισμός που οργανώνεται εκτός των θεσπισμένων πολιτικών δομών και έχει στόχο την επίτευξη ειδικών κοινωνικών στόχων (π.χ. προστασία του περιβάλλοντος) ή να υποστηρίξει τα συμφέροντα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων (π.χ. ντόπιοι πληθυσμοί, άτομα με ειδικές ανάγκες κλπ). Οι δραστηριότητες τέτοιων οργανισμών μπορεί να αφορούν έρευνα, διάχυση πληροφοριών, εκπαίδευση, επιμόρφωση, και κοινωνική εργασία ή ακόμα και νομική υποστήριξη, δημιουργία ομάδων πίεσης (lobbying) για την αλλαγή κατεστημένων κλπ. Ποικίλλουν σε μέγεθος, από μικρές ομάδες στο εσωτερικό των κοινοτήτων μέχρι τεράστιες ομάδες με εθνικούς ή διεθνείς στόχους (π.χ. Greenpeace).

Μόλυνση: η μορφή ρύπανσης που χαρακτηρίζεται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στο περιβάλλον ή δεικτών του υποδηλώνουν την πιθανότητα παρουσίας τέτοιων μικροοργανισμών.

Οικολογία: Οικολογία είναι η προσπάθεια να αντιληφθούμε τη σχέση των φυτών και ζώων προς το περιβάλλον τους, που ζουν, πως ζουν και ελπίζοντας να βρούμε το γιατί ζουν εκεί.

Οικολογική ισορροπία: η σχετικά σταθερή σχέση που διαμορφώνεται με την πάροδο του χρόνου ανάμεσα στους παράγοντες και στοιχεία του περιβάλλοντος ενός οικοσυστήματος.

Οικοσύστημα: κάθε σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που δρουν σε ορισμένο χώρο και βρίσκονται σε αλληλεπίδραση, μεταξύ τους.

Ουσίες: χημικά στοιχεία και οι ενώσεις τους όπως παρουσιάζονται στη φυσική τους κατάσταση ή όπως παράγονται δευτερογενώς.

Παρασκευάσματα: μείγματα ή διαλύματα που αποτελούνται από δύο ή περισσότερες ουσίες.

Περιβάλλον: το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.

Περιβαλλοντικοί δείκτες κλασικού μοντέλου: Χρησιμοποιούνται για να μετρήσουν εκείνα τα περιβαλλοντικά συστατικά που θεωρούνται σημαντικά, λόγω της σπανιότητάς τους, των επιπτώσεών τους, ή τέλος, επειδή θεωρούνται ενδεικτικά της συνολικής ποιότητας του περιβαλλοντικού πόρου ή των βασικών τάσεων.

Περιφερειακή ανάπτυξη: Θεωρείται μια ορθολογική διαχείριση με στόχο την ανάδειξη των πόρων της περιφέρειας (φυσικών και ανθρωπογενών) μέσα από σειρά διαχρονικών αποφάσεων και παρεμβάσεων κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μην αλλοιώνεται φυσιογνωμία και ο χαρακτήρας του χώρου, να μην ξεπερνιέται η φέρουσα ικανότητα του και που οδηγεί τελικά στη βελτίωση του επιπέδου ζωής των πολιτών της περιφέρειας.

Είναι δηλαδή μιας μικρής κλίμακας χωροταξική προσπάθεια εφαρμογής στα πλαίσια ενός γενικότερου εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού.

«Πολιτική»: Είναι το σύνολο δράσεων και των μέτρων εκείνων –με την ευρεία έννοια τους- που λαμβάνονται προκειμένου να επιτευχθεί ένας διαχρονικά υλοποιούμενος τεθείς στόχος.

Πολιτιστική κληρονομιά/τοπίο: Χαρακτηρίζονται έτσι τα μνημεία (αρχιτεκτονήματα, αρχαιότητες, χώροι ιστορικής μνήμης, εξαιρέτα δημιουργήματα της φύσης, το ανθρωπογενές τοπίο, παραδοσιακή διαχείριση του αγροτικού τοπίου) τα οποία έχουν οικουμενική αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης, της επιστήμης, της εθνολογίας, της ανθρωπολογίας και της αισθητικής.

Πόρος:

- Ένα μέσον που ικανοποιεί ορισμένες ανάγκες ή επιθυμίες.
- Ένα απόθεμα ή εφεδρεία με βάση το οποίο μπορούμε να σχεδιάσουμε (προγραμματίσουμε) όταν υπάρξει ανάγκη.
- Μια δυνατότητα βοήθειας ή υποστήριξης.
- Μια πράξη ή διαδικασία μέσω της οποίας κάποιος μπορεί να έχει έσοδα σε μια δυσκολία ή έκτακτη ανάγκη (οικονομικοί πόροι).
- Ένα μέσον ξεκούρασης ή αναψυχής (πόροι αναψυχής).
- Η ικανότητα προσαρμογής των μέσων στα αποτελέσματα ή σε περιπτώσεις αντιμετώπισης δυσκολιών.

Προστασία του περιβάλλοντος: το σύνολο των ενεργειών, μέτρων και έργων που έχουν στόχο την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή την αποκατάσταση, διατήρηση ή βελτίωσή του.

Προστατευόμενη Περιοχή: Η Διεθνής Ένωση για τη Προστασία της Φύσης (International Union for the Conservation of Nature (IUCN)) ορίζει μια προστατευόμενη περιοχή ως: «Ένα κομμάτι γης και/ή θάλασσας, ειδικά αφιερωμένο στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας, και των φυσικών

πόρων και των άμεσα συνδεδεμένων πολιτιστικών πόρων, και το οποίο διαχειρίζεται μέσω νομικών ή άλλων αποτελεσματικών μέσων», (IUCN, 1994).

Ρύπανση: η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να αντικαταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του.

Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (ΣΠΕ):

- Είναι μια δυναμική διαδικασία και στοχεύει στην εκπλήρωση του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης διαμέσου της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης σε κατά το δυνατόν έγκαιρο στάδιο της διαδικασίας σχεδιασμού πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων.

- Είναι μια πολυεπίπεδη διαδικασία που καλύπτει διαφορετικά επίπεδα του περιβαλλοντικού σχεδιασμού. Ο σκοπός της, όπως αυτός υπαγορεύεται στην έκθεση Brundtland και της Ατζέντα 21, είναι να ενσωματώσει περιβαλλοντικούς και αιφορικούς παράγοντες στην χάραξη πολιτικής.

Σύμβαση BERN: Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης που υιοθετήθηκε το 1979 στο Bern της Ελβετίας, στην οποία συμμετέχει και η Ελλάδα, και αφορά την προστασία της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος στη Ευρώπη και να προωθήσει τη συνεργασία των Ευρωπαϊκών χωρών προς αυτή την κατεύθυνση.

Τοπίο:

-Σύμφωνα με τον Garret Eckbo «Τοπίο εννοούμε το σύνολο και τη σύνθεση των φυσικών στοιχείων μέσα σε μια συγκεκριμένη περιοχή ή μια ζώνη που κινούμαστε».

-Σύμφωνα με τον Zonneveld (1979) «Το τοπίο ένα τμήμα της γήινης επιφάνειας αποτελούμενο από πλέγμα συστημάτων, που έγιναν από τη δράση του νερού, των βράχων, του αέρα, των φυτών, των ζώων και του ανθρώπου και που αυτό με τη φυσιογνωμία του δημιουργεί μια αναγνωρίσιμη ενότητα».

-Κάθε δυναμικό σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που μεμονωμένα ή αλληλεπιδρώντας σε συγκεκριμένο χώρο συνθέτουν με οπτική εμπειρία.

Υγεία: η κατάσταση πλήρους φυσικής, διανοητικής και κοινωνικής ευεξίας του ατόμου ή του συνόλου του πληθυσμού.

Υδρολογικά στοιχεία: Το σύνολο των υδάτινων πόρων μιας περιοχής.

Υποβάθμιση: η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιαδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες.

Φυσικά διαθέσιμα: Πόροι προερχόμενοι απ' το φυσικό χώρο που μέσα στο χρόνο έχουν γίνει κατάλληλοι για να καλύψουν ανθρώπινες ανάγκες.

Φυσικοί πόροι: κάθε στοιχείο του περιβάλλοντος που χρησιμοποιείται ή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον άνθρωπο για την ικανοποίηση των αναγκών του και αποτελεί αξία για το κοινωνικό σύνολο.

Φυσικός αποδέκτης: κάθε στοιχείο του περιβάλλοντος που χρησιμοποιείται για την τελική διάθεση των αποβλήτων.

Φυσιογραφία: Αποτελεί μεταβλητή του φυσικού χώρου και αναφέρεται στον εξωτερικό γήινο χώρο μιας περιοχής με την μορφή του ανάγλυφου όπως αυτό παρουσιάζεται χωρίς να υπεισέλθουμε στα αίτια και τους ειδικούς λόγους που τα δημιούργησαν.

Χρήση γης: Η χρήση της γης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα κατά πόσο το περιβάλλον μιας περιοχής θα είναι υγιές ή όχι. Σε γενικές γραμμές η γη μπορεί να τύχει τέτοιας διαχείρισης έτσι ώστε να λαμβάνονται υπόψη θέματα όπως η ανθρώπινη ασφάλεια, αισθητική, ποιότητα αέρος και νερού και γενικά η ισορροπία του οικοσυστήματος.

2. Η περιοχή

2.1 Θέση και όρια περιοχής

Ο Υμηττός βρίσκεται στο κεντρικό – νότιο τμήμα του νομού Αττικής φράζοντας από ανατολικά το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας και απέχοντας περίπου 7 χλμ. από το κέντρο της. Εκτείνεται από βορρά προς νότο σ' ένα μήκος περίπου 20 χλμ. ενώ το πλάτος του κυμαίνεται από 4 έως 6 χλμ. Από βορρά προς νότο, ξεκινάει στο ύψος του Γέρακα – Αγίας Παρασκευής και αυξάνοντας συνεχώς το ύψος του φτάνει, μετά από 6 χλμ. περίπου, στο ψηλότερο σημείο του στα 1.026 μ. Από εκεί κατηφορίζοντας προς νότο χαμηλώνει μέχρι που σβήνει στην περιοχή της Βάρης.

Στα βόρεια του Υμηττού και σε απόσταση 6 χλμ. περίπου απλώνεται η Πεντέλη, βορειοδυτικά, αλλά αρκετά μακρύτερα, η Πάρνηθα και δυτικά του, από την άλλη πλευρά του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας, το Αιγάλεω όρος, αποτελώντας όλα μαζί ένα δακτύλιο γύρω από την πόλη των Αθηνών.

Λόγω του μεγάλου μήκους του ο Υμηττός έχει γύρω του και οροθετείται από 15 δήμους της Αττικής.

Πιο συγκεκριμένα, στα νότια συνορεύει με το Δήμο Βάρης και ανεβαίνοντας από τα ανατολικά συνορεύει με τους Δήμους Βούλας, Γλυφάδας, Ελληνικού, Αργυρουπόλεως, Αλίμου, Ηλιουπόλεως, Δάφνης, Υμηττού, Βύρωνα,

Καισαριανής, Ζωγράφου και από τα βορειοανατολικά με τους Δήμους Παπάγου, Χολαργού και Αγίας Παρασκευής.

Από τον Υμηττό και κοιτάζοντας προς τα δυτικά μπορεί κανείς να δει τους οικισμούς των Γλυκών Νερών, των Σπάτων μακρύτερα, της Παιανίας και του Κορωπίου, οι οποίοι δεν εφάπτονται στον ορεινό όγκο του Υμηττού.

Εικόνα 1: Εικόνα του Υμηττού και των γύρω περιοχών από το Google Earth.

Τα όρια της περιοχής μελέτης είναι τα όρια των δήμων με τον ορεινό όγκο, συγκεκριμένα ως όριο στους χάρτες που δημιουργήθηκαν, χρησιμοποιήθηκε

η ισοϋψής των 200 μέτρων, η οποία στο μεγαλύτερο μέρος της συμπίπτει με τα όρια της Β΄ ζώνης σύμφωνα με το Π.Δ. του 1978, και ειδικά από την δυτική πλευρά του ορεινού όγκου συμπίπτει με τα όρια του αστικού ιστού του λεκανοπεδίου. Εκτός αυτού όπου κρίθηκε σκόπιμο να απεικονισθεί κάτι σημαντικό εκτός αυτού του ορίου, απεικονίσθηκε.

Η κλίμακα στην οποία θα γίνει η καταγραφή και η απεικόνιση των στοιχείων για τον ορεινό όγκο του Υμηττού είναι τέτοια ώστε ο ορεινός όγκος να μελετηθεί ως σύνολο και σε σχέση με τους γύρω δήμους, αλλά ταυτόχρονα να επιτρέπεται η απαιτούμενη λεπτομέρεια μέσα στη ζώνη φυσικού ενδιαφέροντος του ορεινού όγκου.

Η απεικόνιση θα γίνει σε χάρτες κλίμακας 1:50.000.

Για παράδειγμα σε μικρότερη κλίμακα αυτής που χρησιμοποιήθηκε δεν είναι δυνατόν να απεικονισθεί με λεπτομέρεια όλο το πλήθος των υδρολογικών στοιχείων του ορεινού όγκου και η ακριβής τους θέση λόγω της υψηλής πυκνότητάς τους. Θα έπρεπε να γενικευθούν ως στοιχείο, με συνέπεια τη μείωση της ακρίβειας καταγραφής και απεικόνισής τους.

Ενώ σε περίπτωση χρήσης μεγαλύτερης κλίμακας από αυτή που χρησιμοποιήθηκε δεν θα μπορούσαμε να έχουμε μια γενική εικόνα των όσων καταγράφονται και απεικονίζονται σε σχέση με το συνολικό χώρο του ορεινού όγκου και τις γύρω περιοχές.

Επιπλέον, η κλίμακα αυτή μας επιτρέπει από πρακτικής πλευράς την απεικόνιση του συνολικού όγκου και των γύρω περιοχών σε φύλλο μεγέθους Α3.

3. Υφιστάμενη Κατάσταση

3.1 Καταγραφή

3.1.1 Η Ονομασία

Η λέξη Υμηττός προέρχεται από το θύμος (κοιν. θυμάρι) που έγινε σιγά - σιγά θυμέτ - Υμέτ - Υμηττός. Οι αρχαίοι (Θεόφραστος) ονόμασαν θύμους, τα φρύγανα που αφθονούσαν στον Υμηττό, και που με το δυνατό άρωμά τους έκαναν τις μέλισσες να στροβιλίζουν σαν μεθυσμένες (από το θυμός = διάθεση της ψυχής). Από αυτό το φαινόμενο της "τρέλας" των μελισσών ονομάστηκε και το βουνό Τρελός. Για την εξήγηση όμως αυτή, καθώς και για την ταύτιση των δύο ονομασιών του βουνού, δε γίνεται πουθενά μνεία στ' αρχαία κείμενα. Σύμφωνα με τον Ν. Νέζη, η λέξη Υμηττός προέρχεται από την προελληνική ρίζα Ουμάιτ- ή Υμητ-, που σήμαινε σκληρός, τραχύς, βραχώδης τόπος.

Οι παλαιοί κάτοικοι της Ν. Ιταλίας (Μεγάλη Ελλάδα) πρόφεραν τη λέξη Υμηττός Υματτός που από παραφθορά έγινε Μάττος. Αργότερα οι Φράγκοι των Αθηνών ερμήνευσαν τον Υμηττό - Μάττο στους ντόπιους, σαν τρελό.

Ο Υμηττός μεταφράστηκε στα χρόνια της Φραγκοκρατίας Μόντε Ιμέττο και παραφράστηκε σε Μόντε Μάττο που κατά σύμπτωση σημαίνει Τρελό βουνό, ονομασία που διατηρήθηκε. Το πιθανότερο είναι ότι η ονομασία Τρελός προϋπήρχε, γι αυτό και οι Φράγκοι τον είπαν και με τα δύο ονόματά του, δηλαδή Monte Imetto και Monte Matto.

Μια εύκολη και πολύ διαδεδομένη εξήγηση είναι ότι το Τρελός προερχόταν από την ονομασία tres long = πολύ μακρύς, που έδωσαν οι Γάλλοι, γιατί δεν γνώριζαν τη λέξη Υμηττός. Αυτό δεν ευσταθεί καθόλου γιατί η ονομασία προϋπήρχε αιώνες πριν.

Τον Υμηττό τον χρησιμοποιούσαν και από την αρχαιότητα για μετεωρολογικό βαρόμετρο, δηλαδή βλέποντας την κορυφή του πρόβλεπαν τι καιρό θα κάνει, (Θεόφραστος : "Περί σημείων, υδάτων και πνευμάτων " Γ 43) γι αυτό και είχαν τοποθετήσει βωμούς του Ομβρίου Δία και του Προοπίου Απόλλωνα. Επειδή όμως παρά τις προβλέψεις, αρκετές φορές παρουσιάζονταν καιρικές ανωμαλίες, ονόμασαν με τον καιρό το βόρειο Υμηττό Τρελό (το νότιο Υμηττό τον έλεγαν Μαυροβούνι). Μάλλον αυτή είναι η πιο πιθανή εκδοχή.

Ο ονομαστός Τούρκος περιηγητής του 17ου αιώνα Evliya Celebi, που διέσχισε ολόκληρη την Ελλάδα (από το 1667 και μετά), αναφέρει τον Υμηττό μόνο σαν Ντελή Νταγ, δηλαδή Τρελό βουνό.

Σ' ένα τούρκικο ταπί (επίσημος κτηματικός τίτλος) του 1761 της Μονής Πετράκη, εμφανίζεται ο μισός Υμηττός σαν Ντελή Νταγ (Τρελοβούνι) και ο άλλος μισός σαν Καρά Νταγ (Μαυροβούνι).

Ο επίσκοπος Ναζιανζού Ιγνάτιος το 1772 αναφέρει ότι ο Υμηττός λεγόταν και Τηλεβούνι ή Τρελοβούνι.

Ο Δανιήλ Φιλιππίδης στη "Νεωτερική Γεωγραφία" του το 1791 τον αναφέρει Υμηττό ή Τηλεβούνι. Τον αναφέρει ακόμα και Κεκρόπιο, ονομασία που δεν αναφέρεται όμως πουθενά αλλού (Κεκρόπιον λεγόταν ο τάφος του Κέκροπα, Κεκροπία ήταν η αρχική ονομασία της πόλης των Αθηνών και Κεκροπίς ήταν μια από τις δέκα φυλές της Αττικής).

Σε ένα σιγίλιο (εκκλησιαστικό έγγραφο) του 1782 που υπογράφει ο Πατριάρχης Νεόφυτος αναφέρεται ο Υμηττός ως Υμήττειον όρος.

Σε ένα έγγραφο του 1793 " Μοιρασιά του Κουρσαλά με λαχνούς " (Κουρσαλάς είναι το σημερινό Κορωπί) αναφέρεται ο Υμηττός σαν Τρελός και Μαύρο Βουνό.

Κάποια εποχή ονόμαζαν οι ξένοι περιηγητές το Μαυροβούνι, κυρίως την ανατολική του πλευρά, και Λαμπροβούνι (Ο Srom και ο Wheeler το 1675, ο Chandler το 1764, ο Hobhouse το 1810 κλπ.) μάλλον από το τότε κοντινό χωριό Λαμπρικά.

Σήμερα έχει επικρατήσει μόνο η αρχαία ονομασία του, Υμηττός, αυτή που αναφέρει και ο Πausanias: " όρη δε Αθηναίοις εστί... και Υμηττός, ος φύει νομάς μελίσσαις επιτηδειστάτας πλην αλαζώνων... ".

3.1.2 Ιστορική Αναδρομή

3.1.2.1 Προϊστορία – Αρχαιότητα

Φαίνεται πως στον Υμηττό υπήρξε ανθρώπινη δραστηριότητα από την προϊστορική περίοδο. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές έφεραν στην επιφάνεια λεπίδες και τεμάχια οψιδιανού λίθου, εργαλεία χαρακτηριστικά της νεολιθικής εποχής.

Ο Υμηττός αποτελούσε ιδανική τοποθεσία για τον πρωτόγονο άνθρωπο. Λόγω της πλούσιας και πυκνής βλάστησης και των άφθονων νερών της περιοχής έβρισκε εδώ καταφύγιο και ασχολείτο με τη συλλογή καρπών και το κυνήγι.

Στην μυθολογία αναφέρεται ο ακούσιος φόνος της Πρόκριδας, κόρης του βασιλιά Ερεχθέα, από τον άντρα της τον Κέφαλο. Κατά τον μύθο ο Κέφαλος συνήθιζε όταν ανέβαινε στον Υμηττό για κυνήγι, να προσκαλεί ως βοηθό του το σύννεφο, με τη φράση «Ω νεφέλη παραγενοῦ». Η γυναίκα του, που τον παρακολουθούσε, νόμισε πως απευθυνόταν στην ερωμένη

Εικόνα 2: Ο φόνος της Πρόκριδας, ερυθρόμορφος κρατήρας 430-440 π.Χ., Βρετανικό Μουσείο

του και, προσπαθώντας να την δει κούνησε τους θάμνους πίσω από τους οποίους ήταν κρυμμένη. Ο Κέφαλος νομίζοντας πως ήταν κάποιο θήραμα τη χτύπησε με το ακόντιό του και τη σκότωσε.

Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι στον Υμηττό και γύρω από αυτόν υπήρχαν Πελασγικοί οικισμοί που εξελίχθηκαν σε Δήμους όπως Σφηττός, Κίκυνα, Αιζωνή, Σκυριδες, Πήρα κ.ά.) χωρίς να αναφέρεται ο ακριβής τόπος και χρόνος.

Στην περιοχή κατά την αρχαιότητα υπήρχε πλούσιο δίκτυο δρόμων.

Από εδώ περνούσε το συντομότερο μονοπάτι που ένωνε την Αθήνα με τα Μεσόγεια. Αφού διέσχιζε και το κομμάτι που καταλαμβάνει σήμερα ο δήμος Ζωγράφου, ανέβαινε στον Υμηττό και κατέληγε τελικά στην Παιανία.

Εικόνα 3: Χάρτης Πελασγικών οικισμών γύρω από τον Υμηττό

Οι κάτοικοι ασχολούνταν με την υλοτομία, τη συλλογή βοτάνων, και τη μελισσοκομία. Σύμφωνα με τον Πausanias το μέλι του Υμηττού θεωρείτο εξαιρετικό από εκείνη την εποχή.

Περίφημη ήταν και η φαιά Υμηττία μάρμαρος, όπως την αποκαλεί ο Στράβων, το κυανότεφρο μάρμαρο του Υμηττού που χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή μνημείων στην Ελληνιστική εποχή και κυρίως στην περίοδο της Ρωμαϊοκρατίας.

Τα λατομεία από τα οποία έβγαζαν το μάρμαρο βρίσκονται στη δυτική πλευρά του βουνού, στις απότομες πλαγιές του Κακορέματος που είναι το πιο βαθύ και άγριο φαράγγι στον Υμηττό, κοντά στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του Κουταλά, όπου υπάρχουν τα κατάλοιπα μιας αρχαίας οδού από την οποία κατέβαζαν το μάρμαρο. Από τα λατομεία του Καρέα, εξαγόταν και ο κιτρινωπός ασβεστόλιθος, ο γνωστός ως αργιλικός λίθος από το όνομα του παρακείμενου αρχαίου δήμου.

Εικόνα 4: Ερείπια του Καθολικού ναού του Αγ. Μάρκου, παρατηρείται η χρήση μαρμαρίνων τμημάτων αρχαίων ναών.

Τον 8ο αιώνα π.Χ. παραχωρείται γη στους πρόποδες του Υμηττού σε γεωργούς και κτηνοτρόφους. Οι νέες χρήσεις της γης υποβαθμίζουν την περιοχή. Τον 5ο αι ο Πλάτωνας αναφέρει ότι τα βουνά της Αττικής έχουν τόσο υποβαθμιστεί ώστε μοιάζουν με οστά άρρωστου ανθρώπου.

Στα χρόνια του Πεισίστρατου στο δεύτερο μισό του 6ου αιώνα π.Χ. κατασκευάστηκε εδώ ένα υδραγωγείο. Συγκέντρωνε το νερό των πηγών του Αγ. Ιωάννη του Θεολόγου και περνώντας μέσα από περιοχές του σημερινού δήμου Ζωγράφου έφτανε στην αρχαία αγορά.

3.1.2.2 Τόπος θρησκευτικής λατρείας

Εικόνα 5: Απεικόνιση του Πάνα

Στην αρχαιότητα η τοποθεσία του Υμηττού, ευνοούσε τη λειτουργία του ως λατρευτικού κέντρου των αρχαίων Ελλήνων: το χαμηλό υψόμετρο του βουνού και οι σχετικά βατές πλαγιές του, έκαναν προσιτή την επικοινωνία των κατοίκων των εκατέρωθεν περιοχών. Έτσι, ο Υμηττός θεωρήθηκε «ιερό» βουνό και αποτέλεσε θρησκευτικό κέντρο για τη συνάντηση των αρχαίων δήμων. Στις πλαγιές και τις σπηλιές του έστησαν τα ιερά τους οι αρχαίοι θεοί, ο Πάνας θεός των βοσκών και των κοπαδιών, και οι νύμφες.

Οι Νύμφες, ήταν γυναικείες θεότητες προσωποποιήσεις της φύσης οι οποίες λατρεύονταν από τα πανάρχαια χρόνια και ήταν πολύ δημοφιλείς. Οποιαδήποτε σπηλιά, κάθε παράξενο κοίλωμα του βουνού όπου σταλάζει νερό, ή ακόμη και ένα δέντρο, φάνταζε στα μάτια του απλοϊκού ανθρώπου της υπαίθρου σαν κατοικία των θηλυκών αυτών δαιμόνων. Οι δρυάδες (από το δρυς), οι αμαδρυάδες, οι ναϊάδες, οι ορειάδες λάτρευαν τη μουσική και τον χορό.

Αλλά και στα σύγχρονα χρόνια οι θρύλοι εξακολουθούν να θέλουν τον Υμηττό χώρο που συχνάζουν οι Νεράιδες. Σύμφωνα με τον Ν. Πολίτη, «Στην κορφή του Τρελλού είναι ένα πλάτωμα, στρογγυλό σαν αλώνι. Σ' αυτό κάθε μεσημέρι χορεύουν οι Νεράιδες, για αυτό οι τσοπάνηδες φοβούνται να πάνε εκεί το μεσημέρι.»

Η λατρεία του Δία ως θεού του ουρανού και γενικότερα των καιρικών μεταβολών, εξουσιαστή των νεφών και της βροχής, γινόταν συχνά πάνω στις κορυφές των βουνών, επειδή εκεί ψηλά μαζεύονταν

Εικόνα 7: Ο χορός των Νυμφών

τα πρώτα σύννεφα, σημάδι αλάθητο για τους ανθρώπους ότι θα βρέξει. Ο περιηγητής Πausanίας μας πληροφορεί ότι στον Υμηττό υπήρχε άγαλμα του Υμηττίου Διός και βωμοί του Ομβρίου Διός και του Απόλλωνος Προοπίου. Ο βωμός του Ομβρίου Διός τιμούσε και εξευμένιζε τον θεό, ώστε αυτός να χαρίζει ήπιες και έγκαιρες βροχές στη γεωργία. Οι αρχαίοι κάτοικοι της Αττικής προέβλεπαν τον καιρό, παρατηρώντας την κορυφή του βουνού. Ο Υμηττός λειτουργούσε δηλαδή ως βαρόμετρο, όπως αναφέρει ο Θεόφραστος στο «Περί σημείων, υδάτων και πνευμάτων». Σύμφωνα με τον Καμπούρογλου και οι νεότεροι Αθηναίοι, όπως ακριβώς και οι αρχαίοι τους πρόγονοι, προμάντευαν αν θα βρέξει ή δεν θα βρέξει από το αν ο Υμηττός «εφορούσεν ή όχι την συννεφοκουκούλαν του». Η επιλογή της ψηλότερης κορυφής του βουνού για την τοποθέτηση των αγαλμάτων των θεών υπαγορευόταν από τις θρησκευτικές αντιλήψεις της εποχής : ο Υμηττίος Ζεύς έπρεπε να έχει ένα ανάλογο του Ολυμπίου θρόνου, για να επιβλέπει τους κατώτερους θεούς. Το άγαλμα εξάλλου, του Προοπίου Απόλλωνα ήταν τοποθετημένο στην κορυφή από την οποία το πρώτο φώς της ημέρας έπεφτε

Εικόνα 6: Απεικόνιση Νύμφης

αυτά που μαζεύονται στην κορυφή του βουνού. Ο Υμηττός λειτουργούσε δηλαδή ως βαρόμετρο, όπως

στη Δυτική Αττική. Ιερό της Αφροδίτης βρισκόταν, σύμφωνα με πληροφορίες στον χώρο της σημερινής Καλοπούλας στην περιοχή της Καισαριανής.

3.1.2.3 Μύθοι

Στους ιστορικούς συγγραφείς ο Υμηττός εμφανίζεται ως κέντρο λατρείας, αλλά και τόπος υγείας, λόγω της ύπαρξης πηγών. Στον Υμηττό υπήρχαν τρεις πηγές οι οποίες θεωρούνταν ιερές:

α) η πηγή της Καλοπούλας (η «Κύλλου Πήρα» των αρχαίων), που το νερό της πίστευαν ότι είχε ευεργετικές ιδιότητες, ιδιαίτερα για τις στείρες γυναίκες, οι οποίες τεκνοποιούσαν όταν το έπιναν ή λούζονταν με αυτό. Έκανε δηλαδή τις γυναίκες «ευτόκους τας εξ αυτού πινούσας, τας δε αγόνους γονίμους».

β) η πηγή του Κριού, πιθανά να πρόκειται για την αρχαία πηγή Καλλία, το νερό εξακολουθεί να τρέχει έως και σήμερα μέσα από ένα ρωμαϊκό κεφάλι κριού.

Εικόνα 8: Peter Paul Rubens: Η Πτώση του Φαέθωνος, 1604/1605 (National Gallery of Art, Washington D. C.)

γ) η πηγή του Αγιάσματος, τεχνητή πηγή με θεραπευτικές ιδιότητες.

Το νερό από τις

δύο πρώτες πηγές κατέληγε στον Ηριδανό, που κατά τη μυθολογία, πήρε το όνομά του από το μυθικό ποταμό που οι αρχαίοι Έλληνες τοποθετούσαν στις «εσχατιές της γης». Όταν ο Φαέθωνας, γιός του θεού Ήλιου και της Κλυμένης, έπεισε τον πατέρα του να τον αφήσει να οδηγήσει το άρμα του, στάθηκε ανήμπορος να ελέγξει τα άλογα. Έτσι πλησίασε πολύ κοντά στη γη και κόντεψε να την κάψει. Ο Δίας αναγκάστηκε να τον κεραυνοβολήσει και το άψυχο σώμα του έπεσε στον Ηριδανό. Οι κόρες του Ήλιου θρήνησαν στις όχθες του ποταμού τον θάνατο του αδελφού τους ώσπου μεταμορφώθηκαν σε λεύκες. Τα δάκρυά τους καθώς έσταζαν από τα δέντρα γίνονταν κεχριμπάρι. Οι θεοί τις λυπήθηκαν και μαζί με τον Φαέθωνα τις ανέβασαν στον ουρανό, όπου έγιναν αστερισμοί.

Ο Ηριδανός ήταν ορατός μέχρι το 1980 οπότε και καλύφθηκε. Διέσχιζε την περιοχή, το γνωστό ως ρέμα της Καισαριανής και ενωνόταν με τον Ιλισσό, που εκβάλλει αρκετά νοτιότερα, στον όρμο του Φαλήρου.

Ο ποταμός Ιλισσός που είχε τις πηγές του στον Υμηττό διέσχιζε την πετρώδη πεδιάδα της Αττικής και πορευόταν προς τα νοτιοανατολικά και τα νότια. Στον

Εικόνα 9: Η γέννηση του Εριχθόνιου, η Αθηνά παίρνει το νεογέννητο από τα χέρια της Γαίας

διάλογο Φαίδρος του Πλάτωνα αναφέρονται οι σκιερές του όχθες και τα πλατάνια.

Στην μυθολογία αναφέρεται πως ενώ η Αθηνά έκανε το μπάνιο της στα νερά του Ιλισσού δέχθηκε την επίθεση του Ηφαίστου που την είχε ερωτευτεί. Για να τον αποφύγει ανηφόρισε προς τις πλαγιές του Υμηττού. Ο Ήφαιστος την ακολούθησε και η Αθηνά προκειμένου να τον αποκρούσει τον τραυμάτισε με το δόρυ της στο πόδι αφήνοντάς τον κουτσό (κυλλός-κουτσός). Το σπέρμα του όμως έπεσε στο πόδι της θεάς. Εκείνη το σκούπισε με ένα κομμάτι μαλλί, το μετέτρεψε σε σάκο (πήρα) και το πέταξε στη

γη που γονιμοποιήθηκε κι έτσι γεννήθηκε ο Εριχθόνιος.

Η ονομασία Καλοπούλα (περιοχή κοντά στη Μονή της Καισαριανής) φαίνεται να είναι παραφθορά του αρχαίου «Κύλλου Πήρα» (πήρα= σακούλι). Ίσως λοιπόν να περιγράφει τη συχνή εικόνα των κυνηγών που συναντούσε κανείς στον Υμηττό με σάκο στον ώμο και

Εικόνα 10: Η Πηγή του Κριού

τραυματισμένα πόδια από δαγκώματα ή χτυπήματα από τα θηράματα.

3.1.2.4 Βυζάντιο – Τουρκοκρατία

Ο Μιχαήλ Χωνιάτης, μητροπολίτης Αθήνας (1184-1204), ακριβώς την περίοδο πριν από την κατάληψη της πόλης από τους Φράγκους, είναι η κύρια πηγή πληροφοριών για την περιοχή του Υμηττού αυτή τη χρονική περίοδο. Αναφέρει ότι στην εποχή του υπήρχαν στους πρόποδες του Υμηττού οικισμοί ιδιαίτερου κάλλους καθώς και «φροντιστήρια», όπως ονομάζονταν οι φιλοσοφικές σχολές.

Την ίδια περίοδο, το αρχαίο επικοινωνιακό δίκτυο εξακολουθεί να χρησιμοποιείται. Ο Πύργος που βρίσκεται βόρεια του δρόμου προς την μονή Αστερίου τοποθετείται όσον αφορά την κατασκευή του σύμφωνα με ανεξακρίβωτες πληροφορίες στα βυζαντινά χρόνια. Κατά τον Χ. Γιαννόπουλο εδώ ήταν εγκατεστημένο σύστημα φρυκτωριών (σύστημα φωτεινών σημάτων με τη βοήθεια αναμμένων δαυλών που προειδοποιούσαν τους κατοίκους της Αθήνας αλλά και τους μοναχούς της μονής Αστερίου στην περίπτωση κινδύνου). Το 1722 ο Πύργος αναφέρεται ερειπωμένος.

Εικόνα 12: Ο Πύργος

Εικόνα 11: Ο Μιχαήλ Χωνιάτης

Κατά την Τουρκοκρατία υποβαθμίζεται ο θρησκευτικός και πολιτιστικός χαρακτήρας της περιοχής. Ωστόσο συνεχίζει να είναι πολυσύχναστη αφού το νερό του Υμηττού εξακολουθεί να θεωρείται ιαματικό. Τούρκοι αγάδες κατέχουν περιβόλια, μεγάλο μέρος της περιοχής όμως παραμένει ακαλλιέργητο. Πολλά μονοπάτια εξαφανίζονται και η άγρια βλάστηση επανέρχεται.

Ο Ε. Τσελεμπί (17ος αι.) αναφέρει ότι το μέλι και το νερό του Υμηττού είναι μοναδικά. Εκθειάζει τα λουλούδια και τα βότανά του που όπως λέει θεραπεύουν σχεδόν όλες τις αρρώστιες. Σύμφωνα με πληροφορίες του ίδιου την εποχή που οι Καταλανοί κατείχαν την Αθήνα, γιατροί από όλα τα μέρη του κόσμου έφταναν στην περιοχή προκειμένου να μαζέψουν βότανα από τον Υμηττό πληρώνοντας για αυτό φόρο εκατό χιλιάδες χρυσά φλουριά τον χρόνο. Υποστηρίζει πως ένας από τους λόγους που οι σοφοί του κόσμου διάλεξαν την Αθήνα για να κατοικήσουν ήταν όλα αυτά τα βότανα που υπήρχαν στις πλαγιές του Υμηττού. Αναφέρει ότι στην εποχή του εξακολουθούν να μαζεύονται και να εξάγονται εκατοντάδες φορτία με χόρτα και βότανα.

3.1.2.5 Νεότερη Ιστορία

Ο Υμηττός, δεν ήταν πάντα τόσο πλούσιος σε βλάστηση όπως είναι στις μέρες μας, πριν από 50 χρόνια το βουνό ήταν σχεδόν «γυμνό».

Ο Υμηττός αποψιλώθηκε την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου από υλοτόμους, ώστε να χρησιμοποιηθεί η ξυλεία του για θέρμανση, μεγάλο μέρος του βουνού κάηκε και από τους Γερμανούς, οι οποίοι μόλις κατέλαβαν την Αθήνα έβαλαν φωτιές στα δάση, ώστε να αποτρέψουν τυχόν αντιστασιακούς να καταφύγουν σε αυτά.

Εικόνα 13: Ο Υμηττός στις αρχές της δεκαετίας του '70

3.1.3 Νομικό καθεστώς προστασίας

Το όρος Υμηττός προστατεύεται θεσμικά με το Προεδρικό Διάταγμα 544 Δ'/1978 που ορίζει δύο ζώνες προστασίας: την Α' και Β' ζώνη. Και στις δύο ζώνες αναφέρεται ρητά ότι δεν επιτρέπεται η δόμηση. Στη Β' ζώνη, δηλαδή στις περιοχές που εφάπτονται στα όρια των δήμων με τις πλαγιές του βουνού και εκτείνονται μέσα στο δάσος σε μία ακτίνα από 100 έως 5.000 μέτρα, το Διάταγμα επιτρέπει τις εγκαταστάσεις κοινωνικού εξοπλισμού (π.χ. υποδομές κτιρίων για την υγεία, την παιδεία, τον αθλητισμό και τον πολιτισμό).

Στον Υμηττό περιλαμβάνονται «ελεύθερες περιοχές με σημαντικές αρχαιολογικές ζώνες, με δυνατότητα πλήρους προστασίας», σύμφωνα με τον Νόμο 5351/1932, καθώς και «μικτές περιοχές που περιέχουν και σημαντικές αρχαιολογικές ζώνες, με δυνατότητα εξυγιάνσεως με ειδικά πολεοδομικά μέτρα».

Οι μονές Καισαριανής, Αστερίου, Καρέα, Αγ. Ιωάννη Προδρόμου (Κυνηγού) και Αγ. Γεωργίου (Κουταλά) έχουν κηρυχθεί Βυζαντινά μνημεία με Π.Δ. (ΦΕΚ 68 Α'/ 26.4.1921).

Πέραν της θεσμικής προστασίας του ορεινού όγκου από το προτεινόμενο για τροποποίηση Προεδρικό Διάταγμα «Περί Ζωνών ρύθμισης και προστασίας του όρους Υμηττός» (ΦΕΚ 544 Δ'/20.10.1978), ως ισχύει με την τροποποίηση του από 17.3.81Π.Δ. (ΦΕΚ 167 Δ), ο Υμηττός:

Έχει χαρακτηριστεί «Τοπίο ιδιαίτερου Αισθητικού Κάλλους» (Άρθρο 1 Ν. 1469/50, και με την Υ.Α. του ΦΕΚ 669/30.11.68).

Με το Π.Δ. 91/22.1.1974 (ΦΕΚ 31Α'/ 6.2.1974) κηρύχθηκε ως «αισθητικό δάσος» η περί την Ιερά Μονή Καισαριανής παραχωρηθείσα στη Φιλοδοσική Ένωση Αθηνών (ΦΕΑ) έκταση, και προχώρησε σε αναδάσωση έκταση συνολικού εμβαδού 6.400 στρεμμάτων.

Με την Υπουργική Απόφαση 38070/1972/6.5.1976 (ΦΕΚ 683 Β'/24.5.1976) ιδρύθηκε μόνιμο καταφύγιο θηραμάτων στην περιοχή Υμηττού.

Η συνολική έκταση του Υμηττού, έχει ενταχθεί με τον κωδικό GR 3000006, στο «Δίκτυο Περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με Ιδιαίτερη Οικολογική Αξία» (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φύση 2000 / Natura 2000), προκειμένου να προστατευθεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές και τις απαιτήσεις της Οδηγίας 92 / 43 της ΕΟΚ.

3.1.3.1 Natura 2000

Γενικά

Ο ορατός κίνδυνος εξαφάνισης πολλών ειδών και αλλοίωσης της σύνθεσης και υποβάθμισης πολλών οικοσυστημάτων οδήγησε στην έκδοση της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ "για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας" από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Σκοπός της Οδηγίας είναι "να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η συνθήκη". Οι τύποι φυσικών οικοτόπων και τα είδη φυτών και ζώων αναφέρονται στα Παραρτήματα I, II, IV και V της Οδηγίας.

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 33318/3028/1998, η οποία τροποποιήθηκε με την Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αρ. Η.Π. 14849/853/Ε103, ΦΕΚ Β' 645 11.4.2008.

Θεμέλιο λίθο για την επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ αποτελεί η δημιουργία δικτύου προστατευμένων περιοχών με την ονομασία "NATURA 2000".

Το δίκτυο Natura 2000 αποτελείται από τις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και από τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας για τα πουλιά σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ για την προστασία των πουλιών.

Οι περιοχές του δικτύου θα τεθούν υπό καθεστώς ειδικής διαχείρισης που θα καθορίσει κάθε κράτος-μέλος λαμβάνοντας υπόψη κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες. Οι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας της Ελλάδας οφείλουν να έχουν λάβει το ανωτέρω καθεστώς και να έχουν μετονομαστεί σε Ειδικές Ζώνες Διατήρησης έως το 2012. Η δημιουργία του δικτύου "NATURA 2000", που αποτελεί και υποχρέωση της Ελλάδας, θα συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη προστασία των απειλούμενων ειδών και οικοτόπων και θα αποτελέσει το βασικό μέσο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τη γενικότερη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Περιοχές του δικτύου NATURA 2000

Για τη δημιουργία του Δικτύου NATURA 2000 έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος από τα κράτη μέλη, με τον χαρακτηρισμό περιοχών ως Τόπων Κοινοτικής Σημασίας για ένταξη στο Δίκτυο. Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/barometer/index_en.htm#newstat) του Ιουλίου 2009, το Δίκτυο περιλαμβάνει 21.695 Τόπων Κοινοτικής Σημασίας με έκταση περίπου 681.826 km² και 5.210 Ζώνες Ειδικής Προστασίας για τα πουλιά με έκταση περίπου 560.634 km² (οι εκτάσεις δεν αθροίζονται διότι πολλές περιοχές αλληλεπικαλύπτονται και δεν μπορεί να εξαχθεί ποσοστό επί της συνολικής επιφάνειας, διότι έχουν δηλωθεί και θαλάσσιες εκτάσεις).

Σε ό,τι αφορά τη Μεσογειακή Βιογεωγραφική Περιοχή, στην οποία ανήκει εξ ολοκλήρου η Ελλάδα, ο κατάλογος των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας οριστικοποιήθηκε και δημοσιεύθηκε στην επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τεύχος με αριθμό L259 vol.49 21/9/06, το οποίο είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://europa.eu>

Το δίκτυο Natura 2000 στην Ελλάδα περιλαμβάνει 239 Τόπους Κοινοτικής Σημασίας σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και 163 Ζώνες Ειδικής Προστασίας της ορνιθοπανίδας σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ, που καλύπτουν συνολικά έκταση περίπου 4,4 εκ. εκταρίων. Το ελληνικό τμήμα του δικτύου Natura 2000 έχει περιλάβει την πλειονότητα των περιοχών της χώρας που προστατεύονται από την εθνική νομοθεσία και έχουν διεθνείς χαρακτηρισμούς. Για κάθε περιοχή, τα όριά της απεικονίζεται σε τοπογραφικό χάρτη (1:100.000) και έχει συνταχθεί Πληροφοριακό Δελτίο με γενικά στοιχεία και δεδομένα σχετικά με τους τύπους οικοτόπων και τα είδη Κοινοτικού ενδιαφέροντος που εμφανίζονται σε αυτήν.

Ο Υμηττός στο NATURA 2000

Περιγραφή

Ο Υμηττός στο δίκτυο NATURA 2000 είναι καταγεγραμμένος με τον κωδικό GR3000006 μαζί με το Αισθητικό δάσος Καισαριανής και τη Λίμνη της Βουλιαγμένης.

Η παραπάνω περιοχή όπως καταγράφεται στο δίκτυο NATURA 2000 είναι οικοτόπος τύπου Β, η θέση της είναι, γεωγραφικό μήκος 23° 48', γεωγραφικό πλάτος 37° 56', ανήκει στη διοικητική περιφέρεια Αττικής, στο νομό Αττικής, έχει έκταση 8123 εκτάρια και μέσο υψόμετρο 513 m.

Παρακάτω αναλύονται τα χαρακτηριστικά της περιοχής GR3000006 όπως δίνονται στη ιστοσελίδα του Δικτύου Διαχείρισης Ερευνητών Περιβάλλοντος (http://natura.minenv.gr/natura/server/user/biotopos_info.asp?lng=GR&siteCode=GR3000006):

Ποιότητα

Είναι απαραίτητο για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αστικές περιοχές να ενεργήσουμε προς τη συντήρηση των φυσικών περιοχών που γειτνιάζουν με αστικές περιοχές. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση του Υμηττού. Παρά το γεγονός ότι τα φυσικά οικοσυστήματα του βουνού έχουν επηρεαστεί λίγο πολύ από την ανθρώπινη πίεση, ένα καλά-οργανωμένο και οικολογικά υγιές σχέδιο διαχείρισης θα συμβάλει προς τη συντήρηση και τον εμπλουτισμό της άγριας ζωής του.

Αν και αρκετοί άνθρωποι θεωρούν τον Υμηττό ως περιοχή για καταθέσεις αποβλήτων ή ως χώρο δημιουργίας εγκαταστάσεων, η άγρια ζωή του βουνού επιζητεί ακόμα οποιοδήποτε τύπου πίεσης και δεν σταματά να μας εκπλήσσει με μια βιοποικιλότητα μοναδική για ένα βουνό που βρίσκεται τόσο κοντά σε τόσο μεγάλη αστική περιοχή.

Τουλάχιστον 40 ενδημικά είδη έχουν σημειωθεί στη χλωρίδα του 9 των οποίων προστατεύονται βάσει του ελληνικού νόμου (Προεδρικό Διάταγμα 67/81). Το πιο ενδιαφέρον της περιοχής είναι το ενδημικό *obliqua Fritillaria* που συμπεριλαμβάνεται στη σύμβαση της Βέρνης (αναθεωρημένο παράρτημα I, 1992) και στο παράρτημα IV της οδηγίας του Συμβουλίου 92/43/ΕΟΚ.

Επιπλέον, άλλα 6 είδη είναι Κοινοτικού ενδιαφέροντος δεδομένου ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου συναντώνται:

Graeca Onosma και *glauca Veronika* είδους *glauca* (βαλκανικό ενδημικό), *Cretica* είδους *cretica Anthemis* (μόνο στην Ανατολία εκτός από την Ελλάδα), *Serratifolius* είδους *serratifolius Dianthus* (που βρίσκεται μόνο στην Αττική και τη Λιβύη), *Billardieri Atraphaxis* (Ελλάδα και Ασία), *Brassica Cretica* είδους *cretica* (ένα είδος που βρίσκεται μόνο στον κεντρικό & το νότιο Λίβανο εκτός από την Ελλάδα). Το *graecum Carum* είδους *graecum* που είναι βαλκανικό ενδημικό.

Η περιοχή του Υμηττού είναι στενά συνδεδεμένη με την ιστορία της ανάπτυξης της βοτανικής και της οικολογίας στην Ελλάδα. Στην πραγματικότητα, από την εποχή του Ορφανίδη και του Heildreich (μέσα 19ου αιώνα), πολλά είδη φυτών συλλέχθηκαν αρχικά και καταγράφηκαν από την περιοχή. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πολλά είδη της ελληνικής χλωρίδας έχουν ως δεύτερο όνομα τη λέξη «*hymettia*» ή «*hymetium*».

Σχετικά με την πανίδα της περιοχής, περιλαμβάνει πολλά ενδημικά είδη ασπόνδυλων και πολλά προστατευμένα είδη. Μια συγκεκριμένη αναφορά πρέπει να γίνει στο *Paranemionia vouliagmenensis*, ένα ενδημικό είδος της λίμνης της Βουλιαγμένης. Η λίμνη της Βουλιαγμένης βρίσκεται στη νότια πλευρά του βουνού. Είναι σίγουρο ότι υπάρχουν υπόγεια κανάλια που επιτρέπουν στη θάλασσα να επικοινωνεί με τη λίμνη. Η λίμνη είναι αρκετά βαθιά και εκεί καταλήγει μια υποβρύχια σπηλιά. Επίσης στη λίμνη ένα νέο είδος, το *atticum Trimitium*, ανακαλύφθηκε πρόσφατα, παρέχοντας τα στοιχεία του γεγονότος ότι η χλωρίδα και η πανίδα του Υμηττού δεν έχει ανακαλυφθεί ακόμη. Εκτός από την οικολογική αξία της, η περιοχή του Υμηττού είναι ιστορικής σπουδαιότητας. Πολλά μοναστήρια βρίσκονται στις πλαγιές του, που χρονολογούνται από το 15ο αιώνα. Το διασημότερο είναι το μοναστήρι της Καισαριανής, το οποίο βρίσκεται μέσα στο αισθητικό δάσος Καισαριανής.

Συμπερασματικά, η άγρια ζωή του βουνού μπορεί να χρησιμοποιηθεί ιδανικά για εκπαιδευτικούς λόγους όχι μόνο από τους σπουδαστές του πανεπιστημίου της Αθήνας αλλά από μελετητές κάθε ηλικίας από την περιοχή της Αθήνας.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΕΙΔΗ ΜΕ ΚΙΝΗΤΡΟ D:

Χλωρίδα:

Τα *Aristolochia microstoma*, *Campanula rupestris*, *Silene spinescens*

hymettium, *Helianthemum*, *Centaurea Attica*, *Scorzonera crocofolia*, *Fritillaria obliqua*, *Consolida tenuissima*, και το *Johrenia distans* είναι ενδημικά είδη που προστατεύονται από το Προεδρικό Διάταγμα 67/81. Το *Atraphaxis billardieri* είναι ένας απομονωμένος αντιπρόσωπος ενός ασιατικού γένους, ένα σπάνιο είδος που ζει στον ασβεστόλιθο και συναντάται στη Στερεά (Υμηττός, Εύβοια, Τυμφρηστός), Κρήτη, Σάμο, Χίο και Ρόδο. Το θηλαστικό *Pipistrellus pipistrellus*, το αμφίβιο *Bufo viridis*, το ερπετό *Lacerta viridis*, το *Coluber najadum*, το *Chalcides ocellatus*, το *Natrix natrix monspessulanus*, το *Malpolon*, το *Trimium invertabrates atticum*, το *Cetonischera aeruginosa*, το *Anthocharis grueneri*, το *Pieris krueperi*, το *Hipparchia aristaeus*, το *Freyeria trochylus*, το *Agrodiaetus admetus*, το *Sipalia phlomidis*, και το *Carcharodus flociferus* προστατεύονται από το Προεδρικό Διάταγμα 67/81.

Ευπάθεια

Από την δεκαετία του '70, όταν οι δασικές περιοχές του Υμηττού ήταν περίπου 5600 εκτάρια (70% του βουνού), οι πυρκαγιές λόγω εμπρησμών και την παράλογη διαχείριση μετά τις πυρκαγιές έχει οδηγήσει στη μείωση της δασικής περιοχής και στην υποβάθμιση όλων των τύπων επίγειων οικοσυστημάτων που βρίσκονται εκεί. Επιπλέον το παράνομο κυνήγι, υπερβόσκηση, η αναδάσωση με ξένα είδη και η παράνομη δόμηση καθιστούν την κατάσταση χειρότερη. Η προτεινόμενη κατασκευή μιας εθνικής οδού στο δυτικό μέρος του βουνού και μια εθνική οδός που προγραμματίζεται να περάσει μέσω του μόνου άκαυτου δάσους πεύκων Αλερρο της περιοχής, θα θέσει πιθανώς μια πρόσθετη απειλή στα φυσικά οικοσυστήματα του βουνού.

Προσδιορισμός

Το όρος Υμηττός (νόμος 1/1469/50, υπουργικό ψήφισμα 25638/23.11.68, κυβερνητική εφημερίδα 669/30.11.68) και η λίμνη της Βουλιαγμένης (νόμος 1/1469/50 και 5351/32, υπουργικό ψήφισμα Γ/403/23043/31.3.81, κυβερνητική εφημερίδα 322/Β/3.6.81) υποδεικνύονται ως τοπία φυσικής ομορφιάς.

Ιδιοκτησιακό καθεστώς

Το μεγαλύτερο μέρος του ορεινού όγκου καλύπτεται από Δημόσιες Δασικές εκτάσεις των οποίων η συνολική έκταση εκτιμάται στα 40.800 στρ. Κυρίως κατανέμονται στο βόρειο τμήμα του ορεινού όγκου και στα όρια των Δ. Αγ. Παρασκευής, Χολαργού, Παπάγου, Ζωγράφου, Καισαριανής, Βύρωνα και Παιανίας και εν μέρει των δήμων Γλυφάδας και Βάρης.

Πέραν τούτων, το δημόσιο κατά καιρούς έχει παραχωρήσει με αποφάσεις του τότε Υπ. Γεωργίας σε οργανισμούς ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, εκτάσεις για την δημιουργία κοινωφελών ή άλλων ειδικών χρήσεων και εγκαταστάσεων.

Οι περισσότερες παραχωρήσεις εντοπίζονται στο βόρειο τμήμα του Υμηττού, μέσα στην ζώνες Α και Β, τα στρατόπεδα Σπυρούδη και ΣΔΑΜ, τα

Αμερικάνικα Κολλέγια Pearce και Deree, το Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικών Ερευνών, ο Δημόκριτος, 1200 στρ. δασικής έκτασης περίπου του ΑΟΟΑ (Αυτόνομος Οικοδομικός οργανισμός Αξιοματικών) στην Περιοχή Παπάγου, καθώς και η Πανεπιστημιούπολη - Πολυτεχνειούπολη.

Στο νότιο τμήμα εντοπίζονται διάφορες παραχωρήσεις για στρατιωτική χρήση (στρατόπεδο Σακέτα, Σχολή Ευελπίδων).

Στον κεντρικό και τον νότιο Υμηττό, στην περιοχή του Βύρωνα και στο Πυρναρί Γλυφάδας, υπάρχουν εκτάσεις για τις οποίες αμφισβητείται η κυριότητά τους. Κυρίως πρόκειται για δασικές εκτάσεις στην Γλυφάδα που διεκδικούνται από τρίτους (περίπου 13500 στρ.), καθώς και εκτάσεις στην περιοχή του Βύρωνα που διεκδικούνται από τον ΟΔΕΠ (2.100 στρ.). Νοτιότερα, δημόσιο δάσος στην περιοχή Γλυφάδας διεκδικείται από τρίτους (5.600 στρ.).

Η ανατολική πλευρά του Υμηττού καλύπτεται από δασικές και γεωργικές εκτάσεις, το δε μεγαλύτερο μέρος των τελευταίων συγκεντρώνεται στην περιοχή των Δήμων Κρωπίας και Παιανίας. Οι δασικές εκτάσεις του βόρειου τμήματος της πλευράς αυτής είναι δημόσιες. Στην περιοχή της Παιανίας το αγροδασόκτημα Καρελά (3.200 στρ.) διαχειρίζεται ως ιδιωτική έκταση.

Τέλος, νοτιότερα, στην περιοχή του Δ. Κρωπίας, υπάρχουν δημόσιες δασικές εκτάσεις (8.000 στρ.), δημόσιες δασικές εκτάσεις διακατεχόμενες από τον Δ. Κρωπίας (12.000 περίπου στρ.), καθώς και δημόσιες δασικές εκτάσεις που διακατέχονται από τον ΟΔΕΠ (5.500 στρ.).

Στο νοτιότερο τμήμα ο Υμηττός κλείνει με εκτάσεις που έχουν παραχωρηθεί από τον (τότε) Υπ. Γεωργίας προς τον ΣΑΑΚ Βάρης για γεωργική αποκατάσταση ακτημόνων (1.880 στρ.).

Έτσι σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουν καταγραφεί στο δίκτυο Natura 2000 για τον Υμηττό, τα ποσοστά των ιδιοκτησιών είναι:

Δημόσια ιδιοκτησία: 43%
Στρατιωτική ιδιοκτησία: 31%
Ιδιωτικές περιοχές: 5%
Διεκδικούμενες ιδιοκτησίες: 21%

3.1.3.2 Το Αισθητικό Δάσος Καισαριανής

Ιστορία

Το Αισθητικό Δάσος της Καισαριανής, είναι αποκλειστικό δημιούργημα της Φιλοδασικής Ένωσης Αθηνών (Φ.Ε.Α). Το δάσος που όλοι θαυμάζουμε, δεν προϋπήρχε αλλά δημιουργήθηκε εξ' αρχής από την Φιλοδασική. Ήδη από το 1924 η Φιλοδασική είχε ασχοληθεί με τη δημιουργία δάσους στη Καισαριανή. Διαβάζοντας τα πρακτικά της λογοδοσίας του Δ.Σ της Φιλοδασικής της χρονιάς εκείνης, διαπιστώνουμε τις προσπάθειες που καταβάλλει η τότε διοίκηση της Φιλοδασικής για να

Εικόνα 14: Δένδρα φυτεύονται με τα μέσα της εποχής δημιουργήσει ένα περιαστικό δάσος: "το Αθηναϊκόν πράσινο", αναφέρεται στα πρακτικά, "καταδιώκεται από όσους έχουν αποστολή να το προστατεύσουν". "Το Άλσος του Ποδονίφτη εκτάσεως χιλίων στρεμμάτων κατεστρέφεται και μετεβάλλεται εις οικόπεδα. Αι πευκοφυτευμένοι εκτάσεις του Πολυγώνου, της Καισαριανής, των Κουπωνίων μετεβάλλοντο και αυτά εις οικόπεδα". Η Φιλοδασική αποφασίζει λοιπόν να αντιδράσει δυναμικά για να σώσει τον Υμηττό και την Καισαριανή. Πείθει την τότε κυβέρνηση να ανακηρύξει αναδασωτέο "προτάσει της Φιλοδασικής Ενώσεως" το μεγαλύτερο τμήμα του Υμηττού με την υπ' αριθμόν 14029 της 12 Φεβρουαρίου. Πράξη του Υπουργείου Γεωργίας που δημοσιεύεται στο υπ' αριθμόν 47 παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως. Πιο κάτω στα πρακτικά αναφέρεται ότι η Φιλοδασική μαζί με το Υπουργείο Στρατιωτικών δενδροφυτεύει "δια πεύκων και κυπαρίσσω την παρά την Λεωφόρο Καισαριανής έναντι του συνοικισμού Συγγρού" μεγάλη έκταση".

Ακολουθεί ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος και η περίοδος της κατοχής που δεν αφήνουν την περιοχή αλώβητη. Πρώτα οι κατακτητές αποφιλώνουν το βουνό και αργότερα, σε απόγνωση, οι κάτοικοι των γύρω συνοικισμών, κόβουν τα δένδρα για να τα χρησιμοποιήσουν για καύσιμη ύλη. Από τη θεομηνία, γράφει στο βιβλίο της "Ο Υμηττός" η Διδώ Καλλέργη, γλίτωσε μόνο το ιδιωτικό δάσος Νάσκου, στη δεξιά του Καρέα.

Μάρτυρες αδιάφυστοι της κατάστασης του δάσους της εποχής εκείνης αποτελούν οι φωτογραφίες που δείχνουν έναν Υμηττό παντελώς αποφιλωμένο, παρά τους περί του αντιθέτου ισχυρισμούς των διαφόρων, που τώρα επιβουλεύονται το Δάσος.

Ο πόλεμος τελειώνει και η χώρα προσπαθεί να ανασυγκροτηθεί. Την επαύριο του πολέμου η Μεγάλη Ελληνίδα Καίτη Αργυροπούλου, επιστρέφοντας από τη Μέση Ανατολή περνά με το αεροπλάνο πάνω από τον ρημαγμένο Υμηττό.

Με οδύνη διαπιστώνει τον αφανισμό του δάσους. Αποφασίζει να εργαστεί για να το ανασυστήσει. Έτσι τον Δεκέμβριο του 1947, η Εφορία Αναδάσωσης της Φιλοδασικής, με προτροπή της Καίτης Αργυροπούλου, επιχειρεί με τα πενιχρά μέσα και τους λιγοστούς πόρους της εποχής εκείνης, την αναδάσωση εκτάσεων της περιοχής της Καισαριανής και του Βύρωνα. Ταυτόχρονα, ακολουθώντας το παράδειγμά της, όλα τα σωματεία της Ομοσπονδίας Εκδρομικών Σωματείων Ελλάδος, Ο Ελληνικός Ορειβατικός Σύνδεσμος (Ε.Ο.Σ), η Περιγητική Λέσχη, πρόσκοποι και οδηγοί, συμβάλλουν στην αναδάσωση άλλων τμημάτων του Υμηττού.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας το δάσος δέχτηκε ένα ακόμα πλήγμα. Η τότε αρχή απαλλοτρίωσε μεγάλο τμήμα του δάσους για να κτισθεί η Πανεπιστημιούπολη, σύμφωνα με σχέδιο που ήδη είχε εκπονηθεί το 1964- και τούτο παρά τις προσπάθειες των εκπροσώπων της Φιλοδασικής για να αποτραπεί η καταστροφή. Έτσι έκταση περίπου 680 στρεμμάτων παραδόθηκαν στη δόμηση χάριν του αισθητικά ακαλαίσθητου πανεπιστημιακού συγκροτήματος.

Στα χρόνια της μεταπολίτευσης η οικιστική πίεση από τις γύρω περιοχές αυξήθηκε, βρήκε όμως την Φιλοδασική φραγμό σε κάθε επεκτατική κίνηση της. Δεν μπόρεσε όμως να αποφευχθεί και η διάνοιξη αυτοκινητοδρόμου ο οποίος να μην έλυσε σειρά κυκλοφοριακών προβλημάτων της πρωτεύουσας, θυσίασε όμως ένα ακόμα τμήμα του Υμηττού που ως πηγή οξυγόνου την κρατάει στη ζωή.

Περιγραφή

Το Αισθητικό δάσος Καισαριανής βρίσκεται στη δυτική πλευρά του όρους Υμηττός, στην Αττική, και συνορεύει προς βορρά, ανατολικά και νότια με τις βραχώδεις πλαγιές του Υμηττού και στα δυτικά με την Πανεπιστημιούπολη Αθηνών και τους δήμους Καισαριανής και Βύρωνα. Η συνολική έκταση του δάσους είναι 4.460 στρέμματα.

Η μεγάλη αναδασωτική προσπάθεια της Φιλοδασικής σε συνδυασμό με την αναστήλωση της Μονής Καισαριανής, είχε ως σκοπό τη δημιουργία ενός αρμονικού συνόλου φύσης και πολιτισμού και ταυτόχρονα την προστασία των εδαφών και της αυτοφυούς βλάστησης της περιοχής, την αισθητική βελτίωση του περιβάλλοντος και την προσφορά ενός χώρου για την αναψυχή των κατοίκων της πρωτεύουσας. Ολόκληρη η έκταση που αναδάσωσε με επιτυχία η Φιλοδασική, με το ΠΔ 91/74 κηρύχθηκε "αισθητικό δάσος".

Το Αισθητικό δάσος Καισαριανής απλώνεται από την άκρη της πόλης μέχρι τις βραχώδεις πλαγιές του Υμηττού στα 760 μέτρα υψόμετρο. Στην περιοχή κυριαρχούν οι μέτριες και οι ισχυρές κλίσεις (30% - 65%), και το ανάγλυφο είναι έντονο και κατακερματισμένο με πολλές λοφώδεις εξάρσεις. Το δάσος διασχίζουν τα ρεύματα του Ηριδανού και του Κουταλά με διεύθυνση από την ανατολή προς τη δύση με ελάχιστη έως μηδενική παροχή.

Οι αναδασωτικές επεμβάσεις στο σύνολο του Αισθητικού Δάσους είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός μωσαϊκού βλάστησης όπου κυριαρχεί το πεύκο (τραχεία πεύκη) σε αμιγείς συστάδες ή σε ανάμειξη με κυπαρίσσι και με

πλατύφυλλα είδη όπως κουτσουπιά, χαρουπιά και χνοώδη δρυ. Στις βραχώδεις περιοχές υπάρχει το πεύκο μαζί με πουρνάρι και αγριελιά. Το μωσαϊκό συμπληρώνουν ενότητες με ιδιαίτερη φυσιογνωμία (σε περιορισμένη έκταση) όπως ο "ιστορικός ελαιώνας", ο διπλανός του κυπαρισσώνας, οι ευκάλυπτοι κυρίως στα νότια του νεκροταφείου Καισαριανής, η παραρεμμύτια βλάστηση κ.α.

Η βλάστηση του Αισθητικού δάσους Καισαριανής συγκροτείται από τα παρακάτω κύρια δασικά είδη με τα οποία έγιναν οι αναδασώσεις από τη Φιλοδασική και το τότε Υπουργείο Γεωργίας:

- Τραχεία πεύκη (*Pinus brutia* Ten.)
- Χαλέπιος πεύκη (*Pinus halepensis* Mill.)
- Κουκουναριά (*Pinus pinea* L.)
- Κυπαρίσσι οριζοντιόκλαδο (*Cupressus sempervirens* var. *horizontalis* L.)
- Κυπαρίσσι ορθόκλαδο (*Cupressus sempervirens* var. *pyramidalis* L.)
- Κουτσουπιά (*Cercis siliquastrum* L.)
- Χνοώδης δρυς (*Quercus pubescens* Willd.)
- Αριά (*Quercus ilex* L.)
- Χαρουπιά (*Ceratonia siliqua* L.)
- Κυπαρίσσι γλαυκό (*Cupressus arizonica* var. *glabra* Greene)

Εκτός από τα προαναφερθέντα είδη, σποραδικά έχουν φυτευτεί βελανιδιές (*Quercus aegilops* L.), αϊλανθοί (*Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle), κυανόφυλλες ακακίες (*Acacia cyanophylla*), ευκάλυπτοι (*Eucalyptus globulus* Labill.), παρκινσονίες (*Parcinsonia* sp.), αγριοπιπεριές (*Schinus molle*), γκορτσιές (*Pyrus amygdaliformis*) και πλατάνια (*Platanus orientalis* L.).

Στα διάκενα και σε εκτάσεις προσφάτως αναδασωμένες, δημιουργούνται πλούσιοι φρυγανότοποι με κυρίαρχα τα είδη: *Sarcopoterium spinosum*, *Phlomis fruticosa*, *Corydanthus capitatus*, *Cistus salvifolius*, *Cistus incanus*, *Euphorbia acanthothamnus*, *Genista acanthoclada*, *Fumana thymifolia*, *Hypericum empetrifolium*, *Inula viscosa*, *Satureja thymbra*, *Helichrysum* sp., *Calycotome vilosa*, *Tragopogon* sp., *Thapsia garganica*, *Verbascum undulatum*, *Anthyllis hermaniae*, *Globularia alypum*, *Thymelaea tartonraira*, *Balotta acetabulosa* κλπ.

Τα αγροστώδη που συναντώνται στην περιοχή εντάσσονται στην κατηγορία των ειδών των θαμνωδών ψευδοστεππών που προήλθαν από την υποβάθμιση της φυσικής δασικής βλάστησης (*Brachypodium ramosum*, *Poa bulbosa*, *Avena* sp., *Bromus* sp. κλπ). Στην περιοχή συναντώνται σημαντικά είδη γεωφύτων όπως: *Cyclamen graecum*, *Colchicum* sp., *Asphodeline lutea*, *Asphodelus fistulosus*, *Allium roseum*, *Fritillaria graeca*, *Lloydia graeca*, *Ornithogallum atticum*, *Muscari comosum*, *Asparagus acutifolius*, *Smilax aspera*, *Crocus* sp., *Sternbergia lutea*, *Cephalanthera rubra*, *Serapias* sp., διάφορα είδη *Ophrys* και *Orchis* κλπ.

Το μωσαϊκό της βλάστησης (τεχνητώς δημιουργημένης ή φυσικής) προσδίδει μία ιδιαίτερη φυσιογνωμική ποικιλία στην περιοχή που αντικατοπτρίζει

παράλληλα και την ποικιλία των διαφόρων βιοτόπων. Το μωσαϊκό της βλάστησης καθιστά την περιοχή ξεχωριστή από τις γειτονικές της και περισσότερο προσιτή σε χειρισμούς της βλάστησης με σκοπό, εκτός από την οικολογική προσφορά, και την αισθητική ανάδειξη του χώρου. Η ποικιλία αυτή που είναι αποτέλεσμα των χειρισμών της Φιλοδοσικής, κάτω από κανονικές συνθήκες θα εξακολουθήσει να υπάρχει και να αναδεικνύεται με επιμέρους διαφοροποιήσεις.

Οι γεωλογικοί σχηματισμοί που συναντώνται στην περιοχή είναι το κατώτερο και το ανώτερο μάρμαρο και οι σχιστόλιθοι Καισαριανής. Είναι χαρακτηριστική μάλιστα η επαφή τους στην πλαγιά της Καλοπούλας. Η γενική διεύθυνση των στρωμάτων του κρυσταλλοσχιστώδους συστήματος είναι ΑΒΑ-ΔΝΔ και η κλίση Δ έως ΒΔ από 20ο έως 60ο. Στο δυτικό άκρο της περιοχής συναντώνται ημιμεταμορφωμένα πετρώματα και νέες και παλιές αποθέσεις συνιστάμενες από κροκάλες, λατύπες, άμμους και αργίλους σε ποικίλη αναλογία. Τα εδάφη που σχηματίζονται πάνω σ'αυτά τα πετρώματα είναι κατά

Εικόνα 15: Μονοπάτι στο δάσος

πλειοψηφία σκελετικά, πετρώδη και αβαθή, λόγω της έντονης υποβάθμισης που είχε υποστεί η βλάστηση κατά το παρελθόν.

Το κλίμα της περιοχής είναι μεσογειακό με κύριο χαρακτηριστικό το ξηρό και θερμό καλοκαίρι και τον ήπιο και βροχερό χειμώνα. Με βάση τα στοιχεία του Μ.Σ. Αθηνών η ετήσια μέση θερμοκρασία του αέρα κυμαίνεται από 16,5οC - 19οC με ψυχρότερο μήνα τον Ιανουάριο και θερμότερους τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο. Η μέση ετήσια βροχόπτωση είναι 400 mm περίπου και κατανέμεται στη βροχερή περίοδο Οκτωβρίου - Απριλίου και την σχεδόν ξηρή των υπολοίπων μηνών. Η μέση σχετική υγρασία είναι 65% περίπου, οι χαλαζοπτώσεις είναι σπάνιες και οι μέρες χιονιού ελάχιστες.

Στο πλαίσιο της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43 (Natura 2000) στην περιοχή του Αισθητικού δάσους συναντώνται και χαρτογραφήθηκαν οι παρακάτω τύποι οικοτόπων του παραρτήματος I :

- Δάση ελιάς και χαρουπιάς (Κωδ. Natura 2000: 9320, Corine 91: 45.3)
- Φρύγανα με *Sarcopoterium spinosum* (Κωδ. Natura 2000: 5420, Corine 91: 33.3)
- Μεσογειακά δάση πεύκης με ενδημικά μεσογειακά είδη πεύκης (Κωδ. Natura 2000 : 9540, Corine 91: 42.8, 42.7)
- Βραχώδη οικοσυστήματα χωρίς βλάστηση (Κωδ. Natura 2000: 8250)

Η ευρύτερη περιοχή λόγω της ποικιλίας βιοτόπων που παρουσιάζει, είναι σημαντική για την ορνιθοπανίδα και ιδιαίτερα για τα μικρότερα είδη πουλιών (π.χ. στρουθιόμορφα). Από τα είδη που έχουν παρατηρηθεί στον Υμηττό (και αναφέρονται στην έκθεση της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας: "Υμηττός - ένας από τους τελευταίους πνεύμονες πρασίνου της Αττικής"), πολλά φωλιάζουν, ξεχειμωνιάζουν ή εμφανίζονται μόνιμα ή περιστασιακά στην περιοχή. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής:

Νησοπέρδικα (*Alectoris chucar*), δεκαοχτούρα (*Streptopelia decaocto*), τρυγόνι (*Streptopelia turtur*), κούκος (*Cuculus canorus*), κουκουβάγια (*Athene noctua*), κατσουλιέρης (*Galerida cristata*), κοκκινολαίμης (*Erithacus rubecula*), κότσυφας (*Turdus merula*), κοκκινούρης (*Phoenicurus ochruros*), αηδόνι (*Luscinia megarhynchos*), ελατοπαπαδίτσα (*Parus ater*), καλόγερος (*Parus major*), καρακάξα (*Pica pica*), σπιτοσπουργίτης (*Passer domesticus*), σπίνος (*Fringilla coelebs*), φλώρος (*Carduelis chloris*).

Στην περιοχή έχουν παρατηρηθεί τα θηλαστικά: αλεπού (*Vulpes vulpes*), λαγός (*Lepus europaeus*) και σκαντζόχοιρος (*Erinaceus europaeus*) και ένα είδος νυχτερίδας και τα ερπετά: πράσινη σαύρα (*Lacerta trilineata*), σπιτόφιδο (*Elaphe situla*), σαίτα (*Coluber najatum*), οχιά (*Vipera ammodytes*) και η χελώνα *Testudo marginata*.

Προστασία του Δάσους

Σε ολόκληρη την έκταση του Αισθητικού δάσους Καισαριανής (ΠΔ 91/74), ισχύει η Δασική Απαγορευτική Διάταξη (ΔΑΔ 20)/4294/96 του Δασαρχείου Πεντέλης. Επιπλέον η περιοχή του εμπίπτει στις προστατευτικές διατάξεις:

- του Συντάγματος της Χώρας για το περιβάλλον και ειδικά για τα δάση (άρθρα 24 και 117).
- της Δασικής Νομοθεσίας
- του νόμου 1650/86 "περί προστασίας του περιβάλλοντος".
- του Π.Δ 575/80 "περί κηρύξεως ιδιαίτερας ευαίσθητων εις πυρκαγιάς περιοχών δασών και δασικών εκτάσεων ως "επικινδύνων"
- του Π.Δ. του ΦΕΚ 544/78 "περί καθορισμού ρυθμίσεως ζωνών προστασίας της περιοχής του όρους Υμηττού"
- του ρυθμιστικού σχεδίου της Αθήνας (ν. 1515/85, αρθ. 2 και 3)
- της με αρ. 9173/1642/3.3.93 απόφασης ΥΠΕΧΩΔΕ (ΦΕΚ 281/τ.Δ'/23.3.92) με την οποία ο Ηριδανός χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος ρεύμα
- της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/21.5.92 "για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας" (Natura 2000) βάσει της οποίας η περιοχή του Αισθητικού δάσους Καισαριανής μαζί

με τον Υμηττό και τη Λίμνη της Βουλιαγμένης έχουν απογραφεί με κωδικό αριθμό GR3000006 και εντάσσονται στο διευρωπαϊκό δίκτυο των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας.

- διαφόρων διατάξεων με βάση τις οποίες δεν επιτρέπονται στην περιοχή λατομικές, κτηνοτροφικές και θηραματικές δραστηριότητες.
- της απόφασης με αριθ. 12603/11.6.93 της Δ/νσης Υγείας Νομαρχίας Αθηνών που αφορά το νερό των πηγών Μονής Καισαριανής και Καλοπούλας.

Διαχείριση

Η διαχείριση που ασκείται από την Φιλοδασική Ένωση Αθηνών υπό την εποπτεία των Δασικών Υπηρεσιών, επιδιώκει την επίτευξη της πολλαπλής προσφοράς του δάσους. Στόχοι της είναι η προστασία του δάσους ως οικοσυστήματος (προστασία από φυσικούς και ανθρωπογενείς κινδύνους) και η συντήρηση, βελτίωση και ανάδειξη των φυσικών και ανθρωπογενών χαρακτηριστικών του ώστε πέραν της οικολογικής του προσφοράς ως φυσικού πόρου, οι επισκέπτες να απολαμβάνουν τη μέγιστη εμπειρία αναψυχής και να υπάρχει διαρκής δυνατότητα ανάπτυξης δραστηριοτήτων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης.

Οι γενικές κατευθύνσεις για την επίτευξη των στόχων της διαχείρισης είναι:

- Καλλιεργητικές/βελτιωτικές φροντίδες και εξυγιαντικές επεμβάσεις στη βλάστηση
- Συμπληρωματικές φυτεύσεις
- Αντιπυρική προστασία
- Προστασία από φυσικούς κινδύνους
- Οργάνωση ευκολιών αναψυχής
- Φύλαξη

Ειδικά για την αντιπυρική προστασία η ΦΕΑ πραγματοποιεί τα εξής:

- Πυροφύλαξη στα δύο παρατηρητήρια που έχει εγκαταστήσει
- Καθαρισμούς και αραιώσεις της βλάστησης ιδίως σε παρόδιες θέσεις
- Εξασφάλιση των πυροσβεστικών σημείων (στην ευρύτερη περιοχή υπάρχουν δέκα σημεία υδροληψίας που η τροφοδοσία τους εξασφαλίζεται από τη ΦΕΑ)
- Συντήρηση και σήμανση του δασικού οδικού δικτύου
- Ενημέρωση του κοινού

3.1.4 Φυσικές Μεταβλητές

3.1.4.1 Φυσιογραφία – Ανάγλυφο

Ο Υμηττός είναι ένα επίμηκες βουνό, που έχει ουσιαστικά μια ράχη και λίγες απολήξεις εκτός αυτής. Το κυριότερο του χαρακτηριστικό είναι ο διαχωρισμός του σε δύο τμήματα. Το βόρειο που σβήνει πάνω από την Αργυρούπολη και το νότιο που φτάνει μέχρι τη Βάρη – Βάρκιζα. Μεταξύ τους υπάρχει το διάσελο του Σταυρού σε υψόμετρο 454 m που βρίσκεται στη νοητή ευθεία Αργυρούπολη – Κορωπίου.

Σε όλο το μήκος του δημιουργούνται διάφορες χαραδρώσεις, όπως στη δυτική πλευρά, από βορρά προς νότο, του Αγ. Ιωάννου του θεολόγου, της Καισαριανής, του Κακορέματος του Πυρνάρη, του Βαρελά πάνω από τη Γλυφάδα, ενώ στην ανατολική πλευρά της Χαλιδούς και της Ντούκας πάνω από το Κορωπί.»

Επιπλέον έχει οχτώ κορυφές εκ των οποίων «η ψηλότερη είναι η κορυφή Εύζωνας στα 1026 m η οποία δεν είναι επισκέψιμη λόγω στρατιωτικών εγκαταστάσεων. Στο βόρειο τμήμα άλλες χαμηλότερες κορυφές είναι το Κορακοβούνι 728 m και ο Προφήτης Ηλίας 659 m στη λάκα της Χαλιδούς, ενώ στο νότιο τμήμα του βουνού, από βορρά προς νότο, είναι το Μαυροβούνι 770 m, το Στρώμα 725 m, η Δασωμένη Κορυφή 641 m και η Κακαβούλα 413 m.

3.1.4.2 Εδάφη

Γεωλογικά ο Υμηττός, ανήκει στην καλούμενη Πελαγονική ζώνη της Ανατολικής Ελλάδος αποτελούμενη από κρυσταλλικούς και κρυσταλλοφυλλιτικούς όγκους και παρουσιάζει ζώνες από μαρμαρυγιακούς και δολομιτικούς σχιστόλιθους, ασβεστόλιθους και ιζηματογενείς επικαλύψεις διαφόρων εποχών, ζώνες που ευθύνονται για την δημιουργία των αντίστοιχων εδαφών.

Τα εδάφη είναι κατά το πλείστον σκελετικά, πετρώδη, αβαθή και μόνον στα σχιστολιθικά πετρώματα και στα κολλούβια απαντώνται σχετικά βαθειά εδάφη. Η γένεση τους εδάφους εξαρτάται από το κλίμα, το πέτρωμα, και τα βιοτικά στοιχεία και προ της ανθρώπινης επέμβασης υπήρχε κάλυψη από σκούρα (ορφνά) δασικά εδάφη. Σήμερα έχουμε εδάφη από TERRA ROSSA και ορφνά και ορφνέρυθρα ασβεστούχα εδάφη όξινα έως ουδέτερα.

Πιο συγκεκριμένα, στην περιοχή του αισθητικού δάσους της Καισαριανής, είναι το κατώτερο και το ανώτερο μάρμαρο και οι σχιστόλιθοι. Είναι χαρακτηριστική μάλιστα η επαφή τους στην πλαγιά της Καλοπούλας. Η γενική διεύθυνση των στρωμάτων του κρυσταλλοσχιστώδους συστήματος είναι ΑΒΑ-ΔΝΔ και η κλίση Δ έως ΒΔ από 20ο έως 60ο. Στο δυτικό άκρο της περιοχής συναντώνται ημιμεταμορφωμένα πετρώματα και νέες και παλιές αποθέσεις συνιστάμενες από κροκάλες, λατύπες, άμμους και αργίλους σε ποικίλη αναλογία. Τα εδάφη που σχηματίζονται πάνω σ' αυτά τα πετρώματα είναι κατά πλειοψηφία σκελετικά, πετρώδη και αβαθή, λόγω της έντονης υποβάθμισης που είχε υποστεί η βλάστηση κατά το παρελθόν.

3.1.4.3 Νερά

Οι μεγάλες κλίσεις του εδάφους του Υμηττού ευνόησαν την ύπαρξη πολυάριθμων χειμάρρων (125 περίπου), μικρής και μεγάλης διαδρομής που διέρρεαν τις πλαγιές του βουνού. Οι σημαντικότεροι ήταν ο Ηριδανός (Καισαριανή), το Κακόρεμα (Καρέας) και η Πιρναρή (Τερψιθέα) στα δυτικά, η Χαλιδού (Παιανία) και ο Ντούκας (Κορωπί) στα ανατολικά. Στο σύνολό τους οι ροές αυτές ήταν εποχικές ενώ μετά από καταρρακτώδεις βροχές αποκτούσαν καταστρεπτική δύναμη και πλημμύριζαν τις γειτονικές εκτάσεις.

Ιδιαίτερα όμως ο Ηριδανός (κοντά στη Μονή Αγίου Μάρκου) μαζί με άλλους χείμαρρους του βορειοδυτικού Υμηττού τροφοδοτούσαν τον Ιλισό και δημιουργούσαν ένα σημαντικό υδροβιότοπο.

Η γεωλογική σύσταση του Υμηττού δικαιολογεί την έλλειψη πηγών, που συναντώνται μόνο όπου τα στρώματα σχίστη και ασβεστόλιθου έρχονται σε επαφή (περιστασιακά, υπάρχουν στρώματα μαρμάρου κάτω από τον σχίστη). Οι σημαντικότερες πηγές του Υμηττού βρίσκονται στην περιοχή της Καισαριανής και του Καρέα.

Οι πιο γνωστές πηγές είναι της Γαλοπούλας ή Καλοπούλας (αρχ. Κύλλου Πήρα) και της μονής Καισαριανής η οποία λεγόταν Κριού κεφαλή μια που η κρήνη απ' όπου βγαίνει το νερό είναι διαμορφωμένη ως κεφάλι κριού.

Τα νερά τους μετά από πρόσφατους ελέγχους έχουν χαρακτηριστεί μη πόσιμα.

3.1.4.4 Κλίμα

Το κλίμα της περιοχής γενικά ανήκει στην ημίξηρη ζώνη (Καραπιπέρης) ή στα θερμομεσογειακά κλίματα κατά τον βιοκλιματικό χάρτη (Gaussen).

Λόγω της κατεύθυνσης του Υμηττού από βορρά προς νότο, η οροσειρά αυτή δέχεται έντονη την επίδραση των ισχυρών ανέμων ιδίως κατά τον χειμώνα φαινόμενο που επηρεάζει δυσμενώς την ανάπτυξη υψηλής βλάστησης. Το ετήσιο ύψος βροχής εκτιμάται σε 400-600 χιλιοστά αναλόγως του υψόμετρου. Η μέση ετήσια θερμοκρασία κυμαίνεται από 14-18 °C ανάλογα με το υψόμετρο.

Ειδικότερα το βόρειο τμήμα του όρους έως το υψόμετρο των 400μ., διακρίνεται σε ένα ασθενές θερμομεσογειακό κλίμα όπου κατά την θερινή περίοδο παρατηρούνται 100-125 βιολογικώς ξηρές μέρες. Ενώ άνω του υψόμετρου των 400μ. παρατηρείται ένα έντονο μεσο-μεσογειακό κλίμα με 75-100 βιολογικώς ξηρές μέρες.

Το νότιο τμήμα του όρους, μέχρι το υψόμετρο των 500 μ., ανήκει στο έντονο θερμο-μεσογειακό κλίμα με 125-150 βιολογικώς ξηρές μέρες. Άνω των 500μ. το έντονο θερμο-μεσογειακό γίνεται ασθενές θερμο-μεσογειακό κλίμα με 100-125 βιολογικώς ξηρές μέρες.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Μ.Σ. Αθηνών για ολόκληρο τον ορεινό όγκο του Υμηττού η ετήσια μέση θερμοκρασία του αέρα κυμαίνεται από 16,5 °C – 19 °C με ψυχρότερο μήνα των Ιανουάριο και θερμότερους τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο. Η μέση σχετική υγρασία είναι 65% περίπου, οι χαλαζοπτώσεις είναι σπάνιες και οι μέρες χιονιού ελάχιστες.

Ιστορικά εξεταζόμενες οι κλιματικές συνθήκες, όπως συνάγεται από τις σχετικές μαρτυρίες και κυρίως κατά τον 7ο έως τον 4ο πΧ αιώνα ήταν παρόμοιες με τις σημερινές. Το κλίμα ήταν ξηρό και εύκρατο και υπάρχουν επίσης αναφορές για εμφανίσεις περιόδων ξηρασίας.

Από σχετικά πρόσφατες μελέτες προκύπτει ο ρυθμιστικός ρόλος των ορεινών όγκων και των μεγάλων περιοχών πρασίνου στην βελτίωση των ατμοσφαιρικών συνθηκών και της ατμοσφαιρικής ρύπανσης της πρωτεύουσας (άμβλυση των ακραίων τιμών της θερμοκρασίας και της υγρασίας της ατμόσφαιρας, διευκόλυνση της κίνησης των αερίων μαζών για τον καθαρισμό της ατμόσφαιρας), καθώς και ο ρόλος τους στον εμπλουτισμό του υδροφόρου ορίζοντα.

3.1.4.5 Γεωλογία – Εξορυκτικοί Πόροι

Στον Υμηττό η διάταξη των πετρωμάτων του δεν είναι τυχαία αλλά ακολουθεί συγκεκριμένη κατανομή από τα μικρότερα προς τα μεγαλύτερα υψόμετρα και από βορρά προς νότο και πάντα σε σχέση με την ηλικία και τον τρόπο γένεσής τους. Οι σχιστόλιθοι (με το χαρακτηριστικό πράσινο χρώμα με φυλλώδη εμφάνιση) σχηματίζουν ευρεία ζώνη στα χαμηλότερα υψόμετρα του Βόρειου Υμηττού (από την περιοχή του Καρέα και της Καισαριανής - στα δυτικά, φτάνοντας μέχρι τη περιοχή της Παιανίας -στα ανατολικά).

Οι κορυφές Κορακοβούνι και Εύζωνας συγκροτούνται από παχύ στρώμα κατώτερου μαρμάρου, ενώ τα επιφανειακά στρώματα στις πλαγιές των υψωμάτων αυτών διαμορφώνονται από τους νεότερους ασβεστόλιθους, ιζηματογενούς προελεύσεως (λευκού χρώματος και ακανόνιστου σχήματος). Στον Νότιο Υμηττό λόγω του χαμηλότερου υψόμετρου, η ζώνη του σχιστόλιθου επεκτείνεται στις περισσότερες θέσεις.

Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες απόψεις, η γεωλογική διάρθρωση της Αττικής μετά από πλήθος μεταβολών παρουσιάζεται πολύπλοκη.

Συγκεκριμένα απαντώνται οι ακόλουθες γεωτεκτονικές ενότητες:

α) Ενότητα Αττικής, β) Ενότητα Λαυρίου, γ) Ενότητα Ανατολικής Ελλάδας

Η πρώτη που απαντά στον Υμηττό αλλά και στο Πεντελικό και τη Λαυρεωτική και που είναι η κατώτερη τεκτονική ενότητα, πάνω στην οποία βρίσκονται επωθημένες οι άλλες δύο, αποτελείται από μεγάλη μάζα μαρμάρων και από σχιστόλιθους μέσα στους οποίους υπάρχουν μεταμορφωμένα πετρώματα. Η στρωματογραφική στήλη όπως εμφανίζεται στην περιοχή του Υμηττού είναι η ακόλουθη 1) Σχιστόλιθοι της Βάρης 2) Δολομίτες της Πιρναρής 3) Κατώτερο Μάρμαρο, 4) Σχιστόλιθοι Καισαριανής και 5) Ανώτερο Μάρμαρο

Η αφθονία ασβεστολιθικών πετρωμάτων είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία μεγάλου αριθμού καρστικών σχηματισμών, όπως σπήλαια και βάραθρα, από τη διαβρωτική δράση του νερού στα ασβεστολιθικά υποστρώματα.

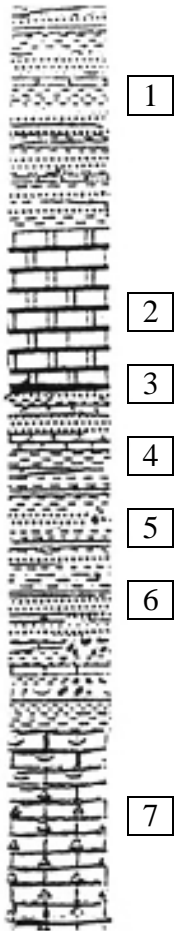
Μερικά σπήλαια και βάραθρα έχουν καταστραφεί, είτε από τη διάνοιξη των ορεινών δρόμων, όπως το μικρό βάραθρο του Αστερίου, είτε από τα λατομεία όπως πχ. το σπήλαιο των Γλυκών Νερών (ΑΣΜ 3833), το σπήλαιο του Αγ. Ι. Καρέα (ΑΣΜ 4485), το σπηλαιοβάραθρο Κρητικού (ΑΣΜ 1068), είτε από άλλες αιτίες όπως το σπήλαιο Ηλιουπόλεως (ΑΣΜ 3400).

Ο Ορυκτός πλούτος του Υμηττού διακρίνεται και από την ύπαρξη μικτών θειούχων μεταλλευμάτων (μεταλλεύματα σιδηροπυρίτη, σφαλερίτη και γαληνίτη).

ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΜΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΜΕΝΩΝ ΠΕΤΡΩΜΑΤΩΝ

Αθήνα-Καισαριανή-Υμηττός

Υπόμνημα

1. Φλύσχης

Ανώτερο Κρητιδικό

2. Ασβεστόλιθοι - μάρμαρα

3. Ασυμφωνία - λατερίτες

Ιουρασικό - Τριαδικό

4. Σχιστοψαμμίτες με τεμάχια οφιολίθων

5. Οφιολίθοι

6. Σχιστοψαμμίτοκερατολιθική διάπλαση με οφιολίθους

7. Ασβεστόλιθοι – δολομίτες - μάρμαρα

Πηγή: ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΥ ΧΑΡΤΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΠΑΠΑΔΕΑΣ Δ. Γ. Δρ. Γεωλόγος ΙΓΜΕ

3.1.4.6 Σπήλαια και Βάραθρα

Ο Υμηττός, το Τρύπιο Βουνό όπως το αναφέρουν και οι σπηλαιολόγοι έχει περίπου 30 σπήλαια που βρίσκονται διάσπαρτα σε όλο το μήκος του βουνού.

Παρακάτω θα παρουσιαστούν τα 27 από αυτά:

1.Λεονταριού σπήλαιο (ΑΣΜ 91)

Βρίσκεται σε υψ. 540μ. περίπου, Β - ΒΑ της κορυφής 693 μ, του υψώματος Κορακοβούνι του Υμηττού και σε απόσταση 500μ. απ'αυτήν.

Από το διάσελο μεταξύ των δύο κορυφών 728 μ. και 693μ., σηματομεμένο μονοπάτι οδηγεί στη μικρή είσοδο της σπηλιάς στη ρίζα ενός βράχου ανάμεσα στις πολλές αγριελιές της περιοχής.

Το σπήλαιο έχει ύψος γύρω στα 10μ., μήκος (βάθος) 50μ. και πλάτος 20μ. παρουσιάζει δε δύο μεγάλες σταλαγμιτικές σειρές καθώς και ένα ομπρελοειδή σχηματισμό από τους λίγους στον ελληνικό χώρο.

Έχει πάρει την ονομασία Λεοντάρι, σύμφωνα μ'ένα παλιό θρύλο, από ένα φοβερό λιοντάρι που έμενε στη σπηλιά και προξενούσε μεγάλες καταστροφές στις γύρω περιοχές.

Το λιοντάρι αυτό, σύμφωνα πάντα με το θρύλο, το σκότωσε ο Αγ.Νικόλαος και το μαρμάρωσε μπροστά στην εκκλησία του Αγ.Νικολάου της Κάντζας. Ένα τεράστιο (1,40 x 0,70 μ. και 1,50 μ. ύψος) μαρμάρινο άγαλμα λεονταριού (πιθανόν του 6ου αι.π.Χ .), βρίσκεται σήμερα μπροστά στην εκκλησία του Αγ. Νικολάου, δίπλα στο μεγάλο σταθμό της ΔΕΗ (στάση Καμπά - Κάντζα) στη θέση που ήταν για πολλές εκατοταετηρίδες θαμμένο (από το 1966 μέχρι το 1969 ήταν στο προαύλιο του Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών).

Το σπήλαιο του Λεονταριού περιγράφεται αναλυτικά στο Δελτίο της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας (ΕΣΕ) τευχ.1 του 1979 (άρθρο Λ.Χατζηλαζαρίδη με τίτλο "Καρστικά φαινόμενα του Κορακοβουνίου Υμηττού").

Εικόνα 16 : Εσωτερικό σπηλαίου Λεονταριού

Εικόνα 17: Το λιοντάρι από το οποίο το σπήλαιο πήρε την ονομασία του

<p>2.Κορακοβουνίου βάραθρο (ΑΣΜ 492)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 570μ. περίπου, ΝΔ της κορυφής 693μ. του υψώματος Κορακοβούνι του Υμηττού και σε απόσταση 350 μ. απ'αυτήν. Έχει σχεδόν κατακόρυφο βάθος 29μ. Αναφέρεται στο Δελτίο της ΕΣΕ τευχ.1 του 1979.</p>	<p>3.Κορακοβουνίου σπήλαιο (ΑΣΜ 6573)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 650μ. περίπου, Ν-ΝΔ της κορυφής 728μ. του υψώματος Κορακοβούνι του Υμηττού και στη βορινή πλευρά της πρώτης βράχινης κορφούλας που βρίσκουμε, μετά το διάσελο Αστερίου και το κτήριο του ΟΤΕ, πηγαίνοντας για την κορυφή 728μ.Είναι μια απλή σπηλιά 5x5 χωρίς τίποτα το ιδιαίτερο. Αναφέρεται στο Δελτίο της ΕΣΕ τευχ.1 του 1979.</p>
<p>4.Αστερίου μεγάλο βάραθρο (ΑΣΜ 28)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 480μ., βόρεια της Μονής Αστερίου του Υμηττού και σε απόσταση 500μ. (ευθεία γραμμή) απ'αυτή.</p> <p>Ο τελευταίος πριν τη Μονή χωματόδρομος (αριστερά ανεβαίνοντας) περνά 80μ. δεξιά από το βάραθρο, που βρίσκεται ακριβώς στο πρώτο αντέρεισμα, μετά τη δεύτερη μικροροεματιά (650μ. από τον κύριο δρόμο της Μονής) και από το οποίο πρωτοβλέπουμε στα δεξιά μας (ανατολικά) το διάσελο του Αστερίου (ΟΤΕ). Η είσοδος του είναι ένα άνοιγμα 1,50x1,50μ. Το βάραθρο αποτελείται από τρεις θαλάμους, το έναν κάτω από τον άλλο, που συγκοινωνούν μεταξύ τους με πολύ στενά ανοίγματα.</p> <p>Έχει κατακόρυφο βάθος 20μ. και συνολικά 73μ. Ο πρώτος και μεγαλύτερος θάλαμος (30μ.χ6μ.) εξερευνήθηκε το 1938. Η πλήρης εξερεύνηση του βάραθρου έγινε στις 21.11.1943 και 19.12.1943. Στο βάθος του τρίτου θαλάμου βρέθηκαν, σε τάξη, δύο ανθρώπινοι σκελετοί (νέου και νέας) ηλικίας τουλάχιστον 100 ετών, χωρίς να έχει δοθεί κάποια ικανοποιητική εξήγηση για το πως βρέθηκαν εκεί, αφού για να φτάσει κάποιος στο βάθος των 73μ. θεωρείται σπηλαιολογικός άθλος. Το πιθανότερο είναι ότι από κάποια άλλη είσοδο που μετά έκλεισε, τοποθέτησαν τους δύο νέους (αφού είχαν πεθάνει) για να διατηρηθούν όσο το δυνατό περισσότερο τα σώματά τους, όπως συνηθίζονταν επί αιώνες σε σπηλιές του Υμηττού, και γραφόταν μάλιστα σαν εντολή στις διαθήκες πολλών (εφημ. "Καθημερινή" της 28.8.1949 του Κ.Μπίρη για τον Εβλιά Τσελεμπή). Αναφέρεται στο Δελτίο της ΕΣΕ τευχ.1 του 1979.</p>	<p>5.Κορυφογραμμής Υμηττού βάραθρο (ΑΣΜ 299)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 900μ. περίπου, ΒΑ της κορυφής Εύζωνας κοντά στην τοποθεσία Γούπατα (δολίνες) και στη θέση Σπιθάρι, πάνω από τα χαρακτηριστικά κατακόρυφα βράχια της ανατολικής πλευράς.</p> <p>Έχει κατακόρυφο βάθος 22μ. (συνολικά 64 μ.) και αποτελείται από δύο μεγάλους και αρκετά ανώμαλους θαλάμους, που ο ένας, η μεγάλη σάλα, είναι διαστάσεων 30 x 12μ. και έχει αρκετά μεγάλους σταλαγμίτες. Πρωτοεξερευνήθηκε στις 15.12.1935 και μια μικρή περιγραφή δημοσιεύθηκε στη επετηρίδα τους ΕΟΣ "Το βουνό" έτους 1946 σελ.124. Την ύπαρξη του βάραθρου αναφέρει ο Ι.Σαρρής στο περιοδικό "Εκδρομικά" το Νοέμβριο του 1933, σ'ένα άρθρο του με τίτλο "Εις την κορυφήν του Υμηττού από το Λιόπεσι".</p> <p>Το βάραθρο εξερευνήθηκε πληρέστερα στις 28.2.1954 και περιγράφεται αναλυτικά στο περιοδικό "ΠΑΝ" Απρίλιος-Μάιος 1954 (άρθρο Ι.Πετρόχειλου).</p>

6.Κουτούκι σπήλαιο (ΑΣΜ 88)

Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του Υμηττού, σε υψ.520 μ., ΝΑ από τα χαρακτηριστικά στεφάνια της κορυφής Εύζωνας και απέχει 4 χλμ. (άσφαλτος) από την Παιανία. Είναι το ωραιότερο και το πιο φαντασμαγορικό, από άποψη εσωτερικού διακόσμου, σπήλαιο της Αττικής.

Η πρώτη "επίσημη" κατάβαση στο σπηλαιοβάραθρο έγινε στις 2.2.1928 από το Δημ. Χατζόπουλο, δημοσιογράφο και πεζοπόρο της εποχής ονομαζόμενο "Αττικός", ο οποίος στην περιγραφή της κατάβασής του που έκανε στον "Ελληνικό Ταχυδρόμο" της 10.2.1928 αναφέρει ότι το βάραθρο ήταν γνωστό στους βοσκούς και τους θησαυροθήρες της περιοχής, οι οποίοι είχαν κατέβει σ'αυτό.

Το σπήλαιο στην αρχή πήρε την ονομασία "Αττικός", αλλά αργότερα ονομάστηκε Κουτούκι από την ομώνυμη τοποθεσία που βρίσκεται.

Στις 12.11.1933 ο Η. Νικολόπουλος και ο Γ. Σούτσος του ΕΟΣ Αθηνών κατέβηκαν στο σπηλαιοβάραθρο και μια βδομάδα αργότερα ολόκληρη ομάδα του ΕΟΣ με επικεφαλής τον Ι.Σαρρή κατέβηκε στο βάραθρο και έκανε την πρώτη συστηματική εξερεύνηση και χαρτογράφησης του.

Βασικοί μελετητές του σπηλαίου θεωρούνται και οι Ι. και Α.Πετροχείλου. Η πραγματική είσοδος του έχει κατακόρυφο βάθος 38 μ. και είναι λίγο πιο πάνω από τη σημερινή τεχνητή είσοδο - διάδρομο μήκους 19 μ. που οδηγεί στο εσωτερικό του, που είναι ένας τεράστιος ανώμαλος θάλαμος με διαστάσεις 60 x 20 x 15 μ. περίπου και χωρίζεται σε τμήματα από κολώνες και σταλακτιτικά παραπετάσματα.

Η εσωτερική διευθέτηση του σπηλαίου, που έχει τουριστική διαδρομή 300 μ., έγινε από τους σπηλαιολόγους Α. Πετροχείλου και Ι. Ιωάννου, ο δε τεχνητός φωτισμός του θεωρείται από τους καλύτερους του κόσμου.

Στους διάφορους σταλακτιτικούς και σταλαγμιτικούς σχηματισμούς του σπηλαίου έχουν δοθεί διάφορα ονόματα, όπως "ηλιόλουστο δάσος", "ολυμπιακή δάδα", "λευκός καταρράχτης", "πλατεία ονείρων", "αίθουσα κοραλλιών", "βωμός" κ.α

Σήμερα το σπήλαιο ανήκει στον ΕΟΤ και μπορεί να το επισκεφθεί οποιοσδήποτε. Για πληροφορίες τηλέφωνο σπηλαίου 210 6642910.

Εικόνα 18: Εσωτερικό σπηλαίου Κουτούκι

7.Γιδοσπηλιά (ΑΣΜ 153)

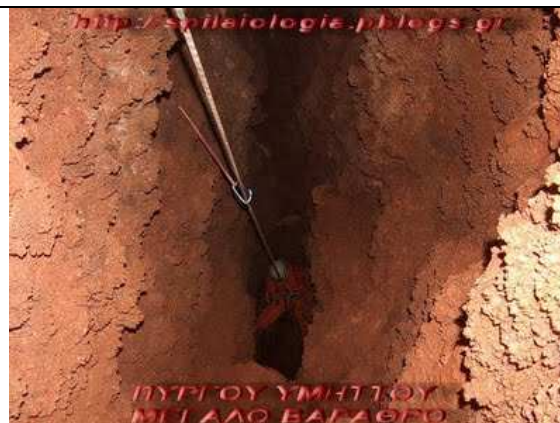
Βρίσκεται Α-ΒΑ της Μονής Καρέα του Υμηττού, σε υψ.690 μ. και 900 μ. (ευθεία) δυτικά του αυχένα που συνδέει το Κακόρεμα με το ρέμα της Χαλιδούς. Η είσοδος της που είναι στην αρχή του Κακορέματος "βλέπει" κατευθείαν την Ακρόπολη. Το σπήλαιο, που παλαιότερα ήταν στάνη, έχει διαστάσεις 14x7x4μ. και στην οροφή του υπάρχει λίγη σταλακτιτική ύλη. Αναφέρεται από τον Ι.Σαρρή στο περιοδικό "Το βουνό" τον Ιούνιο 1935,σελ.162.

8.Πύργου μεγάλο βάραθρο (ΑΣΜ 19)

Βρίσκεται στη ΝΔ ράχη της κορυφής Εύζωνας του Υμηττού, σε υψ. 930 μ. περίπου και σε απόσταση 700 μ. ΝΔ από την κορυφή, κοντά στα ερείπια παλιού κτίσματος, σε μια χαρακτηριστική καθίζηση του εδάφους (διάκλαση).

Είναι το βαθύτερο βάραθρο της Αττικής με συνολικό βάθος 138 μ. Η είσοδος του είναι μία δυσεύρετη σχισμή 40 x 70 μ. που είχε κλειστεί παλαιότερα με μία μεγάλη πλάκα από την ΕΣΕ. Το βάραθρο αποτελείται από τρεις κατακόρυφους θαλάμους και αρκετά πατάρια, τα δε τοιχώματα του έχουν μερικούς σταλακτιτικούς σχηματισμούς.

Εξερευνήθηκε τελικά την 19.9.1948 από μικτή σπηλαιολογική ομάδα του ΕΟΣ και του Πανός (Ι. και Α.Πετροχείλου, Γ.Μιχαηλίδης, Ν.Δαμίας, Π.Μισιριάν, Α.Πάγκαλος κ.α.) και μετά από 4 προηγούμενες ανεπιτυχείς προσπάθειες. Περιγράφεται αναλυτικά στην εφημερίδα "ΤΑ ΝΕΑ" της 5.10.1948.

Εικόνα 19: Μεγάλο βάραθρο Πύργου

<p>9.Πύργου μικρό βάραθρο (ΑΣΜ 20)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 850 μ. περίπου και στην κατηφορική, προς τα Μεσόγεια, ανατολική πλευρά της ΝΔ ράχης της κορυφής Εύζωνας του Υμηττού. Η είσοδος του είναι μία στενή σχισμή σ'ένα χαρακτηριστικό μικρό βύθισμα της περιοχής. Έχει σχεδόν κατακόρυφο βάθος 60μ.</p> <p>Τη Γιδοσπηλιά και τα δύο βάραθρα του "Πύργου" περιγράφει ο Ι.Πετρόχειλος σ'ένα, αρκετά ασαφές ως προς την ακριβή θέση των αναφερόμενων σπηλαίων, φυλλάδιο (έκδοση 1952;) με τίτλο "Σπηλαιολογικά έρευναι στη ΝΑ από το Κακόρεμα Ράχη του Υμηττού".</p> <p>Στο φυλλάδιο αυτό περιγράφονται και μερικά ακόμα σχίσματα και διακλάσεις της περιοχής. Τα περισσότερα όμως έχουν κλείσει από τη διάνοιξη των ορεινών δρόμων που διασχίζουν το βόρειο Υμηττό, καθώς και από τις εργασίες για την αναδάσωση της περιοχής.</p>	<p>10.Μπίμπεση σπήλαιο</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 550μ. περίπου στο δυτικό Υμηττό, στην αρχή της χαράδρας Σαρίνα στην τοποθεσία Τρύπιος Βράχος. Η σπηλιά πήρε την ονομασία από κάποιον Μπίμπεση που τη χρησιμοποιούσε για κρησφύγετο.</p> <p>Αποτελείται από δύο θαλάμους διαστάσεων 18x5μ. και 12x5μ. αντίστοιχα και με ύψη γύρω στα 3-5μ. Τις δύο αίθουσες τις χωρίζει ένας τοίχος στον οποίο παλαιότερα υπήρχαν σταλακτιτικοί σχηματισμοί και που σήμερα έχουν καταστραφεί.</p> <p>Το σπήλαιο που είναι ορατό από μεγάλη απόσταση και δεσπόζει όλης της γύρω περιοχής, δεν παρουσιάζει σήμερα κανένα ενδιαφέρον.</p>
<p>11.Προφήτη Ηλία βάραθρο (ΑΣΜ 341)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ.650 μ., Β-ΒΑ από το διάσελο Σταυρός (υψ.454 μ.) που ενώνει το βόρειο με το νότιο Υμηττό, και σε απόσταση περίπου 280μ. νότια της κορυφής Προφ.Ηλίας στην άκρη της συστάδας των πεύκων.</p> <p>Έχει κατακόρυφο βάθος 26μ. και εξερευνήθηκε το Σεπτέμβριο και το Νοέμβριο του 1947. Το βάραθρο περιγράφεται στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Το βουνό" έτους 1947-8 (σελ.51-53).</p>	<p>12.Προφήτη Ηλία σπήλαιο (ΑΣΜ 342)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 600μ., Ν-ΝΑ της κορυφής Προφ.Ηλίας του Υμηττού και ΒΑ από το διάσελο Σταυρός σε απόσταση περίπου 600 μ. πάνω από τα χαρακτηριστικά βράχια.</p> <p>Είναι πολυδαίδαλο με ύψη από 0,80 έως και 2,50 μ. και εξερευνήθηκε στις 24.8.1947 από σπηλαιολογική ομάδα του ΕΟΣ Αθηνών. Περιγράφεται στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Το βουνό" έτους 1947-8 (σελ. 49-50).</p>
<p>13.Προφήτη Ηλία σχίσμα-βάραθρο</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 560μ. περίπου, ΝΑ της κορυφής Προφ.Ηλίας του Υμηττού και στο μέσο περίπου της απόστασης διάσελο Σταυρός - εκκλησία Προφ.Ηλία, στη ρίζα των χαρακτηριστικών βράχων.</p> <p>Η είσοδος του βάραθρου είναι ένα στενό και δυσεύρετο σχίσμα, που πέφτει σχεδόν κατακόρυφα 26μ. Στο τέλος του συνεχίζει με δύο πλάγια στενότερα δαιδαλώδη σχίσματα.</p> <p>Η σπηλαιολογική ομάδα του ΕΟΣ Αθηνών που το εξερεύνησε το Σεπτέμβριο του</p>	

<p>1935, δεν κατόρθωσε να φθάσει στο τέλος του. Περιγράφεται στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Το βουνό" έτους 1946 (σελ. 104-6).</p>	
<p>14.Θρακιά Σταυρού (ΑΣΜ 30)</p> <p>Βρίσκεται στον Υμηττό σε υψ. 400 μ. περίπου, σε απόσταση 10' από το διάσελο Σταυρός και 80-90 μ. αριστερά από το μονοπάτι που έρχεται από τα Σούρμενα (θέση γύρισμα) και ανεβαίνει μέσα από τη ρεματιά στο Σταυρό, στη ρίζα βράχου λίγο μετά τα αμφιθεατρικά βράχια της Πιρναρής. Έχει μορφή φυσικού πηγαδιού και το στόμιο του έχει ελλειπτική περίμετρο 5 - 10 μ. Μετά από κατακόρυφο βάθος 32 μ. υπάρχει καταφορικός θάλαμος διαστάσεων 40X45 μ. περίπου.</p> <p>Το βάραθρο έχει συνολικό βάθος 50 μ. Εξερευνήθηκε την 12.11.1939 από την σπηλαιολογική ομάδα του ΕΟΣ Αθηνών και περιγράφεται στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Βουνό" του έτους 1946 (σελ. 114-115). Στο Ημερολόγιο του Οδοιπορικού Συνδέσμου έτους 1925 (σελ. 45) πρωτοαναφέρεται η Θρακιά Σταυρού.</p> <p>Σημείωση : Στο περιοδικό "Περιηγητική" του Απριλίου 1965 περιγράφεται από τον Ι. Ιωάννου το βάραθρο Χαβούζα Γυρίσματος Υμηττού με ΑΣΜ 2985, χωρίς όμως να προσδιορίζεται ακριβώς η θέση του. Από τη μελέτη των διαφόρων στοιχείων του βάραθρου, καθώς και από το σχέδιο τομής του, βγαίνει το συμπέρασμα ότι πρόκειται για τη Θρακιά Σταυρού. Έτσι το ίδιο βάραθρο, η Θρακιά Σταυρού, έχει δύο ΑΣΜ (30 και 2985).Ο συντάκτης του άρθρου ονομάζει το διάσελο Σταυρός Γύρισμα. Αυτό είναι λάθος γιατί η θέση Γύρισμα είναι πριν από την είσοδο της ρεματιάς της Πιρναρής. Γύρισμα λεγόταν η μεγάλη στροφή που έκανε στην τοποθεσία Σούρμενα ο παλιός δρόμος Αθηνών - Γλυφάδας - Βουλιαγμένης.</p> <p>Το διάσελο Σταυρός (υπάρχει ένας σιδερένιος σταυρός εκεί) λεγόταν παλαιότερα Πιρναρικός Λαιμός κατά Lersius ή επάνω Πιρναρή αλλά ποτέ Γύρισμα. Υπήρχε μόνο το τοπωνύμιο Απογύρισμα λίγο πριν το Σταυρό και κάτω από το λεγόμενο "Αμφιθέτρο" της Πιρναρής.</p>	 <p>http://spilaiologia.pblogs.gr</p> <p>ΘΡΑΚΙΑ ΣΤΑΥΡΟΥ ΥΜΗΤΤΟΣ ΦΩΤΟ Θ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ</p> <p>Εικόνα 20</p> <p>http://spilaiologia.pblogs.gr</p> <p>ΘΡΑΚΙΑ ΣΤΑΥΡΟΥ ΥΜΗΤΤΟΣ ΦΩΤΟ Θ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ</p> <p>Εικόνα 21</p>

<p>15.Σταυρού μικρό βάραθρο (ΑΣΜ 17)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 440 μ. σε απόσταση 40 μ. από το διάσελο Σταυρός του Υμηττού, στην αρχή της ρεματιάς της Ντούκας. Έχει συνολικό βάθος, σχεδόν κατακόρυφο, 14 μ. και στο τέλος του έχει πλάτος 4 μ.</p> <p>Εξερευνήθηκε το Σεπτέμβριο του 1949 και περιγράφεται στο δελτίο της ΕΣΕ τομ. 1, 1950 - 52. Για πρώτη φορά αναφέρεται στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Το Βουνό" έτους 1946 (σελ. 113).</p>	
<p>16.Νταβέλη Σταυρού σπήλαιο (ΑΣΜ 14)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 420 μ. και σε απόσταση 250 μ. δυτικά του Διάσελου Σταυρός στη βόρεια πλαγιά του υψώματος 507 μ. του νότιου Υμηττού και 20 μ. ψηλότερα από την κοίτη της μεγάλης ρεματιάς Πιρναρή.</p> <p>Το σπήλαιο αποτελείται από δύο διακλάσεις και έχει μέγιστο μήκος 17 μ. και πλάτος 14 μ. Πήρε μάλλον την ονομασία του από το λήσταρχο Νταβέλη και ήταν ίσως ένα από τα πολλά κρησφύγετά του. Σ' ένα βράχο κοντά στο σπήλαιο είναι σκαλισμένο το όνομα Νταβέλης. Ο χάρτης της ΓΥΣ αναφέρει το ύψωμα 507 Νταβέλη.</p> <p>Το σπήλαιο αναφέρεται στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Το Βουνό" έτους 1946 (σελ. 113) και περιγράφεται στο Δελτίο της ΕΣΕ τομ. 1, 1950 - 52.</p>	 <p>Εικόνα 22: Η παλάμη στο σπήλαιο Νταβέλη</p>
<p>17.Μαυροβουνίου Μεγάλη σπηλιά (ΑΣΜ 2982)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 520 μ. περίπου, λίγα λεπτά μετά το ύψωμα 507 μ. και στα δεξιά του μονοπατιού που από το διάσελο Σταυρός οδηγεί στο Μαυροβούνι του Υμηττού, δίπλα από την Τρύπα Σπηλιά - Φυσική Γέφυρα. Είναι ορατή από μακριά.</p> <p>Είναι μια μεγάλη σε μέγεθος σπηλιά, χωρίς τίποτε το ιδιαίτερο και χρησιμοποιείται για στάνη. Έχει θολωτό άνοιγμα γύρω στα 19X7 μ. και συνολικό βάθος περίπου 30 μ. Περιγράφεται στο περιοδικό "Περιηγητική" τον Οκτώβριο 1965 (άρθρο Ι. Ιωάννου).</p>	<p>18.Μαυροβουνίου Στρογγυλή σπηλιά (ΑΣΜ 3502)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 510 μ. περίπου, λίγα λεπτά μετά το ύψωμα 507 μ. και στα δεξιά του μονοπατιού που από το διάσελο Σταυρός οδηγεί στο Μαυροβούνι του Υμηττού, κάτω από τον "εξώστη" της εισόδου της Μεγάλης Σπηλιάς.</p> <p>Είναι μια "γαλαρία" διαστάσεων 30 X 8 μ. χωρίς τίποτε το ιδιαίτερο. Αναφέρεται στο περιοδικό "Περιηγητική" τον Οκτώβριο 1965 (άρθρο Ι. Ιωάννου).</p>

19. Τρύπια σπηλιά - Φυσική γέφυρα Μαυροβουνίου (ΑΣΜ 2981)

Βρίσκεται σε υψ. 520 περίπου, λίγα λεπτά μετά το ύψωμα 507 μ. και στα δεξιά του μονοπατιού που από το διάσελο Σταυρός οδηγεί στο Μαυροβούνι του Υμηττού, δίπλα από τη Μεγάλη Σπηλιά και στα χαρακτηριστικά βράχια της περιοχής. Είναι ορατή από το ρέμα Πιρναρή ανεβαίνοντας από την κοιλάδα Σέσι. Είναι μία από τις λίγες φυσικές γέφυρες που υπάρχουν στην Ελλάδα.

Το άνοιγμα της στη βάση είναι 10 μ., το ύψος της 20 μ. και ο διάδρομος της γέφυρας 5X2 μ. Κάποτε ήταν μεγάλη σπηλιά 48X20 μ. περίπου, που γκρεμίστηκε το πάνω μέρος της, που ήταν σε ύψος γύρω στα 30 μ., και έτσι η είσοδος της έγινε μία μεγάλη φυσική πέτρινη γέφυρα. Στα τοιχώματα του παλαιού μεγάλου σπηλαιίου υπάρχουν 6 μικρές σπηλιές.

Η φυσική αυτή γέφυρα περιγράφεται αναλυτικά από τον Ι. Ιωάννου στο περιοδικό "Περιηγητική" το Δεκέμβριο του 1965.

Εικόνα 23: Η Τρύπια Σπηλιά

20. Μαυροβουνίου μεγάλο βάραθρο ή Παρεξήγηση (ΑΣΜ 27)

Βρίσκεται σε υψ. 590 μ. στη βόρεια πλευρά του Μαυροβουνίου, πολύ κοντά και στ' αριστερά του μονοπατιού που οδηγεί από το διάσελο Σταυρός στην κορυφή Μαυροβούνι του Υμηττού και 150 μ. περίπου πάνω από τα χαρακτηριστικά κάθετα βράχια της Ντούκας.

Η είσοδος του βάραθρου είναι ένα πολύ στενό και δυσεύρετο βαθύτατο σχίσμα. Μετά από κατακόρυφο βάθος 53 μ., ένα στενό πέρασμα οδηγεί σ' ένα αρκετά κατηφορικό θάλαμο, που στο τέλος του το ύψος της οροφής του είναι 30 μ. Έχει συνολικό βάθος 115 μ. Δεν έχει καθόλου σταλακτιτικούς σχηματισμούς.

Ανακαλύφθηκε στις 21.9.1935 και μετά από συνεχείς επισκέψεις το 1937-39 ολοκληρώθηκε η εξερεύνησή του στις 1 και 2 Ιουνίου 1946 από τη σπηλαιολογική ομάδα του ΕΟΣ Αθηνών. Αναλυτική περιγραφή του βάραθρου Μαυροβουνίου έχει δημοσιευτεί στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Το Βουνό" έτους 1946 (σελ. 106 - 113).

Εικόνα 24: Βάραθρο Παρεξήγηση

<p>21.Μαυροβουνίου σπηλαιοβάραθρο (ΑΣΜ 330) μικρό</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 710 μ. περίπου ΒΔ της κορυφής Μαυροβούνι του Υμηττού, σχεδόν πάνω στο μονοπάτι που έρχεται από το διάσελο Σταυρός. Αποτελείται από ένα θολωτό ευρύχωρο θάλαμο, του οποίου ένα κομμάτι της οροφής γκρεμίστηκε και σχηματίστηκε η είσοδος του σπηλαίου.</p> <p>Έχει βάθος 6-7 μ. και από το στόμιο του βγαίνει ρεύμα αέρα (όπως και σε πολλά σπηλαιοβάραθρα) γιαυτό λέγεται και "Τρύπα του αέρα". Αναφέρεται στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Το Βουνό" έτους 1946 (σελ. 116).</p>	<p>22.Μητρομάρα σπήλαιο (ΑΣΜ 331)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ.580 μ. περίπου, στη βόρεια πλευρά της κορυφής Στρώμα του Υμηττού και σε απόσταση 300μ. Δ-ΝΔ του διασέλου 622μ. που χωρίζει το Μαυροβούνι από το Στρώμα. Η είσοδος της σπηλιάς που σήμερα μάλλον έχει σκεπαστεί από την πολύ πυκνή βλάστηση της περιοχής, είναι μία πολύ στενή σχισμή στο έδαφος που αφού κατηφορίσει 3 - 4 μ., ανοίγεται και σχηματίζει ένα μικρό θάλαμο.</p> <p>Χρησίμευε για κρησφύγετο του Αρβανίτη καπετάνιου Μητρομάρα. Εξερευνήθηκε από την σπηλαιολογική ομάδα του ΕΟΣ Αθηνών την 28-10-1934 και αναφέρεται στο περιοδικό "Το βουνό", τον Απρίλιο του 1935.</p>
<p>23.Προφήτη Ηλία σπηλαιοβάραθρο αρ. 1 (ΑΣΜ 3509)</p> <p>Βρίσκεται στην Τερψιθέα Άνω Γλυφάδας, σε υψ.200μ. περίπου, στους πρόποδες του Υμηττού, και δεξιά από το μονοπάτι που πηγαίνει στο ξωκλήσι του Προφ. Ηλία, λίγο χαμηλότερα από τα χαρακτηριστικά βράχια. Η είσοδος του σπηλαιοβάραθρου είναι ένα άνοιγμα 80x60μ. στα επίπεδα βράχια της επιφάνειας του εδάφους.</p> <p>Το σπηλαιοβάραθρο έχει κατακόρυφο βάθος 28μ. και ο πυθμένας του είναι μία μεγάλη αίθουσα 49x21μ., με μέγιστο ύψος 36μ. Μια σειρά σταλαγμιτών στο κέντρο του θαλάμου ύψους μέχρι 12μ. το χωρίζει σε δύο σχεδόν τμήματα. Τα τοιχώματα του είναι καταστόλιστα από σταλακτιτικά παραπετάσματα και σταλακτίτες μήκους 6μ.</p> <p>Προσφέρεται για τουριστική αξιοποίηση. Περιγράφεται στο περιοδικό "Επίκαιρα" το 1969 (σε σειρά άρθρων της Α.Πετροχείλου με τίτλο "Τα σπήλαια της Αττικής") και στο δελτίο της ΕΣΕ τευχ.1 του 1970 (άρθρο του Ι.Ιωάννου).</p>	<p>24.Προφήτη Ηλία σπηλαιοβάραθρο αρ. 2 (ΑΣΜ 3510)</p> <p>Βρίσκεται στην Τερψιθέα Άνω Γλυφάδας, σε υψ. 365 μ. περίπου, στη δυτική πλευρά της κορυφής Δασωμένη του Υμηττού, και σε απόσταση 7 μ. ΝΑ από το ξωκλήσι του Προφήτη Ηλία.</p> <p>Η είσοδος του (2,50x1μ.) είναι φραγμένη από ογκόλιθους. Έχει κατακόρυφο βάθος 7,50μ. και δεξιά του (νότια) ένα κατακόρυφο θάλαμο 14x5μ. και ύψους μέχρι 6μ. Στο αριστερό του μέρος υπάρχει διάδρομος 16x1,50μ. όπου καταλήγει και η δεύτερη είσοδος του σπηλαιοβάραθρου.</p> <p>Στο βάραθρο βρέθηκαν πάρα πολλές εικόνες, πεταμένες από το διπλανό ερημοκλήσι. Περιγράφεται αναλυτικά στο Δελτίο της ΕΣΕ τευχ.1 του 1970 (άρθρο Ι.Ιωάννου).</p>
<p>25.Κακαβούλας ή Κακοβούλας σπήλαιο (ΑΣΜ 102)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 280 μ. στη νότια πλαγιά του λόφου Κακαβούλα (υψ. 412 μ.), που είναι το ΝΔ αντέρεισμα της</p>	<p>26.Θρακιά Συκιάς Βάρης (ΑΣΜ 338)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 300 μ. περίπου, στη νότια πλευρά του οροπεδίου "Κρεβάτι" του Υμηττού, στην αρχή του ξερορέματος που καταλήγει στη Βάρη, λίγο μετά το νέο νεκροταφείο Βούλας, μέσα σ' ένα τεράστιο περιφραγμένο</p>

<p>κορυφής Στραβαετός του Υμηττού. Η είσοδος του σπηλαιίου είναι ένα άνοιγμα στην επιφάνεια του εδάφους και "βλέπει" (στα νότια) τη μέση ακριβώς του κόλπου της Βάρκιζας. Μια πτώση μέρους της οροφής, που εξωτερικά εμφανίζεται σαν ένα βούλιαγμα με διάμετρο 8 μ. δημιούργησε δύο εισόδους.</p> <p>Το σπήλαιο αποτελείται από ένα μεγάλο κατηφορικό θάλαμο 26X16 μ. περίπου και ύψος γύρω στα 8 μ. και σχεδόν στο κέντρο του υψώνονται πέντε μεγάλες σταλακτικές κολόνες που οι τρεις τους συγκρατούν τον πεσμένο ογκόλιθο της οροφής. Ένας δεύτερος θάλαμος 15X3 μ. στο βάθος του σπηλαιίου καταλήγει σε στενό κατηφορικό ελικοειδές λαγούμι (σαλίγκαρο) μήκους 24 μ. που τελικά καταλήγει σ' ένα μικρό θάλαμο 4X5 μ. και ύψους 2,50 μ. Το συνολικό βάθος (υψομετρικά) του σπηλαιίου είναι 33 μ.</p> <p>Πρωτοεξερευνήθηκε το 1933 και περιγράφεται αναλυτικά στο περιοδικό "Εκδρομικά" τον Αύγουστο - Σεπτέμβριο 1933 καθώς και στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Το Βουνό" έτους 1947 - 48 (σελ. 45 - 48).</p> <p>Στο άρθρο των "Εκδρομικών" του Ι. Καψαμπέλη, ο οποίος έκανε και την πρώτη χαρτογράφηση του, αναφέρεται ότι το σπήλαιο ήταν γνωστό στους χωρικούς σαν Σπηλιά της Συκιάς.</p>	<p>χώρο. Ο δρόμος από την Άνω Βούλα (θέση Κρεμαστός Λαγός) πηγαίνει στη στρατιωτική βάση πάνω στο οροπέδιο, περνάει 25 μ. αριστερά από το βάραθρο. Είναι σε απόσταση 500 μ. περίπου ΒΔ του σπηλαιίου Νυμφόληπτου δίπλα στα μοναδικά πεύκα της περιοχής και πριν τη μεγάλη κολόνα της ΔΕΗ.</p> <p>Το βάραθρο είναι ένα φυσικό πηγάδι με άνοιγμα 28X21 μ. περίπου που ο ανώμαλος πυθμένας του είναι σε βάθος 20 μ. και έχει διαστάσεις 54X25 μ. Στο τέλος του κατηφορικού δαπέδου και στα πλάγια υπάρχει μία μικρή απόφυση που σήμερα έχει κλείσει από πέτρες και χρώματα.</p> <p>Έχει πάρει την ονομασία Συκιά από τη μεγάλη αγριοσυκιά που έχει φυτρώσει στον πυθμένα του και Θρακιά λέγεται το φυσικό πηγάδι (βάραθρο) στη Λαυρεωτική και στον Υμηττό. Στα τοιχώματα του υπάρχουν δύο μεγάλοι σταλακτικοί σχηματισμοί (καταρράκτες).</p> <p>Περιγράφεται αναλυτικά στην επετηρίδα του ΕΟΣ "Το Βουνό" έτους 1947 - 48 (άρθρο Ι. Ιωάννου).</p>
<p>27.Νυμφόληπτου ή Αρχέδημου σπήλαιο (ΑΣΜ 89)</p> <p>Βρίσκεται σε υψ. 270 μ. στο ΝΑ αντέρεισμα του οροπεδίου "Κρεβάτι" του Υμηττού και βόρεια της Βάρης (5 χιλ. χωματόδρομος από τη Σχολή Ευελπίδων) πάνω σε λόφο υψ. 290 μ. Η καλύτερη προσπέλαση για το σπήλαιο είναι από την Άνω Βούλα (θέση Κρεμαστός Λαγός), γιατί απέχει περίπου 600 μ. από το δρόμο (από τη μεγάλη κολόνα της ΔΕΗ) που οδηγεί στη στρατιωτική βάση πάνω στο οροπέδιο και λίγο μετά το νέο νεκροταφείο Βούλας.</p> <p>Το σπήλαιο έχει μεγάλη αρχαιολογική αξία γιατί είναι ίσως το μοναδικό στην Ελλάδα που έχει σκαλισμένα αγάλματα (ανάγλυφα) στο εσωτερικό του. Ο γλύπτης Αρχέδημος από τη Θήρα (Θηραίος) εγκαταστάθηκε στο σπήλαιο τον 5ο π.Χ. αιώνα και το μετέτρεψε σε τόπο</p>	 <p>Εικόνα 25: Εσωτερική απεικόνιση σπηλαιίου Νυμφολήπτου</p>

λατρείας κυρίως των Νυμφών αλλά και του Απόλλωνα και του Πάνα.

Σκάλισε πάνω στους σταλακτιτικούς όγκους του σπηλαίου μία καθισμένη θεότητα, βωμό, θέσεις για διάφορα αναθήματα, αρκετές επιγραφές, καθώς και τον εαυτόν του να κρατά στο ένα χέρι το σφυρί και στο άλλο τη σμίλη. Κατά τις έρευνες που έκανε η Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών το 1902 βρέθηκαν πάνω από 1000 πήλινα λυχνάρια με πλούσιο διάκοσμο καθώς και διάφορες αναθηματικές λίθινες επιγραφές του 4ου αιώνα (η λατρεία των Νυμφών στο σπήλαιο συνεχίστηκε μέχρι το 150 π.Χ.). Τα περισσότερα ευρήματα βρίσκονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Περιγραφή και ανάλυση των ευρημάτων και των επιγραφών του σπηλαίου, έχει δημοσιευτεί στο περιοδικό "ΠΑΝ" το Μάρτιο 1935 καθώς και στο βιβλίο της Εκδοτικής Αθηνών - Παισανίου Ελλάδος Περιήγησης - Αττικά - Σχόλια Ν. Παπαχατζή - Αθήνα 1974 (σελ. 399).

Η είσοδος του σπηλαίου είναι ένα άνοιγμα 5 X 2 μ. στην επιφάνεια του εδάφους, απόπου μισοκαταστραμένα σκαλοπάτια, λαξευμένα στο βράχο από τον Αρχέδημο, οδηγούν στο εσωτερικό του που είναι ένας μεγάλος κατηφορικός θάλαμος με διαστάσεις περίπου 23X26 μ. και ύψος γύρω στα 10 μ. Ένας ογκώδης σταλακτιτικός τοίχος το χωρίζει σχεδόν σε δύο τμήματα. Στο τέλος του μικρότερου τμήματος υπήρχε μέχρι πριν λίγα χρόνια μικρή πηγή.

Το σπήλαιο έχει λεηλατηθεί και σκαφτεί ολόκληρο από αρχαιοκάπηλους, όπως και όλα σχεδόν τα σπήλαια του Υμηττού, και γενικά της Αττικής.

Περιγραφές του σπηλαίου έχουν δημοσιευτεί στο περιοδικό "Περιηγητική" τον Απρίλιο 1962 (άρθρο Ι. Ιωάννου), στο περιοδικό "Επίκαιρα" το 1969 (σε μία σειρά άρθρων της Α. Πετροχείλου με τίτλο "Τα σπήλαια της Αττικής"), στο σπηλαιολογικό οδηγό της Ελλάδας που εξέδωσε η ΒΡ το 1972, στην εφημερίδα "Το Βήμα" της 8/6/1980 και στο Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν ΗΛΙΟΥ τόμ. ΙΖ σελ. 517 (το αναφέρει στο λήμμα Πάνειον, γιατί κάνει το μεγάλο λάθος να τοποθετεί το σπήλαιο του Νυμφόληπτου στο βουνό Πάνειο αντί στον Υμηττό).

Εικόνα 26: Σπήλαιο Νυμφολήπτου

3.1.4.7 Πανίδα

Μέχρι τις αρχές του αιώνα, όπως φαίνεται από μαρτυρίες και ιστορικά κείμενα, στην περιοχή του Υμηττού υπήρχε πλούτος από θηράματα και άγρια ζώα. Σήμερα είναι πολύ λιγότερα ή υπό εξαφάνιση.

Η περιοχή του Υμηττού λόγω της παρουσίας ποικιλομορφίας οικοτόπων, χαρακτηριστικών των ξηροθερμικών Μεσογειακών οικοσυστημάτων, παρουσιάζει ιδιαίτερο οικολογικό ενδιαφέρον από άποψη πανίδας.

Η ζωοκοινότητα τέτοιων οικοσυστημάτων χαρακτηρίζεται από την μικρή σχετικά ποικιλομορφία ειδών, την επικράτηση εκείνων με μικρές οικολογικές απαιτήσεις και την παρουσία ειδών με χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα. Αυτό οφείλεται στην χρόνο με το χρόνο έντονη υποβάθμιση από ανθρωπογενείς επιδράσεις στο γενικότερο περιβάλλον του Υμηττού.

Δραστηριότητες όπως Οικιστική ανάπτυξη του λεκανοπεδίου Αττικής, διανοίξεις δρόμων, εναπόθεση αστικών αποβλήτων, λατομεία, πυρκαγιές, κ.λ.π. αποτελούν ενόχληση των ειδών και η μείωση των ενδιαιτημάτων συνετέλεσαν ώστε πολλά είδη να μην χρησιμοποιούν πλέον την περιοχή ως θέση φωλεοποίησης και η πληθυσμιακή τους πυκνότητα να μειωθεί σημαντικά συνυπολογίζοντας ότι η περιοχή του Υμηττού στερείται από επαρκή αριθμό φυσικών πηγών για την κάλυψη των απαιτήσεων τους σε νερό, γεγονότα που απετέλεσαν περιοριστικό παράγοντα.

Θηλαστικά

Στην περιοχή του Υμηττού συναντά κανείς τα τυπικά μεσογειακά είδη θηλαστικών, όπως καταγράφονται παρακάτω:

Κουνάβι (*Martes foina*):

Προστατεύεται από τη σύμβαση της Βέρνης και από το KB-IUCN.

Τα δρυοδάση και τα θαμνοτόπια από τη μια και τα βραχώδη τμήματα από την άλλη, δημιουργούν επιθυμητά ενδιαιτήματα, για το νυκτόβιο σαρκοφάγο αυτό είδος. Φωλιάζει σε κουφάλες δένδρων, σε τρύπες στα βράχια. Ζει το ίδιο εύκολα σε πυκνά δάση και σε γυμνά βραχοτόπια ακόμη και σε εγκαταλειμμένα λατομεία. Τρέφεται με ερπετά, τρωκτικά και πουλιά. Είναι μοναχικός κυνηγός και πολύ γενναίος. Όταν πεινάσει μπορεί να επιτεθεί και σε κοτέτσια, αφού δεν φοβάται ιδιαίτερα τον άνθρωπο. Το ίδιο αποτελεί τροφή για άλλα σαρκοφάγα (όπως αλεπούδες, τσακάλια, λύκους, γεράκια).

Αναγνώριση: Το κουνάβι διακρίνεται πολύ

Κουνάβι (*Martes foina*)

Εικόνα 27

<p>εύκολα. Το χρώμα του είναι καφέ-γκρι και το χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι η διπλή άσπρη κηλίδα που έχει στο στήθος και στο λαιμό. Έχει μήκος σώματος περίπου 50 εκ. και φουντωτή ουρά μήκους 25 εκ.</p>	
<p>Νυφίτσα (<i>Mustela nivalis</i>):</p> <p>Προστατεύεται από τη σύμβαση της Βέρνης και από το ΠΔ 67/1981.</p> <p>Απαντάται σχεδόν σε κάθε βιότοπο, από δάση και θαμνώνες, έως χορτολίβαδα και εγκαταλελειμμένα σπίτια, αλλά γενικά προτιμά τις ανοιχτές εκτάσεις. Δεν κινδυνεύει άμεσα. Αποτελεί τροφή για πολλά είδη αρπακτικών. Είναι πολύ δραστήριο ζώο, τόσο την ημέρα όσο και τη νύχτα. Ζει μοναχικά. Τρέφεται με τρωκτικά, πουλιά και αυγά.</p> <p>Αναγνώριση: Είναι μικρό ζώο, με στρογγυλό σώμα και πόδια, ουρά και αυτιά πολύ κοντά. Το χρώμα στην πλάτη της είναι καφετί και στην κοιλιά και το στήθος λευκό. Χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι ένα καφετί στίγμα που φέρει στο κάτω μέρος του λαιμού.</p>	 <p>Εικόνα 28: Νυφίτσα</p>
<p>Αλεπού (<i>Vulpes vulpes</i>):</p> <p>Δεν βρίσκεται κάτω από κάποιο καθεστώς προστασίας. Αντίθετα, μέχρι πριν από λίγα χρόνια ήταν είδος επικηρυγμένο.</p> <p>Η αλεπού ζει σε ξηρά εδάφη κοντά, αλλά όχι μέσα στα πυκνά δάση. Προτιμά τους θαμνώνες. Κυνηγά τη νύχτα, όμως σε ακατοίκητες περιοχές δεν φοβάται το ημερήσιο κυνήγι. Η γούνα της αναδύει μια χαρακτηριστική μυρωδιά, που την κάνει ευάλωτη από τα κυνηγητικά σκυλιά. Ζει σε υπόγειες στοές, με πολλές εξόδους, μερικές φορές και άλλων ζώων, όπως ασβού, αγριοκουνελιού, τις οποίες μεγαλώνει για να χωρά η ίδια και τα μικρά της. Σε ένα άνοιγμα δημιουργεί ένα μικρό ανάχωμα ώστε, να μπορεί να παρακολουθεί γύρω της απαραίτητη. Τρέφεται με ποντικούς και άλλα τρωκτικά, σκίουρους, λαγούς, κουνέλια, πουλιά ακόμη και μικρά αρνιά εφόσον τα βρει ξεμοναχιασμένα. Όταν είναι ανάγκη τρώει βατράχια, σαλιγκάρια. Την άνοιξη τρώει φρούτα (φράουλες, βατόμουρα, σταφύλια, κ.λ.π.).</p>	 <p>Εικόνα 29: Αλεπού</p>

<p>Αναγνώριση: Κύριο χαρακτηριστικό της είναι η φουντωτή ουρά της (40-50 εκ.). Το μήκος της είναι περίπου 80 εκ. και το ύψος της 40 εκ. Το ρύγχος της είναι μυτερό και διαθέτει μακριά μουστάκια. Τα αυτιά της είναι πολύ μεγάλα και όρθια και καλύπτονται από απαλό μεταξένιο τρίχωμα. Το χειμώνα το τρίχωμά της είναι πολύ πιο πυκνό και πλούσιο. Το χρώμα των ματιών της αλεπούς είναι κιτρινωπό.</p>	
<p>Λαγός (<i>Lepus europaeus</i>):</p> <p>Είναι ζώο που προτιμά να δραστηριοποιείται το βράδυ. Τις περισσότερες φορές ζει μοναχικά, όμως συχνά εμφανίζεται σε μικρές ομάδες. Προτιμά όλους τους τύπους ενδιαιτημάτων, αλλά συνήθως δραστηριοποιείται σε ανοιχτές περιοχές, ενώ αποφεύγει τα μέρη με πολλή υγρασία. Αποτελεί θήραμα πολλών αρπακτικών και για το λόγω αυτό θεωρείται αρκετά σημαντικός οικολογικός παράγοντας σταθερότητας του οικοσυστήματος. Τρέφεται με χόρτα και με φλοιούς δένδρων.</p> <p>Αναγνώριση: Είναι πολύ γνωστό είδος. Μοιάζει με το κουνέλι, όμως είναι πολύ μεγαλύτερος (μήκος σώματος 70 εκ.) και έχει μακρύτερα πόδια και μαύρα μικρά αυτιά. Το χρώμα του είναι γκριζωπό στη ράχη, ξανθωπό στο λαιμό και λευκό στην κοιλιά. Η ουρά στο πάνω μέρος είναι μαύρη.</p>	 <p>Εικόνα 30: Λαγός</p>
<p>Σκαντζόχοιρος (<i>erinaceus europaeus</i>) :</p> <p>Μικρόσωμο θηλαστικό, με μήκος 25-30 εκ. που προτιμά τις δασώδεις περιοχές που δεν είναι υπερβολικά υγρές. Το σώμα του είναι σκεπασμένο με σκληρά αγκάθια και τρέφεται με καρπούς, έντομα, μικρά ποντίκια, αβγά και φίδια. Το χειμώνα πέφτει σε νάρκη και πολλαπλασιάζεται τους θερινούς μήνες, κατά τους οποίους το θηλυκό γεννά 3-7 μικρά.</p>	 <p>Εικόνα 31: Σκαντζόχοιρος</p>

Αρουραίος:

Ο αρουραίος είναι θηλαστικό ζώο που ανήκει στην τάξη των τρωκτικών. Μοιάζει εξωτερικά με τον ποντικό, από τον οποίο ξεχωρίζει όμως εύκολα λόγω του μεγαλύτερου μεγέθους του. Έχει σώμα κυλινδρικό, ρύγχος κοντό και χοντρό, αυτιά μικρά, ουρά κοντή, σκεπασμένη με μικρές και αραιές τρίχες. Οι αρουραίοι γεννούν 6 - 8 φορές το χρόνο από 4 - 6 μικρά. Τα είδη του γένους αρουραίος είναι περίπου 400, διασκορπισμένα στην Ευρώπη, στην Ασία και στο βόρειο τμήμα της αμερικανικής ηπείρου.

Εικόνα 32: Αρουραίος

Ασβός (Meles meles):

Προστατεύεται από τη σύμβαση της Βέρνης και από το από το ΚΒ-IUCN.

Ζει στα δρυοδάση. Ανήκει στην ίδια οικογένεια με τα προηγούμενα (*Mustelidae*). Το πιο γνωστό χαρακτηριστικό του ασβού, είναι η μυρωδιά που εκλύεται από τους περιπρωκτικούς οσμηγόνους αδένες που διαθέτει. Είναι καλός σκαφτιάς. Σκάβει πολύπλοκες υπόγειες φωλιές, με πολλές εισόδους και πολλά πατώματα, που το μήκος τους μπορεί να ξεπεράσει τα 100 μ. Το δάπεδο επιστρώνεται με ξερά χόρτα και φύλλα. Σε αυτές της στοές, μερικές φορές συγκατοικούν και αλεπούδες. Ο ασβός κατά τη χειμερινή περίοδο πέφτει σε ψευτονάρκη, δηλαδή χωρίς να αποκοιμηθεί τελείως μειώνει δραστικά τη βιολογική του δραστηριότητα, μέχρι το επόμενο καλοκαίρι. Είναι νυχτόβια ζώα και παμφάγα. Τρέφονται από μικρά ζώα (κουνέλια, ποντικούς, σκαντζόχοιρους, βάτραχους, κάμπιες εντόμων, κ.λ.π.), αβγά πουλιών, ρίζες, βαλανίδια, φρούτα και χόρτα.

Εικόνα 33: Ασβός

Αναγνώριση: Είναι ζώο εύρωστο, με κοντά πόδια. Το χαρακτηριστικό του είναι το καφέ χρώμα της πλάτης και το μαύρο της κοιλιάς του. Το κεφάλι είναι λευκό στη μέση και στα πλάγια, όμως το λευκό διακόπτεται από δύο μαύρες γραμμές που καλύπτουν τα μάτια και τη βάση των αυτιών. Έχει μήκος σώματος 70 περίπου εκ. και ουράς 15 εκ.

Επιπλέον, στην περιοχή του Υμηττού ζουν νυχτερίδες και διάφορα αμφίβια είδη.

Ερπετά

Στον Υμηττό ζουν τα παρακάτω ερπετά:

Οχιά (*Vipera ammodytes*):

Προστατεύεται από τη σύμβαση της Βέρνης.

Είναι το μοναδικό δηλητηριώδες είδος φιδιού στη χώρα μας. Το δηλητήριό της είναι πολύ ισχυρό. Ζει σε ηλιόλουστες, θαμνώδεις ή βραχώδεις περιοχές σε αραιά δάση και ποολίβαδα. Συχνά βρίσκεται επάνω σε δένδρα, οπότε είναι ακόμη πιο επικίνδυνη. Τρέφεται με μικρά τρωκτικά, πουλιά, αυγά, κ.λ.π.

Αναγνώριση: Χαρακτηριστικό γνώρισμα της οχιάς είναι ένα κέρατο στην άκρη της μύτης, που σχηματίζεται από φολίδες, και η σκουρόχρωμη «ζικ-ζακ» γραμμή που φέρει κατά μήκος της πλάτης. Το μήκος της φθάνει τα 70 εκ. Το χρώμα στα αρσενικά είναι γκριζωπό ή καφετί, ενώ των θηλυκών κεραμιδί. Τα μάγουλα του είναι φουσκωμένα εξαιτίας των δηλητηριωδών αδένων.

Εικόνα 34: Οχιά

Μεσογειακή χελώνα (*Testudo hermanni*):

Προστατεύεται από την οδηγία 92/43/ΕΟΚ, από τη σύμβαση της Βέρνης και από το ΠΔ 67/1981.

Η Μεσογειακή χελώνα είναι γνήσια ημερόβια χερσαία χελώνα. Ζει στα λιβάδια, στα θαμνοτόπια και τα ανοιχτά δάση. Είναι πολύ αργοκίνητο ζώο, φυτοφάγο. Είναι ικανή να ζει σε ξηρούς βιότοπους. Είναι δραστήριες κυρίως το πρωί, ενώ την υπόλοιπη μέρα αναπαύονται. Το χειμώνα πέφτουν σε νάρκη.

Αναγνώριση: Έχουν ογκώδη, θολωτό ραχιαίο κέλυφος (περίπου 20 εκ. μήκους), μερικές φορές ανώμαλο. Το χρώμα του κελύφους είναι κιτρινωπό, πορτοκαλί καφετί ή πράσινο. Έχει σκούρους τονισμούς και συχνά ευδιάκριτα φύματα. Τα πόδια είναι μονοκόμματα. Κύριο διακριτικό

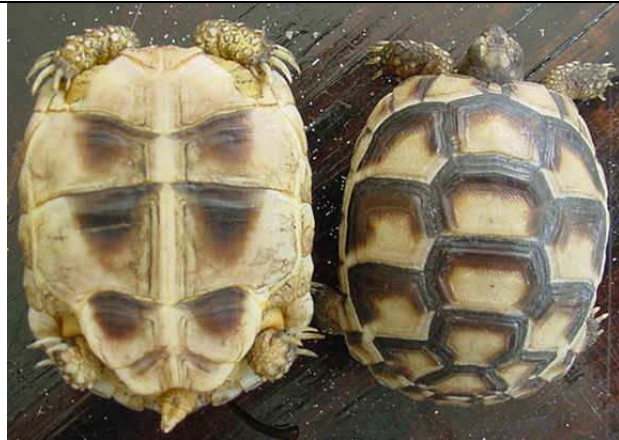

Εικόνα 35: Μεσογειακή χελώνα

γνώρισμα είναι η επιουραία κεράτινη πλάκα, που αποτελείται από δύο συμμετρικά τοποθετημένα τμήματα και η πλατιά φολίδα στην άκρη της ουράς.

Κρασπεδοχελώνα (Testudo marginata):

Είναι η μεγαλύτερη χερσαία χελώνα στην Ελλάδα και η μεγαλύτερη της Ευρώπης. Μπορεί να φτάσει ακόμα τα 42 εκ. μήκος και 12 κιλά βάρος. Ζει κυρίως στην κεντρική Νότια και Δυτική Ελλάδα, σε περιοχές φτωχικές σε τροφή και νερό ακόμα σε μεγάλο υψόμετρο και προτιμά περιοχές με χαμηλή μεσογειακή θαμνώδη βλάστηση ή φρύγανα. Όταν μεγαλώσει αποκτά μοναδικές πεπλατυσμένες σχεδόν οριζόντιες πίσω περιφερειακές πλάκες και μαύρο κέλυφος. Την άνοιξη αφήνει από 2-10 αυγά σε κάθε φωλιά που σκάβουμε στο χώμα. Τα αυγά της έχουν σχήμα ελλειπτικό, με διάμετρο περίπου 4 εκ. και τα χελωνάκια φτάνουν μέχρι 4εκ. Ζει πολλά χρόνια, κάποιες ξεπερνούν και τα εκατό.

Εικόνα 36: Κρασπεδοχελώνα

Σπιτόφιδο (Elaphe situla):

Προστατεύεται από την Κοινοτική οδηγία 92/43 της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από τη Σύμβαση της Βέρνης.

Εικόνα 37: Σπιτόφιδο

Σαΐτα (Columber najadum):

Ζει Σε ξερούς τόπους με ξέφωτα και θάμνους (αναγνώριση: πολύ λεπτή, χρώμα της άμμου, σειρά σκούρων κηλίδων στα πλάγια του λαιμού). Ένα πολύ γρήγορο αλλά άκακο φίδι (δεν έχει δηλητήριο), που τρέφεται με ακρίδες και μικρές σαύρες. Συνήθως, μπορούμε να τη δούμε τη μέρα σκαφαλωμένη σε θάμνους ή μαντρότοιχους. Κοινή στα Βαλκάνια, αλλά δεν υπάρχει στην υπόλοιπη Ευρώπη. Προστατεύεται.

Εικόνα 38: Σαΐτα

Νερόφιδο (Natrix natrix):

Προστατεύεται από τη σύμβαση της Βέρνης και από το ΠΔ 67/1981.

Είναι ημι-υδρόβια φίδια του γλυκού νερού. Τρέφονται με μικρά ψάρια, σκουλήκια, και βατράχια. Το δάγκωμά τους δεν είναι δηλητηριώδες. Συναντάται στα ρέματα της περιοχής καθώς και στις υδατοδεξαμενές. Προτιμά θέσεις με πυκνή βλάστηση ώστε να μπορεί να κρύβεται. Η συμπεριφορά του είναι πολύ ευερέθιστη. Όταν αισθάνονται ότι κινδυνεύουν κινούν το κεφάλι, χτυπούν δεξιά το σώμα σε αυτοάμυνα και εκκρίνουν ένα ιδιαίτερα κάκοσμο έκκριμα από τον εδρικό αδένα.

Αναγνώριση: Τα αρσενικά έχουν μήκος περίπου 1 μ. και τα θηλυκά 1,8 μ. Το χρώμα τους είναι σκούρο πράσινο και φέρει στη ράχη μικρές μαύρες κηλίδες. Έχει κοντές άσπρες ραβδώσεις στα πλευρά. Δεξιά και αριστερά από το κεφάλι έχει ένα κίτρινο ή άσπρο σημάδι, που μερικές φορές φθάνει μέχρι το λαιμό.

Εικόνα 39: Νερόφιδο

Έντομα

Πλήθος εντόμων εκ των οποίων μας ενδιαφέρει η μέλισσα διότι η παραδοσιακή μελισσοκομία που αφορούσε στο φημισμένο μέλι Υμηττού έχει όλες τις δυνατότητες να επανακάμψει παράγοντας μέλι αρίστης ποιότητας. Αυτό απαιτεί την εξασφάλιση και τον εμπλουτισμό της συνολικής βλάστησης του Υμηττού.

Πτηνά

Ο Υμηττός είναι πολύ σημαντικός μεταναστευτικός σταθμός για χιλιάδες πουλιά και αποτελεί το μοναδικό σημείο στο λεκανοπέδιο που έχουν καταγραφεί μεγάλα αρπακτικά να μεταναστεύουν. Μεγάλο μέρος του βουνού είναι ενταγμένο στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών NATURA 2000, ενώ αποτελεί και Σημαντική Περιοχή για τα πουλιά της Ελλάδας. Στην περιοχή του Υμηττού ζουν εκατόν τριάντα (130) είδη πουλιών, που αποτελούν περίπου το ¼ όλων των ειδών που έχουν καταγραφεί στον ελλαδικό χώρο, από τα οποία σχεδόν τα μισά φωλιάζουν εκεί.

Είναι το μοναδικό μέρος του Λεκανοπεδίου της Αθήνας που φωλιάζουν μεγάλα αρπακτικά πουλιά, όπως η Αετογερακίνα, ο Φιδαετός και η Γερακίνα, άλλα μικρότερα, όπως το Βραχοκιρκίνεζο, ο Πετρίτης και το Ξεφτέρι, ενώ κατά τη διάρκεια της μετανάστευσης έχουν παρατηρηθεί Στικταετοί, Κιρκινέζια, Στεπόκιρκοι, Όρνια, Καλαμόκιρκοι, Μαυροπετρίτες και Σφηκιάρηδες.

Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζουν και αρκετά είδη πουλιών με περιορισμένη γεωγραφικά αναπαραγωγική κατανομή- βαλκανική ή νοτιοανατολικής Μεσογείου- που αναπαράγονται στον Υμηττό, όπως είναι η νησιωτική Πέρδικα, ο Κλειδωνάς, ο Σκουρόβλαχος, ο Αμπελουργός και ο Μουστακοτσιροβάκος, αλλά και είδη με ευρύτερη μεσογειακή κατανομή, όπως ο Κοκκινοτσιροβάκος, η Ωχροστρισίδα και ο Δεντροτσιροβάκος.

Επίσης, ο Υμηττός είναι το μοναδικό γνωστό σημείο του Λεκανοπεδίου όπου φωλιάζουν τέσσερα είδη νυκτόβιων αρπακτικών, η Κουκουβάγια, ο Γκιώνης, η Πεπλογλαύκα και ο Χουχουριστής.

Εκτός όμως, από τα μεγάλα αρπακτικά που θα συναντήσει ο περιπατητής στον Υμηττό, μεγάλος είναι και ο αριθμός των μικρόπουλων που περνούν κατά την περίοδο της μετανάστευσης. Στα ανοιχτά σημεία, ανάμεσα στα χιλιάδες χρώματα των λουλουδιών του Υμηττού μπορεί να διακρίνει κανείς Καστανολαίμηδες να κάθονται στους ασφοδέλους, Κοκκινοκεφαλάδες και Αετομάχους πάνω στις μικρογαλιάντρες στους χωματόδρομους και σε χέρσες περιοχές, Δασοφυλλοσκόπους, Καλόγερους και Μυγοχάφτες στο δάσος και στα ξέφωτα.

Κατά τους χειμερινούς μήνες τον πρώτο λόγο έχουν οι Τσίχλες και τα Κοτσύφια που βρίσκουν στους ελαιώνες πλούσια τροφή, πολύ σημαντική για να καταφέρουν να επιβιώσουν το δύσκολο χειμώνα. Άλλα μικρότερα είδη, όπως οι Χοντρομούτες, τα Λούγαρα, οι Κοκκινολαίμηδες, τα Φανέτα, οι Φλώροι, οι Τρυποφράκτες και οι Μαυροσκούφηδες ζωντανεύουν το χώρο και γεμίζουν τα φθινοπωρινά και χειμωνιάτικα απογεύματα με τις φωνές και τα χρώματά τους.

Κάποια από τα πολλά είδη πτηνών που ζουν στην περιοχή του Υμηττού παρουσιάζονται πιο αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα:

Πέρδικα (*Alectoris graeca*):

Η πέρδικα είναι κοινή ονομασία πτηνών του γένους Πέρδιξ ή Αλεκτορίς που ανήκουν στην οικογένεια των Φασιανιδών και στην τάξη των Ορνιθόμορφων. Το γένος αυτό περιλαμβάνει οκτώ είδη. Πρόκειται για ενδημικά πτηνά, που ζουν κατά σμήνη, στις εύκρατες ζώνες της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, και αναπαράγονται νωρίς την άνοιξη, οπότε και χωρίζονται σε ζευγάρια. Κάθε αρσενικό ορίζει μια δική του περιοχή, την οποία υπερασπίζεται με φανατισμό και αποκλείει την είσοδο των άλλων αρσενικών σε αυτή. Την ίδια περίοδο τα αρσενικά εκφέρουν μια κραυγή, που είναι προειδοποιητική για τα άλλα αρσενικά και συγχρόνως κάλεσμα για το θηλυκό. Τους θερινούς μήνες ανεβαίνουν σε ορεινές και δροσερές περιοχές, ενώ το χειμώνα πηγαίνουν χαμηλότερα. Ο μεγαλύτερος εχθρός τους είναι τα σαρκοβόρα ζώα και ο άνθρωπος, που τις κυνηγάει για το νόστιμο κρέας τους. Το πτηνό αυτό απειλείται στη χώρα μας, καθώς ο αριθμός της έχει μειωθεί σημαντικά. Ως αποτέλεσμα αυτού, το κυνήγι της πέρδικας σε αρκετές ελληνικές περιοχές είναι εντελώς απαγορευμένο.

Το πτηνό φθάνει σε μήκος τα 20-30 εκ. και σε βάρος τα 500 γραμμάρια. Έχουν κοντές και στρογγυλές φτερούγες, μικρό κεφάλι και κοντό, μυτερό ράμφος. Το βάδισμα και το πέταγμα της γίνεται με γοργό ρυθμό και με μεγάλη ευκολία. Χρησιμοποιεί τα φτερά της μόνο σε περίπτωση κινδύνου. Η φωνή της είναι ιδιόμορφη. Η τροφή τους είναι έντομα, σκουλήκια, σπόρους, φύλλα, τρυφερούς βλαστούς και θεωρείται γενικά ωφέλιμη για τους γεωργούς παρά επιζήμια.

Το αρσενικό μετά το ζευγάρωμα επιλέγει το πιο προφυλαγμένο σημείο της περιοχής του και σκάβει τρύπες στη γη. Το θηλυκό διαλέγει μία από αυτές και γεννά 10-15 αυγά, τα οποία επωάζει για σχεδόν έναν μήνα. Σε δύο ημέρες τα μικρά πουλιά είναι ικανά να πηγαίνουν μαζί με τη μητέρα τους σε αναζήτηση τροφής. Είναι χαρακτηριστική η αυτοθυσία αμφοτέρων των γονέων για τα μικρά τους. Η οικογένεια μένει ενωμένη ως το φθινόπωρο, οπότε τα μικρά είναι ικανά να αυτοπροστατεύονται, ενώ την επόμενη άνοιξη είναι έτοιμα για αναπαραγωγή. Κατά την περίοδο της αναπαραγωγής, από το Φεβρουάριο μέχρι τα μέσα του φθινοπώρου, απαγορεύεται το κυνήγι της πέρδικας.

Η πετροπέρδικα (*Alectoris graeca*): Αποτελεί ένα από τα πιο συνηθισμένα είδη, το οποίο

Εικόνα 40: Πέρδικα

<p>καλείται και ορεινή πέρδικα. Το φτέρωμά της έχει διάφορα χρώματα και γκριζογάλαζες αποχρώσεις, μαύρες κηλίδες και καφεκίτρινες ταινίες στα πλευρά. Απαντάται εκτός από τη χώρα μας στα νότια Βαλκάνια και στην Ιταλία.</p> <p>Καθεστώς προστασίας: SPEC 2.</p>	
<p>Αετογερακίνα (<i>Buteo rufinus</i>):</p> <p>Αρπακτικό της στέπας και των άγονων περιοχών με ασιατική και βορειοαφρικανική εξάπλωση, η Αετογερακίνα απαντά και στα νότια Βαλκάνια, όπου συναντά την κοινή ευρωπαϊκή Γερακίνα. Και τα δύο είδη είναι αρπακτικά μεσαίου μεγέθους και βρίσκονται μαζί σε πολλά μέρη της ηπειρωτικής Ελλάδας και σε πολλά νησιά, όπου όμως η Αετογερακίνα συχνάζει στις πιο βραχώδεις περιοχές. Η κατάσταση αλλάζει στα Δωδεκάνησα όπου απαντά μόνο η Αετογερακίνα έχοντας έναν από τους σημαντικότερους πληθυσμούς στην Ευρώπη.</p> <p>Καλά προσαρμοσμένη στον χώρο του Αιγαίου, η Αετογερακίνα φωλιάζει σε απότομα βράχια των ακτών και, σπανιότερα, σε ασφαλή απομονωμένα δέντρα. Μετακινείται με ευκολία σε κοντινά νησιά και βραχονησίδες κυνηγώντας αγριοκούνελα, φίδια και άλλα μεγάλα ερπετά.</p>	 <p>Εικόνα 41: Αετογερακίνα</p> <p>Εικόνα 42: Αετογερακίνα</p>
<p>Φιδαετός (<i>Circaetus gallicus</i>):</p> <p>Τρέφεται κυρίως με ερπετά (φίδια και σαύρες). Για να βρει την τροφή του διανύει μεγάλες αποστάσεις. Μπορεί να μείνει αιωρούμενος στο ίδιο σημείο εμποτεύοντας το έδαφος για θήραμα. Είναι μεταναστευτικό είδος. Στα Στενά έρχεται κατά τη θερινή περίοδο. Φωλιάζει στα πυκνά αείφυλλα θαμνοτόπια.</p> <p>Αναγνώριση: Πως θα τον αναγνωρίσουμε: Το μήκος του φθάνει μέχρι 80 εκ. Το χρώμα στην πλάτη είναι ανοιχτό καστανό και στην κοιλιά λευκό με καφεκίτρινες κηλίδες. Το πόδια στο κάτω μέρος είναι γυμνά και προστατεύονται από χονδρά λέπια. Τα δάχτυλα είναι κοντά και τα νύχια ισχυρά ώστε</p>	 <p>Εικόνα 43: Φιδαετός</p>

<p>να συγκρατούν τα θηράματα. Καθεστώς προστασίας: 79/409/ΕΟΚ, SPEC 3.</p>	
<p>Γερακίνα (Buteo Buteo):</p> <p>Το πιο τυπικό αρπακτικό της Ελλάδας. Είναι ένα μετρίου μεγέθους αρπακτικό (51-56 εκ.) με χαρακτηριστική σιλουέτα : Κοντή ουρά , που την κρατάει πάντα ανοικτή, στρογγυλεμένες αλλά μακριές φτερούγες και κοντό λαιμό . Στο πάνω μέρος έχει γενικά καφετί χρώμα σε διαφορές αποχρώσεις , ενώ το κάτω μέρος είναι άσπρο με ποικίλες σκούρες πιτσιλιές , ραβδώσεις και πιο ανοιχτόχρωμη ουρά με γκριζόμαυρες ραβδώσεις . Δεν είναι πολύ ευκίνητη και γι' αυτό περνά πολλές ώρες καθισμένη σε στύλους , δέντρα, οι βράχους ψάχνοντας επίμονα την λεία της .Φωλιάζει σε όλη την ηπειρωτική Ελλάδα και στα περισσότερα από τα μεγάλα νησιά . Τον χειμώνα έρχονται και άλλα άτομα στη χώρα μας και μπορούμε να τη δούμε σε παράκτιες περιοχές και γύρω από μεγάλους υγρότοπους . Πολύ συχνά τη βλέπουμε σε αγροτικές περιοχές , καθώς προτιμά να τρέφεται με ποντικούς. Το πουλί αυτό παίζει ένα ιδιαίτερα ευεργετικό ρόλο για τους αγρότες καθώς τρέφεται με μεγάλες ποσότητες ποντικών που λυμαίνονται τις καλλιέργειες. Φωλιάζει σε ψηλά δέντρα διατηρώντας πολλές φωλιές σε μία περιοχή τις οποίες χρησιμοποιεί εναλλάξ κάθε χρόνο . Τέλη Μαρτίου – αρχές Απριλίου γεννά 2-4 αυγά .</p>	 <p>Εικόνα 44: Γερακίνα</p>
<p>Βραχοκιρκίνεζο (Falco tinnunculus):</p> <p>Είδος γερακιού, φωλιάζει παντού σε όλη την χώρα σε σημαντικούς αριθμούς για αρπακτικό . Δεν ξεπερνά τα 34 εκατοστά και ξεχωρίζει για τις μυτερές φτερούγες του και τη μακριά, λεπτή ουρά που είναι στην άκρη στρογγυλεμένη. Το φτέρωμα του αρσενικού είναι στο πάνω μέρος καστανοκόκκινο με μαύρες κηλίδες και στο κάτω μέρος μπεζ με σκούρα στίγματα. Το κεφάλι είναι γκριζό όπως και η ουρά του, που καταλήγει σε πλατιά μαύρη ταινία με άσπρο φτέρωμα στην άκρη. Τα νύχια του γερακιού αυτού είναι μαύρα και το ράμφος του γαμψό. Το θηλυκό στο πάνω μέρος αντί για στίγματα έχει ραβδώσεις και η ουρά του είναι ξανθόχρωμη επίσης με ραβδώσεις.</p> <p>Όταν κυνηγάει την λεία του , πετάει σε ύψος 7-12 μέτρα , συνήθως επιτόπου , μέχρι να εντοπίσει την τροφή του οπότε γέρνει απότομα προς τα κάτω και ορμάει πάνω σε</p>	 <p>Εικόνα 45: Βραχοκιρκίνεζο</p>

ποντικούς, σκαθάρια και ερπετά . Διαλέγει παλιές φωλιές καρακάξας και κουρούνας για να γεννήσει τα αυγά του, συνολικά 3-6 που κλωσσά το θηλυκό για 27-29 ημέρες.

Καθεστώς προστασίας: SPEC 3.

Εικόνα 46: Βραχοκίρκινεζο

Πετρίτης (*Falco peregrinus*):

Είναι πολύ καλός κυνηγός. Επιτίθεται στη λεία του με κάθετες εφορμήσεις, κλείνοντας τις φτερούγες. Ζει στις ορθοπλαγιές των γύρω βουνών και στα ξέφωτα των δασών. Φωλιάζει σε βράχους και δένδρα. Τρέφεται με πουλιά ακόμη και μεγαλύτερου μεγέθους του (αγριόπαπιες, πέρδικες κ.λ.π.). Επίσης τρέφεται με τρωκτικά και αμφίβια.

Αναγνώριση: Είναι μεγαλόσωμο πουλί. Το μέγεθός του φθάνει τα 45 εκ. Έχει παχύ μαύρο μουστάκι, αρκετά στρογγυλεμένο. Τα ενήλικα έχουν σκούρα καφέ ράχη και υπόλευκη έως ξανθή κοιλιά με σκούρες παράλληλες ραβδώσεις. Τα νεαρά άτομα έχουν σκούρα καστανή ράχη. Είναι το ταχύτερο πουλί στον κόσμο.

Καθεστώς προστασίας: 79/409/EOK, SPEC 3, κόκκινος κατάλογος Κ.

Εικόνα 47: Πετρίτης

	 <p>Εικόνα 48: Πετρίτης</p>
<p>Ξεφτέρι (<i>Accipiter nisus</i>):</p> <p>Αναπαράγεται σε δασωμένες περιοχές, αλλά και κοντά σε οικισμούς. Το χειμώνα και σε πιο ανοιχτά μέρη με σκόρπια δέντρα και θάμνους. Κάθε χρόνο φτιάχνει νέα φωλιά σε δέντρο.</p> <p>Τρέφεται με μικρά πουλιά.</p> <p>Επιδημητικό, αλλά και πολυάριθμος χειμερινός επισκέπτης, οπότε συχνά εμφανίζεται μέσα σε κατοικημένες περιοχές σε πάρκα, ασύλλια και γενικά οπουδήποτε υπάρχουν άφθονα μικροπούλια.</p>	 <p>Εικόνα 49: Ξεφτέρι</p>
<p>Στικταετός (<i>Aquila clanga</i>)</p> <p>Ζει στις δασωμένες περιοχές των Στενών. Κυνηγούν μικρά θηλαστικά, ερπετά, αμφίβια, πουλιά, κ.λ.π.</p> <p>Αναγνώριση: Είναι το μικρότερο είδος αετού. Το μήκος του φθάνει τα 70 εκ. Το χρώμα τους είναι καφέ εκτός από το πίσω μέρος της ράχης που είναι λευκό. Τα νεαρά άτομα έχουν πολλές άσπρες κηλίδες. Το άνοιγμα των φτερών είναι αναλογικά πολύ μεγαλύτερο από ότι στους άλλους αετούς.</p>	 <p>Εικόνα 50: Στικταετός εν πτήση</p>

Κιρκινέζι ή ανεμογάμης (Falco naumanni):

Είναι ένα πολύ ευέλικτο πουλί, άφοβο και θορυβώδες. Δημιουργεί σμήνη. Τρέφεται κυρίως με έντομα και θεωρείται επωφελές για τη γεωργία. Φωλιάζει συχνά κοντά σε ανθρώπινες εγκαταστάσεις (παλιά σπίτια) σε κοιλώματα των βράχων.

Αναγνώριση: Το μέγεθος του σώματος είναι περίπου 30 εκ. Το αρσενικό έχει κεφάλι και ουρά γκριζομπλέ και ράχη κοκκινωπή. Η κοιλιά είναι χρώματος μπεζ, με σκόρπιες κηλίδες. Τα θηλυκά έχουν στη ράχη τους κοκκινωπό χρώμα με ραβδώσεις. Τα νύχια τους είναι λευκά.

Καθεστώς προστασίας: 79/409/ΕΟΚ, SPEC 1, κόκκινος κατάλογος V.

Εικόνα 51: Κιρκινέζι

Όρνιο (Gyps fulvus):

Το όρνιο είναι γύπας. Ζει σε βραχώδεις και απόκρημνες περιοχές. Ζει σε ομάδες. Στα Στενά του Νέστου σχηματίζει μια από τις μεγαλύτερες αποικίες του είδους στην ηπειρωτική Ελλάδα. Τρέφεται με νεκρά ζώα. Είναι βαρύ πουλί και δυσκολεύεται πολύ κατά την απογείωσή του.

Αναγνώριση: Κύριο χαρακτηριστικό είναι το γυμνό από πούπουλα γκριζο κεφάλι. Το ράμφος είναι ανοιχτού χρώματος πολύ ισχυρό και γαμψό. Το υπόλοιπο σώμα του έχει μήκος ένα μ. περίπου και το πτέρωμά του είναι γκριζοκαφέ ή καφεκίτρινο. Οι φτερούγες είναι μεγάλες (σχεδόν τριπλάσιες από το μήκος του σώματός του).

Καθεστώς προστασίας: 79/409/ΕΟΚ, SPEC 3, Κόκκινος Κατάλογος V.

Εικόνα 52: Όρνιο

Στεπόκιρκος (Circus macrourus):

Υπάγεται στην οδηγία 409/79 «Περί διατήρησης των αγρίων πτηνών».

Εικόνα 53 : Στεπόκιρκος

Σφηκιάρης ή σφηκοβαρβακίνα (Pernis apinorus):

Είναι ημερόβιο αρπακτικό. Τρέφεται με σαύρες, αμφίβια, και μικρά τρωκτικά. Κυρίως όμως είναι εντομοφάγο πουλί. Ζει στα ξέφωτα των δασών των Στενών ή μέσα στα θαμνοτόπια των αείφυλλων. Εάν βρει ελεύθερες κουρουνοφωλιές τις χρησιμοποιεί ως δικές του φωλιές.

Αναγνώριση: Το σώμα του είναι λεπτό και τα πόδια αδύνατα. Το κεφάλι είναι πολύ μικρό, ενώ ο λαιμός είναι μακρύς. Η ουρά έχει μια ακραία ραβδώση σκούρου χρώματος.

Εικόνα 54: Σφηκιάρης

Μαυροπετρίτης (Falco eleonora):

Είναι πουλί που πετά πολύ γρήγορα. Κυνηγάει άλλα πουλιά και μεγάλα έντομα. Ζει στα δάση γύρω από το ποτάμι και στις πιο αραιές περιοχές τους. Είναι περαστικό από την περιοχή. Φωλιάζει σε βραχονησίδες στο νότιο και κεντρικό Αιγαίο. Γενικά για να κυνηγά ευκολότερα προτιμά περιοχές με αραιή βλάστηση.

Απειλείται με εξαφάνιση. Το όνομά του το οφείλει στην Πριγκίπισσα Ελεονώρα της Σαρδηνίας η οποία το 14ο αιώνα το κήρυξε σε προστασία. Μεταναστεύει το χειμώνα ακολουθώντας τους κορυδαλλούς με τους οποίους και τρέφεται. Αναπαράγεται αργά το καλοκαίρι εκμεταλλευόμενο τη φθινοπωρινή μετανάστευση των στρουθιόμορφων με τα οποία τρέφει τα μικρά του.

Αναγνώριση: Το μέγεθός του είναι περίπου 40 εκ. Εμφανίζεται με δύο αποχρώσεις. Η σκούρη καφέ και η ανοιχτόχρωμη με ράχη καφέ και κοιλιά με σκούρες ραβδώσεις. Το κεφάλι είναι μαύρο, ο λαιμός και μάγουλα γριζωπά, έχει μαύρο μουστάκι ακριβώς κάτω από τα μάτια.

Εικόνα 55: Μαυροπετρίτης

Κορυδαλλός ή κατσουλιέρης (Galerida cristata):

Ο κορυδαλλός ο λοφιοφόρος φέρει δύο λοφία στο κεφάλι του. Ονομαστά πουλιά για το χαρούμενο και αρμονικό κελάηδημά τους.

Έχει λεπτό σώμα, με μήκος περίπου 18 εκατοστά. Το φτέρωμα είναι γκρι καφέ με ραβδώσεις δηλαδή μοιάζει με το χρώμα του εδάφους που ζει. Η κοιλιά είναι λευκωπή. Οι φτερούγες του είναι αρκετά μακριές και

Εικόνα 56: Κορυδαλλός

μυτερές. Χαρακτηριστικό του είναι ότι το πίσω δάχτυλο του ποδιού έχει ένα μακρύ νύχι που παρουσιάζει πολύ μικρή κάμψη και έχει μήκος διπλάσιο από το δάχτυλο. Αυτό τον διευκολύνει βαδίζει στο έδαφος αλλά δεν μπορεί να κρατιέται στα κλαδιά.

Πετά προς τα πάνω, με μια μόνο κατακόρυφη κίνηση, και φτάνει τόσο ψηλά που δε διακρίνεται με το μάτι.

Είναι πουλί ζωηρό ευκίνητο, έχει εριστική διάθεση ιδιαίτερα την άνοιξη και τα αρσενικά μαλώνουν συνεχώς.

Τρέφονται με σπόρους και έντομα αλλά και χλόη την άνοιξη.

Κατασκευάζουν τη φωλιά τους στο έδαφος μέσα σε χαμόκλαδα. Το θηλυκό γεννά το καλοκαίρι 3-5 αυγά. Τα επωάζει επί δύο εβδομάδες. Αν η καλοκαιρία παρατείνεται, μπορεί να υπάρξουν 2 ή 3 επωαστικές περιόδους.

Αποδημητικά πουλιά. Το φθινόπωρο φεύγουν κατά κοπάδια για την Αφρική και τις πρώτες μέρες της Άνοιξης επιστρέφουν.

Ζουν και στην αιχμαλωσία, αναφέρονται περιπτώσεις κορυδαλλών που έζησαν 25-30 χρόνια.

Έχει πολλούς εχθρούς, όπως τα μικρά αρπακτικά και πολλά μικρά σαρκοφάγα θηλαστικά. Είναι αρκετά γόνιμο είδος ώστε να αναπληρώνει τις απώλειες του.

Καθεστώς προστασίας: SPEC 3.

Εικόνα 57: Κορυδαλλός

Κοτσύφι (*Turdus merula*):

Έχει μέτριο μέγεθος, με μήκος περίπου 24 εκατοστά. Το αρσενικό είναι εντελώς μαύρο ενώ το θηλυκό έχει καστανές αποχρώσεις. Οι φτερούγες του είναι σχετικά μακριές και μακριά πόδια. Το ράμφος του είναι λεπτό μυτερό και ισχυρό. Τα μάτια του είναι μεγάλα και τα αρσενικά κελαηδούν πολύ ωραία.

Τρέφονται με έντομα, σκουλήκια, σαλιγκάρια και χυμώδεις καρπούς.

Φτιάχνουν τη φωλιά τους σε κλαδιά με πολλή τέχνη. Το θηλυκό γεννά την άνοιξη 3-5 αυγά. Τα επωάζει επί 12-15 μέρες. Αν αντιληφθεί πως η φωλιά του είναι γνωστή την εγκαταλείπει αφήνοντας και τα αυγά. Το ζευγάρι τρέφει και φροντίζει τους νεοσσούς, οι οποίοι εγκαταλείπουν τη φωλιά σε 14-16

Εικόνα 58: Κοτσύφι

<p>ημέρες.</p> <p>Ζουν στις παρυφές των δασών. Άλλοτε τα κοτσύφια ζούσαν μόνο στα δάση, αλλά σήμερα απαντούν και σε κατοικημένες περιοχές, σε πάρκα, κοντά στα σπίτια κ.λπ.</p>	
<p>Αγριοπερίστερο (<i>Columba livia</i>):</p> <p>Το μέγεθος του είναι 35 εκατοστά. Τα αρσενικά είναι λίγο μεγαλύτερα από τα θηλυκά. Φτέρωμα παχύ και πυκνό. Το χρώμα του είναι γκρι με εναλλαγές λευκότερων και σκουρότερων τόνων. Ο λαιμός έχει πράσινες ανταύγειες και το στήθος κόκκινες. Το ράμφος της είναι σχετικά λεπτό στην άκρη, παχαίνει στα πλάγια. Τα πόδια του είναι κοντά.</p> <p>Πετούν με ευκολία. Δραστηριοποιούνται την ημέρα και τρέφονται κυρίως με φυτικές ύλες αλλά και μικρά ασπόνδυλα. Πίνουν νερό με αναρροφήσεις, βουτώντας το ράμφος τους ως τα ρουθούνια, χωρίς να ανασηκώνουν το κεφάλι.</p> <p>Είναι μονογαμικά πουλιά, γνωστά για την τρυφερότητα ανάμεσα στο ζευγάρι. Κατασκευάζουν φωλιές σε απομονωμένες περιοχές ή σε σπηλιές στην ακτογραμμή. Κλωσουν μία, δύο ή περισσότερες φορές το χρόνο, στην ίδια ή σε άλλη φωλιά 6-7 άσπρα αυγά κάθε φορά, τα οποία επωάζουν και οι δύο γονείς. Τα μικρά στην αρχή είναι τυφλοί και ανώριμοι να βαδίσουν. Οι γονείς τους ταΐζουν με μια παχύρρευστη ουσία, που κατασκευάζεται στον πρόλοβο τους και λέγεται "γάλα του περιστεριού". Οι νεοσσοί χώνουν το μαλακό ράμφος τους βαθιά μέσα στο στόμα των γονέων για να πάρουν την τροφή αυτή. Αναπτύσσονται σε 15 ημέρες.</p> <p>Σπάνιος σήμερα μόνιμος κάτοικος της Κρήτης.</p> <p>Ζουν περίπου 12 χρόνια.</p> <p>Είναι από τα νόστιμα θηράματα και κυνηγιούνται ανηλεώς από τους ανθρώπους.</p>	 <p>Εικόνα 59: Αγριοπερίστερο</p> <p>Εικόνα 60: Αγριοπερίστερο</p>

Φάσα (Columba palumbus):

Είναι αποδημητικό πουλί και αφθονεί στην χώρα μας . Πρόκειται για ένα αγαπητό θήραμα στους κυνηγούς , είναι το μεγαλύτερα από όλα της οικογένειας . Ονομάζεται Περιστέρα η λευκάχην. Η Φάσα έρχεται στην χώρα μας το φθινόπωρο κατά κοπάδια .

Το μήκος της φτάνει τα 41 εκατοστά και χαρακτηριστικό της είναι οι λευκές λουρίδες στις φτερούγες και το άσπρο περιλαίμιο. Ζυγίζει δε περίπου 500 γραμμάρια. Το άνοιγμα των φτερών της φτάνει τα 75 εκατοστά . Έχει σκούρο χρώμα στην πλάτη και γαλάζιο στον λαιμό , βγάζει ένα υπόκωφο γουργούρισμα και γεννά συνήθως την άνοιξη. Τρέφεται με σπόρους , καρπούς και έντομα , τρελαίνεται για το βελανίδι και το καλαμπόκι, που γίνονται και η αιτία του θανάτου της, διότι εκεί την περιμένουν οι κυνηγοί. Ζει και κινείται σχεδόν παντού , ακόμη και μέσα στις πόλεις, αλλά όχι σε περιοχές χωρίς δέντρα. Φωλιάζει στα δέντρα , φράκτες , παλιές φωλιές και κοιλώματα βράχων.

Όταν ο καιρός κρύνει πέφτει στα χωράφια για αναζήτηση τροφής , ενώ με καλύτερες συνθήκες επιστρέφει στα δάση και στα ψηλά. Γεννά από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο , τρεις γέννες το χρόνο με δύο αυγά που τα κλωσά μαζί με το θηλυκό 17 ημέρες.

Εικόνα 61: Φάσα

Εικόνα 62: Φάσα

Φλώρος (Carduelis Chloris):

Ο φλώρος (Carduelis Chloris) είναι ένα μεγαλόσωμο με αγέρωχο παράστημα στρουθιόμορφο πουλί που ανήκει στην οικογένεια των σπιζών. Είναι ένα ιδιαίτερα αγαπητό πουλί λόγω του εύηχου και γεμάτου τρίλιες κελαηδήματός του.

Στην Ελλάδα είναι γνωστός με τις ονομασίες Ακροκανάρινο, Ατσάραντος, Κιρκιόνι, Λιναρίτης, Τσαράντος, ενώ στην Κύπρο τον λένε Λουλουδά.

Πρόκειται για ένα επιδημητικό πουλί με συνολικό μήκος 14-16 εκατοστά. Ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα είδη της οικογένειάς του από το βαρύ του παράστημα. Το στιβαρό, κωνικό, ανοιχτορόδινο φιλντισένιο ράμφος του είναι τόσο δυνατό, που του επιτρέπει να σπάζει και να ξεφλουδίζει σπόρους αλλά και να τρώει έντομα, σκουλήκια, αγκάθια, βλαστάρια αλλά και μικρά φρούτα τα οποία αποτελούν την διατροφή του.

Εικόνα 63: Φλώρος

Οι νεαροί φλώροι έχουν γκριζόλευκο με διάχυτες ρίγες φτέρωμα. Ο ενήλικος αρσενικός φλώρος έχει στην πλάτη του ομοιόχρωμο "πράσινο των βρύων" φτέρωμα, κιτρινοπράσινο στήθος, γκριζωπά πλαϊνά κεφαλιού, και ανοιχτή γκριζα πλάκα φτερούγας. Σε καθιστή στάση αναγνωρίζεται από τις κίτρινες ακμές των πρωτευόντων, ενώ σε πτήση φαίνεται και το κίτρινο στα πλαϊνά στη βάση της ουράς. Η ουρά είναι στενή και διχαλωτή στην άκρη. Το ενήλικο θηλυκό έχει πιο θαμπά και μουντά γκριζα χρώματα, καστανή χροιά με αχνές ραβδώσεις στην πλάτη, και λιγότερο κίτρινο στις φτερούγες και την ουρά. Έχει κοκκινωπά σαρκόχρωμα πόδια.

Τον συναντάμε συνήθως σε παρυφές δασών, δασύλλια, θαμνώδεις εκτάσεις, ενώ μέσα στην πόλη τον βλέπουμε συχνά σε πάρκα και κήπους.

Χτίζει ανοιχτή καλαθόσχημη φωλιά συχνά σε κυπαρίσσια, αειθαλή δέντρα ή σε πυκνούς θάμνους. Είναι επιφυλακτικό και ντροπαλό πουλί, ιδιαίτερα την περίοδο της αναπαραγωγής, που για τον φλώρο ξεκινάει από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούλιο. Για το χτίσιμο της φωλιάς του το ζευγάρι, χρησιμοποιεί ξερά χόρτα, τρίχες ζώων και βρύα. Η θηλυκιά γεννάει 4-6 λευκογάλαζα αυγά με καφετιές ραβδώσεις. Επωάζει τα αυγά, ανάλογα με τις καιρικές περιβαλλοντικές συνθήκες του τόπου διαβίωσής του, από 11- 15 μέρες. Στο μεγάλωμα των νεοσσών συμμετέχουν και οι δυο γονείς για τουλάχιστον τρεις εβδομάδες και μέχρι τον Οκτώβρη τα μικρά έχουν αναπτυχθεί ικανοποιητικά προκειμένου να επιβιώσουν τον δύσκολο παγερό χειμώνα στην Ελλάδα αλλά και την Ευρώπη όπου συναντάται.

Ο φλώρος ενδημεί από την Ιρλανδία ως τα Ουράλια Όρη, την Αραβία, την Βορειοανατολική Αφρική, το Ισραήλ και την Βόρεια Περσία. Όσο πιο βόρεια ζουν τόσο πιο μεγαλόσωμα και πιο άτονα σε χρωματισμούς είναι, σε σχέση με τα πουλιά που εμφανίζονται νοτιότερα. Είναι γενικά αρκετά πιο ανθεκτικά στο κρύο και στις ασθένειες από άλλα πουλιά της ίδιας οικογένειας.

© - lubomir hlasek
www.hlasek.com
Carduelis chloris 11351

Εικόνα 64: Φλώρος

Τσαλαπετεινός (Upupa epops):

Πήρε το όνομα από το χαρακτηριστικό λοφίο που φέρει στο κεφάλι και που το κινεί όταν θέλει. Όμορφο πουλί. Έχει χαρακτηριστική κραυγή "ουπ-ουπ" από την οποία πήρε το επιστημονικό όνομα του (εποπίδες). Όταν ο τσαλαπετεινός ασχολείται με κάτι, το λοφίο είναι κατεβασμένο. Το ανασηκώνει σε περίπτωση που θα ενοχληθεί και όταν φτάνει στη φωλιά του.

Τρέφονται με έντομα που βρίσκει στο έδαφος ή στον αέρα, κατά την πτήση του.

Φωλιάζει σε κουφάλες δένδρων, σε ανοίγματα τοίχων ή μέσα σε σωρούς από πέτρες. Το θηλυκό γεννά νωρίς την άνοιξη 4-8 αυγά. Η επώαση διαρκεί 15-19 ημέρες. Οι νεοσσοί εγκαταλείπουν τη φωλιά σε 22-28 ημέρες. Κατά τη διάρκεια της επώασης το θηλυκό δεν εγκαταλείπει τη φωλιά και τρέφεται από το αρσενικό που φέρνει τροφή. Η φωλιά του είναι βρώμικη από τα περιττώματα του θηλυκού και από ένα γλοιώδες και εξαιρετικά δύσοσμο υγρό που εκκρίνεται από ένα εδρικό αδέν. Με το υγρό αυτό αλείφονται οι νεοσσοί για αμυντικούς λόγους. Αυτή η μυρωδιά όμως προδίδει και τη θέση της φωλιάς.

Αποδημητικό πουλί το οποίο στις μεταναστεύσεις του ακολουθεί τον ίδιο δρόμο και πάει στη ίδια περιοχή που ήταν και τον προηγούμενο χρόνο.

Ζουν περίπου 12 χρόνια.
Στην αρχαία Αίγυπτο έτρωγαν τους τσαλαπετεινούς γιατί πίστευαν ότι είχαν σωτήριες θεραπευτικές ιδιότητες.

Εικόνα 65: Τσαλαπετεινός

Εικόνα 66: Τσαλαπετεινός

Αηδόνη (Luscinia megarhynchos):

Το αηδόνη (Luscinia megarhynchos), είναι ένα μικρόσωμο πτηνό. Δεν έχει εντυπωσιακό φτέρωμα η πάνω επιφάνεια του σώματος του έχει ζωηρό καστανό χρώμα, η κάτω επιφάνεια υπόλευκο χρώμα και η ουρά του είναι καστανέρυθρη. Η φήμη του οφείλεται στο μελωδικό του κελήδημα, το οποίο ακούγεται κυρίως την εποχή του ζευγαρώματος του και πιο πολύ τις νυχτερινές ώρες. Το αηδόνη ζει στις εύκρατες περιοχές της Ευρώπης και της Ασίας, απ' όπου αποδημεί τον Αύγουστο προς τη βόρεια Αφρική και τη νοτιοδυτική Ασία. Ζει κατά κανόνα μέσα σε θάμνους και σε πυκνά και υγρά δάση, ενώ τρέφεται με έντομα και νύμφες εντόμων, σκουλήκια, μικρές αράχνες

Εικόνα 67: Αηδόνη

και ρώγες.

Τον Απρίλιο, το αηδόνι χτίζει τη φωλιά του σε σωρούς φύλλων. Μέσα σε αυτή, το θηλυκό γεννά το Μάιο 4-5 αβγά με καστανό λαδί κέλυφος, τα οποία και επωάζει για δύο εβδομάδες. Σε περιοχές με θερμότερο κλίμα μπορεί να κάνει και δεύτερη επώαση σε διάστημα λιγότερο των δύο μηνών μετά την πρώτη. Τα μικρά αναπτύσσονται τόσο γρήγορα, ώστε μπορούν να συμμετάσχουν στη φθινοπωρινή μετανάστευση.

Εικόνα 68: Αηδόνι

Τσίχλα ή Κελαηδότσιχλα, (*Turdus Philomelos*):

Η Τσίχλα ή Κελαηδότσιχλα, (*Turdus Philomelos*) ανήκει στα στρουθιόμορφα πτηνά. Υπάρχουν διάφορα είδη Τσίχλας όπως η κοκκινότσιχλα (*Turdus iliacus*), η Κεδρότσιχλα (*Turdus pilaris*), η Γερακότσιχλα ή Τσαρτσάρα (*Turdus viscivorus*), η Χιονότσιχλα (*Turdus torquatus*), κ.α. Η Νανότσιχλα (*Turdus ustulatus*) αποτελεί το μικρότερο σε μέγεθος είδος τσίχλας (περίπου 18cm). Βασικό της χαρακτηριστικό αποτελεί το κιτρινοκάστανο οφθαλμικό δακτυλίδι. Η Νανότσιχλα απαντάται σπάνια στην Ελλάδα.

Εικόνα 69: Τσίχλα

Πρόκειται για μικρού μεγέθους πτηνό του οποίου το μήκος φθάνει τα 27cm. Έχει καστανόχρωμη ράχη, ενώ το στήθος και τα πλευρά της έχουν υπόλευκο χρώμα, διάστικτο με μικρές μαύρες κηλίδες. Το μήκος της ουράς της φθάνει περίπου τα 9cm. Το βάρος της κυμαίνεται μεταξύ 60 - 80 γραμ. Τα μάτια της είναι σχετικά μεγάλα, ενώ τα πόδια είναι κοκκινοκάστανου χρώματος.

Το κελάηδημα της Τσίχλας είναι πολύ όμορφο. Δυνατό και ευχάριστο, γεμάτο με στροφές και εναλλαγές.

Πρόκειται για μεταναστευτικό πτηνό. Μεταναστεύει το φθινόπωρο νότια και δυτικά από τις περιοχές αναπαραγωγής (Βόρεια Ευρώπη) ως την Βόρεια Αφρική.

Οι δασώδεις περιοχές αποτελούν, κατά κύριο λόγο, τον βιότοπο της Τσίχλας, ενώ ταυτόχρονα ζει και σε θαμνότοπους και ρεματιές. Η αναπαραγωγική περίοδος για την Τσίχλα είναι από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο. Οι Τσίχλες φωλιάζουν σε θάμνους και δέντρα. Οι φωλιές τους αποτελούνται από διάφορα κλαδιά και χόρτα, ενώ εσωτερικά

Εικόνα 70: Αυγά Τσίχλας

<p>είναι στρωμένη με λάσπη. Την κατασκευή της φωλιάς την αναλαμβάνει το θηλυκό, το οποίο γεννάει 2 με 4 φορές το χρόνο από 4 έως 7 αυγά γαλάζιου χρώματος με μικρές καφέ κηλίδες. Το θηλυκό κλωσάει για περίπου δύο εβδομάδες τα αυγά. Τα μικρά μπορούν να πετάξουν από την φωλιά μετά από 13 με 15 ημέρες.</p> <p>Πρόκειται για εντομοφάγα κυρίως πτηνά. Ψάχνουν για την τροφή τους στο έδαφος, ενώ το διαιτολόγιό τους περιλαμβάνει εκτός από τα έντομα και σκουλήκια, καρπούς, ελιές, σταφύλια, σύκα κ.α.</p> <p>Οι εχθροί της Τσίχλας είναι αρκετοί με κυριότερους τις νυφίτσες, τις αλεπούδες και τα γεράκια.</p>	
<p>Κοκκινολαίμης (<i>Erithacus rubecula</i>):</p> <p>Γνωρίσματα: 14 εκ. Ένα στρογγυλωπό, "χωρίς λαιμό", μικρό πουλί. Τα ενήλικα έχουν στήθος και μέτωπο ζυγηρά πορτοκαλόχρωμα και ομοιόμορφα ελαιοκαστανό πάνω μέρος. Τα νεαρά χωρίς κόκκινο στήθος, με πολλές καστανές και κρεμ κηλίδες. Διακρίνονται από το νεαρό αηδόνι από το μικρότερο μέγεθος, το πιο κρεμ κάτω μέρος και τη σκοτεινοκαστανή ουρά. Είναι πουλί συνήθως δειλό.</p> <p>Φωνή: Ένα επίμονο, συχνά πολύ γρήγορα επαναλαμβανόμενο "τικ", ένα σιγανό "τζιπ" ή "τζιζιπ" και ένα λεπτό κλασιάρικο "τζισ". Το κελάηδημα, που ακούγεται όλο σχεδόν το χρόνο, είναι ένας ποικίλος μελαγχολικός σκοπός, που αρχίζει με υψηλούς οξείς φθόγγους και ακολουθείται από σύντομα μελωδικά σφυρίγματα και τρίλιες που χαμηλώνουν.</p> <p>Βιότοπος: Κήποι, φυλλοβόλα, μικτά και κωνοφόρα δάση με χαμόκλαδα κτλ. Φωλιάζει σε κοιλώματα ή κόγχες τοίχων, πλαγιών του εδάφους, δέντρων, στη βάση των φρακτών, στον κισσό, σε κουτιά από κονσέρβες κτλ.</p>	 <p>Εικόνα 71: Κοκκινολαίμης</p>
<p>Θαμνοτσιροβάκος (<i>Sylvia communis</i>)</p>	 <p>Εικόνα 72: Θαμνοτσιροβάκος</p>

<p>Μαυρομυγοχάφτης (ficedula hypoleuca)</p>	 <p>Εικόνα 73: Μαυρομυγοχάφτης</p>
<p>Αετοβαρβακίνα (Buteo rufinus):</p> <p>Καλοκαιρινός επισκέπτης. Φωλιάζει σε βραχώδεις θέσεις, συχνά κοντά στο έδαφος. Ανεμοπορεί για πολλές ώρες κάνοντας κύκλους, χωρίς να κουνά τα φτερά. Πετάει άσκημα. Κυνηγά μικρά θηλαστικά, ερπετά και μεγάλα έντομα.</p> <p>Αναγνώριση: Μήκος 60-65 εκ. Όταν πετάει διακρίνεται από τις πλατιές φτερούγες, την πλατιά ουρά και τον πολύ κοντό λαιμό. Τα πόδια έχουν κίτρινους ταρσούς, χωρίς φτερά. Το χρώμα των ενηλίκων είναι ποικίλο, συνήθως καστανόμαυρο με λευκά στίγματα στην κοιλιά. Η ουρά και οι φτερούγες φέρουν ραβδώσεις.</p> <p>Καθεστώς προστασίας: 79/409/ΕΟΚ, SPEC 3, κόκκινος κατάλογος R.</p>	 <p>Εικόνα 74: Αετοβαρβακίνα</p>
<p>Κρασοπούλι ή αμπελουργός (Emberiza melanocephala):</p> <p>Καλοκαιρινός επισκέπτης που φωλιάζει. Συναντάται σε καλλιεργούμενες εκτάσεις με δένδρα και θάμνους. Φωλιάζει σε πυκνά χορτολίβαδα και σε χαμηλούς θάμνους. Τρέφεται με μικρούς σπόρους και έντομα.</p> <p>Αναγνώριση: Το μήκος του είναι περίπου 17 εκ. Το χρώμα του είναι ομοιόμορφο πορτοκαλί στην πλάτη, το αρσενικό έχει κίτρινο το κάτω μέρος και το κεφάλι μαύρο.</p> <p>Καθεστώς προστασίας: SPEC 2.</p>	 <p>Εικόνα 75: Κρασοπούλι</p>

Βουνοσίχλονο (Emberiza cia):

Απαντάται όλο το χρόνο. Φωλιάζει και τρέφεται στα ορεινά δάση, στα υποαλπικά λιβάδια, σε βραχώδεις ανοιχτές εκτάσεις με θάμνους και μικρά δένδρα. Το βουνοσίχλονο δεν αντιμετωπίζει σοβαρές απειλές. Η διατήρηση του ενδιαιτήματός του σε καλή κατάσταση θα εξασφαλίσει την διατήρηση του είδους σε ικανοποιητικούς πληθυσμούς.

Αναγνώριση: Το κεφάλι και ο λαιμός είναι γκρι με μαύρες ραβδώσεις και η κοιλιά καφετί. Το ουροπύγιο του αρσενικού είναι πυρόξανθο με μαύρες ραβδώσεις.

Καθεστώς προστασίας: SPEC 3.

Εικόνα 76: Βουνοσίχλονο

Καρδερίνα (Carduelis Carduelis):

Η καρδερίνα είναι στρουθιόμορφο πτηνό, του γένους Carduelis και ανήκει στην οικογένεια των σπιζιδών. Είναι ωδικό πτηνό και ζει κατά σμήνη σε δάση και σε λιβάδια, όπως επίσης σε κήπους και σε αγρούς. Απαντάται σε ολόκληρη την Ευρώπη, τη Βόρεια Αφρική και τη Δυτική Ασία. Είναι αποδημητικό πουλί και το φθινόπωρο μεταναστεύει σε τόπους με πιο γλυκό κλίμα. Τρέφεται σχεδόν αποκλειστικά με σπόρους αγκαθιών και με σκουλήκια. Αξιοσημείωτη είναι η αλληλεγγύη και η αγάπη που τρέφουν τα πουλιά αυτά μεταξύ τους.

Το μήκος του πτηνού φθάνει τα 18 εκατοστά και υπάρχει μεγάλη ποικιλία σε χρωματικούς συνδυασμούς. Κυρίαρχα χρώματα είναι το κίτρινο, το κόκκινο και το μαύρο. Το κεφάλι της έχει χρώμα κόκκινο και σε αυτό το χαρακτηριστικό οφείλεται η ονομασία "τουρκοπούλα" που της έδωσε ο λαός, επειδή το κόκκινο χρώμα στο κεφάλι της μοιάζει σαν το πτηνό να φορά φέσι.

Η καρδερίνα ζευγαρώνει την άνοιξη και κτίζει φωλιά σε κορυφές των δέντρων, Στο χώρο αυτό γεννά 4-5 αυγά χρώματος γαλαζοπράσινου με καστανά στίγματα και τα επωάζει επί 14 ημέρες περίπου, ενώ το αρσενικό επιμελείται τη διασκέδασή της με το κελάηδημά του. Γενικά, είναι πολύ στοργικό πουλί απέναντι στα μικρά του.

Εικόνα 77: Καρδερίνα

Σπίνος ο κοινός (Fringilla Coelebs):

Μια από τις πιο δημοφιλείς σπίζες όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη, είναι ο σπίνος. Τον φωνάζουν και "σπουργίτι του δάσους", ενώ άλλες ονομασίες του στην Ελλάδα είναι Λιαράς, Τσιώνα, Τσόνος και Χιονίτσι, γιατί λέγεται ότι με το επίμονό του κελάηδημα προαναγγέλλει τον ερχομό του χιονιού.

Είναι ένα πολυάριθμο και ευρύτατα διαδεδομένο ωδικό πουλί που ενδημεί στην Ελλάδα αλλά και σε όλη την Ευρώπη, την Τουρκία και την Ασία. Το χειμώνα η χώρα μας δέχεται και άφθονους χειμερινούς επισκέπτες του είδους από τις πιο παγωμένες βόρειες χώρες. Την άνοιξη αναχωρούν πάλι και επιστρέφουν στον τόπο από όπου προήλθαν, προκειμένου να ετοιμαστούν για την αναπαραγωγή.

Ο Κοινός Σπίνος ζει και αναπαράγεται μέσα σε πόλεις, σε πάρκα, σε κήπους και ελαιώνες, σε αραιά δάση όλων των τύπων με θαμνώδεις εκτάσεις, σε αμπελώνες, σε καλλιέργειες, αλλά και σε υγρότοπους. Θεωρείται από τα χρήσιμα πουλιά διότι τρώει πολλά έντομα τα οποία καταστρέφουν τις καλλιέργειες.

Είναι εύκολα αναγνωρίσιμος μιας και έχει το μέγεθος σπουργιτιού, αλλά είναι ελαφρώς λεπτότερος και με πιο μακριά και ψαλιδωτή ουρά. Το μέγεθός του φτάνει τα 14-16 εκατοστά. Έχει κομψό παράστημα, πολύ όμορφο φτέρωμα με λαμπερά χρώματα. Το ενήλικο αρσενικό έχει γκριζογάλανη κορώνα και σβέρκο, καστανοκόκκινο μανδύα, τα πλαϊνά του κεφαλιού και το στήθος έχουν ένα ροδοκανελλί χρώμα. Οι φτερούγες του έχουν διπλή λευκή ρίγα, λευκά πλαϊνά ουράς και γκριζοπράσινο ουροπύγιο. Το θυληκό έχει ελαφρώς θαμπότερα χρώματα. Είναι γκριζοπράσινο από πάνω με ελαφριά καφετιά απόχρωση, έχει πιο στενές ρίγες στις φτερούγες, ενώ η κοιλιά του έχει ωχρό, γκριζόλευκο, χωρίς σημάδια φτέρωμα.

Ο σπίνος είναι πολύ έξυπνο και κοινωνικό πουλί και συνήθως σχηματίζει χαλαρά σμήνη με πουλιά του είδους του αλλά και μικτά. Κινείται με άνεση και ευκολία τόσο στο έδαφος ψάχνοντας για τροφή, όσο και πετώντας με δυνατό και κυματοειδές πέταγμα, όπως όλες οι σπίζες, ενώ προσγειώνεται με ακανόνιστους ελιγμούς.

Αναπαράγεται συνήθως κατά τους ανοιξιάτικους μήνες γεννώντας 2 φορές τον χρόνο από 3-5 αυγά τα οποία και επωάζει για

Εικόνα 78: Σπίνος

Εικόνα 79: Σπίνος

<p>12-14 ημέρες. Επιλέγει να χτίσει τη φωλιά του σε διχάλες δέντρων σε τέτοιο σημείο που να μην εύκολα ορατό από τους εχθρούς του. Για τον λόγο αυτό προσπαθεί να καμουφλάρει την ανοιχτή καλαθόσχημη φωλιά του εξωτερικά με βρύα και λειχήνες προκειμένου να αποφύγει τη επίθεση από τα ιπτάμενα αρπαχτικά όπως γεράκια, αλλά και από ζώα όπως γάτες, φίδια και ποντίκια. Οι νεοσσοί "απογαλακίζονται" σε ένα μήνα περίπου.</p> <p>Η διατροφή του περιλαμβάνει σπόρους, διάφορα έντομα, αλλά δείχνει και σαφή προτίμηση σε φρούτα και λαχανικά.</p>	
--	--

3.1.4.8 Χλωρίδα

Από ιστορική σκοπιά, σύμφωνα με αρχαίους ποιητές και συγγραφείς η Αττική τα προϊστορικά χρόνια ήταν γεμάτη λυγερόκορμα και πυκνά δάση, που κατά τη κλασική περίοδο λιγόστεψαν. Η Πάρνηθα και το Πεντελικό παρουσίαζαν μια συμπαγή δασική περιοχή, ο Υμηττός όμως, όπως και το βραχώδες Αιγάλεω, υστερούσε σε βλάστηση.

Από τον 6ο αιώνα π.Χ. η Αττική εκχερσώθηκε συστηματικά και μετά τα περσικά η καταστροφή του δάσους είχε σχεδόν ολοκληρωθεί. Η εισαγωγή ξυλείας που πραγματοποιείται από τον 5ο π.Χ. αιώνα, δείχνει την έλλειψη δασών και την προσπάθεια να προστατευθούν όσα είχαν απομείνει.

Στις μέρες μας, η υλοτομία, οι εκχερσώσεις, η βοσκή και οι πυρκαγιές είναι μερικές από τις ανθρώπινες επεμβάσεις που συντέλεσαν στην υποβάθμιση της βλάστησης, γεγονός που προκάλεσε με τη σειρά του και την υποβάθμιση των εδαφών.

Ως οικοσύστημα, ο Υμηττός σήμερα παρά την υποβάθμισή του, παρουσιάζει υψηλή βιοποικιλότητα, μοναδική για ένα βουνό τόσο κοντά σε μητροπολιτικό αστικό ιστό. Καταγράφονται περίπου 600 είδη φυτών, από τα οποία τα 40 είναι ενδημικά της Ελλάδας. Εννέα από αυτά προστατεύονται από την ελληνική νομοθεσία (ΠΔ 67/81), ενώ άλλα με τη Συνθήκη της Βέρνης καθώς και με Αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πιο ενδιαφέρον ενδημικό είναι η *fritillaria oblique*, που περιλαμβάνεται στην Συνθήκη της Βέρνης και στο παράρτημα IV της οδηγίας 92/43 της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον άλλα 6 είδη είναι κοινοτικού ενδιαφέροντος, καθώς η Ελλάδα είναι η μοναδική ευρωπαϊκή χώρα όπου απαντώνται: *Onosma graeca* and *Veronica glauca* ssp. *glauca* (balkan endemics); *Anthemis cretica* ssp. *cretica* (only in Anatolia out of Greece); *Dianthus serratifolius* ssp. *serratifolius* (found only in Attiki and Libya); *Atraphaxis billardieri* (Greece and Asia); *Brassica cretica* ssp. *cretica* (a chasmophyte found only in C. & S. Lebanon out of Greece. *Carum graecum* ssp. *graecum* is a balcan endemic.)

Η περιοχή του Υμηττού συνδέεται με την ιστορική εξέλιξη της βοτανολογίας και της οικολογίας στην Ελλάδα. Από τα μέσα του 19ου αι., πολλά είδη φυτών

συλλέχτηκαν και περιγράφηκαν για πρώτη φορά στο Υμηττό (Ορφανίδης, Χαϊλντραίχ). Για το λόγο αυτό, πολλά είδη της ελληνικής χλωρίδας έχουν ως δεύτερο συνθετικό στην ονομασία τους τη λέξη "hymettia" ή "hymetium".

Η βλάστηση του Υμηττού, λόγω του σχήματος και της θέσης του βουνού (εκτείνεται από το κέντρο του Νομού Αττικής μέχρι τον Σαρωνικό Κόλπο από Βορρά προς Νότο), αλλά και λόγω του σχετικού εύρους των οικολογικών συνθηκών που επικρατούν (θάλασσα από την μία πλευρά, εκτεταμένη και πυκνή δόμηση σε όλη τη δυτική πλευρά και πρόσφατα και στην ανατολική πλευρά του) παρουσιάζει αρκετή ποικιλομορφία αλλά και υποβάθμιση.

Η κατεύθυνση του ορεινού όγκου από βορρά προς νότο, δημιουργεί έντονη επίδραση των ισχυρών ανέμων και από τις δύο πλευρές κατά τη διάρκεια του χειμώνα, γεγονός που εμποδίζει την ανάπτυξη υψηλής βλάστησης στα υψηλότερα σημεία του.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του προγράμματος καταγραφής και χαρτογράφησης των τύπων οικοτόπων στις περιοχές που εντάχθηκαν στο δίκτυο Natura 2000, αναφέρονται επτά τύποι οικοτόπων για τον Υμηττό.

Σε άμεση εξάρτηση με τα προηγουμένως αναφερθέντα εδαφικά και κλιματικά χαρακτηριστικά, η δασική βλάστηση του Υμηττού, αποτελείται από μεσογειακούς βιότοπους χαμηλού υψόμετρου και συγκροτείται κυρίως από αείφυλλα πλατύφυλλα και χαλέπιο πεύκη.

Περιμετρικά του Υμηττού και εξαπλούμενος εσωτερικά μέχρι υψόμετρο 500μ. εμφανίζεται ο βιότοπος του σχίνου (*Pistacia Lentiscus*). Είναι η θερμότερη και ξηρότερη υποζώνη των αείφυλλων πλατύφυλλων. Μαζί με αυτόν συνυπάρχει σποραδικά σε χαμηλό υψόμετρο και πάντα προς το θαλάσσιο μέτωπο η χαρουπιά (*ceratonia siliqua*) μαζί με το ράμνο (*ramnus graecus*) και τον φοινικικό κέδρο (*juniperus phoenicea*). Στο βόρειο τμήμα του βουνού μαζί με τον σχίνο εμφανίζεται και η αγριελιά (*olea oleaster*). Στη ζώνη αυτή συνυπάρχουν μεμονωμένα τα είδη μυρτιά (*myrtus communis*), κυπαρίσσι (*cupressus sp.*) και εκτεταμένες εκτάσεις από πεύκο χαλέπιο (*pinus halepensis*) που οφείλουν την εξάπλωσή τους σε ανθρωπογενείς παράγοντες. Επίσης μεμονωμένα ή σε συστάδες υπάρχουν διάφορα άλλα είδη δένδρων και θάμνων αυτοφυών ή φυτεμένων και εγκλιματισμένων στις τοπικές συνθήκες στη διάρκεια των χρόνων.

Σε πολύ μεγαλύτερο υψόμετρο μέχρι 1200μ εξαπλώνεται ο βιότοπος του πουρναριού (*Quercus coccifera*). Συνυπάρχει με τον βιότοπο του σχίνου αλλά αποτελεί την ολιγότερο θερμόβιο υποζώνη των αείφυλλων πλατύφυλλων. Ουσιαστικά αντικαθιστά τα δάση της βελανιδιάς που υπήρχαν παλαιά και εκχερσώθηκαν. Συνυπάρχει με την φιλλύρα (*phillyrea media*), την τερεβυνθιά (*pistacia terebinthus*), την κουτσουπιά (*cercis siliquastrum*), την γκορτσιά (*pirus amygdaliformis*). Άνω των 600μ. υπάρχουν ίχνη από την διάπλαση των δρυοδασών από τα είδη της αριάς (*quercus ilex*) και της βελανιδιάς (*quercus rubenscens*). Η διάπλαση των ερεικίων (*maquis*) σε εδάφη ουδέτερα ή όξινα εξαπλώνεται σε αυτές τις παραπάνω περιοχές και αποτελείται από τα

είδη της ήμερης κουμαριάς (*arbutus unedo*), της άγριας κουμαριάς (*arbutus adrachne*) και τα ρείκια (*erica arborea*).

Η φρυγανώδης βλάστηση που επικρατεί, είναι αθροίσματα από υποβάθμιση και καλύπτει εκτεταμένες εκτάσεις περιφερειακά του βουνού και κύρια προς τις πλαγιές που βλέπουν την θάλασσα.

Εμφανίζεται είτε με την όψη *guarrigues* που είναι υποβάθμιση του σχίνου και του πουρναριού, είτε με την όψη φρύγανα όπου κυριαρχούν ορισμένοι ημίθαμνοι από κίστους, ασφάκες, αφάνες, θυμάρια κ.ά. Καταλαμβάνουν όλα τα χαλικώδη και εύθρυπτα εδάφη, αλλά συνυπάρχουν και με όλες τις προαναφερθείσες διαπλάσεις αποτελώντας κατά κάποιο τρόπο τον υπόροφό τους.

Ο υπόροφος αυτός και οι φρυγανώδεις περιοχές γενικότερα, διακρίνονται για την εξαιρετική ποικιλομορφία τους, έχουν μεγάλη οικολογική και περιβαλλοντική σημασία και πρέπει να προστατευθούν και να τύχουν ιδιαίτερης φροντίδας και προσοχής, ιδίως κατά τις αναδασώσεις ώστε να μην εκλείψουν μερικά σπάνια είδη κύρια από γεώφυτα.

Η φρυγανώδης αυτή βλάστηση αποτελείται από πλήθος ακανθωδών, χνοωδών, αρωματικών και τοξικών ειδών.

Η βλάστηση αυτή περιλαμβάνει και σημαντικό αριθμό μελισσοκομικών ειδών της οικογένειας *Labiatae* (*Thymus* sp.) καθώς και μεγάλο αριθμό αγροστωδών.

Αξιοσημείωτη είναι η χλωρίδα των γεωφύτων (βολβοί, κόνδυλοι, ριζώματα) που απαντούν σε ειδικές περιοχές και απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή στις παρεμβάσεις για να μην εξαφανιστούν τελείως αυτά τα είδη και ιδιαίτερα τα ορχεοειδή που είναι πολύ ευαίσθητα. Συγκεκριμένα υπάρχουν 44 είδη άγριας ορχιδέας. Η συγκέντρωση αυτή είναι ίσως η μεγαλύτερη στην Ευρώπη σε σχέση με την έκταση του βουνού. Οι οικογένειες που συγκροτούν αυτή τη βλάστηση είναι κύρια *Primulaceae*, *Liliaceae*, *Iridaceae*, *Amaryllidaceae*, *Orchidaceae*.

Οι φυτικές διαπλάσεις που αναλύθηκαν συνοπτικά παραπάνω, αποτελούν βασική προϋπόθεση για την αποκατάσταση φυσικών τοπίων με αναδασώσεις ή συμπληρωματικές φυτεύσεις στις διάφορες περιοχές του βουνού. Οι βιότοποι πρέπει να προστατευθούν και να εμπλουτισθεί η χλωρίδα τους με ενδημικά είδη, για λόγους περιβαλλοντικούς, βιοποικιλότητας και εκπαιδευτικούς.

Ακολουθεί μια χωρική καταγραφή της δασικής βλάστησης του Υμηττού:

Στην δυτική πλευρά του Υμηττού, συναντώνται, σε διάφορες περιοχές, αμιγείς συστάδες χαλεπίου πεύκης, όπως, στον Δήμο Παπάγου, στον Δήμο Βύρωνα στους Κουταλάδες, στο Ρέμα Βαμβακιά πάνω από τον οικισμό Συνεταιρισμού Καφεπωλών μέχρι τα σύνορα Αργυρούπολης - Γλυφάδας, στην Βούλα μετά το Νεκροταφείο υπάρχει Δάσος κατόπιν εκτεταμένων Αναδασώσεων.

Ανάλογη παρουσία χαλεπίου πεύκης υπάρχει επίσης στα Γλυκά Νερά και στο Κορωπί στην πλευρά του Κυνηγετικού Συλλόγου έως την Βάρη. Όπου οι συνθήκες δεν είναι τόσο ευνοϊκές η χαλέπιος πεύκη εμφανίζεται με θαμνώδη μορφή όπως στην περιοχή Πυρνάρι Γλυφάδας ή και με νανώδη μορφή όταν τα εδάφη είναι αβαθή.

Στο οικοσύστημα αυτό συναντώνται και άλλα είδη σε μίξη, όπως στην Καισαριανή όπου έχει γίνει εισαγωγή Τραχείας Πεύκης και Κυπαρισσιού. Η Τραχεία Πεύκη δεν ενδείκνυται λόγω του ότι είναι έξω από τα όρια της γεωγραφικής της εξάπλωσης ενώ από το Κυπαρίσσι ενδείκνυται κυρίως η ορθόκλαδη ποικιλία έναντι της οριζοντιόκλαδης λόγω του ότι η δεύτερη είναι λιγότερο ανθεκτική σε προσβολές από ασθένειες.

Ανάλογη τέτοια μίξη παρατηρείται και στην Ηλιούπολη χαμηλά όπου έχει απομείνει δάσος ύστερα από τις μεγάλες πυρκαγιές του 1995 και 1998. Στην ίδια περιοχή συναντάμε και άλλα είδη όπως *Ceratonia siligua* (Χαρουπιά), *Cercis siliguastrum* (Κουτσουπιά), *Quercus coccifera* (Πουρνάρι), ύστερα από εκτεταμένες Αναδασώσεις που έγιναν στην περιοχή και *Asparagus acutifolius*.

Στα Βόρεια στην περιοχή του Δήμου Χολαργού (450m υψόμετρο) υπάρχει θαμνώνας από αείφυλλα πλατύφυλλα στα οποία επικρατεί το Πουρνάρι. Στην ίδια περιοχή η παρουσία της Χαλεπίου Πεύκης είναι έντονη και όπου τα αείφυλλα πλατύφυλλα γίνονται πιο αραιά εμφανίζονται φρύγανα π.χ. *Cistus parviflorus* (Κίστος μικρανθής), *Anthyllis hermaniae* (Αλογοθύμαρο), κ.τ.λ.

Ανατολικά της Μονής Καισαριανής και κάτω από το Ραντάρ (υψόμετρο 750m) εντοπίζονται θαμνώνες αείφυλλων Πλατύφυλλων καθώς και συστάδες της Τραχείας, Χαλεπίου Πεύκης και Κυπαρισσιού λιγότερο, από Αναδασώσεις. Επειδή το έδαφος είναι πετρώδες η επιβίωση των αείφυλλων Πλατύφυλλων που υπάρχουν και των Αναδασώσεων είναι δύσκολη.

Νοτιότερα στην περιοχή της Άνω Ηλιούπολης (850m υψόμετρο) εντοπίζεται θαμνώνες αείφυλλων Πλατύφυλλων με μερικά άτομα Χαλεπίου Πεύκης.

Ακόμη πιο Νότια προς την Κάτω Ηλιούπολη - Αργυρούπολη (680m) υψόμετρο η βλάστηση γίνεται ακόμη πιο αραιή. Εδώ εντοπίζονται και είδη όπως το *Juniperus phoenicea* (Άρκευθος) του οποίου η παρουσία είναι πιο έντονη νοτιότερα όπου υπάρχει η επίδραση της θάλασσας. Η *Medicago arborea* (Δεντρομηδική) που απαντάται σε θαμνώνες Αείφυλλων Πλατύφυλλων σε υψόμετρο 260m, έχει εισαχθεί τεχνητά με σκοπό την βελτίωση του εδάφους και της υπάρχουσας βλάστησης.

Στην Νότια πλευρά του Υμηττού στην περιοχή της Βούλας, κάτω από το νεκροταφείο της Βούλας εντοπίζονται Αείφυλλα Πλατύφυλλα κυρίως πουρνάρι και φρύγανα.

Ομοίως στην περιοχή της Βάρης νοτιοανατολικά του Υμηττού, κυριαρχούν τα φρύγανα όπως π.χ. *Cistus parviflorus* (Κίστος μικρανθής), *Anthyllis hermaniae* (Αλογοθύμαρο), κ.τ.λ. στις περιοχές όπου τα αείφυλλα πλατύφυλλα γίνονται πιο αραιά.

Στο Κορωπί συναντώνται χαμηλά πουρνάρια, ελιές σε συνύπαρξη με Χαλέπιο πεύκη αλλά και άλλα αείφυλλα πλατύφυλλα σε μικρούς αριθμούς.

Στην Παιανία λόγω της ύπαρξης πολλών βράχων και σκληρών πετρωμάτων στις πλαγιές και μικρού βάθους εδάφους κυριαρχούν πλέον τα φρύγανα και το πουρνάρι. Θεωρείται η πιο δύσκολη πλευρά για Αναδασώσεις.

Στα Γλυκά Νερά και σε αντίθεση με την γειτονική περιοχή της Παιανίας παρατηρείται ότι λόγω του πυκνού δάσους Χαλεπίου Πεύκης εκλείπουν τα αείφυλλα πλατύφυλλα ή εμφανίζονται σε πολύ μικρό ποσοστό.

Τέλος νότια, στην Γλυφάδα, Βούλα, Βάρη εμφανίζονται χορτολιβαδικές εκτάσεις και καταλαμβάνουν εδάφη αβαθή, ξηρά και υποβαθμισμένα. Εδώ μπορεί να τεθεί ως στόχος, ο σχηματισμός θαμνώνα ή όπου οι συνθήκες το επιτρέπουν να εγκατασταθεί η Χαλέπιος Πεύκη κατά ομάδες.

Πέραν όμως των τυπικών Οικοσυστημάτων συναντώνται και άλλα είδη όπως Φυτείες Ευκαλύπτου στην Καισαριανή και Αργυρούπολη, καθώς και Αγροί στις περιοχές Βάρης, Κορωπίου και Παιανίας.

Στις όχθες του Ιλισού και σε όλα τα ρέματα γύρω από τον Υμηττό κάνει αισθητή την παρουσία της παρόχθια και παραρεμμάτια βλάστηση: η Λυγαριά (*Vitex agnus castus*) και πολύ λιγότερο η Πικροδάφνη (*Nerium oleander*). Στα πρανή του Ιλισού και των ρεμάτων από μεγάλο υψόμετρο μέχρι τη θάλασσα παλαιότερα ήταν άφθονος και ο Πλάτανος (*Platanus orientalis*).

Βοτανικός Κήπος Αισθητικού Δάσους Καισαριανής

Μεγάλη ποικιλία ειδών παρουσιάζεται και στον βοτανικό κήπο του Αισθητικού Δάσους Καισαριανής. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Φιλοδασικής ένωσης Αθηνών στο χώρο του αισθητικού δάσους εμφανίζονται τα παρακάτω είδη βλάστησης:

SPERMATOPHYTA GYMNOSPERMAE

Cupressaceae

Cupressus sempervirens L. f. *horizontalis* (Miller) Voss

Cupressus sempervirens L. f. *sempervirens*

Juniperus communis L.

Juniperus drupacea Labill

Juniperus oxycedrus L. ssp. *macrocarpa* (Sibth. & Sm.) Ball

Juniperus phoenicea L.

Pinaceae

Abies x borisii-regis Mattf.

Cedrus atlantica (Endl.) Carriere

Cedrus libanii ssp. *brevifolia* A. Rich. (Hook f.) Meikle

Pinus brutia Ten

Pinus halepensis Miller

Pinus nigra ssp. *nigra* Arnold

Pinus pinea L.

ANGIOSPERMAE   DICOTYLEDONES

Acanthaceae

Acanthus balcanicus Heywood & I.B. K. Richardson

Acanthus mollis L.

Acanthus spinosus L.

Anacardiaceae

Pistacia lentiscus L.

Pistacia atlantica Desf.

Pistacia terebinthus L.

Pistacia palestina

Apiaceae (Umbelliferae)

Ferula communis ssp. *communis*

Apocynaceae

Vinca major L.

Vinca minor L.

Araliaceae

Hedera helix L. ssp. *helix*

Hedera helix L. ssp. *poetarum* Nyman

Asteraceae (Compositae)

Achillea

Artemisia arborescens L.

Artemisia campestris L.

Artemisia absinthium

Centaurea aetolica Phitos & Georg.

Centaurea attica ssp. *pentelica* Nyman (Hauskn.)

Cynara cardunculus L.

Helichrysum stoechas ssp. *barrelieri* Moench (Ten.) Nyman

Inula candida ssp. *candida*

Senecio bicolor ssp. *bicolor* (Willd.) Tod.

Senecio bicolor ssp. *cineraria* (Willd.) Tod. (DC.) Chater

Brassicaceae

Erysimum cheiri Crantz

Erysimum corinthium (Boiss.) Wettst.

Buxaceae

Buxus sempervirens L.

Caprifoliaceae

Lonicera etrusca G. Santi

Lonicera implexa Aiton

Sambucus nigra L.

Viburnum tinus

Caryophyllaceae

Cerastium candidissimum

Dianthus diffusus Sibth. & Sm.

Lychnis coronaria (L.) Desr.

Lychnis

Silene

Silene chlorifolia

Cistaceae

Cistus incanus L.ssp. creticus Heywood

Cistus monspeliensis L.

Cistus parviflorus Lam.

Cistus salvifolius L.

Cistus laurifolius

Fumana thymifolia (L.) Spach ex Webb

Helianthemum nummularium

Convolvulaceae

Convolvulus oleifolius Dess.

Coriariaceae

Coriaria myrtifolia L.

Cornaceae

Cornus sanguinea

Corylaceae

Carpinus orientalis Miller

Ostrya carpinifolia Scop.

Crassulaceae

Sedum laconicum Boiss.

Sedum album L.

Sedum ochroleucum ssp. ochroleucum Chaix

Sedum sediforme (Jacq.) Pau

Dipsacaceae

Scabiosa hymettia Boiss. & Spruner

Elaeagnaceae

Elaeagnus angustifolia L.

Ericaceae

Arbutus adrachne L.

Arbutus

Erica arborea L.

Erica manipuliflora Salisb.

Euphorbiaceae

Euphorbia characias L. ssp. wulfenii (Hoppe ex Koch) A. R. Sm.
Euphorbia dendroides L.

Fabaceae (Leguminosae)

Anthyllis hermanniae L.
Anthyllis barba-jovis
Ceratonia siliqua L.
Dorycnium hirsutum (L.) Ser. Ebenus cretica L.
Lupinus albus L. ssp. albus
Medicago arborea L.
Spartium junceum L.

Fagaceae

Quercus coccifera L.
Quercus ilex L.
Quercus ithaburensis ssp. macrolepis Decne (Katschy) Hedge & Yalt
Quercus pubescens Willd.
Quercus Quercus trojana

Geraniaceae

Geranium sanguineum L.

Globulariaceae

Globularia alypum L.

Hypericaceae (Guttiferae)

Hypericum aegypticum L.
Hypericum

Lamiaceae (Labiatae)

Ajuca reptans L.
Ballota acetabulosa (L.) Benth
Ballota pseudodictamnus (L.) Benth
Coridothymus capitatus (L.) Reichenb. Fil.
Lavandula stoechas L.
Lavandula angustifolia ssp. angustifolia
Lavanda
Mentha spicata
Mentha aquatica
Mentha longifolia
Origanum majorana L.
Origanum onites L.
Origanum vulgare ssp. hirtum
Origanum heracleoticum
Prunella vulgaris L.
Rosmarinus officinalis L.
Salvia officinalis L.

Salvia pratensis L.
Salvia
Salvia pomifera
Mirtus mirtifolia
Teucrium divaricatum ssp. divaricatum Boiss.
Teucrium flavium L. ssp. flavium

Malvaceae

Alcea

Moraceae

Ficus carica L.

Oleaceae

Fraxinus ornus L.
Fraxinus angustifolia ssp. Oxycarpa
Olea europaea L. ssp. europaea
Ligustrum vulgare

Oxalidaceae

Oxalis pes-caprae L.

Paeoniaceae

Paeonia mascula (L.) ssp. hellenica Tzanoudakis
Paeonia rhodia

Primulaceae

Cyclamen graecum ssp. Graecum Link
Cyclamen graecum f. alba Link
Cyclamen hederifolium Aiton
Cyclamen persicum Miller
Cyclamen repandum ssp. peloponnesiacum Sibth. & Sm. Grey-Wilson
Cyclamen repandum ssp. peloponnesiacum vividum Sibth. & Sm. Grey-Wilson

Plumbaginaceae

Limoniastrum monopetalium Boiss.

Punicaceae

Punica granatum

Ranunculaceae

Anemone blanda Schott & Kotschy
Anemone coronaria L.
Anemone pavonina var. pavonina Lam.
Anemone pavonina var. purpleviolacea Lam. Boiss.
Clematis flammula L.

Rhamnaceae

Vitis vinifera ssp. *sylvestris*
Paliurus spina christi

Rosaceae

Fragaria vesca L.
Prunus dulcis (Miller) D. A. Webb
Prunus divaricata
Pyracantha coccinea M. J. Roemer
Pyrus spinosa (*P. amygdaliformis* Vill.) Forskal
Rosa canina L.
Sarcopoterium spinosum (L.) Spach
Crataegus azarolus
Malus sylvestris ssp. *Sylvestris*
Malus sylvestris ssp. *Mitis*

Santalaceae

Osyris alba L.

Scrophulariaceae

Antirrhinum majus L. ssp. *majus*
Antirrhinum siculum Miller
Verbascum O. Kuntze

Styracaceae

Styrax officinalis L.

Typhaceae

Typha domigensis
Typha latifolia

Ulmaceae

Celtis australis L.
Ulmus minor Miller

Valerianaceae

Centranthus ruber (L.) ssp. *sibthorpii* D.C. (Heldr. & Sart. ex Boiss.) Hayek

Verbenaceae

Lippia nodiflora

Violaceae

Viola odorata L.
Viola suavis Bieb.
Viola alba ssp. *scotophylla* (Jordan) Nyman

MONOCOTYLEDONES

Amaryllidaceae

Amaryllis bella-donna L.

Galanthus elwesii var. *elwesii* Hooker
Galanthus elwesii var. *stenophyllus* Hooker kamari
Galanthus ikariae ssp. *snogerupii* Baker Kamari
Galanthus reginae-olgae ssp. *reginae-olgae* Orph.
Narcissus papyraceus Ker- Gawler
Narcissus serotinus L.
Narcissus tazetta L. ssp. *aureus* (Loisel.) Baker
Sternbergia lutea (L.) Ker -Gawler ex Spengel
Sternbergia sicula Tineo ex Guss.

Araceae

Biarum davisii ssp. *marmarisensis* Turril Boyce

Iridaceae

Crocus biflorus ssp. *melantherus* Miller (Boiss. & Orph.) Mathew
Crocus boryi Gay
Crocus cancellatus ssp. *mazziaricus* Herbert Mathew
Crocus cartwrightianus Herbert
Crocus fleischeiri Gay
Crocus goulimyi Turril
Crocus laevigatus Bory & Chaub.
Crocus niveus Bowles *Crocus olivieri* ssp. *pallasii* Gay
Crocus pulchellus Herbert
Crocus sieberi ssp. *atticus* Gay (Boiss. & Orph.) B. Mathew
Crocus sativus
Freesia refracta Klatt.
Gladiolus italicus Miller
Gynandridis sisyrinchium (L.) Parl.
Hermodactylus tuberrosus (L.) Miller
Iris albicans Lange
Iris attica Boiss. & Herbert
Iris germanica L.
Iris pseudodacorus L.
Iris unguicularis ssp. *unguicularis* Poiret

Lilaceae

Allium ampeloprasum L.
Allium guttatum ssp. *guttatum* Steven
Allium neapolitanum Cyr.
Allium schoenoprasum L.
Allium scorodoprasum L. ssp. *rotundum* (L.) Stearn
Allium sphaerocephalon L. ssp. *sphaerocephalon*
Allium subhirsutum L.
Asparagus acutifolius L.
Asphodeline liburnica (Scop.) Reichenb.
Asphodeline lutea (L.) Reichenb.
Bellevalia ciliata (Cyr.) Nees
Bellevalia dubia (Guss.) Reichenb.
Colchicum neapolitanum (Ten.) Ten
Colchicum parnassicum Sart. Orph. & Heldr.

Colchicum kochii *Fritillaria rhodocanakis* Orph. ex Baker
Fritillaria erhrdii
Fritillaria speciotika
Fritillaria odliuta
Hyacinthus orientalis L.
Lilium candidum L. var.
Lilium chalcedonicum L.
Muscari armeniacum Leichtlin ex Baker
Muscari cosmosum (L.) Miller
Muscari commutatum Guss.
Muscari neglectum Guss. Ex Ten.
Ornithogalum narbonense L.
Ornithogalum sibthorpii W. Greuter
Ornithogalum umbellatum L.
Ruscus aculeatus L.
Ruscus hypoglossum L.
Scilla autumnalis L.
Scilla messeniaca Boiss.
Smilax aspera L.
Stranweja spicata (Sibth. & Sm.) Boiss.
Tulipa agenensis DC.
Tulipa australis Link
Tulipa bakeri A. D. Hall
Tulipa clusiana DC.
Tulipa cretica Boiss. & Herbert
Tulipa doerfleri Gand.
Tulipa hageri Heldr.
Tulipa praecox Ten.
Tulipa saxatilis Sieber ex Spengel
Tulipa undulatifolia Boiss.
Urginea maritima (L.) Baker

Orchidaceae

Barlia robertiana (Loisel.) W. Greuter
Ophrys attica (Boiss. & Orph.) Soio
Ophrys ferrum-equinum Desf.
Ophrys lutea ssp. *melena* (Guan) Cav. Renz
Ophrys lutea ssp. *Minor* (Guan) Cav. (Guss.) O. & E. Danesch
Ophrys scolopax ssp. *cornuta* Cav. (Steven) Camus
Ophrys sphegodes ssp. *sphegodes* Miller
Ophrys tenthredinifera Willd.
Orchis italica Poiret
Orchis laxiflora ssp. *laxiflora* Lam.
Orchis pauciflora Ten.
Orchis quadripunctata Cyr. Ex Ten.

Poaceae (Gramineae)

Arundo donax L.
Phragmites australis

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται κάποια από τα κυριότερα είδη βλάστησης που συναντώνται στην περιοχή του Υμηττού:

Εικόνα 80: *Onosma graeca*

Εικόνα 81: *Veronica glauca*

Εικόνα 82: *Anthemis cretica*

Εικόνα 83: *Dianthus serratifolius*

Εικόνα 84: *Atraphaxis billardieri*

Εικόνα 85: *Brassica cretica*

Εικόνα 86: *Pistacia Lentiscus*

Εικόνα 87: *Ceratonia siliqua*

Εικόνα 88: *Ramnus graecus*

Εικόνα 89: *Juniperus phoenicea*

Εικόνα 90: *Olea oleaster*

Εικόνα 91: *Myrtus communis*

Εικόνα 92: *Cupressus*

Εικόνα 93: *Pinus halepensis*

Εικόνα 94: *Quercus coccifera*

Εικόνα 95: *Phillyrea media*

Εικόνα 96: *Pistacia terebinthus*

Εικόνα 97: *Cercis siliquastrum*

Εικόνα 98: *Pirus amygdaliformis*

Εικόνα 99: *Quercus ilex*

Εικόνα 100: *Quercus pubescens*

Εικόνα 101: *Arbutus unedo*

Εικόνα 102: *Erica arborea*

Εικόνα 103: *Primulaceae*

Εικόνα 104: Liliaceae

© Xiangying Wen

Εικόνα 105: Iridaceae

Εικόνα 106: Amaryllidaceae

Εικόνα 107: Orchidaceae

Εικόνα 108: *Asparagus acutifolius*

Εικόνα 109: *Cistus parviflorus*

Εικόνα 110: *Anthyllis hermanniae*

Εικόνα 111: *Medicago arborea*

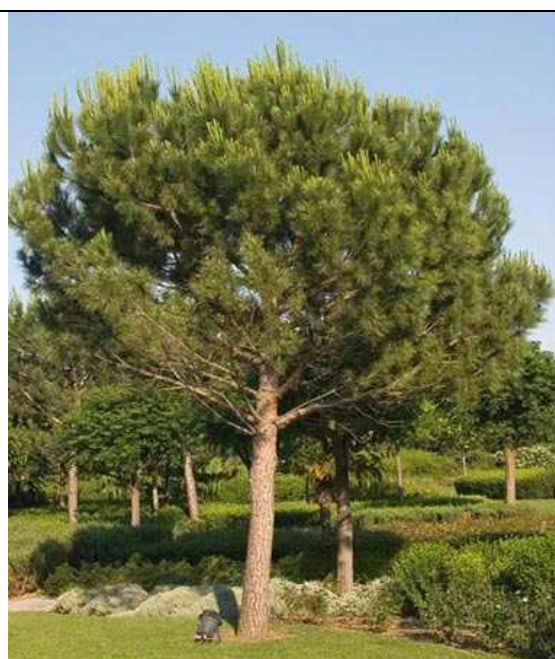
Εικόνα 112: *Vitex agnus castus*

Εικόνα 113: *Nerium oleander*

Εικόνα 114: *Pinus Brutia*

Εικόνα 115: *Pinus Pinea*

Εικόνα 116: *Platanus Orientalis*

Εικόνα 117: *Quercus aegilops*

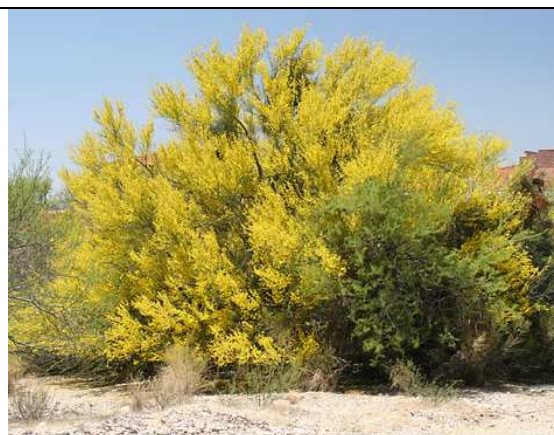
Εικόνα 118: *Ailanthus altissima*

Εικόνα 119: *Acacia cyanophylla*

Εικόνα 120: *Eucalyptus globules*

Εικόνα 121: *Parkinsonia*

Photo copyright Henriette Kress
<http://www.henriettesherbal.com>

Εικόνα 122: *Schinus molle*

Εικόνα 123: *Tragopogon*

Εικόνα 124: *Thapsia garganica*

Εικόνα 125: *Verbascum undulatum*

Εικόνα 126: *Globularia alypum*

Εικόνα 127: *Thymelaea tartonraira*

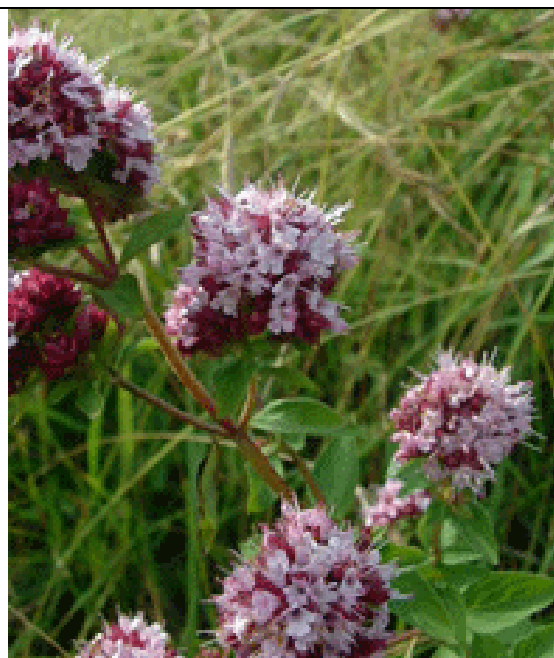
Εικόνα 128: *Ballotta acetululosa*

Εικόνα 129: *Sarcopoterium spinosum*

Εικόνα 130: *Phlomis fruticosa*

Εικόνα 131: *Corydanthus capitatus*

Εικόνα 132: *Cistus salvifolius*

Εικόνα 133: *Cistus incanus*

Εικόνα 134: *Euphorbia acanthothamnus*

Εικόνα 135: *Genista acanthoclada*

Εικόνα 136: *Fumana thymifolia*

Εικόνα 137: *Hypericum empetrifolium*

Εικόνα 138: *Inula viscosa*

Εικόνα 139: *Satureja thymbra*

Εικόνα 140: *Helichrysum*

Εικόνα 141: *Calycotome villosa*

Εικόνα 142: *Brachypodium ramosum*

Εικόνα 143: *Poa bulbosa*

Εικόνα 144: *Avena*

Εικόνα 145: *Bromus*

Εικόνα 146: *Cyclamen graecum*

Εικόνα 147: *Colchicum*

Εικόνα 148: *Crocus*

Εικόνα 149: *Sternebergia lutea*

Εικόνα 150: *Cephalanthera rubra*

Εικόνα 151: *Asphodeline lutea*

Εικόνα 152: *Asphodelus fistulosus*

Εικόνα 153: *Allium roseum*

3.1.4.9 Τοπίο

Τα σύγχρονα τοπία είναι πολιτιστικά προϊόντα, είναι δηλ. προϊόντα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στη φύση και στη δράση των ανθρώπων, που παρεμβαίνουν για να την εκμεταλλευτούν. Κατ' αυτό τον τρόπο είναι κυρίως ιστορικά προϊόντα, στα οποία διασταυρώνονται η φύση και η ανθρώπινη παρέμβαση.

Ο Υμηττός, έχει κυρίαρχη παρουσία στον σχηματισμό του τοπίου της πρωτεύουσας, λόγω της θέσης και της γεινίασης του με το πολεοδομικό συγκρότημα, των ιστορικών και αρχαιολογικών λειψάνων και των ιδιαίτερων φυσικών χαρακτηριστικών του. Το δεσπόζον χαρακτηριστικό του τοπίου στον Υμηττό, είναι η πανοραμική θέα από και προς το λεκανοπέδιο.

Πολλοί περιηγητές αλλά και άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών, έχουν μνησεί τον τρόπο που προβάλλεται ο ορεινός όγκος ειδικά κατά την δύση του ηλίου.

Στον ίδιο τον Υμηττό διαμορφώνονται ζώνες τοπίου, ανάλογα με τον χαρακτήρα των περιοχών του ορεινού όγκου. Έτσι, η κορυφή του Υμηττού έχει εξαιρετική μακρινή θέα προς την πλευρά του λεκανοπεδίου (η ανάγνωση μιας απέραντης πόλης), προς την πλευρά των Μεσογείων (φτάνει μέχρι τον Ευβοϊκό κόλπο), και προς το νότο στο Σαρωνικό και πλησιάζοντας στη Βούλα διακρίνονται η Αίγινα και η Πελοπόννησος.

Η περιοχή κάτω από την κορυφή, καθώς και το νότιο τμήμα (η ζώνη των θαμνώνων), έχει επίσης εξαιρετική μακρινή θέα προς την πλευρά της Αθήνας. Επιπλέον παρέχει και δυνατότητες αναψυχής και ευχαρίστησης στον περιπατητή, με το φυσικό περιβάλλον, των ιδιαίτερων αρωμάτων των θάμνων του και του γειτονικού πευκοδάσους, καθώς και με τις παρατηρήσεις της ορνιθοπανίδας (ο Υμηττός είναι σημαντικός διάδρομος μεταναστευτικών πουλιών).

Εικόνα 158: Η θεά από τον Υμηττό προς το λεκανοπέδιο

Χαμηλότερα, στην περιοχή του πευκοδάσους, η ποικιλία του τοπίου είναι εντονότερη. Την μακρινή θέα μέσα από τα διάκενα την διαδέχεται η ενδοδασική θέα κοντινών αποστάσεων, καθώς και σχέση του παρατηρητή με τα ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία (μονές, πύργους, αρχαία λείψανα, αρχαία λατομεία).

Ιδιαίτερο ρόλο στο τοπίο του Υμηττού, έχουν φυσικοί σχηματισμοί (χαραδρώσεις, βραχώσεις), ανθρωπογενείς σχηματισμοί όπως τα αρχαία λατομεία, καθώς και θέσεις γεωλογικού ενδιαφέροντος, όπως τα σπήλαια, πολλά από τα οποία έχουν ανθρώπινη λατρευτική παρουσία. Η πυκνότητα των σχηματισμών αυτών, φυσικών και ανθρωπογενών στον Υμηττό, αξίζει ιδιαίτερης μνείας, αποτελεί ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και ένα από τα σημαντικότερα ενδιαφέροντα των περιπατητών.

Στην ανατολική πλευρά του ορεινού όγκου, η φυσιογνωμία της περιοχής έχει υποστεί λιγότερες ανθρώπινες επεμβάσεις, και κατ' αυτό τον τρόπο διατηρούνται γεωργικά

Εικόνα 159: Η θεά από τον Υμηττό προς το λεκανοπέδιο

Εικόνα 159: Η θεά από τον Υμηττό προς το λεκανοπέδιο

τοπία. Τα εναπομείναντα τοπία αγροτικών περιοχών στην Αττική, είναι ελάχιστα, και μειώνονται με γοργό ρυθμό. Ωστόσο τα στοιχεία που συνθέτουν ένα τέτοιο τοπίο, η κατοικία, τα χωράφια, την μορφή, τα όρια τους, η διάταξη τους που σχετίζεται με τεχνικές καλλιέργειας, εργαλεία, κλίμα κοινωνική οργάνωση κλπ, έχουν ένα ιδιαίτερο αισθητικό και ιστορικό ενδιαφέρον.

3.1.4.10 Μνημεία – Χώροι Ιστορικής Σημασίας

Η περιοχή του Υμηττού είναι πλούσια σε μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους και χώρους ιστορικής σημασίας. Παρακάτω παρουσιάζονται ανά κατηγορία:

Αρχαία Λατομεία

Λατομεία μαρμάρου και μεταλλεία αργύρου στην περιοχή της Ηλιούπολης όπου βρέθηκαν μερικά από τα μεταλλευτικά πηγάδια.

Στη θέση Προφήτης Ηλίας φαίνονται ίχνη αρχαίας λατόμησης.

Στη θέση Γούβα στην περιοχή της Ηλιούπολης φαίνονται ίχνη αρχαίας λατόμησης. Εδώ βρίσκεται το μεγαλύτερο λατομείο.

Πάνω από το μοναστήρι του Καρέα υπάρχουν αρχαία λατομεία που εξακολούθησαν να χρησιμοποιούνται πολύ και στα ρωμαϊκά χρόνια. Στη θέση υπήρχαν ογκόλιθοι αρχαίοι.

Τα πιο σημαντικά λατομεία βρίσκονταν στη δυτική πλευρά του Υμηττού, στις πλαγιές που κλείνουν από νότια και νοτιοδυτικά την κοιλάδα του Αγίου Γεωργίου και κατεβαίνουν προς το φαράγγι Κακόρρευμα. Τα λατομεία αυτά χρησιμοποιήθηκαν πολύ στα ρωμαϊκά χρόνια. Στο φαράγγι φαίνονταν και σήραγγες ορυχείων αργύρου. Πάνω από τον Αγ. Γεώργιο βρέθηκαν ίχνη της αρχαίας οδού και στα δυτικά, προς την είσοδο της ρεματιάς, βρέθηκαν θεμέλια κτίσματος που θα ήταν καταφύγιο λατόμων. Οι διαστάσεις του εσωτερικού χώρου ήταν 4-4,70μ και το ύψος του εσωτερικά ήταν 2,70μ.

Μεσαιωνικοί Πύργοι

Λείψανα Πύργου κοντά στην Μονή Αγίου Ιωάννη Θεολόγου (Δήμος Χολαργού).

Λείψανα Πύργου κοντά στην Μονή Αστερίου.

Λείψανα Πύργου κοντά στη Μονή Αγίου Ιωάννη Καρέα.

Φρούρια

Λείψανα Οχύρωσης, δυτικά της εκκλησίας Ταξιάρχη στο Δήμο Καισαριανής.

Λείψανα μεσαιωνικής Οχύρωσης σε κορυφή λόφου, στη θέση Κάστρο του Χριστού, που παλιότερα είχε χαρακτηριστεί ως προϊστορική, δυτικά του Κορωπίου.

Ερείπια οχυρώσεως στο Δήμο Βύρωνα σε σχήμα ακανόνιστου τετράπλευρου πλησίον της κορυφής 1026.

Αγωγοί

Στην περιοχή του Υμηττού εντοπίζονται αρκετά λείψανα αγωγών. Στον Αγ. Ιωάννη τον Θεολόγο αγωγός είναι λαξευμένος στο βράχο σε μερικά σημεία σε βάθος 9 μ. και οι αεραγωγοί του είναι τοποθετημένοι πλάι του.

Κοντά στο φαράγγι της Καισαριανής βρέθηκαν ίχνη του αρχαίου υδραγωγείου λαξευμένου στο σχιστόλιθο, ύψους 1.05 μ και πλάτους 0.45μ. Ο αγωγός αυτός πιθανότατα κατέληγε στο Στάδιο.

Ίχνη του ενός από τα δύο υδραγωγεία που τροφοδοτούσαν τον Πειραιά, το λεγόμενο του Βουνού που έπαιρνε νερό από τον Υμηττό, περνούσε πίσω από το Α' Νεκροταφείο και στον Αγ. Παντελεήμονα συναντούσε άλλον κλάδο που ξεκινούσε από την Αγ. Φωτεινή (Καλλιρρόη) και ακολουθούσε τη διαδρομή του Ιλισσού. Η πορεία μπορεί να ακολουθηθεί από τα πηγάδια εξαερισμού που σώζονται κατά διαστήματα 57-63μ. Για ένα διάστημα πήγαινε πολύ κοντά στην κοίτη του Ιλισσού μετά διασταυρωνόταν με το ποτάμι δύο φορές και στη συνέχεια ακολουθούσε την κατεύθυνση της κοίτης του ποταμού.

Αρχιτεκτονικά Λείψανα

Στο Κορωπί, 3 χλμ Δυτικά της περιοχής Λαμπρικά στα ανατολικά υψώματα του Υμηττού, σώζονται τα ερείπια της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου. Κοντά στον ναό υπάρχουν ερείπια οικιών των υστερορωμαϊκών ή των πρώιμων χριστιανικών χρόνων.

Στην ίδια περιοχή, 1 χλμ Δυτικά του Κορωπιού θεμέλια αρχαίων τοίχων και ερείπια οχυρωματικού πιθανώς περιβόλου.

Στο Δήμο Κρωπίας, εντός μεγάλου πολυγωνικού περιβόλου πάχους 1.25-1.40μ βρέθηκαν τα ερείπια 2 ναών του 6ου πχ αι. Η ταύτιση του με τους ναούς του Διός Ομβρίου και του Απόλλωνος Προοπίου δεν είναι ασφαλής.

2,5 χλμ ΒΑ της Βάρης εντοπίζονται λείψανα αρχαίας αγροικίας των Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών χρόνων. Στη θέση αυτή σώζεται δεξαμενή και ερείπια τοίχων που ανήκουν πιθανότατα στην αρχαία αγροικία.

Λείψανα Μονοπατιών

«Μονοπάτι του Αιγέα.». Η διαδρομή του ξεκινώντας από τη πύλη του Αδριανού στην Αθήνα μέσω Παγκρατίου και Καισαριανής έφθανε στον Καρέα. Από εκεί άρχιζε το πέρασμα του Σφηττού διερχόταν μέσα από το Κορωπί και τη διασταύρωση προς τη Βάρη και κατευθυνόταν προς το Μαρκόπουλο, την Κερατέα, και κατέληγε στο Σούνιο.

Αρχαία Νεκροταφεία – Ιερά

Στην περιοχή της Βάρης ανασκάφηκαν κατά καιρούς τάφοι με πλούσια κτερίσματα, που ανήκουν σε νεκροταφείο του αρχαίου δήμου του Αναγυρούντος (7ο-5ο αι πχ).

Βόρεια της ψηλότερης κορυφής του Υμηττού και σε απόσταση περίπου 700μ ανασκάφηκε μεγάλος αποθέτης που περιείχε άφθονα αγγεία των γεωμετρικών κυρίως χρόνων ως και θεμέλια τοίχων. Πρόκειται για το ιερό ομβρίου Διός ενώ τα θεμέλια που έχουν ανευρεθεί σε κοντινό σημείο έχουν ταυτιστεί με ιερό ή βωμό του Ηρακλή.

Στους ΒΔ πρόποδες του λόφου του Χριστού αναφέρεται ότι ανασκάφηκαν παράνομα 5 σπηλαιώδεις τάφοι των μυκηναϊκών χρόνων.

Λείψανα πολυγωνικού περιβόλου στη θέση Προφήτης Ηλίας του Κορωπιού. Μέσα σε αυτόν υπάρχουν βωμός, πηγάδι, τάφος και δύο ναοί. Ο ένας είναι τετράστηλος αμφιπρόστηλος δωρικός, χτίστηκε τον 6ο αι. π.Χ. και καταστράφηκε στο τέλος του ίδιου αιώνα. Ο άλλος ναός είναι ένα ορθογώνιο κτίσμα, κτίστηκε στα μέσα του 6ου αι. και καταστράφηκε από πυρκαγιά τον 3ο αι. π.Χ.

Βυζαντινά Μνημεία – Μονές – Εκκλησίες

Μονή Αγίου Ιωάννου Προδρόμου Καρέα

Βρίσκεται στις πλαγιές του Υμηττού, πάνω από το προάστιο Καρέας Η μονή βρίσκεται στο βάθος

μιας πετρώδους ρεματιάς, σε απόσταση 500-600μ. πλέον από τις τελευταίες πολυκατοικίες του ομώνυμου οικισμού.

Ως πιθανότερος χρόνος ιδρύσεως του Μοναστηριού θεωρείται το 1100 μ.Χ.

Ανακαινίσθηκε το 1575 και για κάποιο διάστημα Μετόχιο της υπήρξε η Μονή Πετράκη.

Το 1971 η γυναικεία αδελφότητα, που μονάζει σήμερα στη Μονή, την ανακαίνισε εκ νέου

προσθέτοντας νέα κτίρια. Κατασκευάζονται συνεχώς νέα κελιά, βοηθητικοί χώροι, γραφεία καθώς κι ένα νέο αρκετά ευρύχωρο και φιλόξενο αρχονταρίκι για την υποδοχή και

εξυπηρέτηση των προσκυνητών .

Αριστερά της κυρίας εισόδου λειτουργεί πλούσια έκθεση βιβλίων και εικόνων που κατασκευάζουν οι μοναχές. Η Ι. Μονή αναπτύσσει και αξιόπαινη εκδοτική δραστηριότητα.

Απέναντι από το χώρο της εκθέσεως και αριστερά του αυλόγυρου βρίσκεται ο νέος Ιερός

Ναός του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Δίπλα σ' αυτόν υπάρχει το καθολικό αφιερωμένο

στην Αποτομή της Κεφαλής του Τιμίου Προδρόμου και εορτάζει στις 29

Εικόνα 160: Η Μονή Αγίου Ιωάννου Καρέα

Αυγούστου.

Είναι ναός εγγεγραμμένος σταυροειδής μετά τρούλου στηριζόμενος σε τέσσερις κίονες.

Από τις παλαιές τοιχογραφίες διατηρούνται μερικές μόνο στο Ιερό και στο μέρος της Προθέσεως.

Η Ιερά Μονή Καρέα λειτουργεί μέχρι σήμερα υποδειγματικά, αποτελώντας πρότυπο

οργανωμένης μοναστικής αδελφότητας και ιεραποστολικής προσφοράς. Υπάγεται στην Ι.Μητρόπολη Καισαριανής, Βύρωνος και Υμηττού και μονάζουν σ' αυτή σήμερα 44

μοναχές.

Το τηλέφωνο της Μονής είναι: 210.7652746 και απαντά κατά τις ώρες: 11.00-12.30 και 18.00-19.30.

Εικόνα 161: Το εσωτερικό της Μονής

Μονή Καισαριανής

Περιοχή: Υμηττός

Τύπος: Σταυροειδής εγγεγραμμένος

Χρονολογία: β' μισό 11ου αιώνα

Περιγραφή:

Στην κοιλάδα που σχηματίζεται περίπου στο μέσον της δυτικής κλιτύς του Υμηττού, βρίσκεται η Μονή της Καισαριανής. Πρόκειται για ημισύνθετο τετρακίονο σταυροειδή εγγεγραμμένο ναό και τοποθετείται στο β' μισό του 11ου αιώνα. Ωστόσο, ο καθηγητής Μπούρας αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο για αναχρονολόγηση που ανεβάζει το μνημείο στον 12ο αιώνα. Η τοιχοποιία του είναι πλινθοπερίκλειστη.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, νότια του καθολικού προσκολλήθηκε το παρεκκλήσιο του Αγίου Αντωνίου ενώ στα δυτικά προσαρτήθηκε νάρθηκας. Η αγιογράφηση του καθολικού είναι πολύ νεώτερη, συγκεκριμένα τοποθετείται στις αρχές του 18ου αιώνα, ενώ οι τοιχογραφίες του νάρθηκα (ιστορημένες από τον Ιωάννη Ύπατο σύμφωνα με επιγραφή in situ), χρονολογούνται ακριβώς στα 1862.

Εκτός του καθολικού, από τη βυζαντινή φάση της Μονής σώζεται ο λουτρώντας στα νότια του παρεκκλησίου (αρχικά τρίκογχο

Εικόνα 162: Εξωτερική άποψη της Μονής Καισαριανής

Εικόνα 163: Το εσωτερικό της Μονής

κτίριο με ημισφαιρικό τρούλο), στους τοίχους του οποίου αποκαλύφθηκε σύστημα αεραγωγών και πεσσίσκοι υποκαύστου.

Τα υπόλοιπα κτίσματα, στα δυτικά και νοτιοδυτικά του καθολικού (Τράπεζα, Εστία, Κελιά), ανάγονται στην εποχή της Τουρκοκρατίας.

Δεν έχει τεκμηριωθεί επιστημονικά η προέλευση της ονομασίας Καισαριανή. Κατά μια ερμηνεία, το όνομα αυτό προέρχεται από τον ιδρυτή της, κάποιον Καισάριο, ή από τους Καισάρεις αδελφούς του αυτοκράτορα που είχαν εξοριστεί στην Αθήνα από την Αθηναία αυτοκράτειρα Ειρήνη ή, κατ' άλλη ερμηνεία, από μιαν εικόνα της Θεοτόκου προερχόμενη από την Καισαρεία (η Μονή είναι αφιερωμένη στα Εισόδια της Θεοτόκου). Μνεία της ονομασίας της παραδίδεται στα 1209 σε επιστολή του αυτοεξόριστου στην Κέα Μιχαήλ Χωνιάτη προς τον καθηγούμενο της Μονής. Ακόμα, σε έγγραφο του πάπα Ιννοκεντίου Γ' αναφέρεται ως Santa Syriani.

Στα βόρεια της Μονής βρίσκεται η γνωστή από την αρχαιότητα πηγή, αναφερόμενη στις πηγές ως Κύλλου Πέρα, Κουλλούπερα, Κουκλούπερα ή, Καλλία Πέρα. Παραφθορά της λέξης αυτής είναι η σημερινή ονομασία Καλοπούλα.

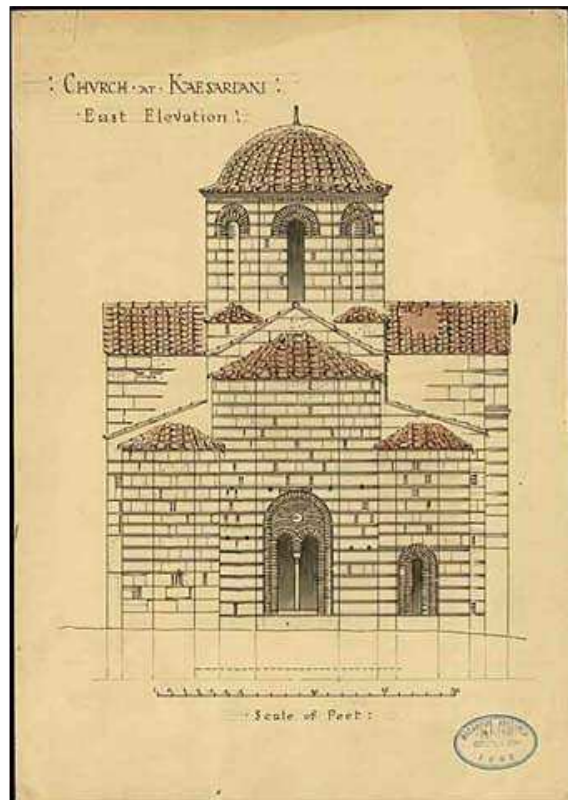
Κοντά στην Ανατολική είσοδο της Μονής βρίσκεται η πηγή της Κριοκεφαλής, ενώ διακόσια μέτρα νοτιοανατολικά υπάρχει το αγίασμα της Ανάληψης.

Το πρώτο χριστιανικό κέντρο δεν βρισκόταν στη θέση της βυζαντινής Μονής, αλλά, στο νοτιοδυτικό ύψωμα του μοναστηριού, στη θέση του "Κοιμητηρίου των Πατέρων". Σήμερα, στη θέση αυτή σώζονται τα λείψανα της παλαιοχριστιανικής βασιλικής του 5ου-6ου αιώνα, όπου και κτίσθηκε τον 10ο αιώνα άλλος ναός. Νότια και σε επαφή με το ναό αυτό κτίσθηκε στα χρόνια της Φραγκοκρατίας η καθολική εκκλησία του Αγίου Μάρκου, απ' όπου και η ονομασία Φραγκομοναστήριου. Ο ιστάμενος σημερινός ναός στα δυτικά των ναϊκών αυτών καταλοίπων είναι ο νεώτερος (17ος αι.) ναός των Ταξιαρχών.

Βιβλιογραφία: Κολοβού Φωτεινή, Μιχαήλ Χωνιάτης, Συμβολή στη μελέτη του βίου και του έργου του. Το corpus των επιστολών, Αθήνα 1999, Κοντογεωργοπούλου Χρύσα, ΠΑΝΕΙΟΝ-ΥΜΗΤΤΟΣ, Δυο ιερά βουνά της Αττικής, Εώα και Εσπέρια 6 (2004-2006) 259-274. Παντελίδου-Αλεξιάδου Αικ., Τα Μοναστήρια του Υμηττού, Επτά Ημέρες (Καθημερινή 24/12/1995), σ. 18-20,

Εικόνα 164: Παλιά εικόνα της Μονής

Εικόνα 165 : Σχέδιο του εξωτερικού της Μονής

<p>Χατζηδάκη Θεανώ, Το Μοναστήρι της Καισαριανής, Αθήνα 1977, Hamilton J.A., The Church of Kaisariani in Athens, Aberdeen 1916.</p>	
<p>Άγιος Μάρκος (Καισαριανή)</p> <p>Περιοχή: Κοιμητήριο των Πατέρων, Καισαριανή-Υμηττός Τύπος: Βασιλική Χρονολογία: Φραγκοκρατία</p> <p>Περιγραφή: Πρόκειται για τα ερείπια του καθολικού ναού του Αγίου Μάρκου που χτίστηκε κατά την περίοδο της φραγκοκρατίας νοτιοδυτικά του Καθολικού της Μονής Καισαριανής. Το μνημείο είναι γνωστό και ως Φραγκομονάστηρο.</p> <p>Η θέση προσφέρει πανοραμική θέα, πράγμα που έχει επισημανθεί και στις επιστολές του Μιχαήλ Χωνιάτη. Άλλωστε σ' αυτή τη θέση, που είναι γνωστή και ως Κοιμητήριο των Πατέρων, ιδρύθηκε το πρώτο χριστιανικό κέντρο της Μονής.</p> <p>Τον 11ο αιώνα, το μοναστικό κέντρο μεταφέρθηκε στην ασφαλέστερη σημερινή του θέση, με την ίδρυση του Καθολικού της Μονής Καισαριανής. Πηγή: Παντελίδου-Αλεξιάδου Αικ., Τα Μοναστήρια του Υμηττού, Επτά Ημέρες (Κυριακή 24/12/1995), σ. 18-19, Χαρκιολάκης Ν., Τα Μοναστήρια του Υμηττού, Επτά Ημέρες (Κυριακή 28/9/1997), σ. 22-23.</p>	 <p>Εικόνα 166: Τα χαλάσματα του Αγίου Μάρκου στην Καισαριανή</p>
<p>Μονή Ιωάννου Θεολόγου, Παπάγου-Υμηττός</p> <p>Περιοχή: Παπάγου, Υμηττός</p> <p>Τύπος: Σταυροειδής εγγεγραμμένος</p> <p>Χρονολογία: 15ος αι. - 17ος αι.</p> <p>Περιγραφή: Η μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου βρίσκεται στις δυτικές παρυφές του Υμηττού, κοντά στο Κοιμητήριο του δήμου Παπάγου. Το μοναστικό συγκρότημα περιβάλλεται από ορθογώνιο περίβολο. Το Καθολικό είναι ένας απλός, τετρακίονιος σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός, ενώ ο τρούλος είναι αθηναϊκός. Το μνημείο έχει μια ιδιαίτερα προβληματική χρονολόγηση. Ο Κ. Krautheimer το έχει χρονολογήσει περί το 1120, ο Μ.</p>	 <p>Εικόνα 167: Μονή Αγίου Ιωάννου Παπάγου</p>

Χατζηδάκης μετά τον 12ο αιώνα, ο Αν. Ορλάνδος στον 13ο-14ο αιώνα, ο Γ. Σωτηρίου το ανεβάζει στον 16ο-17ο αιώνα, όπως και ο Χαρ. Μπούρας που τον θεωρεί επίσης μεταβυζαντινό μνημείο, τοποθετώντας το από τον 15ο έως τον 17ο αιώνα. Ο τελευταίος, αναφέρει ότι ο κτήτορας του ναού έμεινε πιστός σε μεσοβυζαντινά πρότυπα, δηλαδή τον αθηναϊκού τύπου τρούλο που στέφει το Καθολικό, την πολλαπλότητα των στεγών καθώς και τις τοιχογραφίες που το στολίζουν. Είναι σαφές ότι θέλησε να αντιγράψει τα πρότυπα των μεσοβυζαντινών ναών της Αθήνας, σε παρόμοιων διαστάσεων ναϊκά κτίσματα. Ο ζωγραφικός διάκοσμος, πολύ καλής μεταβυζαντινής τέχνης, ανάγεται στο δεύτερο μισό του 16ου αιώνα και σώζεται στην αψίδα του Ιερού Βήματος, στον τρούλο και τους θόλους των κεραιών. Στο μοναστικό σύνολο εντάσσεται το συγκρότημα της Τράπεζας με το Οψοφυλάκιο και την εστία δυτικά του Καθολικού, όλα της μεταβυζαντινής εποχής. Σώζεται ακόμα ο πύργος της Μονής, κυκλικός, μεταβυζαντινών επίσης χρόνων, απέναντι από τη νοτιοδυτική γωνία του Καθολικού.

Ορλάνδος Αν., Ευρετήριο Μεσαιωνικών Μνημείων της Ελλάδος Γ'- Μεσαιωνικά Μνημεία της πεδιάδος των Αθηνών και των κλιτύων Υμηττού -Πεντελικού-Πάρνηθος και Αιγάλεω, Αθήναι 1933, σ. 168-169, Μπούρας Χ., Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, σ. 254, Αρχαιολογικό Δελτίο 27 (1972) Β1 Χρονικά, σ. 186.

Εικόνα 168: Το προαύλιο της Μονής

Αστερίου, Μονή (Ταξιάρχες)-Υμηττός

Περιοχή: Υμηττός

Τύπος: Σταυροειδής εγγεγραμμένος

Χρονολογία: 15ος-17ος αι.

Περιγραφή:

Η Μονή Αστερίου βρίσκεται σε προφυλαγμένη θέση, βορειοανατολικά και αρκετά ψηλότερα από τη Μονή Καισαριανής. Το Καθολικό ανήκει στον τύπο του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού και μέχρι πρότινος πίστευαν ότι ανήκει στον 11ο αιώνα. Η τοιχοποιία είναι αργολιθοδομή και ο τρούλος αθηναϊκού τύπου. Πάντως, το όνομα Αστερίου, θρυλείται ότι αποδίδεται στην παρουσία του Οσίου Λουκά του

Εικόνα 169: Η Μονή Αστερίου

Στειριώτη, ιδρυτή της ομώνυμης βοιωτικής Μονής, ο οποίος και διέμεινε για κάποιο χρονικό διάστημα στην Αθήνα, πιθανότατα στη συγκεκριμένη Μονή. Αν αυτό αληθεύει, τότε η Μονή θα πρέπει να υπήρχε πριν το έτος 1000, δηλαδή κατά τους χρόνους που έζησε ο Όσιος. Σύμφωνα με κάποιους μελετητές, η Μονή κτίστηκε στη θέση της αρχαίας σχολής του φιλοσόφου Διόδωρου. Ωστόσο, μια τελευταία αναχρονολόγηση από τον καθηγητή Μπούρα, ανεβάζει το μνημείο στην πρώτη μεταβυζαντινή περίοδο (1453-1700). Ίσως λοιπόν οι προηγούμενες αναφορές να σχετίζονται περισσότερο με τη θέση και λιγότερο με το ίδιο το μνημείο. Ο Μπούρας αναφέρει ότι μεσοβυζαντινά χαρακτηριστικά που απαντούν στο μνημείο, όπως ο αρχιτεκτονικός τύπος, ο αθηναϊκός τρούλος, τοιχογραφίες κ. ά., δεν είναι παρά η έκφραση της επιθυμίας των κτητόρων να αντιγράψουν μεσοβυζαντινές εκκλησίες της Αττικής σε κτήρια ανάλογου μεγέθους. Το μοναστικό συγκρότημα διατηρείται σχεδόν ακέραιο. Περιλαμβάνει τον τετράπλευρο, φρουριακής μορφής περίβολο, δυο πτέρυγες κτηρίων και στη μέση της αυλής το Καθολικό. Η βόρεια πτέρυγα των κελιών περιλαμβάνει την είσοδο, διαμορφωμένη σε καμαροσκέπαστο πυλώνα (διαβατικό), την παλαιά Εστία με τη συνεχόμενη παλαιά Τράπεζα, και τέλος, στη βορειοδυτική γωνία, τη νεώτερη Τράπεζα με την τοιχογραφία της Πλατυτέρας (17ος αι.). Η δυτική πτέρυγα, εκτός της νεότερης Τράπεζας, περιλαμβάνει σειρά θολωτών χώρων που θα πρέπει να εξυπηρετούσαν διάφορες ανάγκες της Μονής και, ίσως τα κελιά των μοναχών στον κατεστραμμένο, σήμερα, όροφο. Ακόμα, στην είσοδο της Μονής βρίσκεται κρήνη των χρόνων της τουρκοκρατίας.

Οι τοιχογραφίες ανάγονται στον 17ο αιώνα. Μπούρας Χ., Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, Αθήνα 2001, σ. 254, εικ. 309, Ορλάνδος Α., Μεσαιωνικά Μνημεία των Αθηνών και των κλιτύων Υμηττού-Πεντελικού-Πάρνηθος και Αιγάλεω, Ευρετήριο Μεσαιωνικών Μνημείων της Ελλάδος Γ', Αθήνα 1933, σ. 165-167, Χαρκιολάκης Β., Η Μονή του Αστερίου, (Επτά Ημέρες - Κυριακή 28/9/1997), σ. 20, Koder J.-Hild F., Hellas und Thessalia, Tabula Imperii Byzantini I, Wien 1976, p. 268.

Εικόνα 170: Εξωτερικό της Μονής

Ιωάννης, Άγιος Πρόδρομος
(Κυνηγός), Υμηττός

Περιοχή: Υμηττός

Τύπος: Σταυροειδής εγγεγραμμένος

Χρονολογία: 12ος-13ος αιώνας

Περιγραφή:

Στο πλάτωμα ενός λόφου του Υμηττού, κάτω από τη βορειότερη κορυφή του, βρίσκεται η Μονή Αγίου Ιωάννη Κυνηγού των Φιλοσόφων, σε θέση που εποπτεύει την πεδιάδα των Αθηνών και των Μεσογείων. Η πρόσβαση είναι σήμερα επιβατική από το προάστιο της Αγίας Παρασκευής, ανεβαίνοντας στο τέρμα της κεντρικής οδού Αγίου Ιωάννου. Από εκεί, ακολουθώντας τις πινακίδες με την ένδειξη « Μονή Αγίου Ιωάννου Κυνηγού » και μετά από ένα περίπου χλμ. στον ασφαλτοστρωμένο δρόμο που ανεβαίνει το βουνό, εύκολα φτάνει κανείς στο Μοναστήρι.

Το καθολικό της Μονής ανήκει στον τύπο των σταυροειδών εγγεγραμμένων δικονίων ναών και είχε χρονολογηθεί από τον Α. Megaw στο δεύτερο τέταρτο του 12ου αι., όμως σύμφωνα με τα τελευταία επιστημονικά δεδομένα, ο καθηγητής Μπούρας τον αναχρονολόγησε στις αρχές του 13ου αι. Στοιχεία για τη μονή προκύπτουν από επιτύμβια επιγραφή του 1235 στην οποία αναφέρονται οι μοναχοί Λουκάς και Φιλόσοφος, επίσης από αφιερωματική επιγραφή όπου και γίνεται γνωστή η αφιέρωσή της στον Άγιο Ιωάννη Πρόδρομο, αλλά και από μία ακόμα επιγραφή σε κοσμήτη (που θα πρέπει να ενσωματώθηκε στο κτίριο κατά την ανέγερσή του) με τη χρονολογία 1205, όπου και γίνεται μνεία του μοναχού Φιλοσόφου. Προφανώς, ο μοναχός Φιλόσοφος ο οποίος προερχόταν από τη Μονή Φιλοσόφων στην Αρκαδία, θα υπήρξε ιδρυτής της αφού προηγουμένως εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Η μονή του Υμηττού αφιερώθηκε στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο κατά μίμηση της αρκαδικής μονής.

Από την παλαιά μονή σήμερα διατηρείται ο πυλώνας εισόδου στο δυτικό μέρος της μονής καθώς και το καθολικό, με νεότερες προσθήκες δυτικά και νότια (ο νάρθηκας στα δυτικά προστέθηκε τον 17ο αιώνα, ενώ η ανοιχτή τοξωτή στοά στα νότια είναι ακόμα νεώτερη, πιθανόν του 18ου αι.). Η τοιχοποιία είναι αμελής και αποτελείται από

Εικόνα 171

Εικόνα 172

Εικόνες 171 & 172: Μαρμάρινο τμήμα επιστυλίου από τη Μονή Κυνηγού. Στην παρυφή του επιστυλίου έχει χαραχθεί η επιγραφή: ...ΟC ΦΙΛΟCΟΦΟC Του ΠΙΚΛΗΝ Ε(τους) ...6713=1205. Διαστάσεις: μέγ. σωζ. μήκ. 53 εκ., ύψ. 22 εκ., πάχ. 15 εκ. (Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών)

Εικόνα 173: Το εξωτερικό του Αγίου Ιωάννη

άτακτα βαλμένους λίθους (αργολιθοδομή) αλλά και πλινθοπερίβλητους πωρόλιθους - σε κάποια σημεία - με εντοιχισμένα αρκετά σποιλία από παλαιότερα κτίρια. Ενδιαφέρον έχει το ότι γύρω απ' το καθολικό υπάρχουν αρκετά μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη διαφόρων εποχών.

Στον περίβολο νότια της ανοιχτής τοξωτής στοάς και μέσα σε περιφραγμένο χώρο διατηρείται ο κιονίσκος με τις αρές, δηλ. τις κατάρες προς εκείνον που θα τολμούσε πιθανόν να συλήσει το μοναστήρι, καταχρώμενος της περιουσίας της μονής (αμπελώνες κ.λ.π.)

Τόσο ο μεταγενέστερος νάρθηκας όσο και το καθολικό διασώζουν τοιχογραφίες αρκετά μεταγενέστερες, δηλ. του 17ου, 18ου και 19ου αι. Ωστόσο, υπάρχουν και παλαιότερα στρώματα ζωγραφικής στον κυρίως ναό και στο Ιερό, ως επί το πλείστον σπαράγματα ενδυμασίας, που χρονολογούνται στη βυζαντινή εποχή. Η μονή αναφέρεται στις επιστολές του Μιχαήλ Χωνιάτη, ο οποίος και διατηρούσε αλληλογραφία με τον καθηγούμενο.

Σήμερα λειτουργεί ως γυναικεία μοναστική κοινότητα.

Βιβλιογραφία: Μαμαλούκος Στ., Ο πυλώνας της Μονής του Αγίου Ιωάννου του Κυνηγού στον Υμηττό, Αρμός, Τιμητικός Τόμος στον καθηγητή Ν.Κ. Μουτσόπουλο, Β', Θεσσαλονίκη 1990, σ. 1107-1119, Μπούρας Χαρ., Η ελλαδική ναοδομία κατά τον 12ο αι., Αθήνα 2002, σ. 198-201, Στρυγόφσκυς Ι., Η Μονή του Κυνηγού των Φιλοσόφων, Δελτίο Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας 3 (1890-91), 117-128, Megaw A.H.S., The Chronology of some Middle-Byzantine Churches, B.S.A. 32, 1931-32, p. 90-130, plan 27-31.

Εικόνα 174: Η πύλη του Αγίου Ιωάννη

Τριάδα, Αγία, Παιανία

Περιοχή: Παιανία

Τύπος: Μονόκλητη Βασιλική

Χρονολογία: 12ος αι.

Περιγραφή:

Σ' ένα μικρό λόφο στην Παιανία, ανάμεσα στον οικισμό και τον Υμηττό, περίπου ένα χιλιόμετρο δυτικά του χωριού βρίσκεται ο μικρός, μονόχωρος καμαροσκέπαστος ναός της Αγίας Τριάδας. Χρονολογείται στον 12ο αιώνα. Η εκκλησία είναι σήμερα ασβεστωμένη και αλλοιωμένη. Στο ημισφαίριο του τρούλου με δυσκολία διακρίνεται η μορφή του Παντοκράτορα με

Εικόνα 175: Η Αγία Τριάδα

φωτοστέφανο, στον ίδιο τύπο με εκείνο του Αγίου Νικολάου Χαλιδούς, με τον οποίο πρέπει να είναι και σύγχρονος. Το στοιχείο αυτό είναι δηλωτικό για την ύπαρξη καλλιτεχνικού εργαστηρίου στην απομακρυσμένη αυτή βυζαντινή επαρχία.

Δεν τεκμηριώνεται επιστημονικά αναφορά του ναού στις μεσαιωνικές ιστορικές πηγές. Βιβλιογραφία: Γκίνη -Τσοφοπούλου Ελένη, Νεότερα από τη συντήρηση των βυζαντινών μνημείων στα Μεσόγεια, Πρακτικά της Γ΄ Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ Αττικής, Καλύβια 1988, σ.432-446, Μπούρας Χαρ. - Καλογεροπούλου Αθηνά -Ανδρεάδη Ρένα, Εκκλησίες της Αττικής, Αθήνα 1969, σ. 238-239, Bouras Ch.-Kaloyeorouliou A.-Andreadi R., Churches of Attica, Athens 1970, p.238, plan XXVII, illustration 231-233.

Εικόνα 176

Εικόνες 175 & 176: Ναός Αγ. Τριάδας, νότια όψη. (Φωτογραφία: Χρ. Κοντογεωργοπούλου)

Νικόλαος, Άγιος, Χαλιδού- Παιανία

Περιοχή: Παιανία (θέση Χαλιδού)

Τύπος: Μονόχωρος σταυροειδής

Χρονολογία: 12ος αι.

Περιγραφή:

Ο ναός βρίσκεται στην Παιανία, νοτιοδυτικά του χωριού, στη θέση Χαλιδού.

Είναι μονόχωρος σταυροειδής με τρούλο και διατηρεί τοιχογραφίες τριών διαφορετικών εποχών. Αρχικά είχε χρονολογηθεί στους χρόνους της τουρκοκρατίας, λόγω των μικρών ανοιγμάτων και άλλων αρχιτεκτονικών στοιχείων. Όταν όμως οι τοιχογραφίες του τρούλου χρονολογήθηκαν στην εποχή των Κομνηνών, τότε και αναχρονολογήθηκε. Ωστόσο, επειδή στην επανεξέταση δεν φάνηκε να έχει στοιχεία χαρακτηριστικά της κομνηνικής εποχής, τίποτε δεν αποκλείει το να χτίστηκε αρκετά ή πολύ πριν την τοιχογράφησή του. Αν ωστόσο-κατά τον καθηγητή Μπούρα- είναι σύγχρονος με τις τοιχογραφίες του, τότε βρισκόμαστε για ακόμα μια φορά μπροστά σ' ένα κτίσμα χωρίς φιλόδοξες αρχιτεκτονικές προθέσεις, μακριά από τα ρεύματα της εποχής του.

Στην κορυφή του ψηλού τρούλου δεσπόζει ο Παντοκράτορας μέσα σε κύκλο, με ένσταυρο φωτοστέφανο και αυστηρό ύφος, να ευλογεί. Ο τύπος αυτός απαντά σε πολλούς μεσοβυζαντινούς τρούλους. Τον Παντοκράτορα περιβάλλουν η Παναγία σε μετάλλιο, η Ετοιμασία του θρόνου και αγγελικά τάγματα, τα οποία

Εικόνα 177: Άγιος Νικόλαος Χαλιδούς, Δυτική Άποψη. Στη νοτιοδυτική πλευρά διακρίνεται το προσαρτημένο, μεταγενέστερο παρεκκλήσιο του Αγίου Σάββα (Φωτογραφία: Νίκος Κοκκινάκης)

<p>παρεμβάλλονται. Η ένταξη της Παναγίας στο εικονογραφικό πρόγραμμα (συμβολική της ενσάρκωσης του Λόγου, η Ετοιμασία (συμβολική της δόξας της Δευτέρας Παρουσίας) αλλά και τα αγγελικά τάγματα (έμφαση του λόγου του Παντοκράτορα ως κυρίαρχου του Σύμπαντος), συμφωνούν απόλυτα με την παράδοση της εικονογραφικής παράδοσης κατά τον 12ο αιώνα που είναι η απότιση φόρου τιμής στον κυρίαρχο του σύμπαντος. Η αείμνηστη Ντούλα Μουρίκη χρονολόγησε τις τοιχογραφίες της Χαλιδούς στο τελευταίο τέταρτο του 12ου αιώνα. Η δε τεχνοτροπία του τρούλου, τις εντάσσει στη μνημειακή τάση της υστεροκομνήνειας ζωγραφικής. Διατηρούνται σε όχι καλή κατάσταση και κάπως αποσπασματικά. Παρ' όλα αυτά, παρέχουν πολύτιμη μαρτυρία για την καλλιτεχνική παραγωγή σ' αυτή την απομακρυσμένη επαρχία του τέλους του 12ου αιώνα, και για τον λόγο αυτόν αποκτούν ιδιαίτερη αξία.</p> <p>Βιβλιογραφία: Γκίνη-Τσοφοπούλου Ε., Νεώτερα από τη συντήρηση βυζαντινών μνημείων στα Μεσόγεια, Γ' Επιστημονική Συνάντηση Νοτιοανατολικής Αττικής, Καλύβια 1987 (έκδ. 1988), σ. 432-436, Μπούρας Χ.-Μπούρα Λ., Η Ελλαδική Ναοδομία κατά τον 12ο αιώνα, Αθήνα 2001, σ. 318-319, της ίδιας, Αρχαιολογικό Δελτίο 45 (1990) Β', σ. 88, Bouras C.-Andreadi R.-Kaloyeropoulou A.m, Churches of Attica, Athens 1970, p.233, plan XXII, illustration 194-203.</p>	
<p>Χριστού, Κάστρο, Κορωπί</p> <p>Περιοχή: Φιλιάτι – Κορωπί</p> <p>Τύπος: Πύργοι – Οχύρωση</p> <p>Χρονολογία: φάσεις</p> <p>Περιγραφή: Ύψωμα του Υμηττού (μεταξύ του κυρίως σώματος του Υμηττού και του Μαυροβουνίου), 3 περίπου χιλιόμετρα βορειοδυτικά του Κορωπιού - θέση Φιλιάτι, όπου ο αρχαίος δήμος Σφηττού). Τα λείψανα της οχύρωσης, κυρίως τμήματα από τα εξωτερικά τείχη του κάστρου ανάμεσα στην πυκνή βλάστηση, κυκλώνουν το λόφο, στον οποίο μπορεί να φτάσει κάποιος από τη Μονή Βηθλεέμ (Γεννήσεως του Χριστού). Πριν οικοδομηθεί η νέα αυτή Μονή, στη θέση της υπήρχε μεταβυζαντινό ναύδριο, γνωστό με το όνομα Χριστός, απ' όπου θα</p>	 <p>Εικόνα 178</p>

προήλθε και η ονομασία του υψώματος, όπως εξάλλου και η ονομασία της σημερινής Μονής που είναι αφιερωμένη στη Γέννηση του Χριστού (Βηθλεέμ). Έτσι, η οχύρωση έμεινε γνωστή ως το Κάστρο του Χριστού. Πρόκειται για μια οχυρή θέση, που ελέγχει το πέρασμα μεταξύ Υμηττού και Μαυροβουνίου. Το στενό αυτό είχε μονοπάτι απ' όπου, μέσω του Υμηττού οδηγούσε προς Αθήνα και αντίστροφα, προς Μεσόγεια.

Η θέση Χριστός σημειώνεται και στον χάρτη των Curtius-Kaupert (19ος αι.).

Η οχύρωση έγινε κατά την αρχαία εποχή, αλλά με οικοδομικές φάσεις τόσο στους παλαιοχριστιανικούς χρόνους, όσο και κατά τους χρόνους της φραγκοκρατίας.

Ερείπια από δύο πύργους (Φιλιάτι και Φουβάγια -14ος-15ος αι.), ενισχύουν την άποψη της σημαντικότητας της περιοχής κατά τον μεσαίωνα.

Η σημερινή εικόνα των τμημάτων του τείχους που σώζονται, λόγω της αποσάθρωσης του οικοδομικού υλικού, δίνει περισσότερο την εντύπωση ξερολιθιάς.

Βασιλάτος Ν., Κάστρα και Οχυρώσεις της Αττικής, Αθήνα 1995, Γκίνη-Τσοφοπούλου Ε., Τα Μεσόγεια από την επικράτηση του χριστιανισμού έως την οθωμανική κατάκτηση, ΜΕΣΟΓΕΙΑ, Αθήνα 2001, σ. 184, Curtius-Kaupert, Karten von Attica, Berlin 1885-1891, Karte IV, Text II 32, Koder J.- Hild F., Hellas und Thessalia, Tabula Imperii Byzantini I, Wien 1976, p. 99, 185.

Εικόνα 179: Άποψη από την ακρόπολη του κάστρου της ορεινής διάβασης που οδηγούσε δια του Υμηττού προς Αθήνα και προς Μεσόγεια. (Φωτογραφία Ι. Λιάκουρα)

Παρασκευή, Αγία, Παιανία

Περιοχή: Παιανία

Τύπος: Ξυλόστεγη βασιλική

Χρονολογία: Φάση παλαιοχριστιανικών χρόνων

Περιγραφή:

Βρίσκεται στο κέντρο του χωριού, στη θέση παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Είναι όμως περίεργο ότι τα μέλη του ναού αυτού έχουν σχεδόν ολοκληρωτικά εξαφανισθεί.

Ο σημερινός ναός είναι ξυλόστεγη βασιλική των χρόνων της τουρκοκρατίας.

Εξωτερικά, σχεδόν ολόκληρος είναι ασβεστόχριστος.

Πρόκειται για έναν δισυπόστατο ναό. Η άλλη υπόσταση είναι αφιερωμένη στον Άγιο Χαράλαμπο, στη βόρεια πλευρά του ναού.

Τα ελάχιστα ίχνη τοιχογραφιών που σώζονται, έχουν ενδιαφέρον, όχι τόσο για την τέχνη τους όσο για την προσήλωση του καλλιτέχνη στα παλαιά εικονογραφικά πρότυπα. Στον ανατολικό τοίχο του νάρθηκα διατηρείται ένα μικρό τμήμα με την παράσταση των Σαράντα Μαρτύρων, το πιο σημαντικό ίσως στην εκκλησία, γιατί φαίνεται ότι ο καλλιτέχνης είναι πιστός σε ένα πολύ καλό παλαιολόγιο πρότυπο.

Η παλαιοχριστιανική φάση του ναού φαίνεται ότι-μαζί με έναν σημαντικό αριθμό καταλοίπων- εντάσσεται στα πλαίσια άνθησης παλαιοχριστιανικών οικισμών στην περιοχή.

Βιβλιογραφία: Μπούρας Χαρ.-Ανδρεάδη Ρ.-Καλογεροπούλου Α., Εκκλησίες της Αττικής, Αθήνα 1969, Bouras Ch.-Andreadi R.-Kaloyeropoulou A., Churches of Attica, Athens 1970.

Εικόνα 180: Η Αγία Παρασκευή Παιανίας

Γεώργιος, Άγιος (Σκληπιός) στον Καρελά

Περιοχή: Καρελάς Παιανίας

Τύπος: Μονόχωρος τρουλαίος ναός

Χρονολογία: φάση 10ου αι.

Περιγραφή:

Νοτιοανατολικά του χωριού της Παιανίας, στην περιοχή του Καρελά, λίγα μόλις μέτρα από τη λεωφόρο Λαυρίου, βρίσκεται ο ναός του Αγίου Γεωργίου, επωνομαζόμενου και Σκληπιού (προφανώς από το όνομα Ασκληπιός).

Ο ναός, στη σημερινή του μορφή, ανάγεται στους μεταβυζαντινούς χρόνους, ωστόσο διατηρεί φάση πολύ παλαιότερη, του 10ου αιώνα. Τούτο γίνεται εύκολα αντιληπτό ακόμα και από τον περιβάλλοντα χώρο του ναού, όπου και μπορεί να παρατηρήσει κάποιος τα σρόλια που υπάρχουν, όπως μαρμάρινες πλάκες, κομμάτια από κίονες και γενικά άφθονο οικοδομικό υλικό. Επιπλέον, το γεγονός ότι στην τοιχοδομία του ναού διακρίνονται αρχαία μέλη εντοιχισμένα, και σε συνδυασμό με τα παραπάνω, εύκολα καταλαβαίνει κάποιος ότι το μνημείο αλλά και η τοποθεσία έχουν πολύ πλούσιο παρελθόν. Ακόμα και η ονομασία Σκληπιός (Ασκληπιός) φαίνεται να σχετίζεται με τη διαδοχή των λατρειών κατά το πέρασμα από την εθνική στη χριστιανική θρησκεία.

Ο ναός είναι μονόχωρος, με έναν τρούλο ιδιαίτερο, χαμηλό και κυλινδρικό.

Στο εσωτερικό, οι τοιχογραφίες έχουν πολύ περιορισμένο ενδιαφέρον και δε μπορούν να χρονολογηθούν πριν από το 19ο αιώνα.

Μπούρας Χ.-Καλογεροπούλου Α.-Ανδρεάδη Ρ., Εκκλησίες της Αττικής, Αθήνα 1969, σ. 239-240, Bouras Ch.-Kaloyeropoulou A.- Andreadi R., Churches of Attica, Athens 1970, σ. 239-240, plan XXVIII, illustration 234-236.

Εικόνα 181

Εικόνα 182

Εικόνες 181 & 182: Ο Άγιος Γεώργιος

Παναγία, Μεσοσπορίτισσα, Εννέα Πύργοι Καλυβίων

Περιοχή: θέση Εννέα Πύργοι, Καλύβια
Θορικού
Τύπος: Μονόκλιτη Βασιλική

Χρονολογία: Τέλη 12ου αιώνα

Περιγραφή:

Σε απόσταση ενός χιλιομέτρου δυτικά των Καλυβίων, στην περιοχή που είναι γνωστή με την ονομασία Εννέα Πύργοι, και πολύ κοντά στον επίσης βυζαντινό ναό του Αγίου Πέτρου, βρίσκεται ο κομψός ναός της Παναγίας Μεσοσπορίτισσας ή τα Εισόδια (αφού ο ναός εορτάζει την ημέρα των Εισοδίων της Θεοτόκου, στις 21 Νοεμβρίου, εξ ου και η ονομασία Μεσοσπορίτισσα που αποδίδεται στην Παναγία ως προστάτιδας της σποράς που γίνεται αυτόν το μήνα).

Ο ναός είναι μονόκλιτη βασιλική, στην οποία, μεταγενέστερα, προστέθηκε καμαροσκέπαστος νάρθηκας και παρεκκλήσιο στη δυτική και βόρεια πλευρά αντίστοιχα. Ο Ορλάνδος τη χρονολόγησε στον 11ο ή 12ο αιώνα. Ο καθηγητής Μπούρας την τοποθετεί στα τέλη του 12ου αιώνα. Ο τρούλος του ναού είναι αθηναϊκός και η τοιχοδομία του συνδυάζει την απλή αργολιθοδομή με την καλή πλινθοπερίκλειστη τεχνική στην κόγχη του Ιερού και του τρούλου (φωτό). Η είσοδος του ναού είναι χαμηλή κι έχει υπέρθυρο πλίνθινο τοξωτό προσκυνητάρι που απαντά και σε αρκετούς άλλους αττικούς ναούς, όπως στον γειτονικό-και κάπως νεότερο- Άγιο Πέτρο αλλά και στο παρεκκλήσι του Αγίου Νικολάου στη Σπηλιά Πεντέλης κ.ά. Στα προσκυνητάρια αυτά εΐθισται να εικονίζεται ο τιμώμενος άγιος. Στην περίπτωση της Μεσοσπορίτισσας όμως, η τοιχογράφηση έχει καταστραφεί. Δε διασώζεται ο ζωγραφικός διάκοσμος.

Οι τοιχογραφίες του κυρίως ναού είναι νεώτερες και ιδιαίτερα κακότεχνες. Έγιναν στις αρχές του 20ου αιώνα από κάποιον ζωγράφο Λυμπέριο, σύμφωνα με επιγραφές στο κτιστό τέμπλο, και πιθανότατα έχουν επικαλύψει παλαιότερο στρώμα τοιχογραφιών. Ελάχιστες τοιχογραφίες που έχουν σωθεί στο παρεκκλήσιο είναι αρκετά ενδιαφέρουσες και μπορούν να χρονολογηθούν στα μέσα του 18ου αιώνα. Οι νεώτερες αυτές τοιχογραφίες του παρεκκλησίου, όπως η Παναγία και ο Χριστός στο κτιστό τέμπλο,

Εικόνα 183: Παναγία Μεσοσπορίτισσα στους Εννέα Πύργους. Αποψη από βορειοανατολικά. Διακρίνεται ο αθηναϊκός τρούλος και μέρος του καλού πλινθοπερίκλειστου συστήματος τοιχοποιίας του, όπως και στην κόγχη του Ιερού. (Φωτογραφία: Ν. Κοκκινάκης)

<p>οι απόστολοι Πέτρος και Παύλος στο βόρειο και νότιο τοίχο αντίστοιχα, το διακοσμητικό με τους άνθινους κύκλους στο εσωράχιο της Ωραίας Πύλης καθώς και ο Άγιος Αθανάσιος στο εσωράχιο του τόξου της βόρειας κεραίας του κυρίως ναού, είναι αρκετά ενδιαφέρουσες. Δυστυχώς, η επιγραφή που σώζεται στο τέμπλο και θα μπορούσε να μας δώσει την ακριβή χρονολόγηση είναι σχεδόν ολοκληρωτικά φθαρμένη. Δεν υπάρχουν μαρτυρίες για το ναό στις ιστορικές πηγές.</p> <p>Ο ναός διατηρείται σε άριστη κατάσταση και σε ωραίο περιβάλλοντα χώρο.</p> <p>ENNEA ΠΥΡΓΟΙ: Κοινή ονομασία της περιοχής που βρίσκεται 2 περίπου χιλιόμετρα δυτικά των Καλυβίων, στη θέση μεσαιωνικού οικισμού. Αποτελεί σημαντικό πυρήνα βυζαντινών μνημείων, ιστάμενων και ερειπωμένων. Όσον αφορά στα ιστάμενα μνημεία, εκτός του προαναφερθέντος ναού της Παναγίας Μεσοσπορίτισσας, σε πολύ κοντινή απόσταση, βρίσκεται και ο κάπως νεώτερος ναός του Αγίου Πέτρου.</p> <p>Βιβλιογραφία: Γκίνη-Τσοφοπούλου Ελένη, Βυζαντινές εκκλησίες στην περιοχή των Καλυβίων, Πρακτικά Α΄ Επιστημονικής Συνάντησης Νοτιοανατολικής Αττικής, Καλύβια Αττικής 1984, σ. 196-197, Κοντογεωργοπούλου Χρύσα, "Ως εις άλλο Σινά την επί του Πανικού Όρους ακρώρειαν": ΠΑΝΕΙΟΝ - ΥΜΗΤΤΟΣ, δυο ιερά βουνά της Αττικής, Εώα και Εσπέρια 6 (2004-2006) 262-263, Μπούρας Χαράλαμπος – Μπούρα Λ., Η Ελλαδική ναοδομία κατά τον 12ο αιώνα, Αθήνα 2002, σ. 169-171, Ορλάνδος Αν., Ναοί των Καλυβίων Κουβαρά, Αθηνά ΛΕ΄(1923) 176-181, εικ. 9-11, Koder J.-Hild F., Hellas und Thessalia, Tabula Imperii Byzantini I, Wien 1976, p.195.</p>	
<p>Λουκάς, Άγιος, Λαμπρικά Κορωπίου</p> <p>Περιοχή: Κορωπί</p> <p>Τύπος: Σταυρεπίστεγος</p> <p>Χρονολογία: 12ος αι.</p> <p>Περιγραφή: Ο ναός βρίσκεται στο δρόμο που οδηγεί από το Κορωπί στη Βάρη, σε απόσταση οκτώ χιλιομέτρων περίπου από το Κορωπί, στην τοποθεσία που είναι από τους</p>	 <p>Εικόνα 184</p>

μεσαιωνικούς χρόνους γνωστή με το όνομα Λαμπρικά.

Στη σημερινή του μορφή, πρόκειται για έναν μονόχωρο σταυρεπίστεγο ναό, η ίδρυση του οποίου-κατά τον καθηγητή Μπούρα- ανάγεται στον 12ο αιώνα. Σύμφωνα πάντα με τον Χαρ. Μπούρα, η σημερινή μορφή του ναού δεν φαίνεται να είναι και τόσο παλιά. Προφανώς πρόκειται για το αποτέλεσμα της μετασκευής του αρχικού κτίσματος, του οποίου μόνο μερικά τμήματα διατηρούνται σήμερα. Τα μορφολογικά στοιχεία που έχουν σωθεί από τον αρχικό ναό βρίσκονται στον καμαροσκεπή και υπερυψωμένο νάρθηκα στα δυτικά. Τα στοιχεία αυτά είναι: η πλινθοπερίκλειστη τοιχοποιία, τα οδοντωτά γείσα καθώς και τα μεγάλα πεταλόμορφα τόξα των ανοιγμάτων στις τρεις πλευρές.

Οι τοιχογραφίες που έχουν διατηρηθεί στο εσωτερικό του ναού είναι αξιόλογες και ανήκουν σε τρεις διαφορετικές φάσεις, μεταβυζαντινές έως και νεώτερες.

Μετά τις τελευταίες εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης από την 1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, αποκαλύφθηκαν σπαράγματα από την αρχική διακόσμηση, πιθανότατα του 13ου αιώνα.

Στο ναό έχουν εντοιχισθεί πολλά αρχαία μέλη.

Δε θα πρέπει να υπήρχε γλυπτός διάκοσμος στο αρχικό μνημείο, όπως τεκμαίρεται από την απουσία γλυπτών από τη μεσοβυζαντινή εποχή.

Ο ναός αποτελούσε το καθολικό μιας Μονής της Εκκλησίας των Αθηνών, η οποία προφανώς ταυτίζεται με τη Μονή που αναφέρεται σε πράξη του πάπα Ιννοκεντίου του Δ', στα 1209, εποχή κατά την οποία η Αττική βρισκόταν υπό την κυριαρχία της γαλλικής δυναστείας των De la Roche. Αυτό είναι και το μοναδικό ιστορικό στοιχείο που υπάρχει μέχρι σήμερα για το ναό αυτό.

Σε μικρή απόσταση δυτικά του ναού βρίσκεται το γυναικείο μοναστήρι της Αγίας Τριάδας, το καθολικό της οποίας αποτελείται από ένα σύμπλεγμα τεσσάρων ναυδρίων κατάγραφων από μεταβυζαντινές τοιχογραφίες, ενώ όλη η περιοχή είναι πράγματι κατάσπαρτη από λείψανα κτισμάτων διαφόρων εποχών. Το σύμπλεγμα μεταβυζαντινών μνημείων, εκτός των τεσσάρων ναυδρίων που προαναφέρθηκαν, αποτελούν οι μεταβυζαντινοί ναΐσκοι των Αγ. Κωνσταντίνου και Ιωάννη του Προδρόμου, καθώς και η μεταβυζαντινή φάση του Αγίου Λουκά. Επίσης, βυζαντινό μνημείο της περιοχής του Αγίου Λουκά αποτελεί και ο

Εικόνα 185

Εικόνες 184 & 185: Ο Άγιος Λουκάς

<p>ερειπωμένος ναός του Αγίου Κοσμά. Λαμπρικά: Ονομασία της περιοχής που εκτείνεται νότια του Κορωπιού και η οποία περιλαμβάνει σημαντικά βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία. Πολλοί μελετητές που στηρίχθηκαν σε φιλολογικές μαρτυρίες, επιγραφικό υλικό και λείψανα μελών που εντοπίστηκαν στην περιοχή, αναφέρουν ότι εδώ απλωνόταν ο αρχαίος δήμος των Καθ' Ὑπερθεν Λαμππρών. Η επιβίωση του παλαιού αυτού ονόματος φαίνεται να επιβιώνει και στη σημερινή ονομασία Λαμπρικά. Στα μεσαιωνικά χρόνια θα πρέπει να υπήρχε εδώ ανθηρός μεσαιωνικός οικισμός. Η ύπαρξη και μεταβυζαντινών λειψάνων επιβεβαιώνεται τόσο από μαρτυρίες περιηγητών του 17ου αιώνα, όσο και από τα ίδια τα κατάλοιπα της ανθρώπινης δραστηριότητας που είναι και σήμερα ορατά σε μεγάλη έκταση στην περιοχή: φρέατα, σιροί, ημιερειπωμένα λιθόκτιστα κτίσματα, όστρακα άβαφων κυρίως αγγείων, αλλά και διάσπαρτο οικοδομικό υλικό από διαλυμένα κτίσματα, που σε πολλές περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε για ξερολιθιές Βιβλιογραφία: Γκίνη-Τσοφοπούλου Ελένη, Αρχαιολογικό Δελτίο 45 (1990) Β1 Χρονικά, σ. 87, Της ίδιας, Διαδρομές σε Βυζαντινά Μνημεία των Μεσογείων, (έκδ. Υπ. Πολιτισμού-1ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων), Αθήνα 2006, Μπούρας Χαρ.-Μπούρα Λ., Η Ελλαδική ναοδομία κατά τον 12ο αιώνα, Αθήνα 2002, σ. 203, Koder J.-Hild F., Hellas und Thessalia, Taboula Imperii Byzantini I, 1976, p. 193.</p>	
<p>Παναγία Χελωνού Περιοχή : Δήμος Αθηναίων Τύπος : Μονόκλιτος ναός</p>	
<p>Εκκλησία Αγίου Ιωάννου Πρόδρομου Περιοχή : Δήμος Καισαριανής Τύπος : Μονόκλιτος ναός Περιγραφή: Η μονή του Αγίου Ιωάννου του Πρόδρομου βρίσκεται σε εξαιρετική τοποθεσία λίγο έξω από τη σημερινή κατοικημένη περιοχή της Καισαριανής σε ύψος 300 περίπου μέτρων. Είναι αφιερωμένη στην αποτομή της κεφαλής του Αγίου Ιωάννου του Πρόδρομου. Σύμφωνα με τις ελάχιστες υπάρχουσες μαρτυρίες, η μονή πρέπει να</p>	 <p>Εικόνα 186: Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννου</p>

<p>ιδρύθηκε τον 11ο αι. και ύστερα, όπως και τα υπόλοιπα μοναστήρια του Υμηττού. Ο δε αρχιτεκτονικός της ρυθμός παρακολουθεί αυτόν των υπόλοιπων μοναστηριών. Η μονή του Αγίου Ιωάννου του Πρόδρομου λειτουργεί και σήμερα ως γυναικεία μοναστική κοινότητα. Οι παρεμβάσεις που έχουν γίνει στη μονή από τη δεκαετία του 1950 και ύστερα ευπρέπισαν μεν τη μονή, αλλά, καθιστούν δυσδιάκριτη την ιστορία του.</p>	
<p>Εκκλησία Αγίου Γεωργίου Κουταλά</p> <p>Περιοχή : Δήμος Βύρωνα, ανατολικά της συνοικίας Βύρωνα</p> <p>Τύπος : Μονόκλιτος ναός</p> <p>Περιγραφή: Η μονή του Αγίου Γεωργίου (κοντά στο Δημοτικό Νεκροταφείο Βύρωνα) αναφέρεται ως μετόχιο της μονής Καισαριανής και, προφανώς, ιδρύθηκε αργότερα από τη μονή αυτή. Η ονομασία της, σύμφωνα με τη μυθολογία, προέρχεται από τους άθλους του Ηρακλή. Συγκεκριμένα, ένας από τους άθλους ήταν και η εξολόθρευση του λιονταριού που ζούσε στις βουνοκορφές του Κιθαιρώνα. Σύμφωνα με τον μύθο, ο Ηρακλής φόνευσε το λιοντάρι του Κιθαιρώνα με ένα πελώριο ρόπαλο από γερό ξύλο, που λεγόταν κουτάλι και το οποίο μετέφερε στην περιοχή, που έλαβε και το όνομα Κουταλά. Ο ιστορικός Κ. Ορλανδός αναφέρει ότι το κανονικό όνομα είναι Κουταλάς και προέρχεται από τη γνωστή οικογένεια των Κουταλάδων. Παρά το γεγονός ότι οι πληροφορίες για τη μονή αυτή είναι ελάχιστες, φαίνεται ότι από την αρχαιότητα λειτουργούσε ως χώρος θρησκευτικής λατρείας.</p>	 <p>Εικόνα 187: Η εκκλησία Αγίου Γεωργίου Κουταλά</p>
<p>Εκκλησία Αγίου Στυλιανού</p> <p>Περιοχή : Δήμος Βύρωνα, νοτιο-ανατολικά της συνοικίας Βύρωνα</p> <p>Τύπος : Τετρακίονιος σταυρεπίστεγος ναός</p>	<p>Εκκλησία Αγίου Δημητρίου (Παλαιό Νεκροταφείο)</p> <p>Περιοχή : Παιανία, νότιο άκρο της Παιανίας</p> <p>Τύπος : Μονόκλιτος ναός σε σχήμα σταυρού με τρούλο</p>

<p>Εκκλησία Προφήτη Ηλία</p> <p>Περιοχή :Δήμος Κρωπίας, πάνω σε λόφο νότια της Παιανίας</p> <p>Τύπος : Μικρός μονόκλιτος ναός</p> <p>Περιγραφή: Τη θέση του ιερού του Υμηττού όπου υπήρχαν οι βωμοί του ομβρίου Διός και του Απόλλωνος Προοπίου ίσως και το άγαλμα του Υμηττίου Διός προσπάθησε να εξακριβώσει ο έφορος Ν.Κοτζιάς με ανασκαφή κοντά σε ένα εκκλησάκι του προφήτη Ηλία, για το οποίο από τον περασμένο αιώνα υπήρχε η γνώμη πως κατέχει τη θέση του ιερού. Το ορεινό ξωκλήσι βρίσκεται σε απόσταση δύο ωρών δυτικά του χωριού Κορωπί, σε μια κοιλάδα κοντά στην κορυφή που σημειώνεται στους κοινούς χάρτες ως «προφήτης Ηλίας», με υψόμετρο 659 μέτρων, κοντά στο ορεινό πέρασμα προς τη Γλυφάδα, από την οποία ο Κοτζιάς δίνει την ίδια απόσταση (2 ώρες ορεινής πεζοπορίας). Η έρευνα έδειξε πως το εκκλησάκι του προφήτη Ηλία είναι κτισμένο στη θέση μίας μεγαλύτερης, ίσως παλαιοχριστιανικής εκκλησίας, και η παλαιότερη αυτή εκκλησία στη θέση αρχαίου ευτελούς αμφιπρόστυλου ναού διαστάσεων 14,8.8,2 μέτρων, με κίονες ύψους 2 μέτρων οι οποίοι είχαν την επιφάνειά τους οκτάπλευρη, χωρίς ραβδώσεις. Όλο το οικοδομικό υλικό είχε λατομηθεί επί τόπου.</p>	 <p>Εικόνα 188: Ο Προφήτης Ηλίας</p>
<p>Εκκλησία Αγίου Ιωάννου</p> <p>Περιοχή : Δήμος Κρωπίας, Λαμπρικά, ΝΔ του χωριού Κορωπί</p> <p>Τύπος : Μονόκλιτος ναός</p>	<p>Εκκλησία Ευαγγελιστού Λουκά</p> <p>Περιοχή : Δήμος Κρωπίας, Λαμπρικά, ΝΔ του χωριού Κορωπί</p> <p>Τύπος : Μονόκλιτος σταυρεπίστεγος ναός</p>
<p>Εκκλησία Αγίου Κωνσταντίνου</p> <p>Περιοχή : Δήμος Κρωπίας, Λαμπρικά , ΝΔ του χωριού Κορωπί</p> <p>Τύπος : Μονόκλιτος ξυλόστεγος ναός</p>	

Αρχαίοι Δήμοι

Στον Δήμο Κρωπίας, Δυτικά του οικισμού, εντοπίζεται ο Αρχαίος δήμος Σφήττος της Ακαμαντίδος φυλής. Θεωρείται μεγάλος δήμος. Η θέση του έχει εντοπιστεί με βεβαιότητα, ενώ το κέντρο του τοποθετείται κοντά στην εκκλησία Χριστός.

Στο Δήμο Κρωπίας, κοντά στα Λαμπρικά εντοπίζεται Αρχαίος δήμος Λάμπτραι της Ερεχθίδος φυλής. Θεωρείται ένας πολύ μεγάλος δήμος της Αττικής. Υπάρχουν ενδείξεις ζωής από των προϊστορικών χρόνων μέχρι των μεσαιωνικών χρόνων. Αποτελείτο από δύο κέντρα: Λάμπτραι Παραλία και Λάμπτραι Καθύπερθεν. Και τα δύο κέντρα έχουν εντοπιστεί με βεβαιότητα, η μεν Λ. Παραλία στη θέση Κίτσι, η δε Λ. Καθύπερθεν στο μεσαιωνικό χωριό Λαμπρικά.

3.1.5 Ανθρώπινες Δραστηριότητες

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο χώρο του ορεινού όγκου μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες:

3.1.5.1 Δίκτυα υποδομής

Οδικό Δίκτυο

Πρωτεύον Δίκτυο

Στο Δυτική Πλευρά του Υμηττού, το πρωτεύον υπερτοπικό δίκτυο αποτελείται από τμήμα της Αττικής οδού και τη Δυτική Περιφερειακή Λεωφόρος Υμηττού (ΔΠΛΥ). Επιτυγχάνεται έτσι η ταχεία σύνδεση όλων των Ανατολικών και Βορειανατολικών Προαστίων (Ζωγράφου, Ιλίσια, Βύρωνας, Καισαριανή, Παπάγου, Χολαργός, Αγ. Παρασκευή) και των Νοτιανατολικών Προαστίων (Ηλιούπολη, Αργυρούπολη, Ελληνικό) με το Αεροδρόμιο και την Εθνική Οδό Αθηνών Λαμίας. Στο μεγαλύτερο μήκος της Περιφερειακής Υμηττού υπάρχουν τρεις (3) λωρίδες ανά κατεύθυνση, ενώ υπάρχει συχνή εναλλαγή μεταξύ ανοικτών και κλειστών τμημάτων (σήραγγες) ώστε να μειωθούν οι επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Στη ΔΠΛΥ διανοίχτηκαν συνολικά 28 σήραγγες και cut & cover με συνολικό μήκος 7,5 χλμ., ενώ κατασκευάστηκαν ειδικά ηχοπετάσματα προστασίας σε μήκος 2.000 μέτρων. Η λειτουργία της έχει ανακουφίσει σε μεγάλο βαθμό τη Μεσογείων, αλλά έχει επιβαρύνει το τοπικό δίκτυο στους Δήμους Παπάγου, Χολαργού και Αγίας Παρασκευής, καθώς και στην περιφερειακή λεωφόρο Καρέα.

Δευτερεύον Δίκτυο

Κάποιοι από τους σημερινούς ασφαλτοστρωμένους δρόμους είχαν διανοιχτεί ως δασικοί. Λόγοι προσβασιμότητας σε συγκεκριμένα σημεία, αλλά και η ανάγκη για συντήρηση, τους έχουν μετατρέψει πλέον σε βασικούς οδικούς άξονες. Τέτοιος είναι ο δρόμος που συνδέει την Αγία Παρασκευή (στο ύψος του Αγ. Ιωάννη του Κυνηγού) με το Νεκροταφείο Παπάγου - Χολαργού, τον Καρέα, τα Αστυνομικά και την Αργυρούπολη. Ασφαλτοστρωμένοι επίσης είναι οι οδικοί άξονες Καισαριανή- Μονή Καισαριανής- Καλοπούλα- Μονή Αστερίου- Κεραίες ΟΤΕ- Ραντάρ Αεροπορίας και Πανόραμα- Νεκροταφείο Βούλας- Κεραίες Αεροπορίας (Βούλας).

Επίσης δρόμοι έχουν διανοιχτεί στο νότιο και νοτιοανατολικό τμήμα του ορεινού όγκου, λόγω των οικιστικών επεκτάσεων αλλά και των διάσπαρτων και ποικίλων λειτουργιών που εγκαταστάθηκαν (παρανόμως) εκεί.

Δασικοί Δρόμοι-Μονοπάτια

Ο ορεινός όγκος του Υμηττού έχει ένα πυκνό δίκτυο δασικών δρόμων, το συνολικό μήκος του οποίου ανέρχεται στα 150 χλμ. Οι δρόμοι αυτοί διανοίχτηκαν από τη Δ/ση Αναδασώσεων Αττικής τη δεκαετία 1977-1987, με κύριο σκοπό τη διευκόλυνση των αναδασωτικών εργασιών στα βουνά. Είναι στην συντριπτική τους πλειοψηφία Γ κατηγορίας Δασικοί δρόμοι, δηλ. με στενό οδόστρωμα (4-5 μ.), μεγάλες κατά μήκος κλίσεις και χωρίς τεχνικά έργα. Λόγω έλλειψης έργων συντήρησης και εξαιτίας των διαβρώσεων, έχουν καταστεί αδιάβατοι, πράγμα που δυσχεραίνει το έργο της πυρόσβεσης.

Ταυτόχρονα σε όλο τον όγκο του Υμηττού υφίσταται δίκτυο με μονοπάτια, που οδηγούν στα τοπόμενα και τα σημεία υπερτοπικού ενδιαφέροντος του βουνού (σπήλαια, Μοναστήρια κλπ), με πιο πυκνά αυτά στο Αισθητικό Δάσος της Καισαριανής.

Γραμμές μεταφοράς ρεύματος

Τον δασικό χώρο του Υμηττού διασχίζουν δύο γραμμές μεταφοράς ηλεκτρικού ρεύματος Υψηλής Τάσης (150 kv): Η γραμμή μεταφοράς Παλλήνης - Αργυρούπολης και η γραμμή Λαυρίου - Αργυρούπολης. Η πρώτη υφίσταται εδώ και αρκετές δεκαετίες, η δεύτερη κατασκευάστηκε το 2003.

Δίκτυο Ύδρευσης

Στον Υμηττό δεν υπάρχουν πηγές οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για αρδεύσεις. Από την έναρξη των αναδασωτικών προσπαθειών από την Φιλοδασική Ένωση Αθηνών με το τέλος του Β Παγκόσμιου πολέμου, το θέμα της άρδευσης των δενδρυλλίων αντιμετωπίστηκε με μεταφορά νερού με βυτιοφόρα οχήματα. Κατασκευάστηκαν τρεις δεξαμενές νερού (μία στους Κουταλάδες Καισαριανής και δύο στα Γούπατα- σήμερα εκεί υπάρχει ο δρόμος που οδηγεί σε ΟΤΕ και ραντάρ), οι οποίες γέμιζαν με βυτία και χρησιμοποιούνταν για άρδευση και πυρόσβεση. Στα 1983, η δασική Υπηρεσία προμηθεύτηκε πολυεστερικές δεξαμενές και τις τοποθέτησε κατά μήκος των δασικών δρόμων. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 ο Δ. Αργυρούπολης κατασκεύασε δίκτυο μεταλλικών δεξαμενών συνδεδεμένων με γεώτρηση του Δήμου, προκειμένου να λειτουργήσει ως δίκτυο πυρόσβεσης. Στις μεγάλες πυρκαγιές του 1995, δυστυχώς το δίκτυο αυτό αποδείχτηκε ανεπαρκές.

Έκτοτε, έχουν γίνει κάποια έργα σχετικά με την ανεύρεση νερού στην περιοχή:

Η Φιλοδασική Ένωση Αθηνών κατασκεύασε δύο υδατοδεξαμενές στο Αισθητικό Δάσος Καισαριανής για να καλύψει τις ανάγκες σε νερό άρδευσης και να συμβάλει στην πυρόσβεση.

Ο Δ. Βύρωνα συνέταξε μελέτες επέκτασης του δικτύου αξιοποίησης των υδάτινων πόρων και προχώρησε σε νέες γεωτρήσεις κλπ. ενώ ο Δ. Καισαριανής προχώρησε στην ανόρυξη δύο γεωτρήσεων.

3.1.5.2 Οχλούσες Δραστηριότητες:

Δραστηριότητες οι οποίες αποτελούν συνιστώσες των προβλημάτων του ορεινού όγκου, πηγές ρύπανσης ή πιθανές εστίες πυρκαγιών.

Βιομηχανίες:

Αυτή τη στιγμή στη Β΄ ζώνη του ορεινού όγκου του Υμηττού, πάνω από το Δήμο Υμηττού λειτουργεί λατομείο μαρμάρου της εταιρίας Εργάνη σε χώρο ο οποίος ενοικιάζεται από την Εκκλησία. Η εταιρία Εργάνη παράγει σκυρόδεμα στο συγκεκριμένο λατομείο.

Ενώ νοτίως του Κορωπίου, τμήμα της Βιομηχανικής Περιοχής που καθορίστηκε με το Π.Δ. 84/84 εισχωρεί στην ζώνη Β του Υμηττού. Η εν λόγω περιοχή περιλαμβάνεται με τα όρια αυτά στα σχεδιαγράμματα που συνοδεύουν το ΓΠΣ Κορωπίου και την ΖΟΕ Μεσογείων. Σήμερα το τμήμα αυτό είναι πυκνοδομημένο με βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

Εικόνα 189: Χώρος Λατομείου Εργάνης

Ασβεστοποιίες

Διαλυτήρια

Βενζινάδικο :

Κοντά στο στρατόπεδο Σακέτα λειτουργεί βενζινάδικο για εξυπηρέτηση του στρατοπέδου κάτι που είναι επικίνδυνο σε ένα δασικό περιβάλλον.

Λατομεία:

Η λατομική δραστηριότητα που αναπτύχθηκε στον Υμηττό υπήρξε ιδιαίτερα έντονη κατά τα μεταπολεμικά χρόνια. Το κέντρο λατόμευσης στην περιοχή του ορεινού όγκου από αρχαίων χρόνων, υπήρξε η περιοχή του Καρέα- Ν. Ελβετίας.

Σήμερα η λατομική δραστηριότητα από την πλευρά την ορατή του λεκανοπεδίου έχει σταματήσει το 1976.

Ο Οργανισμός Αθήνας, στα πλαίσια του προγράμματος της αποκατάστασης των ανενεργών λατομείων (Ν. 2742/79 άρθρο 25), προώθησε τις αναπλάσεις σε ορισμένα από αυτά.

Διοικητικά ανήκουν στους δήμους Βάρης, Αργυρούπολης, Βούλας, Βύρωνα, Γλυφάδας, Καισαριανής, Γλ. Νερών, Παιανίας και Κρωπίας.

Τα λατομεία έτσι όπως κατανέμονται από νότο προς βορά, είναι τα εξής:

1. Περιοχής Κρεβατάκια Βάρης
2. Αιξωνή
3. Πρώην «Παπαμιχαήλ και ΣΙΑ»
4. Τερψιθέας Γλυφάδας
5. Πρώην «Βλάχου»
6. Νεκροταφείο Αργυρούπολης
7. Πρώην «Κιούση»
8. Τα λατομεία στο Κακόρεμα Καρέα
9. Τα λατομεία της Νέας Ελβετίας
10. Το λατομείο πρώην «Μαμάη»
11. Το λατομείο πρώην «Καζακόπουλου»
12. Τα λατομεία των Γλυκών Νερών
13. Το λατομείο «Λαμπρικά»

14- 15. Τα ενεργά λατομεία «Κυριακού» και «Τριάς- Εμπορολατομική»

Ο Οργανισμός Αθήνας έχει ολοκληρώσει την αποκατάσταση, στα πλαίσια του σχετικού προγράμματος, για τα λατομεία των Γλ. Νερών, του πρώην Πολύδωρα και στα Λαμπρικά.

Χωματερές:

«Όρια Χολαργού- Αγ. Παρασκευής. Μερικά μέτρα από το Κέντρο Ερευνών «Δημόκριτος», όπου γίνονται επιστημονικά πειράματα με ραδιενεργά υλικά, λειτουργεί παράνομη χωματερή.»

Στρατόπεδα:

Σημαντική έκταση εδάφους του ορεινού όγκου καταλαμβάνονται από στρατιωτικές εγκαταστάσεις.

Στην Α΄ ζώνη και στη κορυφογραμμή Εύζωνος νότια του πάρκου Κεραιών υπάρχει στρατόπεδο έκτασης 210 στρ. στο χώρο του οποίου περιλαμβάνεται και εγκατάσταση ραντάρ.

Στην Αγ. Παρασκευή σε έκταση 340 στρ. χωροθετούνται 2 στρατόπεδα (στρατόπεδο Σπυρούδη και ΣΔΑΜ) βορειοδυτικά των Αμερικανικών κολλεγίων Pierce και Degee.

Νοτιοδυτικά στο Δήμο Παπάγου, εντάσσονται σημαντικές εκτάσεις των παλαιών στρατοπέδων «Γουδή» που έχουν διαμορφωθεί σε Πάρκο Στρατού και Αθλητικό Κέντρο.

Στο Δήμο Βύρωνα υπάρχουν 2 στρατόπεδα του στρατού και της αεροπορίας το Σακέτα 1 και 2, η σχολή Αξιωματικών Νοσηλευτικής, και το εμπορικό κέντρο των αξιωματικών. Η έκταση που καταλαμβάνεται υπολογίζεται στα 262 στρ.

Στο στρατόπεδο Σακέτα, αναστάληκε η κατασκευή 36 κατοικιών συνολικού εμβαδού 2000 τετραγωνικών μέτρων από το Συμβούλιο της Επικρατείας μετά από προσφυγή κατοίκων της περιοχής, αφού απαγορεύεται η κατασκευή κατοικιών εντός της Β΄ ζώνης του Υμηττού. Η οριστική απόφαση του ΣΤΕ έχει προγραμματισθεί στις 24 Φεβρουαρίου 2010.

Στην περιοχή Τερψιθέα υπάρχει το στρατόπεδο της αεροπορίας σε έκταση 600 περίπου στρ., ενώ στο Δήμο Βούλας και σε έκταση 72 στρ. κοντά στη περιοχή Πανοράματος Βούλας βρίσκεται επίσης στρατιωτική εγκατάσταση.

Τέλος στο Νότιο-Ανατολικό τμήμα του Ορεινού όγκου του Υμηττού και εντός των ορίων του Δ. Βάρης, βρίσκεται η εγκατάσταση της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων σε έκταση 690 στρ. περίπου ενώ βορειότερα χωροθετείται το πεδίο βολής έκτασης 48 στρ.

Κέντρο υψηλής τάσης ΔΕΗ:

Με τον Ν.2516/97 (ΦΕΚ 159/Α/97) «Ίδρυση και λειτουργία βιομηχανικών και βιοτεχνικών εγκαταστάσεων και άλλες διατάξεις» και ειδικότερα με το άρθρο 24 αυτού, καθορίζεται ότι «εντός της Β Ζώνης προστασίας του Υμηττού σε γήπεδο εντός των διοικητικών ορίων των Δ. Αργυρούπολης και Ηλιούπολης, επιτρέπεται η κατασκευή Κέντρου Υψηλής Τάσης Αργυρούπολης της Δ.Ε.Η. Επίσης, εντός των ορίων Ζωνών προστασίας του Υμηττού, επιτρέπεται η διέλευση των απολύτως απαραίτητων γραμμών μεταφοράς υψηλής τάσης ηλεκτρικού ρεύματος».

Με το άρθρο 3 παρ. 4 του Ν. 2947/2001, περί θεμάτων ολυμπιακής φιλοξενίας, έργων ολυμπιακής υποδομής κ.α. διατάξεις, χωροθετήθηκαν έργα ηλεκτροδότησης της πρωτεύουσας μεταξύ των οποίων και το Κέντρο Υψηλής Τάσης 400/150 Αργυρούπολης, σε γήπεδο της ΔΕΗ όπου λειτουργούσε Κέντρο Υψηλής Τάσης 150/20 KV.

Με την υπ' αριθμ. 8800/27.2.03 απόφαση Υφυπουργού ΠΕΧΩΔΕ καθορίστηκαν οι σχετικοί όροι και περιορισμοί δόμησης του Κέντρου αυτού.

Το 2005, το ΣΤΕ (αποφάσεις υπ' αριθμ. 1673 και 1678/2005) έκανε δεκτές προσφυγές για ακύρωση της ΚΥΑ 115990/12.11.98 (με την οποία εγκρίθηκαν οι Περιβαλλοντικοί Όροι για το έργο επέκτασης του Κέντρου Υπερυψηλής Τάσης (ΚΥΤ) 400/150 KV Αργυρούπολης), ενώ το Διοικητικό Εφετείο Αθήνας ακύρωσε την με αρ. 14803/28.4.04 απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ για αναθεώρηση της άδειας ανέγερσης.

Άλλες εγκαταστάσεις της ΔΕΗ στον Υμηττό υπάρχουν στη περιοχή των Δήμων Γλυφάδας, Βάρης, Γλυκών Νερών.

Πάρκο Κεραιών:

Εικόνα 190: Οι κεραιές του Υμηττού

Στον ορίζοντα του βουνού, ακριβώς πάνω από την περιοχή του αισθητικού δάσους Καισαριανής, απλώνεται, καταστρέφοντας το τοπίο ένα «δάσος» κεραιών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών.

Έως το 1989 υπήρχαν εκεί μόνο οι κεραιές των τηλεοπτικών σταθμών της ET1 και της ET2.

Το «δάσος κεραιών», (κοντά στην κορυφή

Εύζωνας), με κεραιές ραδιοτηλεπικοινωνίας δημιουργήθηκε αυθαίρετα, μαζί

με την θέσπιση της ιδιωτικής τηλεόρασης. Ο νόμος Ν.2644/1998, ορίζει ότι οι τηλεοπτικοί σταθμοί περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας που λειτουργούσαν κατά την 24η Μαρτίου 1998 και είχαν υποβάλει εμπροθέσμως αίτηση για χορήγηση άδειας, θεωρούνται ως νομίμως λειτουργούντες μέχρι την επόμενη αίτηση αδειοδότησης.

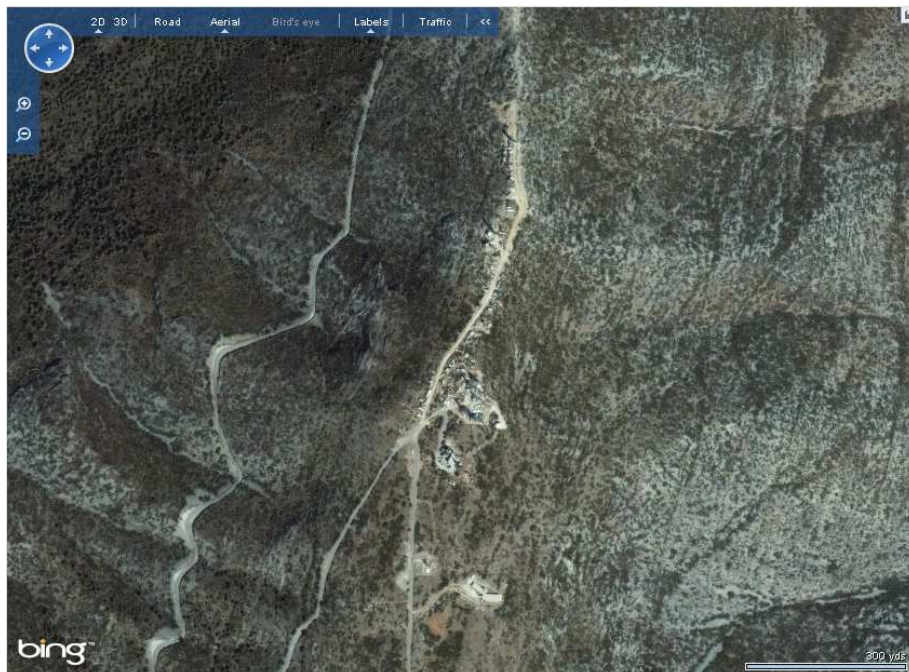
Σήμερα, πολλές από αυτές της εγκαταστάσεις είναι παράνομες, καθώς επίσης δεν τηρούν τα όρια εκπομπής του σήματος.

Στις αρχές του 2001, ενόψει της λειτουργίας του νέου αεροδρομίου, ζητήθηκε από την Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (ΥΠΑ), για λόγους ασφαλείας, το ξήλωμα όλων των κεραιών από τον Υμηττό και τη μεταφορά των κεραιών (ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών) στο ειδικό πάρκο που θεσμοθετήθηκε στην περιοχή Αέρας της Πάρνηθας. Όμως η μεταφορά δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ με αποτέλεσμα ένα ανοργάνωτο πλήθος από κεραιές να προβάλλει στην κορυφογραμμή του Υμηττού, για τις οποίες η Υπηρεσία δεν έχει στοιχεία. Στον τομέα αυτό απαιτείται η συνεργασία του αρμόδιου φορέα (Υπ. Μεταφορών), ώστε να καθοριστεί πλαίσιο και όροι ανάπτυξης αυτής της δραστηριότητας.

Η πρόταση του νέου προεδρικού διατάγματος για τον Υμηττό προτείνει τη δημιουργία ζώνης E1 σε μία έκταση 103 στρεμμάτων, εντός της οποίας θα είναι δυνατή η ύπαρξη έως 6 κεραιοσυστημάτων στα οποία θα συμπυκνωθεί το πλήθος των κεραιών.

Η ζώνη E1 θα βρίσκεται εντός της ζώνης A απολύτου προστασίας και εντός περιοχής NATURA 2000.

Εκτός των ραδιοηλεκτρονικών κεραιών στην κορυφή του ορεινού όγκου, είναι εγκατεστημένα τα Radars της Αεροπορίας και λίγο βορειότερα ο σταθμός του ΟΤΕ.

Εικόνα 191: Το «δάσος» κεραιών

Εικόνα 192: Η καταστροφή του τοπίου λόγω κεραιών

Νέοι αυτοκινητόδρομοι:

Στις 2 Ιουνίου 2008, ανακοινώθηκε από τον τότε υπουργό ΠΕΧΩΔΕ κ. Σουφλιά, το έργο των νέων αυτοκινητόδρομων της Αττικής συνολικού μήκους τότε 55 χλμ. και προϋπολογισμού 1,2 δις ευρώ.

Το έργο μεταξύ των άλλων περιλάμβανε:

Τη Δυτική Περιφερειακή Υμηττού, από την νότια απόληξη της Αττικής Οδού στην Κατεχάκη έως την Λεωφ. Ποσειδώνος, μήκους 14,5 χλμ.

Τη μεγάλη Σήραγγα Υμηττού, μήκους 3,5 χλμ, με τις εκατέρωθεν προσβάσεις της, που συνδέει τη Νότια Πλευρά του Λεκανοπεδίου με τα Μεσόγεια, από Α/Κ Σακέτα μέχρι τον Α/Κ Μεσογείων, μήκους 7,5 χλμ.

Τον Οδικό Άξονα σύνδεσης Μεσογείων Ραφήνας, από τον Α/Κ Μεσογείων (μετά τη μεγάλη Σήραγγα Υμηττού) μέχρι τη Ραφήνα, μήκους 17,0 χλμ. με ενδιάμεσο Α/Κ προς Αττική Οδό και Αεροδρόμιο. Προβλέπεται η επέκταση και η σύνδεσή τους από τη Ραφήνα μέχρι την Εθνική Οδό Αθηνών Λαμίας στις Αφίδνες, μήκους άλλων 25 χλμ.

Οι τρεις αυτοί οδικοί άξονες έγιναν σημείο διαμάχης μεταξύ τοπικών φορέων και του ΥΠΕΧΩΔΕ λόγω του ότι κρίνονταν ως επικίνδυνοι για την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος του ορεινού όγκου του Υμηττού για χάρη της οικιστικής ανάπτυξης των ανατολικών προαστίων της Αττικής.

Σήμερα, ύστερα από πλήθος προσφυγών στο Συμβούλιο Της Επικρατείας ενάντια στο σχέδιο των νέων αυτοκινητόδρομων στις 16 Δεκεμβρίου 2009 ο

Υπουργός Υποδομών Μεταφορών και Δικτύων εξήγγειλε την ακύρωση της δημοπράτησης του έργου λόγω προβλημάτων. Ωστόσο το έργο θα επανεξεταστεί και θα επαναδημοπρατηθεί υπό «το πρίσμα του των κατευθύνσεων που θα προσδιορίσει το νέο ρυθμιστικό της Αθήνας.»

Αυθαίρετη Δόμηση:

Η αλματώδης αύξηση του πληθυσμού της πρωτεύουσας είχε σα συνέπεια την ραγδαία επέκτασή της, με σημαντικές επιπτώσεις στην οικιστική ανάπτυξη, στο τοπίο και στο φυσικό περιβάλλον της Αττικής.

Η οικιστική ανάπτυξη αλλά και η προστασία του περιβάλλοντος αργότερα, δεν απετέλεσαν αντικείμενο έγκαιρου σχεδιασμού, με αποτέλεσμα την εκ των υστέρων παρέμβαση της πολιτείας προκειμένου να νομιμοποιήσει τετελεσμένα γεγονότα.

Η αιχμή αυτού του προβλήματος υπήρξε, η επέκταση του οικιστικού ιστού με την αυθαίρετη δόμηση των εκτός σχεδίου περιοχών. Δυστυχώς ο Υμηττός απετέλεσε σημαντικό πεδίο αυτής της δραστηριότητας. Σήμερα ακόμη, μετά από 30 χρόνια ισχύς του Π. Δ/τος προστασίας, η δραστηριότητα αυτή εξακολουθεί να αποτελεί το σημαντικότερό του πρόβλημα.

Συσπειρώσεις αυθαιρέτων εντοπίζονται τόσο στην δυτική πλευρά, όσο και στην ανατολική, όπου υπάρχουν νεότερα φαινόμενα:

Αγ. Παρασκευή: Σε εκτός σχεδίου περιοχή που περιβάλλεται από τις οδούς Μεσογείων, Αδριανού Τρικάλων και Ηλιακοπούλου, και με πρόσωπο στην οδό Αδριανού που αποτελεί όριο του εγκεκριμένου σχεδίου, εντοπίζονται πολυκατοικίες που χτίστηκαν με άδειες της αρμόδιας πολεοδομίας.

Βάσει των προσκομισθέντων από το Δήμο στοιχείων, η περιοχή δεν είναι δασική, και έχει παραχωρηθεί το 1926 και 1929 από το δημόσιο σε ακτήμονες. Παλαιότερα, με προϋπόθεση την εξαίρεση της περιοχής από τα όρια προστασίας του Υμηττού, είχε προταθεί η πολεοδόμησή της. Η Υπηρεσία για το τετράγωνο αυτό και το όμμορό του, είχε προτείνει την εξαίρεση από το όριο προστασίας, σε διάταξη σχεδίου Π. Δ., που κρίθηκε μη νόμιμη με το υπ' αριθμ. 67/1998 Πρακτικό του ΣτΕ.

Το εν λόγω τετράγωνο, εμπίπτει σε μια ευρύτερη εκτός σχεδίου έκταση 50 περίπου στρεμμάτων, μη δασικού χαρακτήρα, η οποία διαχωρίζεται πλέον από τον κυρίως ορεινό όγκο με την περιφερειακή λεωφόρο Υμηττού.

Γλυφάδα: Στην περιοχή Ανάληψη εντός της Α και Β ζώνης προστασίας και στην περιοχή Γύρισμα Τερψιθέας εντός της Β ζώνης, έχουν αναπτυχθεί αυθαίρετες κατοικίες. Η περιοχή Ανάληψη, είναι δασική και δημόσια κατά το ήμισυ, όπως φαίνεται από τους αντίστοιχους πίνακες και διαγράμματα του Υπ. Γεωργίας που διαθέτει ο Οργανισμός Αθήνας. Η περιοχή Γύρισμα Τερψιθέας είναι μη δασική.

Βάρη: Στην περιοχή Χέρωμα, έκταση 680 περίπου στρ., είναι δομημένη επί το πλείστον με αυθαίρετες κατοικίες. Η περιοχή δεν είναι δασική και από ιδιοκτησιακής απόψεως είναι εποικιστική και αποτελεί τμήμα του αγροκτήματος Βάρης, σύμφωνα με το υπ' αριθμ. 93171/8097/10.2.89 έγγραφο της Δ/σης Προστασίας Δασών και Δασικής Περιουσίας.

Η έκταση, αποτελείται από περίπου 890 αγροτεμάχια, στην πλειοψηφία τους μικρότερα των 500 τ.μ.

Κατά το παρελθόν, με προϋπόθεση την εξαίρεση της περιοχής από τα όρια προστασίας του Υμηττού, η Δ/ση Πολεοδομίας - Γρ. ΕΠΑ Πειραιά είχε εκπονήσει σχετική μελέτη πολεοδόμησής της.

Παράλληλα η Εκτελεστική Επιτροπή του Οργανισμού Αθήνας, ενέκρινε πρόταση τροποποίησης με την εξαίρεση της περιοχής. Η εν λόγω εξαίρεση δεν προωθήθηκε καθότι κρίθηκε μη νόμιμη από το Ε' Τμήμα του ΣτΕ (πρακτικό επεξεργασίας υπ' αριθμ. 67/1998).

Κορωπί: Στην ανατολική πλευρά του Υμηττού, στην περιοχή του Κορωπίου, υπάρχουν τρεις πυρήνες συσπείρωσης αυθαιρέτων, που αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια, η Σκάρπιζα και το Κίτσι στην Β ζώνη και ο Προφήτης Ηλίας στην Α ζώνη προστασίας. Σε παλαιότερη προσπάθεια τροποποίησης του ισχύοντος Π. Δ. προστασίας η Υπηρεσία είχε προτείνει την εξαίρεση των περιοχών από τα όρια αυτού, που κρίθηκε μη νόμιμη με το υπ' αριθμ. 67/1998 Πρακτικό του ΣτΕ.

Παιανία: Στην περιοχή της Παιανίας, αναπτύχθηκαν περιοχές αυθαιρέτων στην θέση Πανόραμα, στην Β ζώνη προστασίας του Υμηττού.

Σε παλαιότερη προσπάθεια τροποποίησης του ισχύοντος Π. Δ. προστασίας η Υπηρεσία είχε προτείνει την εξαίρεση των περιοχών από τα όρια αυτού, που κρίθηκε μη νόμιμη με το υπ' αριθμ. 67/1998 Πρακτικό του ΣτΕ.

Κτηνοτροφία:

Στην δυτική πλευρά του ορεινού όγκου η κτηνοτροφία αποτελεί ουσιαστικά απαγορευμένη δραστηριότητα μετά το 1934, οπότε η περιοχή του λεκανοπεδίου της Αττικής κηρύχθηκε αναδασωτέα με την υπ' αριθμ. 108424/13.9.34 απόφαση του Υπουργού Γεωργίας (ΦΕΚ 133 Β/34).

Παρά το γεγονός ότι οι απαγορευτικές διατάξεις πύκνωσαν ιδίως μετά το 1970, υπάρχει ακόμη μικρή Κτηνοτροφική δραστηριότητα με την ποιμενική της μορφή, στην περιοχή της Γλυφάδας. Στην ανατολική πλευρά του Υμηττού, υπάρχει αναπτυγμένη κτηνοτροφική δραστηριότητα ειδικά στις εκτάσεις του Δήμου Κορωπίου.

3.1.5.3 Ήπιες Δραστηριότητες:

Δραστηριότητες που αξιοποιούν τους φυσικούς πόρους της περιοχής μελέτης, χωρίς να έρχονται σε αντίθεση με το φυσικό περιβάλλον.

Μελισσοκομία:

Η μελισσοκομία είναι αρκετά διαδεδομένη δραστηριότητα τόσο στη ζώνη Β αλλά κυρίως στη ζώνη Α προστασίας του Υμηττού.

Στη δυτική πλευρά η χρήση αναπτύσσεται στα διοικητικά όρια όλων των Δήμων και ιδίως του Βύρωνα, εκτός του αισθητικού δάσους Καισαριανής επειδή απαγορεύεται με διάταξη του Δασαρχείου Πεντέλης.

Στο ανατολικό τμήμα οργανώνεται κυρίως στους πρόποδες του ορεινού όγκου και ιδίως στην περιοχή του Κορωπίου.

Οι κυψέλες αυτές μετακινούνται συνήθως εντός του Υμηττού ενώ ο μέγιστος αριθμός τους εμφανίζεται κυρίως κατά τους μήνες Ιούνιο-Αύγουστο, όταν είναι ανθισμένο το θυμάρι, το κύριο και φημισμένο φυτό του Υμηττού που δημιουργεί την καλύτερη ποιότητα μελιού.

Η μελισσοκομία είναι μια ήπιας μορφής χρήση γης, παραδοσιακή και στενά συνυφασμένη με την ιστορία και την οικολογία του Υμηττού, η οποία θα πρέπει να προστατευθεί αν όχι να επεκταθεί.

Πρόκειται για ευεργετική για το περιβάλλον δραστηριότητα λόγω του ότι οι μέλισσες συμβάλλουν στη γονιμοποίηση των ανθών και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Αλλά και οι ίδιες οι κυψέλες είναι χαρακτηριστικό και παραδοσιακό στοιχείο του Υμηττού, πλήρως συμβατές με το τοπίο ενώ το προϊόν της έχει τύχει διεθνούς αναγνώρισης και έχει καταχωρηθεί ως τοπικό αναγνωρίσιμο προϊόν (προϊόν τοπικής προέλευσης).

Πεζοπορία στους δρόμους, τους πεζοδρόμους και τα μονοπάτια της περιοχής.

Άθληση, ατομική ή ομαδική (χωρίς τη χρήση οργάνων και υποδομής).

Ανάπαυση σε διάφορες ειδικά διαμορφωμένες θέσεις.

Απόλαυση θέας από διάφορα υψηλά σημεία και θέσεις θέας της περιοχής.

Ποδηλασία στους δασικούς δρόμους και τα μονοπάτια.

Επίσκεψη στους ιστορικής και πολιτιστικής σημασίας χώρους, όπως Μονές, μνημεία, σπήλαια.

Εκπαιδευτικές δραστηριότητες, σχολικές και άλλες, σχετικές με το φυσικό περιβάλλον και ειδικά με τη βλάστηση και τη χλωρίδα του Υμηττού.

Διάφορες μεμονωμένες δραστηριότητες ήπιας μορφής.

Εικόνα 194: Ποδηλασία βουνού στον Υμηττό

Εικόνα 193: Χώρος Αναψυχής στον Υμηττό

Οργανωμένες ξεναγήσεις στον Βοτανικό Κήπο της Φιλοδοσικής Ένωσης Αθηνών.

Πολλά σημεία του ορεινού όγκου διαθέτουν τα απαραίτητα στοιχεία για την πραγματοποίηση των παραπάνω δραστηριοτήτων. Μερικά από αυτά είναι:

Επίπεδες σχετικά θέσεις που επιτρέπουν τη συγκέντρωση του κοινού και την άνετη και ασφαλή κίνησή του.

Πολλές θέσεις θέας απ' όπου αναδεικνύεται το πανοραμικό τοπίο πλαισιωμένο ή όχι από την ιδιαιτερότητα του μικροτοπίου.

Αρκετά μονοπάτια που το πλάτος, η κλίση και η βατότητά τους ποικίλουν και συνιστούν ένα πλήρες δίκτυο για την διακίνηση των επισκεπτών.

Ιδιαίτερα στην περιοχή του Αισθητικού Δάσους Καισαριανής: Βλαστητική εικόνα της περιοχής που παρουσιάζει εξαιρετική ποικιλία δεδομένου του Βοτανικού κήπου.

Σημαντικός πόλος έλξης είναι η περιοχή γύρω από την Μονή Καισαριανής όπου η πυκνή βλάστηση εναλλάσσεται με τον ιστορικό ελαιώνα, και οι πλατείες της Μονής με τα μονοπάτια που οδηγούν τους επισκέπτες περιμετρικά σε διάφορες θέσεις θέας, σε ήσυχα σημεία ή σε ιδιαίτερης αισθητικής ποικιλίας διαδρομές.

3.1.5.4 Λοιπές Δραστηριότητες:

Δραστηριότητες που δεν μπορούν να ενταχθούν σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες

Γεωργία:

Σήμερα στην περιοχή των ζωνών προστασίας του Υμηττού, αποκλειστικά σχεδόν στην ανατολική πλευρά του και στα όρια των δήμων Παιανίας και Κορωπιού, περιλαμβάνονται αρκετές εκτάσεις αγροτικών καλλιεργειών.

Από παλαιότερα στοιχεία του (τότε) Υπ. Γεωργίας που διαθέτει η Υπηρεσία μας, οι εκτάσεις αυτές αναφέρονται κατά μεγάλο μέρος ως καλλιέργειες και αμπελώνες, ενώ σε πολύ μικρότερο ποσοστό υπάρχουν και οπωροφόρα (κυρίως ελαιώνες). Η εικόνα αυτή όμως έχει μερικώς αλλάξει λόγω των πιέσεων που ασκούνται για αστική ανάπτυξη.

Η πεδιάδα των Μεσογείων παρουσιάζει ραγδαία οικονομική και οικιστική ανάπτυξη μετά την λειτουργία σε αυτήν του Διεθνούς Αερολιμένα Ελ. Βενιζέλος. Προκειμένου να αποφευχθούν δυσάρεστες πολεοδομικές επιπτώσεις στην περιοχή και να προφυλαχθεί κατά το δυνατόν το περιβάλλον, θεσμοθετήθηκαν οι διατάξεις της ΖΟΕ Μεσογείων το 2003.

Το Π.Δ. προστασίας του Υμηττού, πολύ παλαιότερο, σε εποχή που δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθούν οι συνέπειες αυτής της ανάπτυξης, έδωσε την δυνατότητα ανέγερσης κάποιων αστικών χρήσεων στην Β ζώνη, εις βάρος κυρίως της γεωργικής χρήσης και του τοπίου. Θα πρέπει να παρθούν κατάλληλα μέτρα για να προστατευθεί κατά το δυνατόν από την αστική πίεση που ασκείται σήμερα, η μορφή του φυσικού τοπίου της περιοχής, σε συνδυασμό με την ενδεχόμενη διατήρηση της δυνατότητας εγκατάστασης μιας κατηγορίας κοινωφελών χρήσεων.

Νεκροταφεία:

Στη δυτική πλευρά του Υμηττού, η γειτονία του αστικού συγκροτήματος δρομολόγησε την δημιουργία χώρων νεκροταφείων στις παρυφές του ορεινού όγκου. Όλοι οι δήμοι προσπάθησαν να εξασφαλίσουν χώρους εγκατάστασης ή μετεγκατάστασης των νεκροταφείων τους στις πλαγιές του Υμηττού. Έτσι στην Αγ. Παρασκευή, ο μικρός χώρος που χρησιμοποιείται σαν νεκροταφείο (20 στρ.) περιβάλλεται από τις εγκαταστάσεις του ερευνητικού κέντρου Δημόκριτος.

Νοτιότερα, το νεκροταφείο του Χολαργού, δίπλα στην διαδρομή της Αττικής Οδού, έχει ιδρυθεί πρόσφατα και μετά την ισχύ των διατάξεων προστασίας του ορεινού όγκου εντός της Α ζώνης.

Στην περιοχή του Δ. Παπάγου, αμέσως νοτιότερα του νεκροταφείου του Χολαργού, έχει δεσμευτεί έκταση για την εγκατάσταση του νεκροταφείου του δήμου. Η δέσμευση αυτή έγινε πριν την έκδοση του Π. Δ. προστασίας του Υμηττού, βρίσκεται εντός της Α ζώνης και σήμερα χρησιμοποιείται τμήμα της (περίπου 15 στρ.).

Το νεκροταφείο του Δ. Ζωγράφου, με έκταση 10 περίπου στρ., εξυπηρετεί ανάγκες και άλλων δήμων. Περιβάλλεται από την Πανεπιστημιούπολη-Πολυτεχνειούπολη και βρίσκεται εντός της Β ζώνης προστασίας Υμηττού.

Το νεκροταφείο της Καισαριανής, απέναντι από το μοναστήρι του Αγ. Ιωάννου του Προδρόμου, και δίπλα από το μηχανοστάσιο του Δήμου, εντός των ορίων της Β' ζώνης, είναι ανάλογης έκτασης με τις πληθυσμιακές ανάγκες του Δήμου (περίπου 30 στρ.) και εντάσσεται αρμονικά στο φυσικό περιβάλλον.

Το νεκροταφείο του Βύρωνα, βρίσκεται πλησίον παλιού λατομείου, πολύ κοντά στην περιφερειακή λεωφόρο Υμηττού, εντός των ορίων της Β΄ ζώνης και έχει έκταση 65 περίπου στρ.

Το νεκροταφείο της Αργυρούπολης, μικρής έκτασης (22 περίπου στρ.), έχει εγκατασταθεί στο χώρο παλιότερου λατομείου, κοντά στα όρια του Δ. Γλυφάδας.

Στην περιοχή του Δ. Γλυφάδας, το νεκροταφείο βρίσκεται εκτός ορίων προστασίας του ορεινού όγκου, ωστόσο πάγιο αίτημα του Δήμου είναι η δημιουργία μεγάλης εγκατάστασης εντός των ορίων της Α ζώνης στην περιοχή του στρατοπέδου αεροπορίας.

Το νεκροταφείο της Βούλας βρίσκεται στην θέση Κρεβατάκια του ορεινού όγκου εντός των ορίων της Α ζώνης προστασίας του Υμηττού έχει δημιουργηθεί πρόσφατα, μετά την ισχύ του Π. Δ/τος σε χώρο 30 περίπου στρ.

Το νεκροταφείο στα Γλυκά Νερά, βρίσκεται εντός των ορίων της Β ζώνης προστασίας, σε χώρο 22 περίπου στρ., σε παλαιότερο λατομείο, δίπλα σε αθλητική εγκατάσταση.

Το νεκροταφείο στην Παιανία, βρίσκεται εντός των ορίων της Β ζώνης προστασίας, κοντά σε παλαιότερο λατομείο.

Η σχετική κοινωφελής χρήση, δεν προβλέπεται στις διατάξεις του από 31.8.78 Π. Δ. περί προστασίας Υμηττού. Παρά την επιφύλαξη για τον κίνδυνο δημιουργίας στις παρυφές του Υμηττού μια εκτεταμένης νεκρόπολης, κρίνεται ότι υπό προϋποθέσεις, η εγκατάσταση νεκροταφείων στην Β΄ ζώνη προστασίας του Υμηττού δεν έρχεται σε αντίθεση με τον χαρακτήρα της αναψυχής και του περιπάτου που οφείλει να έχει ο ορεινός όγκος.

Πρέπει να υπογραμμίσουμε ωστόσο, ότι στα συμπεράσματα παλιότερης μελέτης που είχε εκπονηθεί από τον Οργανισμό της Αθήνας υπάρχει η εκτίμηση, ότι οι υφιστάμενοι σήμερα χώροι νεκροταφείων που βρίσκονται στην περιοχή του λεκανοπεδίου, είναι απόλυτα επαρκείς, λαμβάνοντας υπ΄ όψη τα διεθνή πρότυπα (.0,5 τμ. νεκροταφείου/ κάτοικο).

Εκπαίδευση:

Μεγάλη έκταση της περιοχής του Υμηττού καταλαμβάνεται από εγκαταστάσεις αποκλειστικά κοινωφελούς λειτουργίας σύμφωνα με το από 31.8.78 ΠΔ, ιδίως χρήσεων εκπαίδευσης, οι οποίες συγκεντρώνονται στη ζώνη Β του βουνού.

Στην Αγ. Παρασκευή, εντοπίζεται η εγκατάσταση των αμερικανικών κολλεγίων Pierce και Deree που καταλαμβάνει έκταση 11 στρ. περίπου και που διαχωρίζεται Νότια από τις εκτάσεις ΕΘΙΑΓΕ από έναν μικρό χώρο αναψυχής και το Δημοτικό Γυμναστήριο Αγ. Παρασκευής ενώ βόρεια, με το δρόμο που οδηγεί στο μοναστήρι του Αγ. Ιωάννη Κυνηγού.

Στο Δήμο Ζωγράφου το σύνολο σχεδόν της έκτασης της Ζώνης καταλαμβάνεται από τις εγκαταστάσεις Πολυτεχνειούπολης και Πανεπιστημιούπολης με 2265 περίπου στρ.

Ο χώρος της Πανεπιστημιούπολης Αθηνών και οι όροι και περιορισμοί δόμησης του εγκρίθηκαν με Π. Δ/γμματα (ΦΕΚ, 126 Δ/68 και ΦΕΚ 568 Δ/80). Μετά τη διάνοιξη των οδών Αλίμου - Καρέα (περιφερειακή Υμηττού) και Κατεχάκη που ανήκουν στο βασικό οδικό Δίκτυο Λεκανοπεδίου Αθηνών επήλθαν αλλαγές στο αρχικό εγκεκριμένο διάγραμμα του χώρου αυτού.

Ειδικότερα η Πανεπιστημιούπολη χωροθετείται Νότια-Ανατολικά του Νεκροταφείου Ζωγράφου και εκτείνεται γραμμικά ανάμεσα στα οικιστικά συγκροτήματα Ζωγράφου και Καισαριανής έως το Άλσος Ιλισίων όπου σε επαφή με την οδό Ο. Πάλμε βρίσκεται η Εστία του Πανεπιστημίου.

Βόρεια-Βορειοανατολικά του Νεκροταφείου Ζωγράφου βρίσκεται αντίστοιχα ο χώρος της Πολυτεχνειούπολης που οριοθετείται από την Λ. Κατεχάκη, την Λ. Κοκκινοπούλου (διαχωρίζει τις εγκαταστάσεις από τα στρατόπεδα και το Αθλητικό Κέντρο Γουδιού -Πάρκο Στρατού) και την οδό Ηρώων Πολυτεχνείου.

Βόρεια της Σχολής Ευελπίδων και του οικισμού Σκάρπιζα βρίσκεται το Κολλέγιο St. Laurence και ακόμη βορειότερα σε εκτάσεις 60 και 80 στρεμ. περίπου χωροθετούνται τα Εκπαιδευτήρια Καίσαρη και Γείτονα αντίστοιχα. Μέρος των εγκαταστάσεων των εκπαιδευτηρίων Γείτονα εισέρχεται στην ζώνη Α΄ του ορεινού όγκου του Υμηττού.

Ανάμεσα στις εκτάσεις των δύο παραπάνω εκπαιδευτηρίων εντάσσονται οι εγκαταστάσεις του παιδικού Σταθμού Prince Allen School. Ο περιβάλλον χώρος έχει έκταση 7 στρ. περίπου και αποτελεί συνδυασμό διαμορφωμένων χώρων πρασίνου και παιδότοπου.

Στη δυτική πλευρά του Υμηττού συναντώνται εγκαταστάσεις εκπαίδευσης τοπικής εμβέλειας που καταλαμβάνουν πολύ μικρότερη έκταση από τις προηγούμενες.

Συγκεκριμένα στο Δήμο Καισαριανής έχουν χωροθετηθεί σχολεία που περιβάλλουν το Άλσος Σκοπευτηρίου ανατολικά (Κέντρο Νεότητας) και δυτικά (3ο και 6ο Δημοτικό Σχολείο και 1ο και 2ο Γυμνάσιο-Λύκειο) με έκταση 15 στρ. και 13στρ. περίπου αντίστοιχα.

Στο Δήμο Βύρωνα βόρεια του Θεάτρου Βράχων βρίσκεται το 5ο και 11ο Δημοτικό Σχολείο και το 3ο και 4ο Γυμνάσιο-Λύκειο σε έκταση 25 στρ. ενώ ανατολικά του Αθλητικού κέντρου Αγ. Μαρίνας χωροθετούνται το 9ο και 16ο Δημοτικό Σχολείο καθώς και το Γυμνάσιο -Λύκειο σε έκταση 11 στρ.

Στο Δήμο Ηλιούπολης εντός της ζώνης Β΄ έχουν επίσης χωροθετηθεί εγκαταστάσεις εκπαίδευσης σε έκταση 30 στρ. (8ο Δημοτικό Σχολείο Ηλιούπολης και 2ο Γυμνάσιο Ηλιούπολης) βόρεια του Αθλητικού Κέντρου Πανοράματος Ηλιούπολης και 18 στρ. περίπου (3ο Ενιαίο Λύκειο) βόρεια του Δημοτικού Γηπέδου Ηλιούπολης.

Έρευνα – Ιδρύματα:

Στην κατηγορία των κτηρίων προς εξυπηρέτηση «ευαγών σκοπών» εντάσσονται εγκαταστάσεις που σχετίζονται με την έρευνα και έχουν υπερτοπικό χαρακτήρα.

Στην Αγ. Παρασκευή σε μία έκταση 600 στρ. βρίσκονται οι κτηριακές εγκαταστάσεις του κέντρου ΕΚΕΦΕ (Εθνικού Κέντρου Έρευνας Φυσικών Επιστημών) «Δημόκριτος».

Οι κτηριακές εγκαταστάσεις του κέντρου καλύπτουν μία έκταση 35 στρ. βόρεια γειτνιάζει με τις εγκαταστάσεις του Εθνικού Ιδρύματος Αγροτικής Έρευνας του Υπ. Γεωργίας (ΕΘΙΑΓΕ) που περιβάλλεται από το Δημοτικό Γυμναστήριο Αγ. Παρασκευής και τις εγκαταστάσεις των Αμερικανικών κολλεγίων Pierce και Deree.

Αθλητισμός - Πολιτισμός (Υποδομές):

Οι οργανωμένοι χώροι πολιτιστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή του Υμηττού είναι πολύ λίγοι και βρίσκονται κυρίως στην περιοχή των πρώην λατομείων της Ν. Ελβετίας στον Βύρωνα και στο μικρό λατομείο της Αιξωνής στην Γλυφάδα. Ωστόσο, σε αρκετές περιοχές της Β ή και της Α ζώνης προστασίας, πραγματοποιούνται υπαίθριες πολιτιστικές εκδηλώσεις (Ηλιούπολη).

Οι υπαίθριες πολιτιστικές χρήσεις μικρής κλίμακας, κρίνονται συμβατές με την αναψυχή αλλά και τον χαρακτήρα του βουνού. Πρέπει ωστόσο να χωροθετούνται μετά από σχεδιασμό ώστε να ελέγχεται ο αριθμός τους, τυχόν αυθαιρεσίες (τόσο από πλευράς χρήσης όσο και από πλευράς μεγέθους εγκατάστασης), καθώς και οι επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις στον Υμηττό είναι περισσότερες και είναι κυρίως γήπεδα ποδοσφαίρου, μπάσκετ, και τένις κατανομημένες κυρίως στην δυτική πλευρά του ορεινού όγκου, στην Β ζώνη προστασίας. Η χρήση κρίνεται συμβατή με τον χαρακτήρα του ορεινού όγκου, με την προϋπόθεση ότι είναι περιορισμένης έκτασης, δεν γίνονται αλλαγές στο φυσικό ανάγλυφο και δεν συνοδεύεται από άλλες χρήσεις.

Πλην των γηπέδων υπάρχουν και δύο αθλητικές εγκαταστάσεις διαφορετικού χαρακτήρα μια στην ανατολική και μία στην δυτική πλευρά του Υμηττού.

Πρόκειται για τις εγκαταστάσεις του Σκοπευτηρίου στην περιοχή του Βύρωνα, που κατασκευάστηκε για τους Μεσογειακούς Αγώνες του 1991. Σήμερα βρίσκεται σε κακή κατάσταση όπως επίσης και το γειτονικό αναψυκτήριο που είχε κτιστεί για την εξυπηρέτησή του. Σύμφωνα με πληροφορίες πρόκειται να επισκευαστεί από την Σκοπευτική Ομοσπονδία.

Στην ανατολική πλευρά του Υμηττού στην περιοχή Κίτσι, εντός των ορίων της Β ζώνης του Υμηττού αλλά και εντός ορίων αρχαιολογικού χώρου, βρίσκεται μικρή πίστα αυτοκινητιδίων (go cart), η οποία έχει ζητήσει στο παρελθόν την νομιμοποίηση της χωροθέτησής της και την αναβάθμισή της. Η Υπηρεσία

έκρινε τότε ότι η εν λόγω εγκατάσταση μηχανοκίνητου αθλητισμού δεν είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου.

3.2 Εντοπισμός κινδύνων που απειλούν την προστασία

3.2.1 Πηγές προβλημάτων

Ο Υμηττός, σύμφωνα με όσα καταγράφηκαν παραπάνω, είναι ένας πολύτιμος ορεινός όγκος για το λεκανοπέδιο της Αττικής.

Συγκεντρώνει ενδιαφέροντα στοιχεία από πλευράς φυσικών πόρων αφού διαθέτει:

- Πλούσια σε είδη, συμπεριλαμβανομένων και σπάνιων ή μοναδικών ειδών, χλωρίδα και πανίδα.
- Πληθώρα ιστορικών χώρων και μνημείων οι οποίοι κρίνονται κατάλληλοι για εκπαιδευτική δραστηριότητα.
- Δίκτυο πεζοπορικών διαδρομών και μονοπατιών κατάλληλων για δραστηριότητες αθλητισμού και αναψυχής.

Επιπλέον, ολόκληρος ο ορεινός όγκος αποτελεί έναν σημαντικό πνεύμονα πρασίνου πολύ κοντά στο κέντρο της Αθήνας, αποτελώντας ταυτόχρονα έναν υπερτοπικό πόλο αναψυχής για τους κατοίκους του λεκανοπεδίου λόγω των χαρακτηριστικών του.

Ωστόσο, λόγω της θέσης του Υμηττού και της ανθρώπινης δραστηριότητας που συγκεντρώνει, είτε περιμετρικά είτε στον πυρήνα του, αλλά και της ανάπτυξης του αστικού ιστού της Αθήνας προς τα ανατολικά, με την ανάπτυξη κατά τα τελευταία χρόνια της περιοχής των Μεσογείων, έχουν προκληθεί αρκετά σημαντικά προβλήματα στον ορεινό όγκο.

Τα προβλήματα αυτά είναι:

- Η αυθαίρετη δόμηση περιμετρικά του ορεινού όγκου.

Οφείλεται στις πιέσεις για ανάπτυξη του αστικού ιστού στις πλαγιές του βουνού. Εμφανίζεται είτε με τη μορφή αυθαίρετων οικισμών (Χέρωμα Βάρης, Γύρισμα στην Τερψιθέα, Ανάληψη στη Γλυφάδα, Σκαρπίτζα, Κίτσι και Προφ. Ηλίας στο Κορωπί, Πανόραμα Παιανίας). Αποτελεί μεγάλο κίνδυνο για τη βιοποικιλότητα και το φυσικό περιβάλλον του ορεινού όγκου καθώς συνήθως συνοδεύεται στην επέκτασή της από καταπατήσεις, εμπρησμούς, καταστροφή των αναδασώσεων.

Επίσης, μπορεί να χαρακτηριστεί ως αδυναμία του σημερινού νομικού καθεστώτος που προστατεύει τον ορεινό όγκο, η δυνατότητα που παρέχει για εγκατάσταση κοινωφελών χώρων στην Α΄ και Β΄ ζώνη του Υμηττού, αφού σε μεμονωμένα περιστατικά επιτράπη η κατασκευή αυθαίρετων κατοικιών με άδειες αναψυκτηρίων ή πολιτιστικών κέντρων.

- Τα λατομεία

Τα λατομεία τα οποία εξακολουθούν να λειτουργούν, αποτελούν απειλή για τον ορεινό όγκο καθώς διαταράσσουν και καταστρέφουν το φυσικό περιβάλλον.

Πλέον, τα περισσότερα δε λειτουργούν, αποτελούν όμως ακόμη κι έτσι προβληματικούς χώρους καθώς δίνεται τη δυνατότητα χρήσης τους ως παράνομες χωματερές.

Αυτή τη στιγμή λειτουργούν τα λατομεία «Τριάς Εμπορολατομική Α.Ε.» και «Κυριακού Α.Ε.» τα οποία θεωρητικώς έχουν πάρει άδεια λειτουργίας για να ολοκληρώσουν την αποκατάσταση του περιβάλλοντος με βάση τις θεωρημένες σχετικές μελέτες, στην πραγματικότητα όμως, πραγματοποιούν κανονική εξόρυξη.

Πρέπει να επισημάνουμε στο σημείο αυτό, ότι η θέση του λατομείου «Κυριακού», έχει επιλεγεί ως κατάλληλη για εγκατάσταση Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Αποβλήτων, εναλλακτικά προς την θέση Βραγόνι Δ. Κερατέας Λαυρεωτικής (Ν. 3164/ΦΕΚ 176 Α 2.7.03 άρθρο 33). Συνεπώς η θέση έχει επιλεγεί πλέον και εντάσσεται στον σχεδιασμό για την διαχείριση των αποβλήτων της Αν. Αττικής.

- Βιομηχανίες

Οποιαδήποτε δραστηριότητα σχετική με τη βιομηχανία δεν έχει θέση στον ορεινό όγκο.

- Τα στρατόπεδα

Τα στρατόπεδα δεν ταιριάζουν με το χαρακτήρα του ορεινού όγκου, καθώς αποτελούν εμπόδιο στις δραστηριότητες περιπάτου και αναψυχής λόγω της έκτασης και των περιφράξεων τους, αφού αποτελούν εμπόδιο στην ελεύθερη μετακίνηση των περιπατητών και των αυτοκινήτων.

Επιπλέον, οι χρήσεις που αναπτύσσονται κοντά στους χώρους των στρατοπέδων όπως το βενζινάδικο, καταστήματα λιανικού εμπορίου και κατοικίες (Σακέτα), δεν έχουν σχέση με το χαρακτήρα του ορεινού όγκου.

- Η αναψυχή

Οι δραστηριότητες αναψυχής μπορούν υπό προϋποθέσεις να αποτελέσουν κίνδυνο για τον ορεινό όγκο. Ο μεγάλος όγκος επισκεπτών, χωρίς οργανωμένους χώρους υποδοχής και χωρίς έλεγχο ως προς την πρόσβασή του, στον Υμηττό θα έχει επιπτώσεις.

Οι σοβαρότερες από τις επιπτώσεις αυτές είναι η διατάραξη της πανίδας, η καταστροφή της χλωρίδας, η ρύπανση του περιβάλλοντος με απορρίμματα και ο κίνδυνος πρόκλησης πυρκαγιάς από αμέλεια.

3.2.2 Πυρκαγιές

Οι πυρκαγιές στον Υμηττό τα τελευταία 25 χρόνια ήταν πολύ συχνές και μερικές ιδιαίτερα καταστροφικές, όπως το 1995, το 1998, το 2007. Οι δύο μεγάλες πυρκαγιές το 1995 και το 1998 κατέκαψαν συνολικά 7.000 στρέμματα δάσους. Ακολούθησαν οι φωτιές του 2006 αλλά και του 2007 που κατέκαψαν πάνω από 1.400 στρέμματα. Χαρακτηριστικά σύμφωνα με τον Συνδέσμου Προστασίας και Ανάπτυξης Υμηττού (ΣΠΑΥ), το 2007 ξέσπασαν στον Υμηττό συνολικά 167 πυρκαγιές, περισσότερες από οποιαδήποτε άλλη χρονιά.

Το σύνολο της έκτασης του Υμηττού που είναι 81.320 στρέμματα κηρύχθηκε αναδασωτέα περιοχή με την υπουργική απόφαση 108424/13-9-1934 (ΦΕΚ 133, Β', 16-10-34), - με την εξαίρεση των τμημάτων του που εντάχθηκαν σε σχέδια πόλεων, καλλιεργούνται ή επιτράπηκε σε αυτά ίδρυση βιομηχανικών μονάδων.

Ένα μεγάλο μέρος από τις πυρκαγιές αυτές αποδίδεται σε εμπρησμούς. Πέραν όμως αυτών απαιτούνται τακτικά και έργα μείωσης της ξηρής καύσιμης ύλης και άλλοι δασοκομικοί χειρισμοί (προσπελασιμότητα των συστάδων κλπ).

Εικόνα 195: Προσπάθεια κατάσβεσης πυρκαγιάς στον Υμηττό

Μέχρι το 1998 την ευθύνη της προστασίας από πυρκαγιές στον Υμηττό, είχε το Δασαρχείο Πεντέλης, μετά την ημερομηνία αυτή η αρμοδιότητα περιήλθε στην Πυροσβεστική Υπηρεσία.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος έχουν ευαισθητοποιηθεί και πολλοί πολίτες των όμορων δήμων και έχουν οργανώσει ομάδες εθελοντών δασοπυροσβεστών.

3.2.3 Ασθένειες

Άλλοι κίνδυνοι εκτός των πυρκαγιών που απειλούν το πευκοδάσος του Υμηττού, είναι οι ασθένειες των πεύκων.

Δύο είναι οι κυριότερες που εμφανίζονται στα πεύκα του Υμηττού:

- Το έντομο *Marchalina hellenica* (Coccina, Margarididae κν. "εργάτης", το μελιτογόνο έντομο του πεύκου) παρασιτεί στην πεύκη παράγοντας μελιτώδεις εκκρίσεις, τις οποίες οι μέλισσες συλλέγουν και μετατρέπουν σε μέλι, το πευκόμελο. Η παρουσία του εντόμου έχει αναφερθεί μόνο σε χώρες της λεκάνης της Μεσογείου και συγκεκριμένα στην Ελλάδα, στην Τουρκία και την Ν. Ιταλία. Παρασιτεί στα είδη *Pinus brutia* (τραχεία), *Pinus halepensis* (χαλέπιος), *Pinus silvestris* (δασική), *Pinus pinea* (κουκουναριά), ενώ υπάρχει μία μόνο αναφορά παρασιτισμού στο είδος *Pinus nigra* (μαύρη). Η σημασία του ως μελιτογόνου εντόμου είναι για την Ελλάδα ιδιαίτερα μεγάλη, καθώς το μέλι που παράγεται αποτελεί σταθερά κάθε χρόνο το 65% της συνολικά παραγόμενης ποσότητας μελιού στη χώρα.

Η ασθένεια που προκαλείται από το συγκεκριμένο έντομο λέγεται και βαμβακίαση, καθώς οι εκκρίσεις του μοιάζουν με κομμάτια βαμβακιού πάνω στο δέντρο. Οι πληθυσμοί του εντόμου σε φυσιολογικά επίπεδα δεν προκαλούν προβλήματα στα πεύκα, αλλά η τεχνητή αύξηση με ενέσεις προνυμφών σε δέντρα, που πραγματοποιήθηκε κατά κόρον τις τελευταίες δεκαετίες από μελισσοκόμους, οδήγησε στην κατάσταση που παρατηρούμε σήμερα.

Εικόνα 196:Βαμβακίαση σε πεύκο

Επισημώς, δεν είναι γνωστή κάποια συγκεκριμένη βλάβη των πεύκων από την *Marchalina hellenica*, εμπειρικά όμως, από παρατηρήσεις στο πεδίο διαφαίνεται ότι συμβάλλει στην εξασθένηση των δέντρων, τα οποία πιθανώς προσβάλλονται δευτερογενώς από παθογόνους μύκητες ή άλλους μικροοργανισμούς.

Εικόνα 197:
Η νυχτοπεταλούδα *Thaumetopaea pityocampa*

- Η νυχτοπεταλούδα *Thaumetopaea pityocampa* είναι ένα φυλλοφάγο έντομο, που απαντάται κυρίως στις χώρες της Μεσογειακής λεκάνης, στην Πορτογαλία και σε περιοχές της Ελβετίας, Ουγγαρίας και Βουλγαρίας. Στη χώρα μας έχει βρεθεί σε όλα σχεδόν τα πευκοδάση μέχρι τα 1.800μ. Προκαλεί ζημιές στα δέντρα με την τροφική της δραστηριότητα. Οι

προνύμφες μπορούν να προκαλέσουν απώλεια αύξησης της τάξης του 20-45%, η οποία μπορεί να οδηγήσει ακόμα και στη νέκρωση νεαρών δενδρυλλίων.

3.2.4 Απόψεις Φορέων

Παρακάτω θα παρουσιασθούν οι κυριότεροι φορείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις οι οποίες, παίρνουν θέση σχετικά με τα θέματα τα οποία αφορούν τον Υμηττό.

ΣΠΑΥ

Ιστορικό

Ο Σύνδεσμος Προστασίας & Ανάπτυξης Υμηττού (ΣΠΑΥ), ιδρύθηκε το 1992, ΦΕΚ 3382/13.02.1992, με σκοπό την προστασία του δάσους του Υμηττού από φυσικές και ανθρωπογενείς αιτίες και περιλάμβανε 9 Μέλη τους Δήμους Αγ. Παρασκευής, Χολαργού, Παπάγου, Ζωγράφου, Καισαριανής, Βύρωνα, Ηλιούπολης, Αργυρούπολης, Γλυφάδας.

Εικόνα 198

Με την 273/7.10.2003 Απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας Αττικής, εντάχθηκαν στον ΣΠΑΥ και οι υπόλοιποι Δήμοι που περιβάλλουν τον Υμηττό, οι Δήμοι Βούλας, Βουλιαγμένης, Βάρης, Κρωπίας, Παιανίας και Γλυκών Νερών.

Ο ΣΠΑΥ είναι ο μεγαλύτερος Σύνδεσμος σκοπού της Χώρας και σύμφωνα με τα δεδομένα του ΥΠΕΣΔΔΑ ο πλέον δραστηριοποιημένος.

Ο Σύνδεσμος Προστασίας και Ανάπτυξης Υμηττού είναι ΝΠΔΔ και λειτουργεί στο πλαίσιο του Νόμου για τους ΟΤΑ.

Οι αποφάσεις λαμβάνονται, ως ο Νόμος ορίζει, από το Διοικητικό Συμβούλιο (ΔΣ) του Συνδέσμου, το οποίο εξουσιοδοτεί την Εκτελεστική Επιτροπή για την εκτέλεσή τους. Το ΔΣ δεν λαμβάνει μόνο αποφάσεις για την πολιτική και στρατηγική του Συνδέσμου, αλλά και αποφάσεις διαδικαστικού χαρακτήρα όταν η σοβαρότητα του θέματος ή το ύψος της δαπάνης είναι σημαντικό που απαιτούν όχι μόνο την ενημέρωση του ΔΣ αλλά και την ενεργή συμμετοχή του στη λήψη της απόφασης, όπως απαιτεί η κείμενη Νομοθεσία.

Η διαδικασία εκτέλεσης των αποφάσεων του Συνδέσμου ακολουθεί αυστηρά τον Κώδικα για τους Δήμους και τις Κοινότητες και γενικά οι δραστηριότητες του διέπονται από διαφάνεια και νομιμότητα, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζονται από το χρονοβόρο των γραφειοκρατικών διαδικασιών.

Η κατανομή των έργων και πόρων ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια που συμπίπτει με την διεύρυνση του Συνδέσμου με τους Δήμους Βούλας, Βουλιαγμένης, Βάρης, Κρωπίας, Παιανίας και Γλυκών Νερών, δεν είναι αποτέλεσμα ευνοϊκής μεταχείρισης άλλων Δήμων Μελών, αλλά αποτέλεσμα των προχωρημένων

διαδικασιών έγκρισης υπαρχουσών μελετών, πριν την ένταξη των νέων Δήμων.

Σήμερα η κατανομή γίνεται αυστηρά βάσει των αναγκών κάθε περιοχής κι όχι στα στενά πλαίσια των γεωγραφικών ορίων κάθε Δήμου Μέλους.

Διατελέσαντες Πρόεδροι του ΣΠΑΥ

1. Από Φεβρουάριο 1992 έως Νοέμβριο 1993 Λεονάρδος Χατζηανδρέου (Δήμαρχος Αγ. Παρασκευής)
2. Από Νοέμβριο 1993 έως Απρίλιο 1995 Φωτεινή Σακελλαρίδου (Δήμαρχος Ζωγράφου)
3. Από Απρίλιο 1995 έως Οκτώβριο 1999 Σκούρτης Χαράλαμπος (Δήμαρχος Χολαργού)
4. Από Οκτώβριο 1999 έως Μάιο 2003 Θεόδωρος Γεωργάκης (Δήμαρχος Ηλιούπολης)
5. Από Μάιο 2003 έως σήμερα Νικόλαος Χαρδαλιάς (Δήμαρχος Βύρωνα)

Θέσεις

Οι πάγιες θέσεις και προτάσεις του Συνδέσμου, όπως αυτές έχουν εκφραστεί δημόσια κι έχουν δημοσιευτεί επανειλημμένα, από τον Πρόεδρο κ. Νίκο Γ. Χαρδαλιά Δήμαρχο Βύρωνα, μετά από ομόφωνη απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου και τις επί μέρους δηλώσεις όλων των Δημάρχων των Δήμων Μελών, είναι :

- Ούτε κυβικό τσιμέντο στον Υμηττό

Είναι ρητή, σαφής και δεσμευτική θέση όλων των Μελών του Συνδέσμου, για την απαγόρευση οιοδήποτε κτίσματος σ' όλο τον Υμηττό.

Οι όποιες παρεμβάσεις για αναλήμματα, σημεία δασικής αναψυχής, αποκατάσταση μονοπατιών κλπ γίνονται με υλικά που υπάρχουν ήδη στο βουνό, ξύλα, πέτρες και χώμα.

- Κατάργηση της Β' Ζώνης

Είναι μια προσπάθεια που έχει ξεκινήσει από καιρό ο ΣΠΑΥ, μετά από ομόφωνη απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου, ώστε να τερματιστεί η νομική και πρακτική δυνατότητα για οικοδομικές κι άλλες παρεμβάσεις και να σταματήσουν οι διεκδικήσεις από οποιονδήποτε για αλλότριους σκοπούς.

Πολιτικοί και Δημοτικοί άρχοντες, φορείς και οργανώσεις και ευαισθητοποιημένοι πολίτες, συμφωνούν με την θέση αυτή, κανένας όμως, εκτός από τον Πρόεδρο του ΣΠΑΥ, δεν την έχει διεκδικήσει δημόσια.

- Ανακήρυξη του Υμηττού σε Εθνικό Πάρκο

Ο Υμηττός πληρεί τις προϋποθέσεις του Νόμου 1650/1986, για την ανακήρυξή του σε «Εθνικό Πάρκο».

Η θεσμοθέτηση του όρου «Εθνικό Πάρκο» ή «Εθνικός Δρυμός» ή με οποιονδήποτε ανάλογο όρο προστασία του Υμηττού, ανήκει στην Πολιτεία και

σε αυτή την κατεύθυνση συντείνουν οι προσπάθειες και διεκδικήσεις του Συνδέσμου.

Όπως έχει διευκρινίσει ο Πρόεδρος του ΣΠΑΥ κ. Νίκος Χαρδάλιας η ένταξη σημαντικής έκτασης του Υμηττού στο πρόγραμμα «Natura» δεν έχει αποτρέψει διεκδικήσεις και άλλες περίεργες ενέργειες. Μόνο η δέσμευση της Πολιτείας με ρητό και ανέκκλητο τρόπο προστατεύει ουσιαστικά το δάσος του Υμηττού.

- Ίδρυση Δασαρχείου Υμηττού

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Υμηττού, ιστορικά, εδαφολογικά, γεωγραφικά, η τεράστια έκταση στην ευθύνη του δασαρχείου Πεντέλης και η ελλιπή στελέχωσή του, προσδίδουν στην αναγκαιότητα δημιουργίας ιδιαίτερου δασαρχείου για τον Υμηττό τον χαρακτήρα του πλέον επείγοντος μέτρου για την θωράκιση του βουνού σαν μέτρο προστασίας και την ανάπτυξή του με διεθνώς αποδεκτά επιστημονικά δεδομένα.

Μετά από ομόφωνη απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΣΠΑΥ, ο Σύνδεσμος δια του Προέδρου του και της Εκτελεστικής Επιτροπής προτάσσει το θέμα σε κάθε δυνατή ευκαιρία.

- Απομάκρυνση Στρατοπέδων

Τα θέματα που έχουν ανακύψει από τη λειτουργία στρατοπέδων στον Υμηττό, την μεγάλη επισκεψιμότητα, τη λειτουργία παράπλευρων δραστηριοτήτων, supermarket, βενζινάδικο κλπ και την παντελή έλλειψη προληπτικών μέτρων δασοπροστασίας, έχουν επισημάνει με καταγγελίες τους, Δήμοι, φορείς και οργανώσεις.

Οι παρεμβάσεις του Προέδρου του Συνδέσμου στο αρμόδιο Υπουργείο δεν είχαν αποτέλεσμα, τουναντίον παρατηρήθηκαν και πρόσθετες δραστηριότητες.

Αποτελεί πλέον πάγια θέση του Συνδέσμου η απομάκρυνση όλων των λειτουργούντων στρατοπέδων και η απόδοση των εκτάσεων στο πράσινο.

Το μέτρο σε βάθος χρόνου είναι εφικτό, σε βάθος χρόνου και προς αυτή την κατεύθυνση κινούνται οι προσπάθειες του Συνδέσμου.

- Απομάκρυνση Οχλουσών Δραστηριοτήτων

Ο Πρόεδρος του Συνδέσμου σε πρόσφατη επικοινωνία του με τα ΜΜΕ, επανέφερε το θέμα των δραστηριοτήτων, υπηρεσιών και ιδιωτών, δραστηριότητες που επιβαρύνουν το περιβάλλον και αντιβαίνουν στα μέτρα προστασίας του δάσους.

Ο Πρόεδρος απλά επανέφερε, με την καταγγελία του, την πάγια αρχή του Συνδέσμου για απομάκρυνση των λατομείων, των ασβεστάδικων, των εταιριών παρασκευής σκυροδέματος, των χώρων στάθμευσης οχημάτων κλπ.

Ο ΣΠΑΥ, σε συνεργασία με το δασαρχείο, εξετάζει το καθεστώς λειτουργίας των οχλουσών αυτών δραστηριοτήτων και διερευνά την δυνατότητα νομικών και διοικητικών παρεμβάσεων.

- Πλήρη αποκατάσταση όλων των καμένων εκτάσεων

Το τεχνικό πρόγραμμα και ο προϋπολογισμός του Συνδέσμου, όπως εγκρίθηκαν ομόφωνα από το Διοικητικό Συμβούλιο, περιλαμβάνουν δράσεις για πλήρη και ολική αποκατάσταση όλων των καμένων εκτάσεων, των πρόσφατων πυρκαγιών.

Αποτελεί δέσμευση του ΣΠΑΥ που υλοποιείται με επιστημονικό τρόπο, η πλήρης αποκατάσταση των καμένων και στοίχημα του Προέδρου και των υπηρεσιών του Συνδέσμου που μέχρι σήμερα αποδεικνύεται ότι κερδίζεται.

Εθελοντικές Ομάδες που συμβάλουν στον έργο του ΣΠΑΥ

- Εθελοντική Ομάδα Καισαριανής

Η Εθελοντική Δασοπροστασία του Δήμου Καισαριανής είναι ένας θεσμός που έχει ξεκινήσει από το καλοκαίρι του 1985 και συνεχίζεται με επιτυχία μέχρι και σήμερα.

Αριθμεί 171 μέλη τα οποία την αντιπυρική περίοδο του 2008 έχουν ήδη πραγματοποιήσει 1695 βάρδιες επιτήρησης. Η Ειδική Ομάδα Πρώτης Προσβολής (Ε.Ο.Π.Π.) αποτελείται από 92 μέλη. Είναι υπεύθυνη για τα παρατηρητήρια: Μονή Αστερίου, Κυρά-Λένη, 3ο Πλάτωμα, Σκοπευτήριο, Μονή Ταξιαρχών.

Ο κύριος στόχος της Εθελοντικής Δασοπροστασίας του Δήμου Καισαριανής είναι αφενός η περιφρούρηση του Δάσους του Υμηττού για τον έγκαιρο εντοπισμό & αναγγελία της φωτιάς και αφετέρου η γρήγορη προσβολή της με τη βοήθεια της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας.

Η επίτευξη του στόχου αυτού περνάει μέσα από την ευαισθητοποίηση και την ενεργό συμμετοχή των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής του Υμηττού, από τη διαπαιδαγώγηση της νεολαίας, αλλά και μέσα από τη συνεχή εκπαίδευση των εθελοντών, ώστε να μπορούν να εκτελούν την αποστολή τους με ασφάλεια.

Για να αποκτήσει κάποιος τον τιμητικό τίτλο του εθελοντή δασοπροστασίας χρειάζεται να αφιερώσει μια τρίωρη βάρδια επιτήρησης την εβδομάδα κατά τη θερμοπυρική περίοδο.

Για περισσότερες πληροφορίες απευθυνθείτε στο πυροφυλάκιο "Δημήτρης Καραμολέγκος" που βρίσκεται στο δρόμο για το Μοναστήρι Καισαριανής.

- Εθελοντική Υπηρεσία Ηλιούπολης

Στον Δήμο Ηλιούπολης λειτουργεί η Εθελοντική Υπηρεσία Δασοπροστασίας και Πυρόσβεσης, η οποία είναι στελεχωμένη από 65 εθελοντές. Στόχος της υπηρεσίας είναι κατά κύριο λόγο, η προστασία του ευρύτερου δασικού τομέα της περιοχής πρωτίστως και εν συνεχεία όπου αλλού της ζητηθεί, η προστασία της δημόσιας-ιδιωτικής περιουσίας καθώς και η βοήθεια πολιτών σε έκτακτες ανάγκες (πλημμύρες, τροχαία, χιονοπτώσεις, πυρκαγιές). Η Υπηρεσία εποπτεύει τα παρατηρητήρια: Η3-Αγία Μαύρα, Άγιοι Ανάργυροι, Υπερίδου.

Για τους παραπάνω τομείς έχουν δημιουργηθεί δυο βασικοί τομείς δραστηριοποίησης, η Δασοπροστασία και η Πυρόσβεση. Στον τομέα της Δασοπροστασίας, κύριο μέλημα είναι η πρόληψη δασικών πυρκαγιών κατά τους μήνες υψηλού κινδύνου (Μάιος-Οκτώβριος) με 24 ώρες βάρδιες και αυτό επιτυγχάνεται με την συνεχή στελέχωση διάσπαρτων παρατηρητηρίων στον ευρύτερο δασικό τομέα (Υμηττός) ή πεζοπόρα τμήματα περιπολίας.

Στον τομέα της Πυρόσβεσης, σκοπός είναι η άμεση και αποτελεσματική καταστολή του συμβάντος (δασικές και αστικές πυρκαγιές, πλημμύρες, τροχαία, χιονοπτώσεις και παροχές βοήθειας) μέσα από επιχειρησιακό σχεδιασμό με την καθοδήγηση του Πυροσβεστικού Σώματος και την Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας.

- Εθελοντική Ομάδα Βύρωνα

Η Εθελοντική Ομάδα Δασοπροστασίας Δήμου Βύρωνα (τηλ. 2107644486, ΦΑΞ 2107665055) ξεκίνησε το 1985 από μερικούς ευαισθητοποιημένους πολίτες με πενιχρά μέσα και κέντρο μία σκηνή έχοντας σαν κίνητρο την αγάπη για το δάσος και την προφύλαξή του.

Το 1986-1990 η ομάδα αυτή άρχισε να μεγαλώνει με αποτέλεσμα να μετέχει ενεργά σε όλες τις δασικές πυρκαγιές. Η ομάδα ήταν υπεύθυνη για το συντονισμό και τη στελέχωση όλων των υδροφόρων οχημάτων από όλους τους όμορους Δήμους, με εθελοντές της, την άμεση συνεργασία με τη Δασική υπηρεσία η οποία ήταν υπεύθυνη για τα πρώτα σεμινάρια της ομάδας, και τέλος, την καταστολή των δασικών πυρκαγιών.

Από το 1991 η ομάδα πλέον απέκτησε φήμη σε όλη την Αττική και έχοντας ως γνώμονα τη δυναμικότητα αλλά και τη μοναδικότητα της σε συνεργασία με το Δήμο Βύρωνα συναποφασίζουν τη σύσταση της ομάδας ως «Κέντρο Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος Δήμου Βύρωνα» (Ν.Π.Δ.Δ.). Τότε αποφασίστηκε η διάσπαση της ομάδας σε δυο υπό ομάδες, τη «Δασοπροστασία» και την «Ομάδα Άμεσης Επέμβασης» όπου λόγω αυξημένων αναγκών στη δασοπυρόσβεση αρκετά μέλη της εκπαιδεύτηκαν από το πυροσβεστικό σώμα με σκοπό την αμεσότερη παρέμβαση στις δασικές πυρκαγιές.

Η «Δασοπροστασία» έχει ως κύριο αντικείμενο τη φύλαξη των δασών από πυρκαγιές, ρίψη μπαζών, προστασία της χλωρίδας και πανίδας και γενικότερα την πρόληψη και την επιτήρηση του δασικού μας πλούτου. Αυτό επιτυγχάνεται με τους Εθελοντές Δασοπροστασίας, οι οποίοι μετά από ειδικά σεμινάρια στις πρώτες βοήθειες, στις δασικές πυρκαγιές και γενικότερα σε τομείς όπου χρήζει η παρουσία τους και η βοήθεια τους, είναι έτοιμοι να καλύψουν συγκεκριμένους τομείς σε παρατηρητήρια με τηλεπικοινωνιακό υλικό και να προβούν στις ανάλογες κινήσεις όταν και όποτε χρειαστεί για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και του ανθρώπου.

Η «Δασοπροστασία» εποπτεύει τα παρατηρητήρια Πανουριά (Καρέας) και Αράπης.

Εθελοντές δασοπροστασίας μπορούν να είναι άτομα άνω των 16 ετών.

Η «Ομάδα Άμεσης Επέμβασης» λόγω της επιφόρτισης της με τομείς αυξημένης επικινδυνότητας διαθέτει συγκεκριμένη δομή και ιεραρχία. Απαρτίζεται από έναν Επικεφαλής, τους ομαδάρχες και τα μέλη της. Τα σύμβαντα που μπορεί να διαχειριστεί η Ομάδα Άμεσης Επέμβασης είναι δασικές πυρκαγιές όλων των τύπων, αστικές πυρκαγιές (ως συνδρομή στην τοπική Πυροσβεστική Υπηρεσία), σεισμούς (έρευνα και διάσωση σε συνεργασία με την Π.Υ.), πλημμύρες (άντληση υδάτων από κτίρια), έρευνα – διάσωση (χαμένα άτομα σε βουνό), τροχαία ατυχήματα (παροχή πρώτων βοηθειών, διάσωση εγκλωβισμένων, διευκόλυνση κυκλοφορίας), παροχή βοήθειας (κοπές δέντρων λόγω πτώσης από ανέμους, διάσωση ζώων κλπ).

Για να επιτευχθούν όλες αυτές οι ενέργειες διάσωσης και πυρόσβεσης η «Ομάδα Άμεσης Επέμβασης» απαρτίζεται από έμπειρα μέλη τα οποία όλο το χρόνο περνούν ειδικά σεμινάρια σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Τα σεμινάρια αυτά διενεργούνται από Αξιωματικούς του Πυροσβεστικού Σώματος, από το ΕΚΑΒ και άλλους πιστοποιημένους φορείς ή ακόμα και από τα ίδια τα μέλη που έχουν πιστοποιηθεί αναλόγως στην ειδικότητά τους.

Στην Ομάδα Άμεσης Επέμβασης αυτή τη στιγμή συνυπάρχουν αρμονικά Εθελοντές Δασοπυροσβέστες, Πυροσβέστες, και Παραϊατρικοί.

Οι Εθελοντές Δασοπυροσβέστες είναι εμπειρότατα μέλη με αρκετά χρόνια προϋπηρεσία στην δασοπυρόσβεση και στην διάσωση, οι Εθελοντές Πυροσβέστες με υπηρεσία στο Πυροσβεστικό Σώμα και σε διάφορους τοπικούς επαγγελματικούς σταθμούς από 2 έως και 6 χρόνια προϋπηρεσία, και τέλος οι Παραϊατρικοί με πιστοποίηση ΡΗΤLS (Προ-νοσοκομειακής Αντιμετώπισης Τραύματος και Διατήρησης της Ζωής), 3ετής πιστοποίηση παγκοσμίου επιπέδου.

Για την κάλυψη των αναγκών σε υλικοτεχνική υποδομή ο Δήμος Βύρωνα έχει

φροντίσει να εφοδιάσει το «Κέντρο Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος Δήμου Βύρωνα» με ένα όχημα πυρόσβεσης τύπου ντακότα αυστηρώς βάσει πυροσβεστικών προδιαγραφών, τηλεπικοινωνιακό εξοπλισμό, ιατρικό – διασωστικό εξοπλισμό, εξοπλισμό πυρόσβεσης, εξοπλισμό ατομικής προστασίας ένδυσης και όλα τα απαραίτητα μέσα για επιτυχημένη και απρόσκοπτη εκτέλεση του έργου των Εθελοντών.

Το «Κέντρο Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος Δήμου Βύρωνα» αυτή την στιγμή θεωρείται από τις πιο οργανωμένες και επαγγελματικώς καταρτισμένες Εθελοντικές Ομάδες στην Ελλάδα στο τομέα της.

Φιλοδασική Ένωση Αθηνών

Η Φιλοδασική Ένωση Αθηνών ιδρύθηκε το 1899 στην Αθήνα με σκοπό την αναδάσωση χέρσων εκτάσεων, την ανάπτυξη της φιλοδασικής συνείδησης και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Ιδρύθηκε από τον τότε Υπουργό Οικονομικών Φωκίωνα Νέγρη, τον μηχανικό Ανδρέα Κορδέλλα και τον δασολόγο Κωνσταντίνο Σάμιο.

Στα πρώτα χρόνια της ίδρυσης της η Φιλοδασική αναλαμβάνει την πρωτοβουλία της αναδάσωσης των λόφων που βρίσκονταν γύρω και μέσα στην Αθήνα. Για το σκοπό αυτό δημιούργησε στο Παγκράτι, κοντά στις οδούς Μερκούρη και Ευτυχίδου, ένα φυτώριο με πηγάδια, δεξαμενές και με μια ατμοκίνητη αντλία, σε οικόπεδο που της παραχώρησε η Μονή Πετράκη. Το φυτώριο αυτό ακολουθώντας την πρόοδο του έργου της Φιλοδασικής αυξήθηκε σταδιακά στη σημερινή έκταση του Άλσους Παγκρατίου (30 στρέμματα) και το 1936 παραχωρήθηκε στο Δήμο Αθηναίων. Από αυτό το φυτώριο και με πρωτοβουλία και συμμετοχή της Φιλοδασικής αναδασώθηκαν οι λόφοι του Λυκαβηττού, Φιλοπάππου, Αρδηττού, των Νυμφών και της Πνύκας καθώς και οι πλαγιές της Ακρόπολης.

Με το τέλος του Πολέμου, το 1945, μια Μεγάλη Ελληνίδα, η Καίτη Αργυροπούλου, επανέρχόμενη από την Μέση Ανατολή, αντίκρισε το θέαμα ενός αποψιλωμένου Υμηττού, θύμα της ξύλευσης κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Αντιλαμβανόμενη το κίνδυνο μιας οριστικής παραμόρφωσης του βουνού, αναλαμβάνει δράση σε συνεργασία με τις δασικές υπηρεσίες του Υπ. Γεωργίας για να το διασώσει όσο είναι καιρός. Δίνει νέα πνοή στη Φιλοδασική και λαμβάνει την πρωτοβουλία για την αναδάσωση της περιοχής με επίκεντρο την ερειπωμένη Βυζαντινή Μονή της Καισαριανής. Έτσι στην περιοχή φυτεύονται πάνω από τρία εκατομμύρια δένδρα σε μια έκταση 6.000 περίπου στρεμμάτων. Λατομεία καλύφθηκαν και δενδροφυτεύθηκαν, δασικοί δρόμοι διανοίχτηκαν, πλατείες και χώροι ανάπαυσης και αναψυχής διαμορφώθηκαν και τα κοπάδια αιγοπροβάτων απομακρύνθηκαν.

Ξαναφυτεύεται επίσης ο «Ιστορικός Ελαιώνας», που άλλοτε περιέβαλε το βυζαντινό μοναστήρι, έτσι όπως είχε αποτυπωθεί σε χαλκογραφίες περιηγητών περασμένων αιώνων. Γίνεται ανάπτυξη της γύρω έκτασης έτσι ώστε να αποτελέσει πνεύμονα οξυγόνου και καταφύγιο φυσικού κάλλους και γαλήνης για τους κατοίκους της Αθήνας.

Δημιουργείται επίσης ένας μικρός Βοτανικός Κήπος, με μια πλούσια συλλογή από αγριοβότανα, αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, θάμνους και δένδρα της Ελληνικής γης.

Ως επιβράβευση όλων αυτών των προσπαθειών το Ελληνικό Κράτος με μια σειρά παραχωρητηρίων μεταβίβασε την κυριότητα των αναδασωμένων περιοχών στην Φιλοδασική, θέτοντας ως όρο την μη αλλαγή χρήσης της γης και την προστασία τους από κάθε πιθανό καταπατητή. Επιστέγασμα της νομικής θωράκισης του δάσους υπήρξε το Προεδρικό Διάταγμα 91/1974, με το οποίο έκταση 6.400 στρεμμάτων κηρύχθηκε «Αισθητικό Δάσος», λόγω της ιδιαίτερης αισθητικής και οικολογικής του σημασίας, με φορέα την Φιλοδασική. Το 1952-55 με επιμέλεια και χρηματοδότηση της Φιλοδασικής αναστηλώνεται το μοναστηριακό συγκρότημα της Ιεράς Μονής Καισαριανής (11ος αιώνας), σε συνεργασία με την Αρχαιολογική Εταιρεία, υπό την εποπτεία των καθηγητών Αναστάσιου Ορλάνδου και Ιωάννη Τραυλού). Την αποκατάσταση των μεταβυζαντινών τοιχογραφιών αναλαμβάνει ο συντηρητής Τάσος Μαργαριτώφ. Στη συνέχεια αναστηλώνεται και η Μονή του Αγίου Ιωάννη του Κυνηγού.

Το 1956 ξεκίνησε, σε συνεργασία με τη Αρχαιολογική Εταιρεία και τον αρχαιολόγο Ιωάννη Τραυλό, το έργο της ανασκαφής και μερικής αποκατάστασης του Ολυμπίου, που παρουσίαζε εικόνα εγκατάλειψης. Εκτός από τα σημαντικά ευρήματα και στοιχεία που προέκυψαν από την ανασκαφή της Φιλοδασικής, μετά το πέρας της επέμβασης ο περιβάλλων χώρος αναμορφώθηκε κατά τον αισθητικότερο τρόπο, με φυτεύσεις δένδρων, θάμνων κλπ.

Μια σελίδα άγνωστη στους πολλούς, από την δραστηριότητα της Φιλοδασικής είναι η αποφασιστική και τολμηρή εκστρατεία την οποία ξεκίνησε το 1984, μόνη μέσα στον ελληνικό χώρο, για την σωτηρία του μοναδικής αξίας Απολιθωμένου Δάσους της Λέσβου, που ως το 1980 είχε αφεθεί καταφρονεμένο και ανεξερεύνητο από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς. Προώθησε, συντόνισε και χρηματοδότησε επί σειρά ετών ένα πρόγραμμα μακρόπνοο, για την προστασία και ανάδειξη - σε εθνική και διεθνή κλίμακα - του μοναδικού αυτού Μνημείου της Φύσης, παλαιότητας 15-20 εκατομμυρίων ετών. Με τον τρόπο αυτό, η Φιλοδασική κατάφερε, δραστηριοποιώντας το Πανεπιστήμιο της Αθήνας, να ευαισθητοποιηθούν οι αρμόδιοι φορείς του Υπουργείου Γεωργίας και της Νομαρχίας. Επίσης, με πρωτοβουλία τη Φιλοδασικής τέθηκαν οι βάσεις για την δημιουργία ενός Μουσείου Παλαιοντολογίας, σε προνομιούχο τοποθεσία στο Σιγρί, που επέλεξε η ίδια η Φιλοδασική (και που τελικά οικοδομήθηκε από το Υπουργείο Αιγαίου, αρκετά χρόνια αργότερα).

Τα τελευταία χρόνια, οι αναδασωτικές δραστηριότητες της Φιλοδασικής Ένωσης Αθηνών εξαπλώνονται και εκτός Αττικής, με πρόσφατο παράδειγμα την αναδάσωση ερημωμένης περιοχής της ακριτικής Χίου (1997-2002) που περιβάλλει την ιστορική ΝΕΑ ΜΟΝΗ (10ος αι.). Η Φιλοδασική, δυνάμει συμφωνητικού με την Ι. Μητρόπολη Χίου, ανέλαβε την αναδάσωση 700 στρεμμάτων καμένης γης, στην περιοχή Γεροντιό, του δήμου Ομηρούπολης (15 χλμ. από την πόλη της Χίου).

Το 2003 η Φιλοδασική αποφασίζει να ερευνήσει το φαινόμενο της «βαμβακάδας» στα ελληνικά πευκοδάση - και του εντόμου *Marchalinahellenica* (Gen.) που την προκαλεί. Έτσι αποφασίζει και υλοποιεί τον Οκτώβριο του ίδιου έτους την διοργάνωση επιστημονικού συνεδρίου με τη συμμετοχή διακεκριμένων επιστημόνων. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου αποκαλύπτεται ο καταστροφικός ρόλος του παραπάνω εντόμου και ο ρόλος που είχαν στην τεχνητή διάδοσή του ορισμένοι μελισσοκομικοί συνεταιρισμοί, για να αυξηθεί το εισόδημά τους.

Διαπιστώνοντας πείσμονα άρνηση για συνεργασία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, η Φιλοδασική αναλαμβάνει μόνη νομικές πρωτοβουλίες για την απαγόρευση της διάδοσής του. Με ενέργειες της ίδιας, ο «Ευρωπαϊκός και Μεσογειακός Οργανισμός Φυτοπροστασίας» θέτει το έντομο *Marchalinahellenica* στον Κατάλογο Συναγερμού, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις για την γενική του απαγόρευση στο Ευρωπαϊκό έδαφος. Ταυτόχρονα αποκαλύπτει στην Ευρωπαϊκή Ένωση την ανυπαρξία προστασίας των περιοχών Natura 2000 από τους ανεξέλεγκτους «εμβολιασμούς» που οδήγησαν στην μη αναστρέψιμη μόλυνση των πεύκων με το παραπάνω έντομο.

Σήμερα, η Φιλοδασική έχει σαν στόχο όχι μόνο την δημιουργία νέων δασών, αλλά και την υπεράσπιση τους από τους κάθε λογής καταστροφείς και καταπατητές που τα εποφθαλμιούν για ίδιον όφελος. Πρωτοστατεί στην προώθηση της φιλοδασικής συνείδησης διοργανώνοντας διαλέξεις και εξορμήσεις στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μαθητών σε δάση. Συμβάλλει στην ανάδειξη μνημείων και χώρων της ιστορικής, θρησκευτικής και αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς, σαν στοιχεία του Ελληνικού Πολιτισμού.

Θέσεις

- Προστασία της δασικής γης και ειδικότερα του Αισθητικού Δάσους.
- Απόσυρση του προτεινόμενου σχεδίου Π.Δ.
- Να μην θιγούν τα θεσμικά προστατευόμενα οικοσυστήματα (Αισθητικό Δάσος Καισαριανής) από το νέο αυτοκινητόδρομο στον Υμηττό.
- Να πάψει η λογική της οικονομικής ανάπτυξης σε βάρος του περιβάλλοντος και να μην υποβαθμίζεται η αξία της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος, ειδικά σε μια περιοχή όπως η Αττική.

Η Φιλοδασική Ένωση Αθηνών επιφυλάσσεται να ασκήσει κάθε ένδικο μέσον για να αποτρέψει την προώθηση του Προεδρικού Διατάγματος για τις ζώνες του Υμηττού.

3.3 Οι εναλλακτικές προτάσεις θωράκισης της προστασίας

3.3.1 Το Προεδρικό Διάταγμα του '78

Αυτή τη στιγμή, ο ορεινός όγκος του Υμηττού προστατεύεται με το προεδρικό διάταγμα 544 Δ΄/1978 που ορίζει δύο ζώνες προστασίας: την Α΄ και Β΄ ζώνη.

Σε καμία από τις δύο ζώνες δεν επιτρέπεται η δόμηση κατοικιών.

Η ζώνη Α' καθορίζεται ως «περιοχή αναψυχής, περιπάτου και υγείας, εντός της οποίας επιτρέπεται η δόμησης μόνον κτιρίων αναψυχής και πολιτιστικών εκδηλώσεων», η κατασκευή δικτύου οδών και πεζόδρομων και η συνέχιση εκμετάλλευσης μεταλλείων και λατομείων, μέχρι να λήξει η άδειά τους .

Η ζώνη Β', δηλαδή οι περιοχές που εφάπτονται στα όρια των δήμων με τις πλαγιές του βουνού και εκτείνονται μέσα στο δάσος σε μια ακτίνα από 100 έως 5000 μέτρα, καθορίστηκε ως «περιοχή εγκαταστάσεων μόνο κοινωφελών λειτουργιών», «εντός της οποίας επιτρέπεται η δόμησης μόνον κτιρίων χρήσεως αθλητισμού, πολιτιστικών εκδηλώσεων, νοσοκομείων και θεραπευτηρίων εν γένει, διδακτηρίων, ορφανοτροφείων, ασύλων και εν γένει κτιρίων προς εξυπηρέτησιν αναλόγων ευαγών σκοπών, η δημιουργία αλσών, πάρκων και εν γένει χώρων πρασίνου, ως και η ανόρυξις φρεάτων και αι συναφείς αντλητικά εγκαταστάσεις και υδαταποθήκαι».

Ειδικά για το Δήμο Βύρωνα, δημιουργήθηκε και άλλη εξαίρεση, για έκταση «υποδοχέα διά οικιστικήν ανάπτυξιν».

Ο χάρτης του Π.Δ. 544 Δ΄ /78 βρίσκεται σε ηλεκτρονική μορφή αρχείου dwf στο cd.

3.3.2 Η νέα πρόταση

Η τελική νέα πρόταση τροποποίησης του Π.Δ. σχετικά με τον Υμηττό δημοσιεύτηκε στις 20- 08- 2009 από το ΥΠΕΧΩΔΕ και παρουσιάζεται παρακάτω:

« Τελική πρόταση για την τροποποίηση του Π. Δ/τος
Προστασίας του ορεινού όγκου Υμηττού

Άρθρο 1

Τροποποιούνται τα όρια του ορεινού όγκου του Υμηττού, που καθορίστηκαν με το από 31.8.78 Π. Δ/τος περί ζωνών ρυθμίσεως και προστασίας του όρους Υμηττού, στις περιοχές των Δήμων Αγ. Παρασκευής, Κορωπίου, Δ. Παπάγου και Χολαργού, όπως τα όρια αυτά φαίνονται με συνεχή πράσινη γραμμή στα δέκα σχετικά πρωτότυπα διαγράμματα κλ. 1:10.000 και σε ένα σε κλίμακα 1:30.000, που θεωρήθηκαν από τον προϊστάμενο της Δ/σης Τοπογραφικών Εφαρμογών, με την υπ' αριθμ. ....πράξη τους και που αντίτυπά τους σε φωτομίκρυνση δημοσιεύονται με το παρόν.

Άρθρο 2

Εντός των ορίων των καθοριζομένων με το άρθρο 1 του παρόντος, ορίζονται ζώνες προστασίας όπως φαίνονται με τις ενδείξεις Α, Β1, Β2, Β3, Β4 και Ε1, Ε2 στα διαγράμματα του άρθρου 1 και καθορίζονται κατά ζώνη χρήσεις γης ως εξής:

1. Ζώνη Α

α) Η ζώνη αυτή καθορίζεται ως Πάρκο Φύσης (NATURA) και Ιστορικών Μνημείων με στόχο την ανάδειξη των ιδιαίτερων φυσικών, γεωλογικών, και ιστορικών χαρακτηριστικών του Υμηττού.

Είναι ζώνη απολύτου προστασίας, εντός της οποίας δεν επιτρέπεται η δόμηση εκτός από την κατασκευή μόνο πέντε (5) νέων δημοτικών αναψυκτηρίων μέγιστου εμβαδού 100τμ, περιπτέρων δασικής αναψυχής, καθώς και οι διαμορφώσεις χώρων θέας, πληροφόρησης, παρατήρησης και η χάραξη μονοπατιών και ποδηλατοδρόμων.

Οι θέσεις των νέων δημοτικών αναψυκτηρίων προσδιορίζονται στο σχετικό διάγραμμα.

β) Η οργάνωση του Πάρκου, καθώς και η οργάνωση των τεσσάρων πόλων εισόδου σε αυτό, θα καθοριστούν μετά από ειδική μελέτη που θα εγκριθεί από τον ΟΡΣΑ, μετά από σύμφωνη γνώμη των αρμόδιων Υπηρεσιών των Υπουργείων Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, και Πολιτισμού.

2. Ζώνη Β1. Η ζώνη Β1 καθορίζεται ως περιοχή αθλητισμού και πολιτισμού εντός της οποίας επιτρέπεται η ανέγερση, μόνο αθλητικών και πολιτιστικών εγκαταστάσεων μικρής κλίμακας όπως προσδιορίζεται στις γενικές διατάξεις του παρόντος.

3. Ζώνη Β2. Η ζώνη Β2 καθορίζεται ως περιοχή κοινωφελών εγκαταστάσεων αθλητισμού, πολιτισμού, περίθαλψης και εκπαίδευσης, εντός της οποίας επιτρέπεται μόνο η ανέγερση μόνο εγκαταστάσεων αθλητικών, πολιτιστικών, υγείας και εκπαίδευσης.
4. Ζώνη Β3. Για τη ζώνη αυτή ισχύουν οι διατάξεις της Ζώνης Β του από 31.8.78 ΠΔ (ΦΕΚ 544Δ).
5. Ζώνη Β4. Η ζώνη αυτή αποτελεί το «Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδή».
Στο Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδή διακρίνεται ο «πυρήνας του πάρκου» που αποτελεί την κεντρική ζώνη πρασίνου και συμβατών με τον χαρακτήρα του Πάρκου άλλων χρήσεων και η «περιφερειακή ζώνη ελέγχου», που περιλαμβάνει τις σημερινές εγκατεστημένες χρήσεις διοίκησης, εκπαίδευσης και κοινωφελών λειτουργιών τοπικού και μητροπολιτικού χαρακτήρα.
6. Ζώνη Ε1. Η ζώνη Ε1 καθορίζεται ως Πάρκο Κεραιών Ραδιοφωνίας - Τηλεόρασης, εντός της οποίας επιτρέπεται η εγκατάσταση κεραιών σε μικρό αριθμό ιστών (μέγιστος αριθμός έξι) καθώς και εγκαταστάσεων μικρού μεγέθους για την στέγαση του μηχανολογικού τους εξοπλισμού, με την προϋπόθεση της τήρησης της διαδικασίας της περιβαλλοντικής αδειοδότησης.
7. Ζώνες Ε2. Είναι ζώνες εντός των οποίων είναι δυνατή η εγκατάσταση νεκροταφείων, με την προϋπόθεση της τήρησης της περί νεκροταφείων ειδικότερης νομοθεσίας.

Άρθρο 3

1. Εντός των ως άνω ζωνών επιτρέπονται επίσης τα παρακάτω:
  - α. Δημόσια έργα που εξασφαλίζουν την διατήρηση, προστασία και αναβάθμιση της χλωρίδας και της πανίδας.
  - β. Έργα αντιπυρικής προστασίας
  - γ. Υπόγειες υδατοδεξαμενές και υπόγεια αντλιοστάσια μετά από έγκριση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ως προς την αναγκαιότητα και την χωρητικότητά τους, για την προστασία της περιοχής.
  - δ. Οι απαραίτητες εγκαταστάσεις μετεωρολογικών και γεωδυναμικών σταθμών που εγκρίνονται με κοινή απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ και των συναρμόδιων Υπουργών.
2. Επιπλέον των ανωτέρω επιτρέπονται οι παρακάτω χρήσεις:
Εντός των ανωτέρω ζωνών επιτρέπονται τα απαραίτητα έργα τεχνικής υποδομής ήτοι: έργα και εγκαταστάσεις ενέργειας (ΔΕΗ και ΔΕΠΑ), ύδρευσης, αποχέτευσης (ΕΥΔΑΠ και ΟΤΑ), μεταφορών (οδικά έργα) μετά από γνώμη των εκάστοτε συναρμόδιων Υπουργείων και έγκριση του ΟΡΣΑ.
Εντός των ανωτέρω ζωνών και εκτός των ορίων της Ζώνης Natura, επιτρέπονται εγκαταστάσεις περιβαλλοντικών υποδομών, εφόσον εντάσσονται στον περιφερειακό σχεδιασμό διαχείρισης αποβλήτων,

σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 33 παραγ. 1 έως 5 του Ν 3164 (ΦΕΚ 176 Δ), καθώς και οι προβλεπόμενες στην παράγραφο 1B του ίδιου άρθρου του νόμου.

3. Τα λατομεία τα κείμενα εντός των ορίων των ζωνών προστασίας, οφείλουν να διακόψουν την λειτουργία τους εντός 6 μηνών από την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος Π.Δ/τος και να ολοκληρώσουν την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντός τους εντός τριών ετών από την ισχύ του παρόντος.
4. Για τις υφιστάμενες Μονές εντός του ορίου των Ζωνών Προστασίας ισχύουν οι διατάξεις του από 17.03.81 Π. Δ/τος (ΦΕΚ.167 Δ)

Άρθρο 4

1. Εντός της Ζώνης προστασίας Α απαγορεύεται η οποιαδήποτε κατάτμηση γηπέδου.
2. Τα ελάχιστα όρια εμβαδού και οι λοιποί οι όροι και περιορισμοί δόμησης των γηπέδων που βρίσκονται στην εκτός σχεδίου έκταση των ζωνών Β1, Β2, καθορίζονται ως εξής:
  - α. Ελάχιστο εμβαδόν αρτιότητας:
    - για τη ζώνη Β1 4.000τμ
    - για τη ζώνη Β2 20.000 τμ,
  - β. Μέγιστη επιφάνεια των κτιρίων:
    - περιπτέρων δασικής αναψυχής τριάντα (30) τ.μ.
    - αναψυκτηρίων εκατό (100) τ.μ.
    - αθλητικών εγκαταστάσεων, πολιτιστικών κτιρίων: εκατό (100) τ.μ.
    - Για τα νοσοκομεία και εκπαιδευτήρια καθορίζεται μέγιστος συντελεστής δόμησης 0,2 και ποσοστό κάλυψης 15%.
  - γ. Μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος των κατωτέρω κτιρίων (μετρούμενο από το γύρω φυσικό έδαφος):
    - περιπτέρων αναψυχής τρία (3) μ.
    - αναψυκτηρίων, κτιρίων αθλητικών εγκαταστάσεων και πολιτιστικών χρήσεων τρία και μισό (3,50) μ.

Κατά τα λοιπά ισχύουν οι όροι και περιορισμοί δόμησης του ΓΟΚ και της εκτός σχεδίου δόμησης.

- δ. Πάνω από το μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος είναι δυνατή η κατασκευή στέγης με κεραμίδια, το ύψος της οποίας δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τα δύο (2) μέτρα.
- ε. Απαγορεύεται η κοπή δένδρων. Επιτρέπεται μόνο κατ' εξαίρεση και ύστερα από άδεια της αρμόδιας Δασικής Υπηρεσίας.
- στ. Οι αρχιτεκτονικές μελέτες των ανεγερθησομένων κτιρίων εγκρίνονται από την οικεία Επιτροπή Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

3. Για τη Ζώνη Β3 ισχύουν οι διατάξεις της ζώνης Β του από 31.8.78 ΠΔ (ΦΕΚ 544Δ)
4. Τα νομίμως υφιστάμενα κτίρια και εγκαταστάσεις διδαστηρίων, νοσοκομείων και θεραπευτηρίων, ορφανοτροφείων, ασύλων, αναψυχής, αθλητισμού, πολιτιστικών εκδηλώσεων, των οποίων η χρήση δεν επιτρέπεται σύμφωνα με τις παραπάνω διατάξεις, είναι δυνατόν να παραμένουν στα γήπεδα στα οποία βρίσκονται. Οι εγκαταστάσεις αυτές είναι δυνατόν να επισκευάζονται για λόγους χρήσεως και υγιεινής, χωρίς αύξηση της εκμετάλλευσής και του όγκου τους.
5. Σε περίπτωση γηπέδου που εμπίπτει σε περισσότερες της μιας ζώνης ή τέμνεται από το όριο προστασίας, η αρτιότητα υπολογίζεται εφ' ολοκλήρου του γηπέδου, το κτίριο όμως κατασκευάζεται σε εκείνο το τμήμα του γηπέδου, που είναι δυνατή η ανέγερση κτιρίου σύμφωνα με τις χρήσεις και τους όρους δόμησης της περιοχής και εμπίπτει στο τμήμα του γηπέδου.
6. Στα γήπεδα που εμπίπτουν επί αρχαιολογικών ζωνών, εφαρμόζονται παραλλήλως και οι διατάξεις της κείμενης αρχαιολογικής νομοθεσίας, με κατίσχυση των αυστηρότερων όρων.
7. Για την προστασία όσων νέων αρχαιολογικών θέσεων εντοπιστούν μετά την δημοσίευση του παρόντος, η αρμόδια αρχαιολογική Υπηρεσία του ΥΠΠΟ, διατηρεί το δικαίωμα επιβολής ειδικών περιορισμών, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία.
8. Για την έκδοση αδειών σε εκτός σχεδίου περιοχή και για όλες τις επιτρεπόμενες χρήσεις, προϋπόθεση είναι η έγκριση της αρμόδιας Εφορείας Αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟ.
9. Στις περιοχές που για οποιονδήποτε λόγο υπάγονται στην δασική νομοθεσία, εφαρμόζονται παραλλήλως οι ισχύουσες διατάξεις της νομοθεσίας αυτής.

Άρθρο 5

1. Οικοδομικές άδειες που έχουν εκδοθεί μέχρι την δημοσίευση του παρόντος Π.Δ., εκτελούνται όπως εκδόθηκαν βάσει των υποβληθέντων στοιχείων.
2. Οικοδομικές άδειες εν ισχύ, αναθεωρούνται άπαξ, χωρίς αύξηση της κάλυψης, του συντελεστή δόμησης και του όγκου τους.
3. Εγκαταστάσεις εκπαίδευσης, υγείας, κοινωνικής πρόνοιας, και αθλητισμού για τις οποίες έχει εκδοθεί (πριν την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος Π.Δ/τος) άδεια χωροθέτησης των, από τον αρμόδιο κατά περίπτωση φορέα, σύμφωνα με τις διατάξεις του από 31.8.78 Π.Δ/τος "περί καθορισμού, ρυθμίσεως και προστασίας της περιοχής του όρους Υμηττού" (Δ' 544/78) υλοποιούνται σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις εφόσον εξασφαλισθούν οι παρακάτω προϋποθέσεις:
  - Τελεσίδικη απόφαση χαρακτηρισμού της Δ/σης Δασών Περιφέρειας Αττικής, περί μη δασικού χαρακτήρα της έκτασης
  - Έγκριση της αρμόδιας αρχαιολογικής Υπηρεσίας

- Έγκριση καταλληλότητας γηπέδου και θεώρηση αρχιτεκτονικής μελέτης από τον αρμόδιο κατά περίπτωση φορέα (Υπ.Υγείας, ΟΣΚ, Γ.Γ. Αθλητισμού, κλπ)
- Έγκριση περιβαλλοντικών όρων από τον Γενικό Γραμματέα Περιφέρειας για την οποία έχει θετική γνωμοδότηση του Οργανισμού Αθήνας
- Η ανωτέρω διάταξη δεν έχει ισχύ για περιοχές εντός ορίου NATURA

Άρθρο 6

Για την διαχείριση της έκτασης που εμπίπτει στα όρια προστασίας του ορεινού όγκου, λαμβάνεται μέριμνα για την σύσταση Φορέα Διαχείρισης από κοινού με τον ορεινό όγκο Πεντέλης ΦΕΚ 755 Δ/21.10.88), που θα προωθηθεί με ειδικό Π. Δ/γμα σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.2742/99 (άρθρο 15 ως ισχύει).

Άρθρο 7

7.1 Για το Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδή (Ζώνη Β4), μετά από εξειδικευμένη μελέτη, προσδιορίζονται με ειδικό κανονιστικό Π. Δ/γμα η ακριβής οριοθέτηση του πυρήνα και των επί μέρους ζωνών, οι ειδικότερες χρήσεις γης και όροι δόμησης ανά ζώνη, τα μέτρα προστασίας και ελέγχου, ώστε η λειτουργία των χρήσεων του πυρήνα και της περιφερειακής ζώνης να συνεργάζονται και να εντάσσονται οργανικά στον χαρακτήρα του Μητροπολιτικού Πάρκου.

7.2 Οι καθοριζόμενοι στόχοι και Γενικές Αρχές Σχεδιασμού, είναι οι ακόλουθοι:

- Δημιουργία ενός ενιαίου χώρου πρασίνου υψηλής οικολογικής ποιότητας, ως ζώνη σύνδεσης και συνέχειας με τον ορεινό όγκο Υμηττού, με περιορισμένες σε αριθμό και κλίμακα χρήσεις πολιτισμού, αναψυχής και αθλητισμού. Προστασία, αναβάθμιση και εμπλουτισμό της φύτευσης και των φυσικών σχηματισμών (ρέματα και τεχνητές, δασικές ή μη, βλαστικές συγκεντρώσεις) με είδη που συνάδουν με το αττικό τοπίο και το οικοσύστημα του Υμηττού.
- Διατήρηση και ανάδειξη των σημαντικών ιστορικών κτιρίων της «στρατιωτικής πόλης Γουδή» και των νοσοκομείων.
- Βελτίωση της προσπελασιμότητας του Πάρκου, με τη δημιουργία ενός δικτύου «διαδρόμων» και «διαδρομών» εντός αυτού και πρόσβασης σ' αυτό, με παράλληλη εναρμόνιση των νέων και υφιστάμενων χρήσεων του Πάρκου με τις πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες των γειτονικών Δήμων.
- Διευθέτηση της κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων προς όφελος της προσπελασιμότητας, της διατήρησης του ενιαίου χαρακτήρα του Πάρκου -με απαγόρευση της πρόσβασης οχημάτων στην κεντρική ζώνη, πλην εκτάκτου ανάγκης και τροφοδοσίας- και της προώθησης της αρχής της βιώσιμης κινητικότητας. Απαγόρευση της υπαίθριας στάθμευσης και κατάλληλη χωροθέτηση υπόγειων χώρων στάθμευσης, σε περιμετρικές θέσεις και σε συνδυασμό με τα μέσα μαζικής μεταφοράς.

- Άρση της διχοτόμησης (πεζογέφυρες, κλπ) του χώρου και ιδιαιτέρως του πυρήνα του Πάρκου από τον σημαντικό υπερτοπικό άξονα κυκλοφορίας της Λ. Κανελλοπούλου, προκειμένου να ενοποιηθούν λειτουργικά και αντιληπτικά οι κοινόχρηστες και κοινωφελείς χρήσεις. »

Σημειώνεται ότι μετά της εκλογές του Οκτώβρη 2009 και την αλλαγή της Κυβέρνησης η πρόταση είναι υπό επανεξέταση.

3.3.3 Η πρόταση των φορέων

Η πιο ολοκληρωμένη πρόταση σχετικά με τον Υμηττό ανήκει στον ΣΠΑΥ. Οι θέσεις του οποίου είναι:

- Ούτε κυβικό τσιμέντο στον Υμηττό
- Κατάργηση της Β΄ ζώνης
- Χαρακτηρισμός του Υμηττού ως Εθνικού Δρυμού
- Απομάκρυνση των στρατοπέδων
- Απομάκρυνση όλων των οχλουσών δραστηριοτήτων
- Πλήρη αποκατάσταση όλων των καμένων εκτάσεων

Οι θέσεις του ΣΠΑΥ παρουσιάζονται αναλυτικά στο κεφάλαιο 3.2.4.

Η Φιλοδασική Ένωση παίρνει τις παρακάτω θέσεις:

- Προστασία του δασικού χώρου
- Απόσυρση του νέου Π.Δ. (Είναι υπό επανεξέταση)
- Απόσυρση του σχεδίου των νέων αυτοκινητόδρομων (Είναι υπό επανεξέταση)

Μάλιστα, στις 22 Οκτωβρίου 2009, μία ομάδα φορέων, αποτελούμενη από δημοτικές οργανώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις και συλλόγους κατέθεσε μία επιστολή στην Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής κα. Τίνα Μπιρμπίλη σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να παρθούν για τη διάσωση του Υμηττού.

Οι φορείς που συμμετείχαν ήταν οι εξής:

- Πρωτοβουλία Πολιτών για την Προστασία του Υμηττού
- ΚΙ.Π.Η. (Κίνηση Πολιτών Ηλιούπολης)
- Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία
- WWF Ελλάς
- Ελληνικό Δίκτυο «Φίλοι της Φύσης»
- Δημοτική κίνηση Ηλιούπολης «ΗΛΙΟΥ-πόλις, ανθρώπινη πόλη»
- Ε.Μ.Δ.Υ.Δ.Α.Σ Αττικής
- Δημοτική Παράταξη Ζωγράφου «Μαζί για την πόλη μας»
- Εξωραϊστικός – Πολιτιστικός Σύλλογος Ιλισσός
- Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Ηλιούπολης
- «ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ», ηλεκτρονική εφημερίδα Αργυρούπολης και Νοτίων προαστίων
- Δημοτική Παράταξη «Γλυφάδα Ανθρώπινη Πόλη με ενεργούς Πολίτες»
- ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ ενάντια στην υποβάθμιση του ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ζητώντας τα παρακάτω:

- Απόσυρση του υπό δημόσια διαβούλευση Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας και έναρξη διαδικασίας επεξεργασίας νέου, με σαφή προτεραιότητα στην προστασία του περιβάλλοντος. Το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο για την Αττική θα πρέπει να αποσκοπεί στη θεσμική και ουσιαστική θωράκιση των ορεινών όγκων της και στην ουσιαστική διατήρηση των πράσινων πνευμόνων της Αττικής. Η ανάγκη αυτή γίνεται περισσότερο επιτακτική σε συνέχεια των καταστροφικών πυρκαγιών του καλοκαιριού που επηρέασαν βαθύτατα το φυσικό περιβάλλον της Αττικής.
- Απόσυρση του σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος για τον Υμηττό, το οποίο ενέκρινε ο Οργανισμός Αθήνας τον Αύγουστο 2009. Άμεση έναρξη διαδικασίας σχεδιασμού νέου ΠΔ για τη δημιουργία «Εθνικού Πάρκου» βάσει της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, με ενιαία ζώνη απολύτου προστασίας.
(Υπό Επανεξέταση)
- Ακύρωση της από 24.8.09 Κοινής Υπουργικής Απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων «των Νέων Αυτοκινητοδρόμων Αττικής»
Ακύρωση της διαδικασίας δημοπράτησης, μέσω διεθνούς διαγωνισμού, των «Νέων Αυτοκινητοδρόμων Αττικής» η οποία ολοκληρώνεται στις 22 Δεκεμβρίου 2009. (Πραγματοποιήθηκε)

3.4 Αξιολόγηση των προτάσεων

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται αξιολόγηση και σύγκριση των προτάσεων που υπάρχουν αυτή τη στιγμή για την προστασία της περιοχής μελέτης. Η αξιολόγηση γίνεται βάσει κριτηρίων, τα οποία είναι:

- Αξιοποίηση των δυνατοτήτων της περιοχής φυσικού ενδιαφέροντος του Υμηττού στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης
- Εκτόνωση της πίεσης του αστικού ιστού στη Β΄ ζώνη μόνο για κοινωφελείς χρήσεις
- Προστασία του φυσικού πλούτου της περιοχής
- Απομάκρυνση οχλουσών δραστηριοτήτων
- Επιλογή φορέα διαχείρισης για την περιοχή βάσει του γεγονότος ότι η περιοχή χρειάζεται λόγω έκτασης και προβλημάτων ανεξάρτητο φορέα διαχείρισης από την Πεντέλη
- Περιθώρια παραβάσεων
- Αποκατάσταση των προβληματικών περιοχών

Τα παραπάνω κριτήρια επιλέχθηκαν βάσει της υφιστάμενης κατάστασης και πιο συγκεκριμένα των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο Υμηττός.

3.4.1 Αξιολόγηση Προεδρικού Διατάγματος του '78

Το Προεδρικό Διάταγμα αποτελεί το σενάριο μηδενικής λύσης όσον αφορά τα υπάρχοντα σενάρια για το μελλοντικό νομικό καθεστώς που θα προστατεύει τον ορεινό όγκο του Υμηττού. Είναι ήδη δοκιμασμένο ως λύση και λόγω του ότι εφαρμόζεται για χρόνια η αξιολόγησή του μπορεί να γίνει βάσει τη υπάρχουσας κατάστασης του ορεινού όγκου.

Πλεονεκτήματα

- Ανάπτυξη της Α' Ζώνης Προστασίας με τη δυνατότητα κατασκευής υποδομών αναψυχής και πολιτισμού.
- Βελτίωση της πρόσβασης στην Α' Ζώνη Προστασίας με τη δυνατότητα κατασκευής πεζοδρόμων.
- Εκτόνωση της πίεσης του αστικού ιστού του λεκανοπεδίου για νοσοκομεία, ιδρύματα, νεκροταφεία, εγκαταστάσεις εκπαίδευσης και αθλητισμού στη Β' Ζώνη Προστασίας.

Μειονεκτήματα

- Η δυνατότητα δόμησης κτιρίων αναψυχής και πολιτισμού στην Α' Ζώνη Προστασίας αποτελεί «παράθυρο» για την κατασκευή αυθαίρετων κατοικιών εντός της Α' Ζώνης με άδεια για υποδομές πολιτισμού.
- Η δυνατότητα κατασκευής δικτύου οδών στην Α' Ζώνη αποτελεί κίνδυνο ενόχλησης της άγριας ζωής που φιλοξενείται στον ορεινό όγκο, αλλά και πηγή προβλημάτων ρύπανσης του βουνού και ανεξέλεγκτης πρόσβασης.
- Η δυνατότητα λειτουργίας λατομείων στην Α' Ζώνη, δεν συμβάλει με την προστασία του ορεινού όγκου.
- Δυνατότητα επέκτασης του αστικού ιστού στη Β' Ζώνη με την κατασκευή αυθαιρέτων με άδειες των χρήσεων που επιτρέπονται.
- Δεν είναι επίκαιρο και δεν λαμβάνει υπόψη την ανάπτυξη της περιοχής των Μεσογείων και την τάση περικύκλωσης του ορεινού όγκου από αστικό ιστό.

3.4.2 Αξιολόγηση της νέας πρότασης

Η τελευταία εκδοχή της νέας πρότασης τροποποίησης του Προεδρικού Διατάγματος για τον Υμηττό είναι αυτή τη στιγμή υπό επανεξέταση.

Πλεονεκτήματα

- Επεκτείνονται τα όρια του ορεινού όγκου και ταυτόχρονα τα όρια της Α΄ Ζώνης προστασίας.
- Δίνεται η δυνατότητα ανάπτυξης της Α΄ Ζώνης υπό έλεγχο με συγκεκριμένες και εκ των προτέρων ορισμένες ως προς τη θέση υποδομές.
- Σε όλες τις ζώνες επιτρέπονται έργα για τη διατήρηση, προστασία και αναβάθμιση της χλωρίδας και της πανίδας.
- Επιβάλλεται η διακοπή λειτουργίας όλων των λατομείων και η αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος.

Μειονεκτήματα

- Ορίζεται κοινός φορέας Διαχείρισης με τον ορεινό όγκο της Πεντέλης, ενώ ένας ορεινός όγκος του μεγέθους και των ιδιοτήτων του Υμηττού θα πρέπει να έχει δικό του φορέα διαχείρισης.
- Δίνεται η δυνατότητα κατασκευών έργων ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ και οδικών έργων, γεγονός που αφήνει περιθώρια κατασκευής κέντρου υπερυψηλής τάσης της ΔΕΗ, όπως και των έργων των νέων αυτοκινητόδρομων.
- Αφήνει περιθώρια παραβάσεων και αυθαιρεσιών, αφού η Α΄ Ζώνη καθορίζεται ως «Πάρκο Φύσης (NATURA) και Ιστορικών Μνημείων» και όχι ως Εθνικός Δρυμός.
- Δεν απομακρύνονται όλες οι οχλούσες δραστηριότητες.

3.4.3 Αξιολόγηση της πρότασης των φορέων

Πλεονεκτήματα

- Δίνεται η δυνατότητα «οικολογικής ανάπτυξης» και διευκόλυνσης της πρόσβασης με ανάπτυξη δικτύου μονοπατιών από υλικά του βουνού και όχι με τσιμέντο.
- Απομάκρυνση των στρατοπέδων και όλων των οχλουσών δραστηριοτήτων.
- Ίδρυση δασαρχείου Υμηττού
- Αποκατάσταση όλων των καμένων εκτάσεων.
- Κηρύσσεται ο Υμηττός «Εθνικός Δρυμός» δηλαδή περιοχή απολύτου προστασίας και δεν υπάρχουν «παράθυρα» αυθαιρεσιών.

Μειονεκτήματα

- Κατάργηση της Β΄ Ζώνης . Η κατάργηση της Β΄ Ζώνης κρίνεται ως μειονέκτημα γιατί η ύπαρξη της άφηνε περιθώρια χρήσεων οι οποίες υπό προϋποθέσεις δεν αποτελούσαν απειλή για τον ορεινό όγκο και διευκόλυνε η χωροθέτηση τους στη συγκεκριμένη ζώνη όπως τα νεκροταφεία.
- Έλλειψη σχεδίου υποδομών για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων του ορεινού όγκου στα πλαίσια μιας ανάπτυξης με κεντρικό άξονα το περιβάλλον και τις ήπιες δραστηριότητες.

3.4.4 Σύγκριση των προτάσεων

Η σύγκριση των προτάσεων θα γίνει στον παρακάτω πίνακα:

Προτάσεις

Κριτήρια	Προεδρικό Διάταγμα του '78	Νέα πρόταση	Πρόταση των φορέων
Αξιοποίηση δυνατοτήτων στα πλαίσια αειφόρου ανάπτυξης	✓	✓	✓
Εκτόνωση πίεσης αστικού ιστού στη Β' ζώνη	✓	✓	
Προστασία φυσικού πλούτου		✓	✓
Απομάκρυνση οχλουσών Δραστηριοτήτων			✓
Επιλογή φορέα διαχείρισης			✓
Περιθώρια παραβάσεων			✓
Αποκατάσταση		✓	✓

Πίνακας 1: Σύγκριση προτάσεων προστασίας

Όπως φαίνεται, βάσει του παραπάνω πίνακα και των κριτηρίων αξιολόγησης που θέσαμε η πρόταση των φορέων είναι καταλληλότερη. Αυτό είναι λογικό αν λάβει κανείς υπόψη ότι το Π.Δ. 544 Δ/78 δεν είναι επίκαιρο και δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τα σημερινά προβλήματα της περιοχής μελέτης, η νέα πρόταση έχει αρκετά πλεονεκτήματα σε σχέση με το Π.Δ. του '78 ωστόσο αφήνει περιθώρια παραβάσεων και δεν απομακρύνει τις οχλούσες δραστηριότητες.

4. Συμπεράσματα

Στον επίλογο της προσπάθειας για την διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης εικόνας της υπάρχουσας κατάστασης στον Υμηττό με στόχο την ενίσχυση της προστασίας του, θεωρώ ότι οδηγός πρέπει να είναι η απόλυτη προστασία της περιοχής.

Είναι λοιπόν επιτακτική ανάγκη, να δημιουργηθεί ένα επίκαιρο νομικό πλαίσιο βασισμένο στις σύγχρονες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί εσωτερικά αλλά και στην περίμετρο του ορεινού όγκου. Ένα σχέδιο που να τον προστατεύει χωρίς όμως να αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη και την αξιοποίηση των χαρακτηριστικών που συγκεντρώνει.

Προσωπική μου άποψη είναι, ότι με οδηγό την περιβαλλοντική αξία του ορεινού όγκου, το σχέδιο προτάσεων των φορέων, με κάποιες βελτιώσεις, θα μπορούσε να αποτελέσει μία λύση με σκοπό τη θωράκιση της προστασίας, την ανάπτυξη και τη βελτίωση της βιοποικιλότητας του Υμηττού. Η απομάκρυνση των οχλουσών δραστηριοτήτων, η αποκατάσταση των καμένων εκτάσεων, η ίδρυση δασαρχείου Υμηττού και η κήρυξη της περιοχής σε Εθνικό Δρυμό είναι τα κύρια πλεονεκτήματα που προσφέρει η συγκεκριμένη πρόταση, δίνοντας ουσιαστικά, κατά την άποψή μου εγγυήσεις όσον αφορά την προστασία του ορεινού όγκου από τα «σημερινά» του προβλήματα.

Κλείνοντας, θεωρώ ότι η συγκεκριμένη εργασία μπορεί να αποτελέσει έναν οδηγό για τους φορείς και την πολιτεία, ιδιαίτερα εν όψει επανεξέτασης του νομικού καθεστώτος, αφού επισημαίνονται οι αδυναμίες των μέχρι τώρα πλαισίων «χαλαρής» προστασίας, αλλά και μια ευκαιρία ευαισθητοποίησης των πολιτών απέναντι στον ορεινό όγκο, αφού αποτελεί μέσο γνωριμίας με το βουνό, τον φυσικό πλούτο, τα προβλήματα που συγκεντρώνει, τα προτεινόμενα νομικά πλαίσια αλλά και ένα σημαντικό επιχείρημα δραστηριοποίησης για την προστασία του.

Μέσα από τη συστηματική και με διακριτά βήματα προσέγγιση του θέματος, έγιναν κατανοητές στην πράξη περιβαλλοντικές έννοιες, υπήρξε εξοικείωση με την αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο αλλά και στους φορείς και υπηρεσίες που χρειάστηκε να γίνουν επισκέψεις, μελετήθηκε αναλυτικά η νομοθεσία της περιοχής μελέτης και γενικά πολλά σημεία περιβαλλοντικής νομοθεσίας, έγινε επιτόπια έρευνα και επίσκεψη μέσω πεζοπορικής διαδρομής στον ορεινό όγκο και συγκεκριμένα στην κορυφή Εύζωνας, εκτιμήθηκε η περιβαλλοντική αξία του ορεινού όγκου και διαπιστώθηκαν από κοντά τα προβλήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλιογραφικές και διαδικτυακές πηγές

I. Βιβλιογραφικές Πηγές

- 1) Αγγελίδης Μ., Χωροταξικός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη, 2000
- 2) Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης, Ελλάδα η κατάσταση του Περιβάλλοντος, 2001
- 3) Καλογήρου Α., Τα μονοπάτια του Υμηττού, 2003
- 4) Κανέλλης Α., Roger Peterson, Guy Mountfort, P.A.D. Hollom, Julian Huxley, και W. Bauer, Τα Πουλιά της Ελλάδας και της Ευρώπης, 1981
- 5) Κασσιός Κ., Εφαρμογές στη Διαχείριση Φυσικών Πόρων, 2000
- 6) Κασσιός Κ., Οι επιπτώσεις στο Περιβάλλον από Έργα και Προγράμματα, 2006
- 7) Κουτσόπουλος Κ. Μεθοδολογία και Μέθοδοι Ανάλυσης Χώρου, 2000
- 8) Νέζης Ν., Τα βουνά της Αττικής, 2002
- 9) Νόμος 998/1979 "Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας"
- 10) Νόμος 1650/1986 (ΦΕΚ Α 160 16/10/86(Για την προστασία του περιβάλλοντος))
- 11) ΥΠΕΧΩΔΕ, Εισηγητική έκθεση κύρωσης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου, 2009

II. Διαδικτυακές Πηγές

- 1) http://www.itr.si/javno/youth_farm/el/non-agric-activities.html
- 2) www.kerdos.gr/
- 3) http://politics.wwf.gr/images/stories//09oct_koiniepistoli_ymittos.pdf
- 4) <http://www.ornithologiki.gr/gr/politiki/national.php>
- 5) <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm>
- 6) http://ec.europa.eu/environment/soil/index_en.htm
- 7) http://www.itr.si/javno/youth_farm/el/non-agric-activities5.html
- 8) http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/Conventions/Bern/default_en.asp
- 9) <http://www.kekiridos.gr>
- 10) <http://www.ymittos.gr/dimos/test>
- 11) http://www.ekby.gr/ekby/el/EKBY_Natura2000_el.htm
- 12) http://natura.minenv.gr/natura/server/user/biotopos_info.asp?lng=GR&siteCode=GR300006
- 13) <http://www.cityofilioupolis.gr/content/view/1503/2/lang,el/>
- 14) <http://users.otenet.gr/~mictop/hymcavix.htm>
- 15) http://www.prosotsani.gr/menoikio/panida_thilastika2.htm
- 16) http://kpe-kastor.kas.sch.gr/biod_net/schools2/dim-monemvasia-programme.htm
- 17) <http://www.prosotsani.gr/menoikio/erpeta.htm>
- 18) http://park.ornithologiki.gr/gr/env/visitor_05.htm
- 19) http://www.rodopi.gr/environment/fauna_card.cfm?areaid=1&kid=4&id=40
- 20) <http://www.kalambaka.gr/portal/page/portal/Kalampaka/nature>
- 21) <http://www.prosotsani.gr/menoikio/ornithopanida.htm>
- 22) <http://www.minenv.gr/4/41/4107/g410714.html>

- 23) <http://www.edessacity.gr/>
- 24) <http://www.topeiros.gr/stena/pages/10orni8opanida.htm>
- 25) http://www.kerkinitoday.com/2009/07/kerkini-lake_18.html
- 26) <http://www.gpeppas.gr/m-fterota/fasa/fasa.html>
- 27) http://kpe-kastor.kas.sch.gr/biod_net/schools1/agios-mironas-programme.htm
- 28) <http://el.wikipedia.org/wiki/>
- 29) <http://petbirds.gr/>
- 30) <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=1137&language=el-GR>
- 31) http://7gym-zograf.att.sch.gr/perival_group/book/part7_mones/Microsoft%20Word%20-%20Hymettos7.pdf
- 32) http://portal.kessariani.gr/portal/page/portal/Index/Η_Πόλη_μας/
- 33) <http://www.philodassiki.org/>
- 34) <http://www.spay.gr/>
- 35) <http://www.yme.gr/?getwhat=7&tid=21&aid=2101&id=>
- 36) <http://diadimotikigiaymitto.wordpress.com/>
- 37) <http://www.mimisandrulakis.net/?p=190>
- 38) <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=77002>
- 39) <http://www.skai.gr/articles/news/greece/>
- 40) <http://www.oikologio.gr/content/view/1278/2/>
- 41) <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=1140&language=el-GR>
- 42) http://www.parnitha-np.gr/astheneies_peukon.htm

III. Πηγές Εικόνων

Πηγή εικόνας εξωφύλλου:

http://vironas.gr/press/wp-content/woo_custom/28-219858-P6250255_low.jpg

Εικόνα 1 : Google Earth

Εικόνες 2 – 4 : http://www.kekiridos.gr/02_01_01.htm

Εικόνες 5 – 7 : http://www.kekiridos.gr/02_01_02.htm

Εικόνες 8 – 10 : http://www.kekiridos.gr/02_01_03.htm

Εικόνες 11 – 12 : http://www.kekiridos.gr/02_01_04.htm

Εικόνα 13 : Επετειακό αφιέρωμα τον Υμηττό Δήμων Χολαργού, Βύρωνα, Υμηττού 2009

Εικόνα 14 : <http://www.philodassiki.org/29/article/greek/29/39/index.htm>

Εικόνα 15 : <http://www.philodassiki.org/29/article/greek/29/39/index.htm>

Εικόνα 16 : http://www.spay.gr/images/spay/eikones/spilaio_leontarioy.jpg

Εικόνα 17 : www.kekiridos.gr/02_02_01.htm

Εικόνα 18 : <http://www.kekiridos.gr/images/kek20A.jpg>

Εικόνα 19 :

http://3.bp.blogspot.com/_8yRYivVHWvo/R_IlzL7zKTI/AAAAAAAAAPE/GzAwE1YQ5u8/s400/HPIM9117.jpg

Εικόνα 20 : <http://spilaiologia.pblogs.gr/files/54742-HPIM6298.jpg>

Εικόνα 21 : <http://spilaiologia.pblogs.gr/files/54750-HPIM6328.jpg>

Εικόνα 22 :

http://www.spay.gr/images/spay/eikones/spilaio_ntaveli_palami.jpg

Εικόνα 23 : http://www.spay.gr/images/spay/eikones/trypia_spilia.jpg

Εικόνα 24 : <http://spilaiologia.pblogs.gr/files/108546-HPIM8490.jpg>

Εικόνα 25 : http://www.spay.gr/images/spay/eikones/spilaio_nymfoliptou.jpg

Εικόνα 26 : <http://en.academic.ru/pictures/enwiki/78/Nympholept.jpg>

Εικόνα 27 : <http://www.zagorama.com/Life-Zagori/meletipanidas/sk20.jpg>

Εικόνα 28 : <http://www.dasologikos.150m.com/images/thilastika/nifitsa.jpg>

Εικόνα 29 : <http://savvas-i.vet.auth.gr/blog/files/fox.jpg>

Εικόνα 30 :
http://www.dpgr.gr/photo_critiques/images/korfes2003_lagos1copy.jpg

Εικόνα 31 :
http://www.archipelago.gr/Portals/0//images/photogallery/photos/photos.GR.24.5.2003_Erinaceus-concolor.large.jpg

Εικόνα 32 :
<http://s190.photobucket.com/albums/z257/americanwildlife/Mammal/Z-DavidLaPuma-hispidcottonrat.jpg>

Εικόνα 33 : <http://www.birdingworld.co.uk/images/badger.jpg>

Εικόνα 34 : <http://www.prosotsani.gr/menoikio/erpeta.htm>

Εικόνα 35 : <http://www.prosotsani.gr/menoikio/erpeta.htm>

Εικόνα 36 :
http://www.empireoftheturtle.com/CB/Testudo_marginata_J_1a.JPG

Εικόνα 37 : http://www.konitsa.gr/images/erpeta/85_Elaphe_situla.jpg

Εικόνα 38 : http://www.minenv.gr/4/41/4107/00/l_410720.jpg

Εικόνα 39 : <http://www.prosotsani.gr/menoikio/erpeta.htm>

Εικόνα 40 : <http://www.photooftheday.gr/photos/120465188029210000.jpg>

Εικόνα 41 : http://www.minenv.gr/4/41/4107/00/l_410766.jpg

Εικόνα 42 : <http://3.bp.blogspot.com/>

Εικόνα 43 : <http://www.kireas.org/images/Circaetus%20gallicus.jpg>

Εικόνα 44 :
http://3.bp.blogspot.com/_ZsNcBXmwdBM/SgflvaSwYnI/AAAAAAAAAD7g/_z-tv2p--7w/s320/%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%AF%CE%BD%CE%B1.jpg

Εικόνα 45 :
http://media.eurovillages.info/files/user_uploaded/Image/Parnonas/vraxokirkin_ezo2.jpg

Εικόνα 46 : <http://www.psiloritis.eu/images/downLoadedImages/65.jpg>

Εικόνα 47 : http://www.minenv.gr/4/41/4107/00/l_410769.jpg

Εικόνα 48 :

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/1a/Peregrine_falcon_x.jpg/250px-Peregrine_falcon_x.jpg

Εικόνα 49 : http://www.kireas.org/images/sparrowhawk_2.jpg

Εικόνα 50 :

<http://www.kolumbus.fi/rantala.rantala/KUVAT/08%20Paivapetolinnut/Aqucla/aqucla%2004mar%20Oman%200300.jpg>

Εικόνα 51 : <http://gallery.photo.net/photo/4116297-lg.jpg>

Εικόνα 52 : <http://www.naturephoto-cz.com/photos/birds/griffon-vulture-2504.jpg>

Εικόνα 53 :

http://www.naturspesialisten.no/aimages/steppehawk01_1185476380_1185479989.jpg

Εικόνα 54 : <http://www.ecomallbiz.com/easy47/nss-folder/spanishbirdspictures/Honey%20Buzzard.jpg>

Εικόνα 55 :

http://bdb.cth.gva.es/imagenes/IMG_ESPECIES/Falco%20eleonora.jpg

Εικόνα 56 :

http://farm3.static.flickr.com/2328/1580123530_eb16d49b4b.jpg?v=0

Εικόνα 57 : <http://www.haryana-online.com/images/Birds/Szabolcs/Crested%20Lark.jpg>

Εικόνα 58 :

http://farm4.static.flickr.com/3493/3201984682_b344bd0bd7.jpg?v=0

Εικόνα 59 : <http://www.samford.edu/schools/artsci/biology/vert-zoo-04s/photos/Columba-livia.jpg>

Εικόνα 60 : <http://avesdetuzona.files.wordpress.com/2007/07/columba-livia.jpg>

Εικόνα 61 : <http://www.e-artemis.gr/wp-images/2008/02/columba-palumbus.jpg>

Εικόνα 62 : <http://www.giannitsou.gr/images/Columba%20palumbus.jpg>

Εικόνα 63 : <http://laspistasteria.files.wordpress.com/2008/02/1s.jpg>

Εικόνα 64 : http://www.hlasek.com/foto/carduelis_chloris_11351.jpg

Εικόνα 65 : <http://www.birding.in/images/Birds/rajiv/hoopoe.jpg>

Εικόνα 66 : http://farm4.static.flickr.com/3379/3252362901_f425e0bef1.jpg

Εικόνα 67 : <http://www.naturephoto-cz.eu/pic/aves/luscinia-megarhynchos-25324.jpg>

Εικόνα 68 : <http://www.fotonatura.org/galerias/fotos/usr12136/RUISEnOR-COMUN.jpg>

Εικόνα 69 :
http://www.kskm.gr/?option=com_samgallery&task=img&Itemid=106&cat=1&limit=9&limitstart=27

Εικόνα 70 : http://www.hlasek.com/foto/turdus_philomelos_8655.jpg

Εικόνα 71 : <http://www.almyros.gr/184/kokinolemis.jpg>

Εικόνα 72 :
<http://www.commanster.eu/commanster/Vertebrates/Birds/ABirds/Sylvia.communis.jpg>

Εικόνα 73 : <http://1.bp.blogspot.com>

Εικόνα 74 : <http://www.dkimages.com/discover/previews/989/5005567.JPG>

Εικόνα 75 : http://www.oiseaux-nature.com/oiseaux_chn/bruant_melanocephale/bruant_melanocephaleFD01.jpg

Εικόνα 76 : <http://www.itsasenara.org/Images/Actividades1.jpg>

Εικόνα 77 :
http://dic.academic.ru/pictures/wiki/files/68/De_Stieglitz_lat_Carduelis_carduelis.jpg

Εικόνα 78 :
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7c/Fringilla_coelebs_chaffinch_male_edit2.jpg/300px-Fringilla_coelebs_chaffinch_male_edit2.jpg

Εικόνα 79 :
http://www.naturspesialisten.no/aimages/bokfink234_1147629648_1190549101.jpg

Εικόνα 80 :
<http://imagenes.infojardin.com/subiendo/images/opt1205752466v.jpg>

Εικόνα 81 : <http://www.mani.org.gr/hlorida/56veronici/veroniki.jpg>

Εικόνα 82 : <http://www.kireas.org/images/800px-Anthemis-cretica-flowers.JPG>

Εικόνα 83 : http://www.parnitha-np.gr/flora_Album/dianthusserratifoliusspserratifolius.jpg

Εικόνα 84 :

http://lh5.ggpht.com/_9ofFrV_953Q/ScD1LxoVvrl/AAAAAAAAAzI/s2PktNqaw20/P1020589+Atraphaxis+billardieri++var.+tournefortii.JPG

Εικόνα 85 : <http://www.jardin-mundani.com/cruciferae/brassicacretica9.jpg>

Εικόνα 86 : http://www.internatura.org/guias/plantas/pistacia_lentiscus.jpg

Εικόνα 87 :

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/49/Ceratonia_siliqua_Habitus_Bln0906a.JPG

Εικόνα 88 :

http://venus.cs.teicrete.gr/kfyta/images/stories/kafex1/erg4/5/Rhamnus_alaternus_3.jpg

Εικόνα 89 :

http://www.metafro.be/prelude/prelude_pic/Juniperus_phoenicea4.jpg

Εικόνα 90 :

<http://www.natzraya.org/Articles/Origin%20of%20the%20Natzraya/olivetree.jpg>

Εικόνα 91: <http://www.azarboretum.org/plantlist/myrtuscommunis.jpg>

Εικόνα 92 : http://botany.cs.tamu.edu/FLORA/perdeck/joe_036.jpg

Εικόνα 93 :

http://www.easypedia.gr/el/images/shared/a/a2/Pinus_halepensis_foliage.jpg

Εικόνα 94 :

<http://www.ib.ns.ac.yu/terenske/valdanos/biljke/images/Quercus%20coccifera.jpg>

Εικόνα 95 : <http://www.josepmguasch.com/flora/savina.jpeg>

Εικόνα 96 :

http://botanicavirtual.udl.es/fam/anacardiacies/ima/pistacia_terebinthus_tr2_sm.jpg

Εικόνα 97 : <http://img209.imageshack.us/img209/5082/klihchoresh61to8.jpg>

Εικόνα 98 : http://sophy.u-3mrs.fr/Photo-cp/Pic/Pirus_amygdaliformis_____14_04_2003_4.JPG

Εικόνα 99 : <http://www.barcham.co.uk/files/Quercus-ilex---main.jpg>

Εικόνα 100 :

<http://ichn.iec.cat/bages/roureda/lmatges%20grans/Quercus%20pubescens.jpg>

Εικόνα 101 : http://www.floralimages.co.uk/images/arbutus_unedo_1159.jpg

Εικόνα 102 : http://www.floralimages.co.uk/images/erica_arborea_947.jpg

Εικόνα 103 :

<http://flora.huh.harvard.edu/FloraData/1001/Images/Primulaceae/Primulaceae-Primula%20sp-141.jpg>

Εικόνα 104 :

<http://flora.huh.harvard.edu/FloraData/1001/Images/Liliaceae/Liliaceae-Hyacinthus%20orientalis-142.jpg>

Εικόνα 105 :

<http://flora.huh.harvard.edu/FloraData/1001/Images/Iridaceae/Iridaceae-sp-150.jpg>

Εικόνα 106 : <http://www.stingersplace.com/images/GFG000100.jpg>

Εικόνα 107 :

<http://flora.huh.harvard.edu/FloraData/1001/Images/Orchidaceae/Orchidaceae-sp-149.jpg>

Εικόνα 108 : http://a.gerard4.free.fr/images9/Asparagus_acutifolius.jpg

Εικόνα 109 : http://www.west-kreta.de/flowers/photos/cistus_parviflorus-1large.jpg

Εικόνα 110 :

http://lh5.ggpht.com/_HyG4qYcYV1Y/ST1fHmGdg6I/AAAAAAAAAbtc/8uDPLjnzb8/s800/kur-stu0211.jpg

Εικόνα 111 : http://lh5.ggpht.com/_hTt7ulSkLpl/R5yxepTe-sI/AAAAAAAAQWg/RcMEk-z94YI/s800/medicago_arborea_2.jpg

http://lh5.ggpht.com/_hTt7ulSkLpl/R5yxepTe-sI/AAAAAAAAQWg/RcMEk-z94YI/s800/medicago_arborea_2.jpg

Εικόνα 112 :

<http://www.telefonica.net/web2/pereespinet/FOTOSFLORS/Vitex%20agnus-castus%20Emporda-b-270705%20002.jpg>

Εικόνα 113 : http://www.ashrubaday.com/Nerium_oleanderPink.jpg

Εικόνα 114 :

[http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e5/Pinus_brutia\(03\).jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e5/Pinus_brutia(03).jpg)

Εικόνα 115 :

<http://www.gardensandplants.com/images/plants/Pinus%20pine.jpg>

Εικόνα 116 :

http://www.vasilakos.gr/site/components/com_virtuemart/shop_image/product/37278f4fac07f2709e2c3c414e26dd40.jpg

Εικόνα 117 : http://www.v-d-brink.eu/gallery/main.php?g2_view=core.DownloadItem&g2_itemId=15138&g2_serialNumber=7

Εικόνα 118 : [http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/eb/G%C3%B6tterbaum_\(Ailanthus_altissima\).jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/eb/G%C3%B6tterbaum_(Ailanthus_altissima).jpg)

Εικόνα 119 : http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/24/Acacia_cyanophylla.jpg

Εικόνα 120 : http://www.treelink.org/treescapescapes/images/Eucalyptus_globulus.jpg

Εικόνα 121 : <http://fireflyforest.net/images/firefly/2006/April/Parkinsonia-florida.jpg>

Εικόνα 122 : henriettesherbal.com

Εικόνα 123 : http://www.ubcbotanicalgarden.org/potd/tragopogon_pratensis.jpg

Εικόνα 124 : http://www.hoseito.com/FLORES%20SILVESTRES/fotos%20flores/IMG_4955.JPG

Εικόνα 125 : http://lh6.ggpht.com/_oFDpKyW6xoY/SRSvu7rKCyl/AAAAAAAAAI8/48yZca-TmcE/verund.jpg

Εικόνα 126 : http://flponent.atSPACE.org/fotos/flor/Dicot/Globulariaceae/Globularia/G_alypum/globularia_alypum_03_p0c555_alcano_1.jpg

Εικόνα 127 : http://crdp2.ac-besancon.fr/flore/flore/Thymelaeaceae/photos/thymelaea_tartonraira_nmk_20.jpg

Εικόνα 128 : http://www.funghiitaliani.it/uploads/monthly_06_2007/post-3138-1180908054_thumb.jpg

Εικόνα 129 : http://farm1.static.flickr.com/56/110953563_38c84699a2.jpg?v=0

Εικόνα 130 : http://www.calfloranursery.com/images/pics/p/phlomis_fruticosa_shrubby.jpg

Εικόνα 131 : <http://www.naturalforme.fr/proding/av/276.gif>

Εικόνα 132 : http://sauce.pntic.mec.es/ldepablo/images/cistus_salvifolius.jpg

Εικόνα 133 : <http://www.funghiabruzzesi.it/bdr/d/2798-2/Cistus+incanus>

Εικόνα 134 : http://botany.cs.tamu.edu/FLORA/perdeck/cre_050.jpg

Εικόνα 135 :

<http://images110.fotki.com/v550/photos/6/642761/2458366/DSCN0858-vi.jpg?1125216977>

Εικόνα 136 :

<http://www.nature-diary.co.uk/mallorca-2005/images/fumana-thymifolia.jpg>

Εικόνα 137 :

http://farm1.static.flickr.com/186/477889287_a87866bdca.jpg?v=0

Εικόνα 138 : http://botany.cs.tamu.edu/FLORA/perdeck/cor_107.jpg

Εικόνα 139 : http://botany.cs.tamu.edu/FLORA/perdeck/rho_074.jpg

Εικόνα 140 : <http://www.plantsafari.com/Images350/Helichrysum-petiolare-Lime.jpg>

Εικόνα 141 :

http://image20.webshots.com/21/8/91/93/193689193SWeubG_ph.jpg

Εικόνα 142 : [http://sophy.u-3mrs.fr/Photo-](http://sophy.u-3mrs.fr/Photo-cp/Bot/Brachypodium_ramosum_____31_03_2001_1.jpg)

[cp/Bot/Brachypodium_ramosum_____31_03_2001_1.jpg](http://sophy.u-3mrs.fr/Photo-cp/Bot/Brachypodium_ramosum_____31_03_2001_1.jpg)

Εικόνα 143 : http://www.missouriplants.com/Grasses/Poa_bulbosa_plant.jpg

Εικόνα 144 :

<http://bellquel.bo.cnr.it/scuole/serpieri/erbario/immagini%20erbacee%20spontanee/Graminacee/Avena%20fatua.jpg>

Εικόνα 145 :

http://www.missouriplants.com/Grasses/Bromus_pubescens_plant.jpg

Εικόνα 146 :

http://www.pacificbulbsociety.org/pbswiki/files/Cyclamen/Cyclamen_graecum_ssp_graecum4_JL.jpg

Εικόνα 147 : <http://www.pferdeecke.de/typo3temp/pics/032f2b6cbe.jpg>

Εικόνα 148 : <http://www.twofrog.com/images/crocus665web.jpg>

Εικόνα 149 : <http://www.botanik.uni-karlsruhe.de/garten/fotos-hassler/Sternbergia%20lutea%20BotKA%20F2.jpg>

Εικόνα 150 :

<http://www.funet.fi/pub/sci/bio/life/plants/magnoliophyta/magnoliophytina/liliopsida/orchidaceae/cephalanthera/rubra-1.jpg>

Εικόνα 151 :

http://www.wemoss.org/profiles/summer_bulbs/asphodeline/a_lutea2.gif

Εικόνα 152 :

[http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/be/Asphodelus_fistulosus_\(flowers\).jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/be/Asphodelus_fistulosus_(flowers).jpg)

Εικόνα 153 :

<http://www.thefloweringgarden.com/allium/allium-roseum.jpg>

Εικόνα 154 :

http://2.bp.blogspot.com/_7n7qoWr2hv0/R_QC9vft5kI/AAAAAAAAEYM/SuL3epRV1TI/s400/Fritillaria%2Bgraeca.jpg

Εικόνα 155 :

http://farm1.static.flickr.com/182/365768177_1db22705b4.jpg?v=0

Εικόνα 156 : http://odla.nu/artiklar/images/bilder/muscari_comosum_brn.jpg

Εικόνα 157 :

<http://www.legambientearcipelagotoscano.it/biodiversita/flora/habitat/macchia/smilax%20aspera%20salsaparglia%20bacche.JPG>

Εικόνα 158 & 159: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 160 : http://www.imaik.gr/image_index/index_10.jpg

Εικόνα 161 : http://www.imaik.gr/pages/gr_istoriko.htm

Εικόνα 162 : <http://www.philodassiki.org/28/article/greek/28/37/index.htm>

Εικόνα 163 : <http://www.philodassiki.org/28/article/greek/28/37/index.htm>

Εικόνα 164 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=406&xsl=detail>

Εικόνα 165 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=406&xsl=detail#>

Εικόνα 166 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=484&xsl=detail>

Εικόνα 167 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=469&xsl=detail#>

Εικόνα 168 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=469&xsl=detail#>

Εικόνα 169 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=488&xsl=detail#>

Εικόνα 170 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=488&xsl=detail#>

Εικόνα 171 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=407&xsl=detail#>

Εικόνα 172 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=407&xsl=detail#>

Εικόνα 173 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=407&xsl=detail#>

Εικόνα 174 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=407&xsl=detail#>

Εικόνα 175 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=306&xsl=detail#>

Εικόνα 176 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=306&xsl=detail#>

Εικόνα 177 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=311&xsl=detail#>

Εικόνα 178 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=534&xsl=detail#>

Εικόνα 179 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=534&xsl=detail#>

Εικόνα 180 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=307&xsl=detail>

Εικόνα 181 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=487&xsl=detail>

Εικόνα 182 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=487&xsl=detail#>

Εικόνα 183 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=319&xsl=detail>

Εικόνα 184 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=322&xsl=detail>

Εικόνα 185 :

<http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&lg=el&obpk=322&xsl=detail#>

Εικόνα 186 : [http://portal.kessariani.gr/portal/page/portal/Index/Η Πόλη μας/>Πολιτισμός1/](http://portal.kessariani.gr/portal/page/portal/Index/Η_Πόλη_μας/>Πολιτισμός1/)

Εικόνα 187 : [<http://portal.kessariani.gr/portal/page/portal/Index/Η Πόλη μας/>Πολιτισμός1/](http://portal.kessariani.gr/portal/page/portal/Index/Η_Πόλη_μας/>Πολιτισμός1/)

Εικόνα 188 : http://7gym-zograf.att.sch.gr/perival_group/book/part7_mones/Microsoft%20Word%20-%20Hymettos7.pdf

Εικόνα 189 : Πηγή: Google Earth

Εικόνα 190 : Προσωπικό Αρχείο

Εικόνα 191 : <http://www.bing.com/maps/>

Εικόνα 192 : http://syryza-vyrona.pblogs.gr/files/f/219858-P6250255_low.jpg

Εικόνες 193 & 194:

<http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=1140&language=el-GR>

Εικόνα 195 : <http://img165.imageshack.us/i/41934094plane3416afpiv7.jpg/>

Εικόνες 196 & 197 : http://www.parnitha-np.gr/astheneies_peukon.htm

Εικόνα 198 :

http://www.spay.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=66&lang=el

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ